

Dhrank

Ezarius

Op het scherp van de snede

Samenlevingsopbouw in buurten-in-verandering

Anne van Veenen

Met medewerking van
Joke van Baaren, Frank Boerboom, Ronald Bijnaar, Deanna Gozzi,
Carla ten Have, José Spiering, Gina Thijssen en Rieks Westrik

Inhoud

Vooraf	7
Inleiding	9
1. ZUIDWIJK	
1.1 Joke van Baaren: <i>Zorgen dat klagers niet de overhand krijgen</i>	15
1.2 Frank Boerboom: <i>Opbouwworkers lopen niet met ladders</i>	29
1.3 Samenvatting en analyse Zuidwijk	39
2. PENDRECHT	
2.1 Rieks Westrik: <i>En bij de prijsuitreiking breng je iedereen samen</i>	47
2.2 Frank Boerboom: <i>Bij een cursus opvoeding blijkt dat vrouwen nog veel meer in hun hoofd hebben</i>	81
2.3 Samenvatting en analyse Pendrecht	99
3. HOOGVLIET	
3.1 Deanna Gozzi, Carla ten Have, Gina Thijssse: <i>Ook sociaal zwakkere mensen zullen ergens moeten wonen</i>	109
3.2 Ronald Bijnaar: <i>Eigenlijk zou je bij iedereen thuis moeten kunnen komen</i>	137
3.3 Samenvatting en analyse Hoogvliet	147

4. OVERSCHIE, ZESTIENHOVEN II	
4.1 José Spiering: <i>Dit plan moet slagen en dat kan alleen als je regels afsprekt</i>	155
4.2 Samenvatting en analyse Overschie, Zestienhoven II	173
5. OP HET SCHERP VAN DE SNEDE, ENKELE CONCLUSIES	
5.1 Sociale ontwikkelingen in buurten-in-verandering	179
5.2 Samenlevingsopbouw: binden en verbinden	182
5.3 Aanwezigheid, contact en leggen van relaties	188
5.4 Sociale samenhang, leefbaarheid en veiligheid	190
5.5 Samenlevingsopbouw en sociale begeleiding van herstructurering	193
5.6 Projecten en basiswerk	197
Noten	201
Gebruikte literatuur	205

Vooraf

Een praktijkonderzoek als dit is alleen mogelijk als professionals bereid zijn tot een open en kritische reflectie op hun werk. Deze bereidheid was bij de deelnemers aan het onderzoek in ruime mate aanwezig en daarvoor wil ik Joke van Baaren, Frank Boerboom, Ronald Bijnaar, Deanna Gozzi, Carla ten Have, José Spiering, Gina Thijssen en Rieks Westrik bedanken.

Ik doe niemand tekort als ik in het bijzonder de bijdrage noem van Rieks Westrik, ruim twintig jaar stimulerend aanwezig als opbouwwerker in verschillende Rotterdamse wijken. Na uitstapjes naar andere functies keert hij steeds terug naar een wijk die aan het front ligt: Crooswijk, Spangen en nu Pendrecht.

Het onderzoek werd mogelijk gemaakt door een gezamenlijke inzet van een aantal Rotterdamse instellingen: Charlois' Welzijn, Stichting Welzijn Hoogvliet, Stichting Welzijn Overschie (Thermick), het voormalige Kenniscentrum Sociaal Investeren en IGG-Voogt & van Veenen.

Nel ten Boden, kenner van het werk als voormalig opbouwwerker en werkbegeleider, trad op als sparring partner bij het denken over de bevindingen.

Sociaal onderzoekers Aat Brand, Kees Fortuin en Wiebe de Jong leverden kritisch commentaar op een tussenrapportage in een discussie met de deelnemers aan het onderzoek.

Ik kon verder putten uit de kennis van het werk die ik op deed in de periode 1981-1995 als coördinator opbouwwerk van het Instituut Opbouwwerk Rotterdam (IOR) en later het Rotterdams instituut bewonersondersteuning (Rio), ontstaan na het samengaan van opbouwwerk en stadsvernieuwingsondersteuning.

In deze rol leverde ik een bijdrage aan methodische praktijkbeschrijvingen in de reeks Opbouwwerk in uitvoering. Motto van de uitgaven was: hoe zet je als opbouwwerker een probleem in de wijk om in een georganiseerd initiatief.

Dit praktijkonderzoek kan worden gezien als een vervolg hierop.
Het motto zou anno 2004 anders luiden: hoe kan ik als opbouwwerker
in een wijk aanwezig zijn en stimulerende, samenbindende initiatieven
bevorderen.

Anne van Veenen
Rotterdam, september 2004

Inleiding

Dit onderzoek geeft een methodische beschrijving van de praktijk van opbouwwerkers in buurten-in-verandering in Rotterdam. Plaats van handeling zijn naoorlogse herstructureringswijken.

9

In deze wijken zijn in de afgelopen jaren grote verhuisbewegingen op gang gekomen die de sociale structuur ingrijpend hebben veranderd. In Rotterdam speelt dit proces zich vooral af in de Zuidelijke Tuinsteden met de wijken Zuidwijk en Pendrecht (Charlois), Lombardijen, Groenenhagen en Tuinenhoven (IJsselmonde), Westpunt, Meeuwenplaat en Oudeland (Hoogvliet). Enkele wijken in Overschie, Schiebroek en het Lage Land hebben te maken met vergelijkbare ontwikkelingen.

Ter illustratie enige cijfers over de veranderingen van de bevolking in Pendrecht. In 1991 was 72% van de bewoners in deze wijk van autochtone afkomst, in 2004 was dit 41%. Naast Antillianen, Surinamers, Turken en Marokkanen bestaat een grote groep nieuwkomers uit landen die in de statistiek gerangschikt worden onder ‘overig arm’ (Azië, Afrika, Latijns Amerika, Oost Europa). Het aantal kinderen (4-12 jr.) is sinds 1991 bijna verdubbeld van 735 naar 1442. Ook het aantal tieners en jongeren (12-17 jr.) nam sterk toe, van 470 naar 885. Een hoog percentage kinderen en jongeren is van allochtone komaf.

De verandering van de bevolking gaat samen met een grootschalige herstructurering van de woningvoorraad. In Zuidelijke Tuinsteden wordt volgens plan in de periode 2000 - 2010 een kwart van de voorraad van 50.000 woningen vervangen door nieuwbouw voor hogere inkomensgroepen. In Hoogvliet worden in de komende tien tot vijftien jaar 5.000 woningen vervangen, eenderde van het totaal.

Het woon- en leefklimaat in deze wijken wordt beïnvloed door verhuisprocessen, sloop- en nieuwbouwactiviteiten, en het komen en gaan van groepen bewoners. Onderwerp van deze studie zijn de sociale processen die zich afspelen in deze wijken en de rol die opbouwwerkers daarin vervullen. Opbouwwerkers en andere sociaal werkers vervullen een

samenbindende en stimulerende functie bij het tot stand komen van sociale netwerken en het samenspel van bewoners en instanties.

Bij studies naar ontwikkelingen in vroeg naoorlogse wijken staat vaak de herstructurering van de woningvoorraad centraal. Invalshoek is het volkshuisvestingsproces en de ‘sociale componenten’ zijn daarvan een afgeleide. Dit praktijkonderzoek richt zich primair op sociale processen in deze wijken. We spreken dan ook liever over ‘buurten-in-verandering’ dan over ‘herstructureringswijken’.

Sociale opgaven

10

In de oriëntatiefase van het onderzoek werden op basis van werkbezoeken aan de Lampreibuurt (Hoogvliet) en de Herkingenbuurt (Pendrecht) en discussies met opbouwwerkers¹ een aantal sociale opgaven geformuleerd voor sociaal werkers in buurten- in verandering:

1) Ontwikkelen van sociale netwerken en verbanden

De sociale werkelijkheid in de herstructureringswijken verandert snel met het vertrek van oudere autochtone bewoners en de komst van verschillende groepen nieuwe bewoners. Bestaande sociale verbanden brokkelen af en bewoners trekken zich terug. Daarnaast ontstaan nieuwe sociale netwerken vanuit diverse allochtone groepen. Opgave voor sociaal werkers is het versterken van sociale netwerken, zowel van gevestigde bewoners als van verschillende groepen nieuwe bewoners.

2) Bevorderen van communicatie tussen diverse bevolkingsgroepen

Er zijn weinig raakvlakken tussen diverse sociale netwerken en er is weinig contact en uitwisseling tussen verschillende bevolkingsgroepen. Er bestaan spanningen en conflicten tussen groepen, met name tussen oudere autochtone bewoners en groepen allochtone jongeren. Opgave voor sociaal werkers is het bevorderen van contacten tussen (personen uit) verschillende bevolkingsgroepen.

3) Empowerment en ontwikkeling van sociaal leiderschap

Nieuwe groepen bewoners vinden weinig aansluiting bij traditionele vormen van bewonersinitiatief en bestaande overlegvormen. Er is behoefte aan nieuw sociaal leiderschap in deze buurten. Opgave voor sociaal werkers is empowerment gericht op kadervorming en op het vergroten van de weerbaarheid om individuele sociale problemen het hoofd te bieden.

4) Bevorderen van samenspel rond initiatieven voor leefbaarheid, veiligheid en zorg

De leefbaarheid en veiligheid staan onder druk en sloop- en nieuwbouwprojecten leiden tot overlast. Gedrag van het toegenomen aantal

kinderen en jongeren roept spanningen op. In sloophuizen wonen veel mensen met sociale problemen. Opgave voor sociaal werk is om een bijdrage te leveren aan initiatieven en programma's die de overlast beperken, sociale controle bevorderen, de veiligheid op straten en pleinen vergroten en sociale steun en zorg bieden.

5) Bewonersparticipatie bij herstructureringsprogramma's en projecten

Corporaties en deelgemeenten streven naar overleg en participatie van bewoners bij de ontwikkeling en uitvoering van herstructureringsprogramma's. Er vindt een maatschappelijke discussie plaats over de vraag voor wie wordt gebouwd. Het draagvlak van bestaande organisaties van bewoners en huurders is mede door de veranderingen in de bevolkings samenstelling beperkt. Opgave voor sociaal werk is om een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van nieuwe vormen van communicatie met bewoners over herstructureeringsplannen zodat uiteenlopende groepen een inbreng kunnen leveren.

11

Geen van deze vijf sociale opgaven is nieuw. Specifiek is de situatie waarin deze vragen zich voordoen, met een combinatie van snelle veranderingen in de bevolkings samenstelling en een grootscheepse herstructurering van de woningvoorraad. Een vergelijkbare combinatie van ontwikkelingen deed zich voor in de periode van de stadsvernieuwing in de jaren zeventig en tachtig. Grote verschil met het huidige herstructureringsbeleid is dat 'bouwen voor de buurt' nu niet het uitgangspunt is. Weinig zittende bewoners in herstructureringswijken keren bij sloophuizen terug in nieuwbouwwoningen.

Kerntaken voor opbouwwerkers in huizen-in-verandering zijn het ontwikkelen van sociale netwerken, het bevorderen van communicatie tussen verschillende bevolkingsgroepen en empowerment. Op basis daarvan kunnen zij vervolgens een bijdrage leveren aan programma's voor leefbaarheid, veiligheid, zorg en herstructureren die door andere partijen worden geïnitieerd.

Uitgangspunt bij het onderzoek is verder dat voor een constructief samenspel met andere partijen een heldere positionering nodig is van opbouwwerkers waarbij de eigen werkdoelen m.b.t. samenlevingsopbouw worden geëxpliciteerd.

Reconstructie van praktijken

De sociale opgaven zoals geformuleerd vormden vertrekpunt voor de studie en dienden als gemeenschappelijk referentiekader voor onderzoeker en opbouwwerkers.

De vraagstelling is gericht op de specifieke bijdrage van opbouwwerkers en sociaal project medewerkers aan samenlevingsopbouw, de positie die

zij innemen in de krachtenvelden waarin wordt gewerkt, en de werkwijzen en methodieken die zij hanteren. Accent in de vraagstelling ligt op het ‘hoe’ en niet op beleid.

De gehanteerde werkwijze bij het onderzoek is de ‘reconstructie van praktijken’ (van der Laan 1996 en 2002, Spierts 2000). Werkwijze is dat uitvoerend workers en onderzoekers gezamenlijk de complexiteit reconstrueren van praktijksituaties. Op basis van de verhalen van ervaren professionals wordt een systematische praktijkbeschrijving gemaakt die zichtbaar maakt wat zij doen en waaruit hun kwaliteiten bestaan.

De reconstructie vindt plaats via interviews en groepsgesprekken.

Belangrijke element in de methodiek is dat professionals worden benaderd als ‘competente actoren’ die beschikken over een latente vorm van ‘weten hoe te handelen’. De reconstructie wordt toegespist op de keuzen die professionals hebben gemaakt en de overwegingen en dilemma’s daarbij. Bij de selectie van de praktijkworkers wordt gekeken naar een overeenkomstige werksetting omdat methodisch-agogisch handelen interactief en contextgebonden is.²

Aan het onderzoek werd deelgenomen door ervaren opbouwwerkers werkzaam in de wijken Zuidwijk en Pendrecht (Charlois), Meeuwenplaat en Oudeland (Hoogvliet) en Landzicht (Overschie).³ Naast opbouwwerkers participeerde ook een deelgemeentelijk sociaal projectleider in het onderzoek.

Ten behoeve van het onderzoek werd een stuurgroep gevormd waarin werd deelgenomen door de instellingen waarbij de deelnemende opbouwwerkers werkzaam zijn: Charlois’ Welzijn, Stichting Welzijn Hoogvliet en Stichting Welzijn Overschie (vanaf 2004 stichting Thermiek). Opdrachtgever voor het onderzoek was het Kenniscentrum Sociaal Investeren.

De werkwijze bij het onderzoek was als volgt. In half gestructureerde interviews werd doorgevraagd naar de ervaringen, analyse en visie van de betrokken workers. De gesprekken werden voorbereid door het bestuderen van voor de betreffende stadsdelen en werksituaties relevante rapporten en verslagen.

Gesprekspunten in de interviews waren de ontwikkelingen in de wijk, doelen op terrein van samenlevingsopbouw, de positie van het opbouwwerk, samenwerkingspartners en verwachtingen, activiteiten en werkvragen.

Aan de betrokken opbouwwerkers werd tevens gevraagd enkele kansrijke initiatieven te noemen. Deze werden geanalyseerd waarbij werd ingegaan op de situatie / het probleem en de betrokkenen, de initiatiefnemer en de doelen, de stappen en activiteiten, effecten en resultaten, de successfactoren en knelpunten, het vervolg en de rol en bijdrage van het opbouwwerk.

Met iedere opbouwwerker werden drie gesprekken gevoerd, met een vervolggesprek zes maand later. De interviews met de opbouwworkers in Hoogvliet vonden plaats in teamverband. Verslagen van de gesprekken werden besproken in een werkgroep van de deelnemende opbouwworkers. De interviews vonden plaats in de eerste helft van 2003 en de vervolgstudies in september van dat jaar. De ontwikkelingen die worden besproken in dit verslag vormen dus een momentopname en hebben betrekking op een periode van een half jaar.

Aan de hand van een tussenrapportage vond eind 2003 een discussie plaats met een drietal handelingsonderzoekers die reageerden op de bevindingen en kritisch commentaar gaven op de praktijkbeschrijvingen.

13

De rapportage is gebaseerd op de gespreksverslagen. Richtsnoer bij de redactie was om dicht te blijven bij de formuleringen van de opbouwworkers met de kenmerkende mix van spreektaal, beleidstaal en agogische taal. De verhalen zijn weergegeven in de ik-vorm. De verslagen zijn aangevuld met gegevens over ontwikkelingen, discussies en beleid in de besproken wijken.

De bevindingen uit de praktijkbeschrijvingen worden per werkgebied (Zuidwijk, Pendrecht, Meeuwenplaat en Oudeland, en Landzicht) samengevat en geanalyseerd op de volgende thema's: het beeld van de ontwikkelingen in de wijk, de positie van het opbouwwerk in het maatschappelijke krachtenveld, en activiteiten op het terrein van samenlevingsopbouw.

In het slothoofdstuk worden de gegevens besproken vanuit een thematische invalshoek, met verwijzingen naar recente discussies over opbouwwerk, samenlevingsopbouw en sociale cohesie.

1. Zuidwijk

1.1 Joke van Baaren: *Zorgen dat klagers niet de overhand krijgen*

Joke van Baaren is vanaf 1998 opbouwwerker in Zuidwijk. Daarvoor was ze o.m. werkzaam als medewerkster Basis Educatie in de Rotterdamse centrumwijken Oude Westen en Cool.

15

De nieuwe Horsten

De ‘nieuwe Horsten’ wordt in de wijk gezien al voorbeeld van het nieuwe Zuidwijk, met een gemengd woningbestand van eengezins koopwoningen, sociale huurwoningen en eigentijdse ouderenappartementen.

In 1997 werden in de Horsten, de oudste buurt van Zuidwijk, de eerste koopwoningen met tuin opgeleverd. Een deel van de etagewoningen werd gerenoveerd en heeft een bereikbare huur. Verder is een prachtige toren met 55+ woningen gebouwd. Het woongebouw heeft veel voorzieningen die werden gefinancierd met opbrengsten uit de particuliere sector. Sluitstuk van de vernieuwing van de buurt is een nieuw plantsoen, het Van Tijenplantsoen, genoemd naar de ontwerper van Zuidwijk.⁴

De Bewonersorganisatie Zuidwijk en de huurdersvereniging hadden zich tot begin jaren 90 vooral ingezet voor renovatie en verzetten zich tegen sloop. Dat leidde tot een botsing met de corporatie die wilde stoppen met renovatie. De BOZ organiseerde daarover discussies met bewoners in de buurten en tot verrassing van de bewonersorganisatie bleken de meeste bewoners ook voorstander van sloop. De BOZ ging om en koos ook voor nieuwbouw en meer duurdere woningen, maar met behoud van een deel van de sociale huurwoningen. Samen met deelgemeente en corporatie ontwikkelde de BOZ de Wijkvisie Zuidwijk waarin wordt gekozen voor een grotere differentiatie van het woningbestand.

Renovatie en sloop in de Horsten

In het boekje *Zuidwijk, waar leg dat dan..?* (Roger Huys, uitgave van de Bewoners Organisatie Zuidwijk, Rotterdam 2002) vertellen Piet Bastein, oud voorzitter BOZ, Gerrit Dooms, oud voorzitter Huurdersvereniging Zuidwijk en Aart Jan Voogt, oud opbouwerker, over de omslag van renovatie naar sloop en nieuwbouw begin jaren 90.

'De renovatie begon met de hoogbouw aan de Diepenhorst. In totaal 148 woningen kregen gevelisolatie, een nieuwe pui met dubbel glas, nieuwe grotere achterbalkons, de keukens en het sanitair werd aangepast enz. Het kostte de bewoners bijna niets aan huurverhoging. Daarna ging men verder met de Havikhorst. Totdat directeur Buma van Stichting Tuinstad Zuidwijk STZ zei er mee te stoppen. Het kostte de corporatie ontzetend veel geld en ze kreeg er bijna niets voor terug. Op termijn zouden het moeilijk te verhuren woningen worden, die bijna niets meer op zouden brengen in verhouding tot de kosten. Buma wilde helemaal stoppen. En dat kon niet volgens de BOZ.

De BOZ is toen samen met iemand van de STZ op de Slinge gaan staan kijken hoe het zat. De oostzijde van de Bronhorst moest in elk geval nog worden meegenomen omdat het blok een gemeenschappelijke tuin had met de Havikhorst. STZ ging akkoord en de BOZ deed wat water in de wijn. Voor de westzijde van de Bronhorst en de Vaerhorst zou nieuw ontwikkeld worden.

Dan moet je een visie ontwikkelen waarop je actie onderneemt. Doe je dat niet en je gelooft het allemaal wel of je zegt dat het eeuw wel zal verdwijnen, dan verpaupert de buurt enorm snel. Als het proces van de rottende appel eenmaal in gang is, trekken de mensen uit de buurt. Dan is het over.

De flats aan de randen, de Oldegarde en Langenhorst, wilden de bewoners koste wat kost behouden. STZ zag daar niets in. De BOZ stelde voor aan STZ om de bewoners bijeen te roepen en de alternatieven voor hun buurt voor te leggen. 'Neen', was het antwoord van de corporatie, 'als we met de bewoners gaan praten, dan is het alleen over slopen.' De BOZ stapte kwaad uit het overleg.

Er werden door de Huurdersvereniging veertien bijeenkomsten georganiseerd. Groepjes uit een deel van de buurt met niet meer dan een twintigtal bewoners per vergadering. Dan bleef het te behappen. In de inleiding werd uiteengezet wat de STZ wilde. Slopen en dure, middeldure en premie koopwoningen neerzetten. Evenals dure huurwoningen. Bereikbare huurwoningen voor hen met een minimum inkomen en volledige huursubsidie. De huurdersvereniging zette daar een aantal alternatieven tegenover. De bewoners kregen een enquête om zo ter plaatse hun wensen kenbaar te maken. Wat kwam er uit de bus..? Het merendeel van de bewoners was voorstander van sloop! Tot grote verbazing van de huurdersvereniging en de BOZ. Ook de bewoners van de flats aan de Oldegarde en de Langenhorst waren voor sloop.

De taal van de man of vrouw in de straat was puur negatief. Niets aan doen, een kwastje verf er over en laat mij maar zitten. Toen we de bewoners persoonlijk aanspraken wilden ze tot onze grote verbazing slopen en nieuw bouwen. We wisten niet wat we meemaakten toen we de uitslag van de enquête onder ogen kregen.

De BOZ gaf naar de STZ aan wel weer mee te willen praten over sloop en nieuwbouw. De STZ was echter van plan om er tien tot twaalf jaar over te doen. De BOZ eiste als voorwaarde voor deelname aan het overleg: binnen vijf jaar slopen en binnen zes jaar nieuw bouwen. Niet tien jaar in een sloopbuurt zitten. STZ nam de uitdaging aan.

Het 55+ complex aan de Beukenhorst werd als eerste gebouwd, voor ouderen uit de Horsten. Het werd een flat met zo'n tachtig woningen dat ver zijn tijd vooruit was. Ruimte, grote brede deuren, gelijkvloers enz. Je moest wel iets neerzetten dat minimaal vijftig jaar mee kan. Gerrit Dooms sloeg de eerste paal en het plantsoen voor het complex kreeg zijn naam.⁷

Inzet van de bewonersorganisatie is steeds geweest om een behoorlijke voorraad bereikbare huurwoningen te houden. In de eerste herstructureringsbuurt, de Horsten, is dat ook gelukt.

Bij het maken van plannen voor de volgende buurt, de Burgen, was het beeld dat bewoners voor ogen stond: we gaan daar een nieuwe Horsten maken. Maar dat valt tegen. Nu de plannen duidelijk worden hebben bewoners toch het idee dat ze een kat in de zak hebben gekocht want uit het programma voor de Burgen blijkt dat alleen de 55plussers kunnen terugkeren. Er komen veel minder bereikbare woningen terug dan ze verwacht hadden.

Tweede probleem is dat wel gesloopt wordt maar dat er nog geen steen op de ander is voor de nieuwbouw. Er zijn bijna geen mogelijkheden om door te stromen naar een nieuwe woning. Mensen zien de buurt verpauperen en trekken weg, ook de goede mensen die je zou willen vasthouden. Ze verdwijnen naar nieuwe wijken als Carnisselanden. Het broodnodige kader raken we zo kwijt.

17

Er zijn nauwelijks mensen in de Burgen die mee willen denken over de herstructurering omdat ze toch niet terug kunnen naar de nieuwbouw. Aan de klankbordgroep van de Burgen nemen ervaren mensen deel uit de Horsten en het bestuur van de BOZ.

De doorstroming van bewoners naar andere buurten is slecht geregeld. In het sociaal plan is vastgelegd dat mensen die moeten verhuizen een aanbod in Zuidwijk krijgen. De deelgemeente wil dat leegkomende huurwoningen eerst worden aangeboden aan mensen uit de Burgen, Vestia wilde de woningen aanbieden aan alle woningzoekenden via de woonkrant. Bewoners van sloopwoningen zijn nu urgent gemaakt en krijgen bij voorrang een woning in Zuidwijk aangeboden.

De verhuisbeweging vanuit de Burgen leidt er ook toe dat andere buurten worden belast met probleemgevallen.

In de coördinatiegroep van de BOZ gaan stemmen op dat er geen openheid is vanuit de corporatie. Bewoners vinden Vestia een sociale corporatie die veel geld steekt in leefbaarheid en altijd goed luistert, maar dat het toch echt anders moet met de herstructurering in de volgende buurt, de Velden. Anders komen we elkaar tegen. Mensen willen wel een beetje differentiatie maar het aantal koopwoningen in de plannen is niet in verhouding met het aanbod van bereikbare huurwoningen.

De planning in de Burgen is erg uitgelopen. In 2001 zijn de mensen al geïnformeerd. Begin 2003 is de uitplaatsing gestart in een deel van de buurt. Tussen 2003 en 2007 gaat een verhuurstop in voor de rest van de buurt. De opgave is om in de tussentijd de leefbaarheid in stand te houden. Er zijn goede afspraken over een snelle sloop als een complex leeg is, zodat geen jarenlange leegstand ontstaat. Er wonen veel Antillianen

in de buurt, maar zij zitten niet in de klankbordgroep. Zij zijn vooral geïnteresseerd in een goede en goedkope woning en waar die staat maakt hen niet veel uit. Ze zijn aangewezen op goedkope woningen. Veel woningen in de Burgen werden tijdelijk verhuurd aan seizoenarbeiders. De Velden heeft te maken met tijdelijke verhuur aan ex-psychiatrische patienten, verslaafden en andere probleemgevallen.

De Velden wordt gesloopt na de Burgen. Volgens plan zou de verhuurstop ingaan tussen 2003 en 2006 maar er is vertraging. De Burgen moet eerst goed in de steigers staan voordat begonnen wordt met de Velden. Steunpunt Wonen, de organisatie die de inspraak begeleidt, wilde al een klankbordgroep van bewoners oprichten maar ik wil eerst weten wat de fasering is en wanneer de planontwikkeling echt start. Eerder moet je mensen niet belasten met plannen. Bewoners van de Burgen hebben een jaar lang gepraat over niets.

18

Veilig Wonen in de nieuwe Horsten

In de nieuwe Horsten is een buurtgroep gevormd. Dat was een resultaat van een preventieproject voor een keurmerk Veilig Wonen. Daarmee werden de nieuwe bewoners van de koopwoningen betrokken bij de wijk en bij de bewonersorganisatie.

Na oplevering van de koopwoningen kwamen veel klachten over inbraken. Eén van de bewoners sprak mij aan en hij stelde voor om een preventieproject te starten. Hij had daarmee goede ervaringen in zijn vorige woonplaats. Ik heb dat samen met hem opgepakt. Het bood mij als opbouwwerker ook de kans om contact te leggen met de nieuwe bewoners. De bewonersorganisatie had verbreding nodig met mensen met een andere achtergrond.

We belegden samen met een preventicambtenaar van de politie een informatieavond in wijkgebouw de Larenkamp waar een grote groep mensen op afkwam. Het ging niet helemaal goed, want de preventieambtenaar had iemand uit Crooswijk uitgenodigd die vertelde dat hij 's avonds met zijn hondenbrigade patrouilleert in de wijk. Dat was niet onze bedoeling en een burgerwacht werd gelukkig ook door iedereen afgewezen.

Het ging ons om maatregelen in het pakket van het politiekeurmerk veilig, met hang- en sluitwerk en verlichting. En verder om meer sociale samenhang in de buurt. Elkaar beter leren kennen zodat je aan je buurvrouw kan vragen om een oogje in het zeil te houden en de plantjes water te geven als je op vakantie gaat. Mensen waren nog nieuw in de buurt en hadden nog niet veel contact.

Twintig mensen wilden meedoen. We maakten een groepje voor overleg

met de politie over het opnemen van de woningen voor hang- en sluitwerk. Een groepje ging overleggen met de deelgemeente, City Tec en de Roteb over verlichting en vuilophaal. Er werd een nieuwsbrief gemaakt. En er werd een werkgroepje gevormd 'Ken uw buren', dat een kerstborrel en een straatfeest organiseerde. Iedereen was het eens we ons niet moesten beperken tot sloten en verlichting.

Het preventieproject startte met twee blokjes van 60 woningen in de Ravenhorst. Ook mensen van de Langenhorst gaven aan dat ze een keurmerk veilig wilden. We doen het steeds per blokje. Als 60 % van de bewoners mee wil doen kun je starten.

Er staan nu bordjes met Buurtpreventie en er is hang- en sluitwerk aangebracht. De woningen zijn nu officieel 'keurmerkveilig'. De woonomgeving heeft deze kwalificatie nog niet omdat achterpadverlichting ontbreekt en de zichtlijnen niet aan de normen voldoen. Schuttingen mogen niet hoger zijn dan 1 meter terwijl de meeste Gamma schuttingen 1.80 meter zijn. Voor het vergroten van de zichtlijnen moeten soms schuttingen worden verplaatst waarbij mensen een stukje tuin kunnen verliezen. Er is dus nog heel wat overleg nodig.

Uit het project is een buurtgroep voortgekomen en een aantal mensen doet ook mee aan de coördinatiegroep van de BOZ. Het is ook gelukt om enkele bewoners uit de gerenoveerde blokken in het oude deel van de Horsten, de Hoge Horsten, bij de buurtgroep te betrekken.

Na het preventieproject heeft de buurtgroep de overlast aangepakt rond een speelplek. Bewoners wilden een speelvoorziening voor kinderen tussen 8 en 12 jaar, maar de deelgemeente had een basketbalpaal neergezet. Hoe dat zo gekomen was wisten we eigenlijk geen van allen. De wijkcoördinator van de deelgemeente bleek een brief naar de bewoners gestuurd te hebben over plaatsing van de paal, maar daar waren weinig reacties op gekomen. Bewoners dachten: zo gaat dat blijkbaar. Ik had nog niet meegemaakt dat zo'n paal wordt neergezet met zo weinig overleg. Wij dachten als opbouwworkers dat er overleg had plaats gevonden buiten ons om. Er was zelfs een Opzoomer feestje georganiseerd toen de paal was geplaatst. Pas later bleek dat er veel weerstand was. De wijkcoördinator heeft toen het boetekleed aangetrokken. De deelgemeente wist ook niet goed wat ze moest doen.

Het is een prachtig basketbalveld, maar niet geschikt voor jongere kinderen. Het veldje werd vooral gebruikt door jongeren uit de Burgen, die tot 's avonds laat doorgingen. Lekker stuiteren met zo'n bal naast de erker van je dure koopwoning tot twee uur 's nachts. De gemoederen liepen hoog op. Er ontstonden twee kampen van voor- en tegenstanders

van het basketbalveld. Mensen waren na het preventieproject net een beetje op één lijn en toen begonnen ze te knokken om die speelplek.

We hebben toen als Horstengroep gezegd: we houden een enquête om de meningen te peilen en daarmee gaan we de besluitvorming in. Op de enquête kwam weinig respons. Van de 750 formulieren kwamen maar 61 terug. Er was geen duidelijke uitslag.

De discussie over het basketbalveldje heeft geleid tot tegenstellingen in de buurt. Het conflict riep veel emoties op. Een vrouw die in de straat activiteiten organiseerde voor een groepje kinderen kreeg andere bewoners over zich heen omdat ze dacht dat zij de motor was achter het plaatsen van de paal. Dat was niet zo. Zij had alleen gevraagd of er geen speelvoorziening kon komen. Ze werd persoonlijk aangevallen. Zo iets kan enorm escaleren en er is jammer genoeg een kop gerold.

Uiteindelijk is eind 2002 de basketbalpaal weggehaald. Op die plek werd een speelplekje aangelegd voor kinderen. De jongeren zijn naar elders vertrokken. Naar aanleiding van de enquête hadden we in een brief aan de bewoners gevraagd of de basketbalpaal niet in het van Tijenplantsoen neergezet kon worden. Daar is ruimte genoeg. We kregen daar direct heftige negatieve reacties op. We kunnen daar nu niet meer op terug komen. Die plek is geschrapt.

De jongeren die kwamen basketballen in de Horsten kwamen uit de Burgen en hadden een donker kleurtje. We hebben overwogen om de basketbalpaal te verplaatsen naar de Burgen. Dat hebben we niet gedaan omdat we bang waren dat we dan weer al die mensen op onze nek zouden krijgen.

De paal hebben we opgeslagen bij woningcorporatie Vestia en die moeten we nu ergens anders slijten. Niemand wil dat ding hebben.

Ruimte voor de jeugd

Zuidwijk is ‘jeugdonvriendelijk’. Veel oudere autochtone Zuidwijkers moeten niets hebben van Antilliaanse of Marokkaanse jongeren die overal rondhangen. Hun houding is: onze jongeren doen zo iets niet, die zitten op een vereniging.

We hebben een werkgroep ‘bespeelbaarheid’ gevormd met deelgemeente, woningcorporatie, Thuis Op Straat TOS, jongerenwerk, Sport en Recreatie, opbouwwerk en bewonersorganisatie. De werkgroep moet bekijken waar speelplekken voor jongeren en kinderen kunnen komen in de wijk. We gaan voorstellen maken en iedereen kan daar dan nog een keer over discussiëren, maar dan gaat er een besluit vallen. Jongeren moeten ergens kunnen spelen, voetballen of rommelen. Als we met z’n allen die jonge-

ren naar elkaar toe blijven schuiven als een hete aardappel is moet je niet verbaasd zijn dat ze vervelend worden. Ze mogen nu nergens staan, zitten of hangen. Als ze op een bankje zitten bellen omwonenden op met de klacht: ze zitten op mijn bankje.

Begin van dit jaar organiseerden we een wijk bijeenkomst, een jongeren-wijktafel. Daar kwamen volwassenen en ook veel donkere jongeren, o.a. uit de Velden, een buurt waar veel overlast is. Aan TOS en het jongerenwerk hadden we gevraagd om de jongeren zelf ook met ideeën te laten komen. Liefst een beetje uitvoerbare dingen. Dat hebben ze gedaan. Drie clubjes jongeren presenteerden op hun manier een aantal voorstellen. Ze wilden plekken met doeltjes en basketbalpalen achter het politiebureau, een kooi op het Slingeplein en een plek bij de sporthal. Er kwam veel commentaar van de volwassenen. Het was een confrontatie tussen autochtone blanke Zuidwijkers en zwarte jongeren.

21

De plannen worden nu uitgewerkt. We willen een hoofdplek en twee steunpunten. Verder een voorziening op sloophandels die makkelijk verplaatsbaar is. Het plein naast de Morgensterkerk zou een ideale plek zijn want er zijn geen directe omwonenden en het ligt tegenover jongerensoos de Phoenix. Het voorstel wordt nu in de week gelegd om draagvlak te krijgen bij de politiek.

TOS heeft op de computer een plannetje voor een kooi in elkaar geknusseerd. Ik richt me samen met TOS vooral op het scheppen van goede voorwaarden voor het beheer van een voorziening. De wijkagent heeft toegezegd dat de politie 's avonds om half elf de kooi kan afsluiten. Bij elke speelplek is een beheergroepje nodig dat aanspreekbaar is.

Er moet nu een besluit worden genomen. Het is in Zuidwijk een beetje zo dat als je maar hard roept er altijd wel iemand is die een besluit terug draait.

Bij de jongeren-wijktafel zat ook een groep Antilliaanse jongeren van het Borneveld. Het is daar een grote puinhoop. Ramen worden ingegooid en er wordt gepoepet en gepiest in portieken. Om niet steeds nieuwe ramen te hoeven plassen zijn portieken dichtgetimmerd terwijl er nog mensen in het blok wonen. Het ambulant jongerenwerk dat met een bus op pad gaat en TOS hebben daar nu een clubje te pakken dat ze zo ver hebben gekregen dat ze één avond in de week naar de soos gaan in de Phoenix. Ze wilden graag een onderkomen waar ze lekker konden 'chillen' zoals ze dat noemden. Als het slecht weer is zitten ze nu in de portieken. Er is in de buurt niet direct een onderkomen voorhanden, maar er is wel de Phoenix. Ze moesten daar heen worden gekletst en dat is gelukt.

Het contact met die groep werd gelegd door het jongerenwerk van de bus en door TOS. Het jongerenwerk van de Phoenix organiseert 'huiskamerbijeenkomsten', met activiteiten binnenshuis. Sinds kort gaan ze ook de straat op om te kijken wat er gebeurt op verschillende plekken

in de wijk.

Mensen die uitvoerend bezig zijn op straat in Zuidwijk zijn de TOS-medewerkers voor de jongere groep, mijn collega opbouwwerker die het leefbaarheidsproject doet in de Burgen en de Velden en de wijkagent. Tot voor kort speelde ook het jongerenwerk van de bus een belangrijke rol, maar de bus is verkocht aan Youth for Christ. Er was groot onderhoud nodig en daarvoor ontbraken de middelen.

Vorig jaar is TOS gestart in Zuidwijk en hebben we de TOS-club gevormd, een agogisch overleg van de verschillende clubs die met jongeren te maken hebben. Daar worden afspraken gemaakt en dat werkt goed. We zien elkaar maandelijks. Aan de hand van een actielijst en een voortgangslijst wordt bekeken of ieder zijn werk heeft gedaan en wat er uit is gekomen. Het overleg is een goede toevoeging aan het Zuidwijkse vergadercircuit omdat het heel praktisch is. Besproken wordt wat er speelt en wie er op af gaat, de wijkagent, een opbouwwerker, het jongerenwerk of TOS.

Bewoners Organisatie Zuidwijk

De Bewoners Organisatie Zuidwijk BOZ was nogal besloten. We hebben een voorstel gemaakt om de structuur wat open te gooien, met de vorming van een coördinatiegroep van mensen uit de verschillende werkgroepen waaruit de BOZ bestaat. Dat is het beleidsbepalende en besluitvormende orgaan van de BOZ geworden, met daarnaast een klein dagelijks bestuur.

Naast de groep van de wijkwinkel, de redactie van 'de Zijdwijker' en de werkgroep huurbeleid, zijn ook alle buurtgroepen vertegenwoordigd in de coördinatiegroep.

De ontwikkeling van buurtgroepen is nieuw. Ik ben op het idee van buurtgroepen gekomen via de 'werkgroep dagelijks beheer', een overleg van deelgemeente, corporatie, politie en bewoners. Toen ik daar voor het eerst kwam was ik zeer verbaasd. Er zat een grote groep mensen die allemaal over hun eigen stoep tegel praatten. Verder kwam het gesprek niet. Het bleek in andere wijken op eenzelfde manier te gaan. Ook de deelgemeente vond dat het niet goed ging. We hebben bekeken hoe dat anders zou kunnen. Idee was: laten we zorgen dat de stoep tegels recht gelegd worden, daar hoeven we niet uren over te vergaderen. We moeten veel meer aandacht schenken aan de sociale kant van het beheer. Daarvoor zijn de buurtgroepen opgericht. Ze overleggen zes a zeven keer per jaar in de Werkgroep dagelijks fysiek en sociaal beheer, met de wijkcoördinator van de deelgemeente, woonconsulenten van Vestia en de buurtagent. Ook in een buurt met veel particulier bezit willen we een buurtgroep vormen. De deelgemeente is bang dat deze gebieden verpauperen en

heeft opdracht gegeven voor een soort nulmeting in de Mare's, Rode's, Hoeken en Voorden. Er zijn daar 144 Verenigingen Van Eigenaren, soms per portiek georganiseerd. Bekeken wordt of de VVE's bereid zijn een 15 jarig onderhoudsplan te maken. Als ruil worden dan enkele binnenterreinen opgeknapt door de deelgemeente. Deze ontwikkeling biedt aanknopingspunten voor de vorming van een buurtgroep in dat gebied.

Anders dan in de Horsten leidde een initiatief voor een keurmerk Veilig Wonen in de Lage Steinen niet tot vorming van een bewonersgroep. In deze buurt met huurwoningen is hang- en sluitwerk aangebracht door de corporatie tegen een kleine huurverhoging. Toen de sloten waren geïnstalleerd trok iedereen zich terug in zijn vesting.

Met een andere groep in de buurt werken we nu aan het keurmerk Veilige Woonomgeving.

23

De ontwikkeling van buurtgroepen spoort met het beleid van de deelgemeente. De deelgemeente wil een 'omvorming' van de bewonersorganisaties. De formule die ze hanteert is 'van bewonersorganisatie naar organisatie van bewoners'. De bewonersorganisatie zou vooral een faciliterende en signalerende functie moeten krijgen en minder moeten optreden als spreekbuis van de bewoners. De vorming van buurtgroepen past daarin.

Beleid deelgemeente Charlois t.a.v. bewonersorganisaties

De deelgemeente Charlois formuleerde in 1998 nieuw beleid t.a.v. bewonersorganisaties. Staand beleid geformuleerd in de nota 'Bewonersorganisaties en de gemeentelijke democratie' uit 1982 was dat de (deel)gemeente per wijk één bewonersorganisatie erkent en faciliteiten verschaft. De nota bevestigde de praktijk van de projectgroepen stadsvernieuwing en de Verordening Organisatie Stadsvernieuwing VOS van 1973.

Her opbouwwerk werd door de stedelijke opbouwwerkinstelling gedetacheerd bij een bewonersorganisatie die fungeerde als opdrachtgever. Deze praktijk begon te knellen na het de periode van de stadsvernieuwing, met de toegenomen differentiatie van de bevolking en grote variëteit aan initiatieven en groepen in de wijk.

De deelgemeente Charlois formuleerde in 1998 de volgende uitgangspunten:

Uitgangspunt is dat een bewonersorganisatie wordt gevormd door een veelheid van actieve bewonersgroepen die ieder met een speciaal belang of doelstelling werkt aan het in stand houden van het sociale en fysieke klimaat in de wijk. Het bestuur van de bewonersorganisatie is het centrale punt in de wijk waar de bewoners(groepen) samen werken aan het in stand houden of verbeteren van de kwaliteit in de wijk. Kortom, het bestuur is niet verantwoordelijk maar wel aanjager van dergelijke activiteiten.

Het bestuur van een bewonersorganisatie heeft dan de volgende functies:

- het zijn van een steunpunt voor bewonersgroepen waar men gebruik kan maken van aanwezige faciliteiten en kennis van de wijk
- het oppikken van signalen van de diverse bewoners(groepen) en deze doorgeven aan deelgemeente, betrokken diensten of de signalerende bewoners(groepen) activeren om zelf oplossingen en ideeën aan te dragen
- het in samenspraak met verschillende kaders zorgen voor de beschrijving van het wijkklimaat
- voor de deelgemeente een plaats waar directe kennis aanwezig is van het sociale klimaat in de wijk
- het zijn van een steunpunt waar de deelgemeente informatie moet brengen om bewonersparticipatie daadwerkelijk een kans te geven.

Uit: 'Over bewonersorganisaties en -participatie in Charlois' (beleidsnotitie deelgemeente Charlois, 1998)

Maar de deelgemeente wil direct met de buurtgroepen onderhandelen, los van de bewonersorganisatie. Ik heb de buurtgroepen bewust binnengetrokken binnenshuis de bewonersorganisatie zodat de BOZ kan fungeren als paraplu van al die losse clubjes. De buurtgroepen zijn deel van één bewonersorganisatie en het bestuur en de coördinatiegroep bekijken wat in het belang van de wijk is. De BOZ is de spin in het web.

Vestia is daar blij mee want de corporatie heeft behoefte aan een gesprekspartner over de herstructurering. In het kernteam Zuidwijk, het overleg over de herstructurering en de uitvoering van de Wijkvisie van o.m. deelgemeente, corporatie en BOZ wordt om standpunten gevraagd van de bewonersorganisatie. Hetzelfde gebeurt bij overleg over buurtbeheer.

Van oudsher namen bewoners in Zuidwijk actief deel in allerlei overleggen met corporatie en deelgemeente. Ze gingen daar vroeger bij voorkeur

met meerdere personen naar toe. Het is nu moeilijker om mensen te vinden. Na het vertrek van de voorzitter van de BOZ neem ik die taak waar en zit ik in het kernteam met de pet op van de bewonersorganisatie. In de praktijk wordt de BOZ dus voor van alles en nog wat aangesproken, ondanks de nieuwe beleidslijn van de deelgemeente. Ze spreken met twee tongen. Waarschijnlijk weet de deelgemeente zelf ook niet goed hoe ze het willen.

Er zijn grote verschillen tussen buurtgroepen. Met de Horstengroep is weinig bemoeienis nodig want dat is een sterke groep. Ze hebben ook een directe communicatielijn met de deelgemeente, maar er zit meestal wel iemand van het opbouwwerk bij. Ze zouden zelfstandig kunnen functioneren, maar ze willen nog steeds ondersteuning van mij omdat ik weet wat er in de rest van de wijk speelt.

Maar er zijn ook groepen waar bewoners niet verder komen dan klagen. Het kost veel inspanning om een bredere kijk te ontwikkelen in de buurten en om de goede mensen bij elkaar te brengen. Je moet zorgen dat klagers niet overhand krijgen en dat er ook een positieve en constructieve inbreng komt.

Als de deelgemeente de werkwijze met buurtgroepen onderschrijft moet ze zorgen dat er meer tijd geïnvesteerd kan worden in het versterken van die groepen. Ze kunnen niet volstaan met te zeggen tegen de BOZ: jullie moeten omvormen. Ik heb het dagelijks bestuur van de deelgemeente uitgenodigd om bij de BOZ te komen om uit te leggen wat ze nu willen. Overleg van het bestuur van de BOZ en het dagelijks bestuur van de deelgemeente heeft de toezegging opgeleverd voor extra uren opbouwwerk.

Migrantengroepen

In de buurtgroepen zit een Turkse meneer en een Marokkaanse meneer, maar dat zijn eenlingen. Het zijn mensen die al jaren in de wijk wonen. Men kent hen en vertrouwt ze ook wel.

De mensen van de Marokkaanse vereniging zijn heel traditioneel en kunnen niet goed functioneren in een buurtgroep. Ze worden ondergesneeuwd en spreken te weinig Nederlands. Ze zitten bij een bestuursvergadering van hun vereniging Marokkaans te praten. De voorzitter die zelf drie woorden Nederlands spreekt moet vertalen wat er gezegd wordt. De Antilliaanse vereniging Kultarant is een matriarchale vereniging van alleen vrouwen. Eén paar keer per jaar wordt een dominofestival voor de mannen georganiseerd. Bij de Marokkaanse vereniging is het precies andersom en zitten de vrouwen in een hockje.

De deelgemeente gebruikt de Antilliaanse en de Marokkaanse vereniging

als gesprekspartners. Ze zegt dan dat er overleg is geweest met de doelgroepen, maar het landt niet. Het dient vooral ter legitimatie. Deze organisaties zouden vooral dingen moeten doen waar ze goed in zijn en dat is het organiseren van ontmoetings- en recreatieve activiteiten, maar diverse instanties willen ze inschakelen bij allerlei beleid.

Via het project Welkom in Zuidwijk hebben we contact met nieuwkomers en ik probeer ook in die vijver te vissen naar mensen die wat meer willen doen in de wijk. Veel allochtonen doen mee aan het Opzoomeren. In de Kampen is een heel actieve Turkse groep en in de Phoenix zit een Turkse vrouwengroep. Maar actieve deelname binnen de BOZ is voor veel mensen een stap te ver.

26

Er is kadervorming nodig. Er zit nu een minimale ondersteuning op migrantenorganisaties van 2.7 uur per week. Veel verder dan het maken van een werkplan, een jaarverslag, een begroting en een afrekening kom je niet.

Bewonersondersteuning en projecten

Ik werk sinds 1998 als opbouwwerker in Zuidwijk, voor 18 uur met als taak bewonersondersteuning. Voor mij was het terug naar de wijk. Daarvoor had ik gewerkt in de Basis Educatie.

De vraag van Charlois' Welzijn was 'opbouwwerk nieuwe stijl'. De relatie tussen het opbouwwerk en de bewonersorganisaties werd gewijzigd. De bewonersorganisatie fungerde niet meer als opdrachtgever van het opbouwwerk. Taken van het opbouwwerk werden uitgesplitst in bewonersondersteuning (voor de bewonersorganisatie en migrantenorganisaties) en projecten samenlevingsopbouw.

Visienota Charlois' Welzijn 1996

Na het opheffen van de stedelijke welzijnskoepels in 1996 werden opbouwwerk, sociaal cultureel werk en maatschappelijk werk in Charlois ondergebracht in één gebiedsgerichte organisatie.

De werksortgerichte organisatiestructuur werd vervangen door productgroepen. Op basis van een analyse van werkprocessen werd het opbouwwerk ondergebracht in de productgroep 'Maatschappelijke activering', met als kenmerk een probleem- en oplossingsgestuurde werkwijze. Andere productgroepen zijn 'Activiteitencentra' met een aanbodgestuurde dienstverlening en 'Informatie en advies' die vraaggestuurd werkt.

De organisatieopbouw was gericht op kwaliteitsverbetering door o.m. de verheldering van de positie t.a.v. opdrachtgevers, versterking van samenwerkingsprocessen en van de centrale sturing.

M.b.t. het opbouwwerk werd de volgende kwaliteitsverbetering beoogd:

- doordbreken van een te sterke emotionele band met bepaalde klantgroepen en het afbouwen van belangenbehartigingspraktijken
- het opbouwen van een meer professionele houding als het gaat om de veranderende relaties met bewonersorganisaties.

27

De functieomschrijving 'opbouwwerker' verviel. De taken van de opbouwwerker werden gesplitst in 'bewonersondersteuner' (gericht op bewonersorganisaties, migrantengroepen e.a.) en 'projectmedewerker' (gericht op projecten samenlevingsopbouw, opzoomeren e.a.).

Uit: Visienota, Charlois' Welzijn 1996.

Activiteiten op projectbasis in Zuidwijk zijn Opzoomeren, Welkom in Zuidwijk, buurtbemiddeling en een leefbaarheidsproject in de Burgen en de Velden, twee buurten waar herstructurering plaats gaat vinden.

In de steigers staat het project Woonafspraken in de Hoge Horsten.

Opzet is om per portiek afspraken te maken over hoe je met elkaar en met de buitenruimte omgaat.

Een aantal projecten (buurtbemiddeling, Welkom in Zuidwijk) wordt gefinancierd door woningcorporatie Vestia uit een leefbaarheidsbudget. De financiering van deze projecten loopt via de bewonersorganisatie. Dit geldt ook voor het inhuren van bewonersondersteuning (Steunpunt Wonen) bij herstructureringsprojecten.

In Zuidwijk bestaat een aparte stichting Opzoomeren. In de stichting zit een clubje mensen die van oudsher Opzoomeractiviteiten doen.

Het stond lange tijd los van de BOZ, maar inmiddels bestaat een personele unie.

Ik ben een van de weinige mensen die tabak heeft van Opzoomeren. Het is een leuke methodiek maar het werkt niet meer zoals het behoort te werken. Mensen kunnen een bon krijgen als ze een activiteit doen maar daarna gebeurt er niets meer. De volgende dag ligt er weer vuil in de straat en een half jaar later moet je nog aan bewoners vragen: zouden jullie die vlaggetjes die in de bomen hangen niet kunnen weghalen.

Mijn taak als opbouwwerker ligt vooral op het voorwaarden scheppende vlak. Ik zoek zaken uit en ik kijk wie ik er bij moet halen. Het is niet mijn rol om te werken met de jongeren in het Borneveld. Mijn taak is om te signaleren en te zorgen dat het aangepakt wordt. En het is mijn taak om te zorgen dat zo'n TOS-overleg van de grond komt en dat het goed functioneert. Ik ga niet om elf uur 's avonds op de fiets door de wijk om te kijken bij een basketbalveldje.

Ik heb wat gelezen over de presentie-benadering waarbij een werker ongeveer 24 uur leeft in de wijk waar hij werkt. Zo'n type opbouwwerker ben ik dus niet. Het werk dat ik doe ligt op het overleg- en netwerk-niveau. Ik probeer bewoners daarbij te betrekken en bij de BOZ.

28

Mijn collega die opbouwwerk doet voor het leefbaarheidsproject in de Burgen werkt wel op straat. De verschillende groepen waarmee we werken lopen naast elkaar. Maar soms botst het, met de club Antillianen van de Ringelburg b.v. Het is daar een vreselijke puinhoop op straat en je struikelt over autobanden. Mensen storen zich daar aan. Ze vinden het gajus dat daar zit dat moet oprottent. Antillianen sleutelen daar veel op straat en dan zien ze mijn collega gezellig praten met die mannen waaraan ze zich zo ergeren. Ze verwijten hem dat hij alleen met die mensen bezig is.

Het opbouwwerk heeft verschillende taken die niet allemaal door één persoon vervuld hoeven te worden. Je hebt een type werker nodig die de straat op gaat en een type werker dat een beetje de grote lijn in de gaten houdt. In principe is dat een goede combinatie. Teamwerk waarbij verschillende kwaliteiten worden benut is belangrijk.

Ik ben vooral een gangmaker. Ik neem het voortouw bij de vorming van een buurtgroep of een preventieproject. Ik kijk waar de gaten vallen en spring in waar een vraag ligt. Als iets op gang is zet ik het weg bij een bewoner of een collega.

Ik probeer een breed takenpakket te houden, met ondersteunende, inhoudelijke, organisatorische en ontwikkelingstaken. De taakstelling van een bewonersondersteuner is formeel minder breed. Wat je als opbouwwerker/bewonersondersteuner wel of niet mag doen wordt soms teveel beperkt.

Voor activiteiten als Welkom in Zuidwijk en Buurtbemiddeling kun je goed projectmedewerkers inzetten. Maar in herstructureringswijken is ook ouderwets algemeen opbouwwerk nodig.

1.2 Frank Boerboom: *Opbouwwerkers lopen niet met ladders*

Frank Boerboom werkt sinds 2001 in Zuidwijk en Pendrecht voor leefbaarheidsprojecten in de Burgen en de Ossenissebuurt. Daarvoor was hij o.m. werkzaam als jongerenwerker en stafmedewerker bij een instelling voor sociaal cultureel werk.

29

'Overlastgestuurd werken'

De Burgen is een sloophbuurt waar medio 2003 de helft van de woningen leeg staat. Een aantal flats wordt tijdelijk verhuurd. Ik richt me als opbouwwerker vooral op de nieuwe bewoners die in de Burgen kwamen wonen toen de buurt al werd bedreigd. Het zuidelijke deel wordt pas gesloopt rond 2008 en daar woont immiddels een heel andere populatie dan vroeger, met veel mensen met een Caribische achtergrond.

Ik startte hier in 2002 met een leefbaarheidsproject. Het is een extra investering van de deelgemeente in opbouwwerk om de leefbaarheid op peil te houden in een 'buurt in verandering'.

Het bestrijden van overlast is een centraal doel bij diverse betrokkenen. Het algemene beeld is dat de buurt verloedert met de komst van de nieuwe bewoners. Verwachting naar het opbouwwerk is om daar iets aan te doen. Wat ik doe kun je dus 'overlast-gestuurd werken' noemen. Als dit het enige doel zou zijn zou ik er als opbouwwerker niet aan beginnen. Maar als je aan de slag gaat in zo'n buurt kom je interessante verschijnselen tegen. Je treft heel andere leefvormen aan. Ik vind het boeiend om te zien hoe deze mensen met elkaar omgaan en om na te gaan wat de Caribische cultuur kan bijdragen aan de Nederlandse samenleving. Welke waarden zijn in deze gemeenschappen belangrijk? Ik streef wederzijds beïnvloeding na van de Nederlandse en de Caribische culturen.

Bij een project als dit krijgt je nooit een warme overdracht. Vaak heeft het werk een tijd stil gelegen voordat er iemand opgezet wordt die dan weer opnieuw begint. Daar komt bij dat de ontwikkelingen in dit soort buurten heel snel gaan.

Bij deskresearch naar de inzet in de afgelopen drie jaar en onderzoek van netwerken stuitte ik op een namenlijst van een groepje bewoners dat jaarlijks op Koninginnedag een feest organiseerde op een sportveldje in de buurt. Ik ben al die mensen afgegaan. Hun reactie was: we doen het niet meer, er zijn al veel mensen weggegaan, we hebben geen zin meer. Dat is dus de verandering van de buurt: zo'n netwerk mist inmiddels de aansluiting bij de buurt en het feest kan niet meer gevierd worden zoals vroeger. Een Koninginnedag zou in de Burgen waarschijnlijk ook nu weer een succes worden, maar de mensen die er vroeger bij betrokken waren hebben er geen plezier meer in. Ik ga dan niet aan een dood paard trekken.

30

Ik heb in een andere richting gekeken en contact gelegd met een groep bewoners in de Ringelenburg. Deze straat bleek een klein leefgemeenschapje waar mensen elkaar steunen. De Antilliaanse cultuur is dominant.

Een deel van de zorg voor elkaar bestaat uit sleutelen aan auto's. Vier Antillianen betekent minstens drie auto's. Een Antilliaan moet wielen hebben om contacten te kunnen onderhouden. En als vrouw alleen met kinderen heb je een auto nodig om naar de Aldi te kunnen en de achterbak vol te gooien. De mannen knappen de auto's graag op voor de vrouwen. Op die manier kunnen ze met een laag inkomen toch een auto rijden.

De hele wijk ergert zich groen en geel aan het autosleutelen. In de praktijk blijkt het lastig om daarvoor normen te formuleren. Wat kan wel en wat niet bij autosleutelen? Racen door de straten is gevaarlijk en kan dus niet. Rubberstrepen op het asfalt en rokende banden is macho. De mannen sleutelen om de auto's rijdend te houden, maar jonge gastjes ontlenen hun identiteit aan een oude BMW die uit elkaar valt maar nog wel 143 PK heeft. Ze proberen in de binnenstraatjes uit hoe snel je bij de verkeersdrempel kunt komen. Niemand in de buurt vindt dat racen leuk maar als een uitlaat van een wagen knalt zetten bewoners die er wel weer onder. Ik ga daar dan over praten en zeg tegen een man die aan zo'n racebak klust: waarom doe je dat, je moet tegen die gastjes zeggen dat ze ophouden met racen in de buurt; iedere keer als ik het piepen van banden hoor in een woonbuurt met kinderen schrik ik. Dat pakken ze dan op.

Gevaar voor kinderen is een duidelijke norm, maar soms is het moeilijker om een gedragsregel af te spreken. Oudere Zuidwijkers klagen dat Antillianen met hun auto's op het gras gaan staan bij het voetbalveldje. Dat hoort niet en er zijn allerlei verkeersbelemmerende maatregelen genomen om dat tegen te gaan. Maar de mensen die daarover klagen rijden zelf wel over de stoep tot voor hun huis als ze naar Aldi zijn geweest want hun straatje heeft geen directe verbinding met de doorgaande

weg. Soms blijkt het dus niet zo makkelijk om een norm te stellen.

Zorg voor elkaar betekent in de straat ook zorgen voor elkaars kinderen. Er wonen een aantal oma's die kinderen opvangen zodat de moeders kunnen werken. Zo hebben kinderen een warm nest als ze uit school komen. Dat is een grote waarde.

Anders dan in de Ossenissebuurt zijn in de Ringelenburg ook mannen aanwezig. Ze sleutelen en ze organiseren ook leuke feestjes. Ze hebben daarin een eigen rol, net als de vrouwen. Het is een heel actieve straat die alle mogelijkheden benut van het Opzoomeren.

Er wonen ook andere nationaliteiten in de straat. Een moderne Turkse oma die het allemaal aanziet en het een leuke samenleving vindt waar mensen wat met elkaar hebben.

31

Er zitten ook vreemde gabbers. Een donkere dertiger bij voorbeeld. Een aardige jongen, maar hij tikt niet hoog en laat zich makkelijk beïnvloeden door anderen. Hij wil graag in de groep zijn en laat zich dan verleiden om dingen te doen die niet kunnen. Als hij een groepje vrienden over de vloer heeft gaan ze aan de zuip en gooien ze de flesjes en blikjes uit het raam op straat. Hij wordt dan aangesproken en belooft zijn leven te beteren. Dat gaat dan weer een tijdje goed.

In de ogen van de oude Zuidwijkers is hij een criminel. Ze zien hem als uitschot dat weg moet. Maar het is gewoon een gouden gozer. Als je hem wat vraagt doet hij het voor je. Maar hij staat niet zo sterk in zijn schoenen en het gaat dus ook wel eens mis. De straat vormt een netwerk rond zo'n jongen. Ook de buurvrouw die van een andere cultuur is ziet zijn positieve kwaliteiten en als het nodig is wil ze ook wel eens iets door de vingers zien. Hij komt uit Afrika, maar waar mensen vandaan komen is niet zo belangrijk in deze straat. Ook de Kaapverdianen en de Antillianen mixen heel makkelijk. Mijn indruk is dat ze veel onder elkaar regelen.

Versierde straat

Vorig jaar versierden ze bij een Opzoomeractie de straat met vlaggetjes en bloemen. Wat mij betreft waren ze de mooist versierde straat van heel Rotterdam. Alleen, ze ruimden na het feest de vlaggetjes niet op. Op de versierdag in juni was het geen mooi weer en ze wilden het feestje in september nog een keer over doen. Dan kun je de vlaggetjes dus wel laten hangen.

Het is altijd gezellig in de straat als het mooi weer is. 's Avonds worden de tafels buiten gezet en gaan de mannen domino spelen. Als ze zin hebben wordt de barbecue gehaald en gaan ze sardientjes roosteren. Wat Hollanders in het weekend op de camping doen, doen zij hier in de straat.

Na het feest in september ruimden ze de vlaggetjes ook niet op. Dit zeer tot ongenoegen van de werkgroep dagelijks beheer die een schouw deed. Het onderhoud van de straat is belabberd en het ziet er rampzalig uit. Er ligt een mix van bestrating en asfalt dat na 20 jaar helemaal verkorrelde is. Verkeersdempels hoef je niet aan te leggen want overal zijn kuilen. En dan is er zo'n schouw waarbij bewoners en ambtenaren door de wijk lopen om te kijken hoe de straten en pleinen er bij liggen. De mensen die daaraan meedoen hebben al zo vaak geklaagd over het onderhoud van de straat dat ze daar moe van zijn. Ze beginnen dan over die vlaggetjes.

32

Ik had aan de mensen in de straat diensten verleend bij de organisatie van die twee straatfeesten. Vervolgens kwamen ze bij me met de vraag of er niet ergens een ruimte was waar ze in de winter domino konden spelen. Verderop is een winkelstrip die grotendeels leeg staat. Een etalage had ik al in gebruik genomen voor het aankondigen van activiteiten en ik vroeg me af of het niet mogelijk was om een van die lege winkels te gebruiken.

Als aangrijppunt gebruikte ik Sinterklaas. Met de vrouwen uit de straat maakte ik een plannetje. Ze stelden een lijstje op met kinderen in hun straat en de straten daar om heen. De kinderen kregen allemaal een kleurplaat die ze moesten inleveren bij oma en dan mochten ze op het Sinterklaasfeest komen. Maar ze moesten wel hun ouders meenemen. Zo maak je via een klein buurtfeestje een sociaal netwerkje.

Aan woningcorporatie Vestia vroeg ik of we een van de leegstaande winkeltjes konden gebruiken want zo'n feestje past natuurlijk in geen enkel huis. Dat mocht. Aan het Opzoomerteam vroeg ik vervolgens geld voor meubilair. Dat was goed, maar ze stelden wel een voorwaarde: die vlaggetjes moesten weg. Je bent leuk bezig met die straat, kreeg ik te horen, maar die vlaggetjes, dat kan niet; daar ergeren we ons aan.

Een ploegje haalde tafels bij het depot van de dienst Openbaar Onderwijs en stoelen bij dienst Sport en Recreatie. De dames gingen naar Piekfijn om voor een paar centen kopjes te halen. Zo hadden we de spullen zelf voor het bedrag dat je ook kwijt bent als je het huurt. Het werd een heel leuk Sinterklaasfeest waarbij ik Sinterklaas mocht spelen.

Het feest smaakte naar meer en samen met TOS zijn we met Vestia gaan praten over de mogelijkheid om de ruimte blijvend te gebruiken. Dat kon zolang het nog niet was gesloopt. De elektrische installatie was door de bewoners al gerepareerd. De mensen waren naar het sloophuis gegaan en hadden daar de onderdelen gehaald die ontbraken.

Via de buurman hadden ze stroom afgetapt en zo was er weer licht. Legaal, zonder het zegel te verbreken. Probleem was dat de cv-ketel was weggehaald. De installatie was nog wel in orde. Vestia was bereid om er weer een ketel in te hangen. Maar ze stelden als voorwaarde dat de winkel geen jongerenhonk mocht worden of uitvalsbasis voor de sleutelaars.

Toen ben ik aan de rem gaan hangen, want ik kreeg het benauwd. Ik zag voor me dat ik met het dagdeel per week dat ik ter beschikking heb de verantwoordelijkheid zou krijgen voor een activiteitenruimte. Vestia wilde een beperkt gebruik, met eens in de week domino en de andere week bonkunee en misschien nog eens een buurtvergadering. Maar het beheer van de ruimte was nog zwak georganiseerd. Ik kon niet tegen de mensen van de Ringelburg zeggen: ga je gang maar. Dat risico was te groot, en als het mis zou gaan was ik verantwoordelijk.

33

Ik ben toen gaan zoeken naar medegebruikers, o.a. bij een school naast de winkelstrip. Scholen hebben vaak gebrek aan ruimte voor ouderactiviteiten maar omdat de helft van de woningen al leeg staat had de school ruimte over. Die vlieger ging dus niet op.

Bij oud en nieuw werden de ruiten ingegooid op de winkelstrip. Een groep Zuidwijkse jongeren ging rauzen in de wijk en ze kozen een buurt die toch al half leeg staat. Alle ruiten gingen er uit, behalve bij de winkel waar wij Sinterklaas hadden gevierd. Dat kan geen toeval zijn. De andere winkels werden dichtgetimmerd en ik moest dus snel zijn als we de ruimte nog wilden gebruiken. Maar een stel kinderen gooide ook de ruiten in van ons winkeltje. Dat werd toen ook dichtgetimmerd. Het verhaal ‘winkel’ was daarmee over.

Daarna volgde stap twee. De dichtgetimmerde winkels waren geen gezicht. TOS, sociaal cultureel werk, de school en het opbouwwerk vatten het plan op voor een kunstproject. Het overleg daarover met Vestia was ingewikkeld. De winkelstrips zijn bedrijfspanden en vallen onder een andere afdeling, Timpaan. Die meldde na enige tijd dat zij niets deden met die panden maar dat ze het met Vestia zouden bespreken. Mijn suggestie was dat ik het met Vestia zou bespreken. Dat kon niet, dat deden zij wel. Je wordt daar dan buiten gehouden. Ik ga er toch achteraan want anders duurt het te lang.

Toen kreeg ik te horen: nee, we gaan geen kunstproject doen op de Keyenburg want de vlaggetjes zijn niet weggehaald op de Ringelenburg.

Ik werd daar als opbouwwerker ook persoonlijk op aangesproken: “Jij hebt je niet aan je afspraak gehouden want jij zou die vlaggetjes weg halen.” Je snapt niet hoe het werkt, denk ik dan. Opbouwwerkers lopen niet met ladders om vlaggetjes weg te halen. Ik doe mijn stinkende best

om iets te organiseren in die buurt, maar of die vlaggetjes worden weggehaald zal moeten blijken. Dat is niet mijn verantwoordelijkheid. Het is onderdeel van het proces.

Zelfs Sinterklaas, man met gezag, had nog gezegd: jullie moeten die vlaggetjes weghalen. Dat was niet gebeurd. Wat bleek? De bewoners hadden voor het straatfeest iemand met een hoge ladder opgescharreld om die vlaggetjes op te hangen, maar die man was er niet meer en zijn ladder dus ook niet. De bewoners hadden alles opgeruimd behalve de vlaggetjes. Daar konden ze niet bij want die hingen te hoog.

Ze konden dat niet oplossen. Het is leuk om er mensen bij te halen als je een feestje gaat organiseren, maar het is moeilijker om te zeggen: kun je met je ladder komen want we moeten de troep opruimen.

34

Er ontstond de belachelijke situatie dat TOS en de school geen kunst-project konden doen omdat de bewoners van de Ringelburg de vlaggetjes niet opruimden.

Ik heb vervolgens een Opzoomerpremie ingezet om ze zover te krijgen de vlaggetjes weg te halen. Een samenwerkingsproject van een straat met een kunstenaar werd door Opzoomer Mee beloond met een premie. Reactie van de bewoners was: als dat daarop hangt dan doen we het. Ik ben vervolgens met ze door de straat gelopen om te kijken of het echt schoon zou zijn als die vlaggetjes er niet meer zouden hangen. Ze kwamen al snel tot de conclusie dat er bierblikjes, chipzakjes en waaivuil lag en dat we eigenlijk een schoonmaakactie zouden moeten houden.

Dat is een goed idee, zei ik, want jullie staan bekend als de bonte hond. Iedereen zegt dat het een zootje is in de Ringelburg. We gaan dat omdraaien. We gaan schoonmaken en we nodigen de deelgemeente, Vestia en al die clubs die altijd zo klagen uit. We laten onze goede kant zien. Wat niemand anders in de Burgen doet doen wij wel.

In Zuidwijk werd ooit de Groene Tornado bedacht. Dat was heel groot opgezet, met ramen wassen en al. Logistiek was het zo ingewikkeld dat het niet werkte. We hebben het wat kleiner opgezet, als 'straat schoonmaakactie', maar wel samen met Gemeentewerken en de Roteb.

De actie werd afgesloten met een schouw en een buurtgesprek met de assistent wijkcoördinator. We zetten de stoelen in een kring om de klachten in de straat op te nemen. De kleine dingen worden snel verholpen en binnen zes week kwam de assistent wijkcoördinator met een projectplan en een schema van de werkzaamheden voor de komende jaren.

Hij doet dat heel goed.

Klachten die in het kringgesprek naar voren kwamen waren het parkeren op de stoep en het ontbreken van een speelplaats voor kleine kinderen waarop je zicht kunt houden. Ter plekke werd de combinatie gemaakt van de aanleg van een speelplaatsje op de stoep en het onmogelijk

maken van het parkeren van auto's. Ander onderwerp was het ontbreken van verkeersremmende maatregelen. Uit de discussie werd duidelijk dat het racen door de straat werd veroorzaakt door jongens uit andere straten. De vrouwen uit de straat hebben niet het lef om op ze af te stappen. Ze zijn bang voor conflicten die zij zelf niet meer kunnen behappen.

Bij de aanpak van de straatsleutelaars zou ik een gezamenlijke aanpak willen met de politie. Zij maken het onprettig voor ze om daar te sleutelen, dan ga ik samen met de sleutelaars een andere plek zoeken. Waar je in de samenwerking met de buurtagent van overtuigd zou moeten zijn is dat je in dezelfde richting werkt. Zij gaan wat strakker om met de regels en jij wat soepeler.

35

Bij de schoonmaakactie hielpen jongeren mee met de vlaggetjes. Bij gebruik aan een ladder was acrobatiek nodig en een paar jongens gingen via de regenpijp omhoog om de vlaggetjes weg te halen. Dat was dus de medewerking van de jongens in de straat.

Er ontstond ook beweging rond het sleutelen. De jongens kwamen er tijdens het straatgesprek niet bij zitten en bleven bij hun auto's hangen. Een paar meiden riepen mij er bij om te zeggen dat ze eigenlijk een sleutelruimte zoeken. "We zouden wel ergens anders willen sleutelen want we snappen ook wel dat het hier niet kan."

Ze vragen er een Antilliaanse opa bij uit de straat want ze vinden het wel moeilijk om het zelf te organiseren. Ze zouden het wel kunnen, maar alleen als opa er bij is. Ik wist al lang dat opa heel belangrijk is bij het relax houden van de straat, maar hij heeft geen zin om de verantwoordelijkheid te nemen voor al die jongens. Het is dus nog lastig, maar de beweging ontstaat. Opa gaat met ze praten want hij wil wel helpen.

Ergernissen en klachten

De Groene Tornado leverde veel goodwill voor de straat. De bewoners deden de catering van een open dag van de Kapelburg, een dagopvang voor gehandicapten. En een van de Antilliaanse mannen organiseerde een voetbaltoernooi in de buurt.

Voor dat toernooitje nodigde ik ook een groepje bewoners uit die altijd klagen. Ik had ze voorgesteld om een groot bord te maken met regels voor de sociale omgang en hoe laat het 's avonds rustig moet zijn. Ik wilde ook van hen weten van wie ze last hadden. De bewoners waren nauwelijks bereid om daarover te praten. Ze vinden dat bedriegend. Ik mocht wel bij hen in de tuin komen. Ze zeiden: vandaag is het gezellig, maar morgen is het weer een zootje. Ik weet ondertussen natuurlijk zelf wel wie je in de gaten moet houden.

Maar ik kan niet voldoen aan de verwachting van klagende bewoners om er iets aan te doen als ze er zelf niets aan willen doen behalve klagen. Bij het voetbaltoernooi stel ik een van de klagende bewoners voor aan opa die hamburgers staat te bakken en het afval keurig verzamelt in een vuilniszak. Het eerste dat die mevrouw tegen hem zegt is: ik heb zo'n last van dat straatsleutelen. Je kunt je ook wel presenteren, denk ik dan. Dat komt niet goed. Arme opa, je krijgt een hele lading shit over je heen. Maar opa hoort het rustig aan. Een klein dingetje repareren kan, is zijn reactie, maar je kunt natuurlijk niet op straat een heel motorblok uit een auto halen en de koppen gaan vlakken. Dat ben ik met u eens. Maar, zegt hij er bij, ik kan niet spreken voor iemand anders.

36

Alle klachten over overlast in de wijk worden op het bordje gelegd van de Ringelenburg. Wat die mevrouw deed bij het voetbaltoernooi gebeurt in een vergadering van de werkgroep dagelijks beheer op een georganiseerde manier. Het is een verzamelbak van klachten.

De Turkse oma was heel dapper toen ze naar die vergadering van de werkgroep ging om de plannen voor de Groene Tornado en de schilderactie toe te lichten. Oma reageert heel soepel op alle verwijten en gaat haar eigen gang.

De mensen uit de Ringelenburg vormen de groep die het sociale leven in de buurt op gang houdt. Ze organiseren zo'n voetbaltoernooi en maken samen met de school vast een succes van het kunstproject. Maar het rechtstreekse contact met bewoners die klagen en last hebben van hun leefstijl is lastig. De klagers zijn ook niet als groep aan te spreken. Ze hebben allemaal hun eigen verhaal. Daardoor kun je niet gezamenlijk de problemen bespreken om tot bepaalde normen te komen.

Het is ook lastig om mensen als groep bij elkaar te laten komen. Je bent in dit werk de hele dag aan het heen en weer bellen om afspraken te maken en mensen aan één tafel te krijgen. Ik heb mijn werkstijl op dat punt ook veranderd. Ik fungeer als een informatiepunt en geef door. Op die manier rijg ik verschillende groepjes aan elkaar. Dan hoeft ik ook geen pogingen meer te doen om ze steeds allemaal om tafel te krijgen. Ze komen bij elkaar op het moment dat een activiteit plaats vindt. Ontmoetingen vinden plaats tijdens activiteiten en niet bij vergaderingen.

De contacten tussen verschillende groepen bewoners zijn stroef. De bewoners van de Ringelenburg zijn niet geïnteresseerd in werkgroepen over herstructurering. De toekomst van de Burgen is geen onderwerp voor hen. Ze hebben ook geen band met de groepen die meedoen in het vergadercircuit. Dat zijn vooral mensen die een nette buurt willen en geen kinderen hebben.

De onderlinge contacten die zijn ontstaan in de straat zijn heel belangrijk

voor het leefklimaat. Wat je zou willen als opbouwwerker is dat de contacten die mensen hebben in de straat blijven en dat het niet uit elkaar spat. Wat ik probeer is om ook verbindingen te leggen tussen mensen uit de straat en instituties en organisaties in de wijk. Ik fungeer daarin als schakel. Maar op het gebied van wijkbeheer botst het vreselijk. Ook positieve initiatieven zoals een voetbaltoernooi roepen ergernissen op en klachten over overlast.

Aansluiting met de wijkkaders

Het profiel van een opbouwwerker in een herstructureringswijk wordt in mijn geval nogal bepaald door de manier waarop je begint. Je legt relaties en daarmee ga je aan de gang. Voor je het weet is je dag gevuld. Er blijft dan geen tijd over om ook andere dingen te ontwikkelen. De projectopdracht gaf weinig houvast. Ik heb daaraan zelf invulling gegeven en de keuze gemaakt om als start op zoek te gaan naar de mensen die Koninginnedag organiseerden.

Ik begrijp nu beter waarom hun hoofd niet stond naar een feestje op Koninginnedag. De eengezins huisjes waarin zij wonen blijven, maar deze zomer bleek bij een inspraakbijeenkomst dat ze nieuwe woongebouwen voor hun deur krijgen. Ze protesteerden daar massaal tegen.

Ik had die bewoners na het eerste contact links laten liggen. Ik heb weinig affiniteit met deze mensen en toen ze niet meer geïnteresseerd bleken in het organiseren van activiteiten in de buurt ben ik verder gaan zoeken naar een ander groepje dat dit wel wilde. Ik miste zo de aansluiting met een deel van de wijk en vooral met een deel van de wijkkaders. Ik richtte me op het buurtleven en opzoomeren, en niet op wonen en nieuwbouw. De betrokkenheid van het opbouwwerk bij de klankbordgroep voor de herstructurering in de Burgen is gering. Klankbordgroepen voor de herstructurering worden ondersteund door Steunpunt Wonen. In die groep zitten vooral mannetjesputters van buiten de buurt, uit de Horsten en de BOZ. Daar komt bij dat Vestia haar eigen communicatie heeft met bewoners. Als opbouwworkers merkten wel dat er iets niet goed ging in de communicatie met bewoners want ze gingen wel heel erg hard op de trommel slaan bij de inspraakbijeenkomst.

Behalve het langs elkaar lopen van verschillende circuits is er nog een probleem. Veel mensen in een wijk als Zuidwijk zijn heel erg gefixeerd op hoe het hoort, en dat is dan vooral: hoe het vroeger was. Ze hebben er grote moeite mee om de bestaande situatie te accepteren. Ze blijven zitten in hoe het vroeger was en ik heb eerlijk gezegd niet altijd het vermogen om ze mee te nemen en een volgende stap te zetten. Bij bepaalde groepen krijg ik dat niet voor elkaar.

1.3 Samenvatting en analyse Zuidwijk

In deze paragraaf brengen we enkele gegevens samen uit de praktijkbeschrijvingen aan de hand van de volgende thema's:

39

- het beeld van ontwikkelingen in de wijk
- de positie van het opbouwwerk in het maatschappelijke krachtenveld
- samenlevingsopbouw rond sociale opgaven

De citaten zijn ontleend aan de gesprekken met de opbouwwerkers.

Beeld van ontwikkelingen in de wijk

'De verschillende groepen waarmee we werken lopen naast elkaar.'

De sociale werkelijkheid van Zuidwijk is gefragmenteerd en er bestaat afstand tussen diverse groepen bewoners. De meeste bewoners die in de jaren zestig in de wijk kwamen wonen zijn vertrokken en een groep blijvers zoekt elkaar op in de beschutting van ouderencomplexen.

Kooponingen in het vernieuwde deel van de wijk worden bevolkt door een nieuwe koopkrachtiger sociale groep. Buurten die op de nominatie staan om gesloopt te worden bieden, tijdelijk, onderdak aan uiteenlopende groepen mensen die zijn aangewezen op goedkope huisvesting.

Onder hen is een grote groep bewoners van Caribische afkomst.

Veel oudere blijvers hebben negatieve beelden van nieuwkomers in sloopbuurten. 'Ze vinden het gajus dat moet oprottent.' Vooral het beeld van jongeren is negatief. 'Veel autochtone Zuidwijkers moeten niets hebben van Antilliaanse of Marokkaanse jongeren die overal rondhangen.'

De wijk bevindt zich in een proces van herstructurering dat naar schatting zo'n vijftien jaar in beslag neemt. Delen van de wijk zijn vernieuwd en andere delen verpauperen. De sociale verschillen binnen de wijk nemen tijdens het herstructureringsproces toe. Een beeld uit de ontwikkelingstheorie dringt zich op van 'ongelijke ontwikkeling', met een 'centrum' (de Nieuwe Horsten) en een 'periferie' (de Burgen).

Een van de opbouwwerkers doet participerende observatie in een straat in de Burgen, een buurt waar veel Antillianen wonen. Hij nuanceert het

heersende negatieve beeld van de buurt. ‘Het is altijd gezellig in de straat als het mooi weer is. ’s Avonds worden de tafels buiten gezet en gaan de mannen domino spelen. Wat Hollanders in het weekend op de camping doen, doen zij hier op straat.’ De opbouwwerker treft een klein leefgemeenschapje aan waar mensen elkaar steunen. Sleutelen aan auto’s behoort tot de zorg voor elkaar, evenals de opvang van kinderen. Een Turkse oma en een Antilliaanse opa vervullen een belangrijke rol in het sociale verband van de straat.

Positie van het opbouwwerk in het krachtenveld

Samenlevingsopbouw in Zuidwijk vindt plaats vanuit verschillende posities. Om bij de beeldspraak te blijven: één van de opbouwers werkt vanuit het centrum, een andere vanuit de periferie. De taakstelling verschilt, ze hanteren uiteenlopende probleemdefinities en agenda’s, en richten zich op verschillende sociale groepen. De opbouwwerker-bewonersondersteuner heeft ondersteunende taken naar de bewonersorganisatie en migrantengroepen, de opbouwwerker voor het leefbaarheidsproject heeft tot taak om initiatieven te ontwikkelen in sloophuizen om een redelijk leefklimaat in stand te houden.

De verschillen in positie van de opbouwkers zijn een gevolg van beleidskeuzen van de instelling en van de deelgemeente als financier. De bestaande functie van (wijk)opbouwwerker die werkte in opdracht van de bewonersorganisatie werd opgeheven. Nieuwe opbouwwerkfuncties werden ‘bewonersondersteuner’ met beperkte ondersteunende taken naar bewonersorganisatie en migrantengroepen, en ‘projectmedewerker’. Het opdrachtgeverschap van de bewonersorganisatie voor het opbouwwerk verviel. In plaats daarvan kwam een directere aansturing van het opbouwwerk door de instelling en de deelgemeente via projectplannen. Een van de redenen voor de herpositionering van het opbouwwerk was de verandering van de bevolkingssamenstelling. Het nieuwe beleid heeft o.m. ten doel om ruimte te scheppen voor het aangaan van relaties met verschillende groepen in de wijk, naast de ondersteuning van de bewonersorganisatie die wordt gedomineerd door groepen autochtone bewoners.

De beoogde hergroepering is in de wijk omstreden. De bewonersorganisatie klaagt over de beperkte ondersteuning waarover ze beschikt. De bewonersondersteuner heeft kritiek op de beperking van de taakstelling die weinig ruimte biedt voor het ondersteunen van bewonersinitiatieven. In de praktijk verbreedt de bewonersondersteuner haar taakstelling en ze vindt gehoor bij de deelgemeente voor uitbreiding van de capaciteit van de bewonersondersteuning voor de ontwikkeling van buurtgroepen.

Ook de positie van de bewonersorganisatie is omstreden. De deelge-

meente neemt afstand van het idee van een centrale bewonersorganisatie die de mening van de wijk vertegenwoordigt en wil direct zaken doen met afzonderlijke bewonersgroepen. De bewonersorganisatie, daarin gesteund door de bewonersondersteuner, ziet deze groepen als onderdeel van de centrale bewonersorganisatie. 'Ik heb de buurtgroepen bewust binnengehaald binnen de bewonersorganisatie zodat de BOZ kan fungeren als paraplu van al die losse clubjes. De buurtgroepen zijn deel van één bewonersorganisatie, en het bestuur en de coördinatiegroep bekijken wat in het belang is van de wijk. De BOZ is spin in het web.'

De bewonersondersteuner signaleert een tweeslachtige houding van de deelgemeente. 'De bewonersorganisatie zou vooral een faciliterende en signalerende functie moeten krijgen en minder moeten optreden als spreekbuis van de bewoners. Maar in de praktijk wordt de BOZ voor van alles en nog wat aangesproken door de deelgemeente.'

Haar conclusie laat ruimte open voor overleg: 'Waarschijnlijk weet de deelgemeente zelf ook niet goed wat ze wil.'

De bewonersorganisatie kan functioneren als een spin in het web door de positie die haar wordt toegekend door de deelgemeente en de woningcorporatie Vestia. De BOZ maakt deel uit van het Kernteam Zuidwijk, het centrale overleg over de herstructurering met corporatie en deelgemeente en treedt op als organisator van de bewonersparticipatie bij herstructureringsprojecten. De BOZ beslist over de inzet van de budgetten voor ondersteuning van bewonersparticipatie die door de corporatie beschikbaar worden gesteld.

De invloedrijke positie van de bewonersorganisatie is tevens het resultaat van de lange traditie van georganiseerde belangbehartiging van huurders en bewoners in Zuidwijk. De bewonersraden van de woningbouwstichting werden in de loop van dat proces, mede onder invloed van het opbouwwerk, omgevormd tot een onafhankelijke bewonersorganisatie die een onderhandelingspraktijk ontwikkelde naar de corporatie. De BOZ verzette zich aanvankelijk tegen slooplannen van de corporatie voor de Horsten maar bleek daarvoor weinig steun te krijgen van bewoners. De bewonersorganisatie veranderde daarop begin jaren 90 van koers en nam het initiatief tot een brede discussie over de toekomst van de wijk en een differentiatie van het woningbestand. Dit resulteerde in de Wijkvisie Zuidwijk die de basis werd voor het herstructureringsprogramma voor de wijk.

Bewonersorganisatie en bewonersondersteuner hebben zich verbonden met het programma voor de vernieuwing van Zuidwijk. Maar die steun is niet kritiekloos: 'Mensen willen wel een beetje differentiatie, maar het aantal koopwoningen in de plannen is niet in verhouding tot het aanbod van bereikbare woningen.'

Eén van de taken van de bewonersondersteuner is om op te treden als zaakwaarnemer van de bewonersorganisatie. Ze neemt ook tijdelijk de positie van voorzitter waar na zijn vertrek. ‘Ik zit in het kernteam met de pet op van de bewonersorganisatie.’

De bewonersondersteuner werkt vanuit het knooppunt van georganiseerde bewonergroepen en instanties in de wijk. Dit is een klassieke positie in de historie van het Rotterdamse opbouwwerk, die tijdens de periode van de stadsvernieuwing tot ontwikkeling kwam. De ‘coördinerend wijkopbouwwerker’ had tot taak samen met actieve bewoners een wijkgerichte bewonersorganisatie te vormen en in stand te houden die fungeerde als onderhandelingspartner van de gemeente in de stadsvernieuwing. Deze positie werd geschraagd met regelgeving waarin de gemeente één bewonersorganisatie per wijk erkende die verantwoordelijk was voor de organisatie van de inspraak van de wijkbewoners. Daartoe kon de bewonersorganisatie aanspraak maken op faciliteiten en professionele ondersteuning. De opbouwwerker vervulde een coördinerende rol naar bewonersorganisatie en de toegevoegde beroepskrachten. Deze opbouwwerkpraktijk leverde een op onderhandeling en overleg gerichte werkstijl op.

De geschatste praktijk was productief bij een breed gedeeld programma voor ‘bouwen voor de buurt’ en ‘goed en betaalbaar wonen’, met een bindende en integrerende kracht naar grote groepen bewoners. Het programma voor herstructurering van naoorlogse wijken heeft echter een ander karakter en is gericht op een verandering van de bevolkingssamenstelling door de bouw van duurdere woningen en het verkleinen van de goedkope woningvoorraad. Voor een deel van de bewoners is op de langere termijn geen plaats meer in deze wijken. De bindende kracht van het programma voor differentiatie en upgrading van de woningvoorraad is uit de aard van de zaak beperkt tot een deel van de huidige bewoners. De bewonersondersteuner werkt aan een nieuwe sociale coalitie van oudere bewoners die langere tijd in de wijk wonen en nieuwe bewoners van de vernieuwde Horstenbuurt. Veel bewoners van sloopbuurten als de Burgen vallen daar feitelijk buiten. Ze zijn ook niet geïnteresseerd in participatie bij nieuwbowplannen.

De spanningsvelden waarbinnen de opbouwwerker-bewonersondersteuner opereert tekenen zich af. Eén element daarin vormt het beperkte bindende vermogen van het programma voor herstructurering waarmee de bewonersorganisatie zich heeft verbonden. Door sommige groepen bewoners wordt het programma van ‘upgrading van de wijk’ opgevat als ‘sanering van de wijk’ door het verwijderen van groepen nieuwkomers. Een tweede spanningsveld hangt samen met de tweeslachtige opstelling van de deelgemeente ten opzichte van de bewonersorganisatie. Overleg

met de bewonersorganisatie dient voor deelgemeente en corporatie als legitimering van het beleid. Tegelijkertijd is er kritiek dat de bewonersorganisatie optreedt als spreekbuis voor de wijk en wordt opgeroepen tot ‘verbreding’. De mogelijkheden daartoe zijn echter beperkt gezien het karakter van het programma waarop bewonersparticipatie wordt gebaseerd. De overleg- en vergadercultuur sluit bovendien verschillende groepen uit.

De geschatste spanningsvelden hangen samen met de tegenstellingen tussen verschillende groepen in de wijk. De verandering van de bevolking en de herstructureren van het woningbestand zijn inzet van een machtsstrijd. Ook de positie van de bewonersorganisatie en de bewonersondersteuning zijn daarvan een onderdeel.

43

Naast herstructureren vormt wijkbeheer het tweede centrale programma-punt voor bewonersparticipatie in Zuidwijk. In Charlois staat dit bekend als ‘dagelijks fysiek en sociaal beheer’, omdat het behalve op ‘schoon, heel en veilig’ ook gericht is op sociale maatregelen zoals een activiteit-aanbod voor de jeugd. Wijkbeheer in de brede zin vormt het aandachtsgebied van de nieuw opgezette buurtgroepen.

Bij het organiseren van bewoners rond wijkbeheer ontstaan negatieve effecten. Het trekt veel bewoners die ontevreden zijn over ontwikkelingen in de wijk en klachten over vervuiling en onveiligheid worden systematisch verbonden met de komst van nieuwkomers in de wijk.

Ergernissen en klachten over overlast blijken geen productief aan-knopingspunt voor communicatie tussen groepen. De beelden over en weer hebben een diepere worteling dan aanwijsbare overlast. Het organiseren van bewoners op dit programma kan de afstand tussen verschillende groepen vergroten. De opbouwwerker verwoordt het dilemma als volgt: ‘Je moet zorgen dat klagers niet de overhand krijgen.’

Het tegenstrijdige karakter van collectieve belangenbehartiging is voor het opbouwwerk geen nieuw verschijnsel. Het opbouwwerk in Rotterdam verloor met de komst van grote groepen immigranten haar onschuld door te onderkennen dat georganiseerde belangenbehartiging op basis van onvrede van bewoners kan leiden tot het vergroten van tegenstellingen tussen groepen bewoners.⁵ In plaats van ‘belangenbehartiging door zelforganisatie’ werd het leidend concept ‘samenlevingsopbouw’.

Opzoomeren werd hiervan de meest uitgesproken uitdrukking.

Klachten over overlast en de achteruitgang van de wijk kunnen opbouwwerkers voor een dilemma plaatsen. Bewoners vragen erkenning voor hun ergernissen en doen een claim op de loyaliteit van opbouwwerkers. Ze vragen daarmee vaak tegelijkertijd instemming met de beelden van anderen die ze hebben. ‘Antillianen sleutelen veel op straat en dan zien ze mijn collega gezellig praten met die mannen waar ze zich zo aan

ergeren. Ze verwijten hem dat hij alleen met die mensen bezig is.’

De vlaggetjes die zijn blijven hangen na een straatfeest in de Burgen krijgen in deze verhoudingen een zware lading en worden inzet van een machtsstrijd waarbij behalve bewoners ook diverse instanties in het geweer komen.

Samenlevingsopbouw rond sociale opgaven

Bij de start van deze studie formuleerden we een aantal ‘sociale opgaven’ voor opbouwwerkers in buurten-in-verandering: het ontwikkelen van sociale netwerken, het bevorderen van communicatie tussen verschillende bevolkingsgroepen en empowerment. Op basis hiervan kunnen sociaal werkers een bijdrage leveren aan programma’s voor leefbaarheid, veiligheid en participatie die door andere partijen worden geïnitieerd.

In de praktijkbeschrijvingen komen twee uiteenlopende cases aan de orde van sociale netwerkvorming: de buurtgroep De Nieuwe Horsten en de straatgroep Ringelenburg. Het zijn voorbeelden van ambachtelijk opbouwwerk waarin stap voor stap wordt gewerkt aan het leggen van contacten, het opbouwen en versterken van onderlinge relaties, en het maken van verbindingen met de omgeving. De situaties en aanknopingspunten verschillen en de initiatieven blijken onderdeel van bredere sociale interventies.

Ingang in de Nieuwe Horsten is een preventieproject. Daaraan worden andere doelen gekoppeld: vergroten van sociale samenhang in de nieuwe buurt en betrekken van bewoners van de koopwoningen in deze buurt bij de bewonersorganisatie. De opbouwwerker geeft aan op welke wijze deze doelen worden gerealiseerd. Dan ontstaat een conflict over een basketbalpaal. ‘Mensen waren na het preventieproject een beetje op één lijn en toen begonnen ze te knokken om die speelplek.’

De opbouwwerker neemt de rol op van crisismanager. ‘We hebben als Horstengroep gezegd: we houden een enquête om de meningen te peilen en daarmee gaan we de besluitvorming in.’ Een suggestie in de enquête voor verplaatsing van de basketbalpaal naar het nabijgelegen van Tijenplantsoen wordt door bewoners afgewezen. ‘We kregen daar direct heftige negatieve reacties op. We kunnen daar nu niet meer op terug komen. Die plek is geschrapt.’ De paal wordt weggehaald en voorlopig opgeslagen bij de woningcorporatie.

De opbouwwerker neemt, in samenwerking met buurtgroep en bewonersorganisatie, de verantwoordelijkheid op zich om een oplossing te vinden voor het conflict. Zij zet kwestie op de agenda van de werkgroep ‘bespeelbaarheid’, een samenwerkingsverband van deelgemeente,

instellingen, corporatie en bewonersorganisatie, die moet bekijken waar speelplekken voor kinderen en jongeren kunnen komen in de wijk.

Er wordt een discussie georganiseerd tussen volwassenen en jongeren. 'Aan TOS en het jongerenwerk vroegen om de jongeren zelf ook met ideeën te laten komen. Liefst een beetje uitvoerbare dingen.' De bijeenkomst wordt een confrontatie van autochtone blanke Zuidwijkers en zwarte jongeren. De plannen voor speelplekken in de wijk worden vervolgens uitgewerkt.

De opbouwwerker fungeert als 'linking pin' tussen bewoners- en professionele netwerken. Ze treedt ook op als vertegenwoordiger van buurtgroep en bewonersorganisatie en neemt de leiding in de discussie:

'We gaan voorstellen maken en iedereen kan daar dan nog een keer over discussiëren, maar dan gaat er een besluit vallen. Jongeren moeten ergens kunnen spelen, voetballen of rommelen. Als we met z'n allen die jongeren naar elkaar toe blijven schuiven als een hete aardappel moet je niet verbaasd zijn dat ze vervelend worden.'

De opbouwwerker neemt het voortouw en probeert sociaal leiderschap te organiseren in een omstreden kwestie waarin de sociale tegenstellingen in de wijk manifest worden. Ze kan dat doen met de backing van de TOS-club van jongerenwerk en politie, en met steun van andere instanties in de wijk. En 'met de pet op' van de bewonersorganisatie.

Het leefbaarheidsproject in de Burgen richt zich op het buurtleven. De projectopbouwwerker leefbaarheid draagt bij aan het versterken van de sociale netwerken in de straat en hij legt verbindingen met omwonenden en instanties. Hij verleent diensten aan de buurt bij straatfeestjes en hij grijpt een Sinterklaasfeest aan om sociaal netwerkje te vormen. Hij gaat op zoek naar ruimte voor activiteiten in een leegstaande winkelruimte. De opbouwwerker organiseert ook een grote schoonmaakactie in de straat, met bewoners, Roteb en gemeentewerken. 'Iedereen zegt dat het een zootje is in de Ringelburg. We gaan dat omdraaien. We laten onze goede kant zien.' Hij gaat een discussie aan over normen voor autosleutelen op straat en nodigt bewoners die altijd klagen uit bij een voetbaltoernooitje.

De opbouwwerker streeft naar een gezamenlijke aanpak van overlast van straatsleutelaars met de politie, op basis van een rolverdeling. 'Zij maken het onprettig om op straat te sleutelen, en dan ga ik samen met de sleutelaars een andere plek zoeken.'

Hij stuit op grenzen. 'De mensen uit de Ringelenburg vormen de groep die het sociale leven in de buurt op gang houdt. Maar het rechtstreekse contact met bewoners die klagen is lastig.' En: 'Ik probeer verbindingen

te leggen tussen mensen uit de straat en instituties en organisaties in de wijk. Ik fungeer daarin als schakel. Maar op het gebied van wijkbeheer botst het vreselijk.' De beelden over en weer blijken hardnekkig. 'Alle klachten over overlast in de wijk worden op het bordje gelegd van de Ringelenburg.'

De opbouwwerker geeft aan dat hij zich niet in staat acht de kloof te overbruggen tussen verschillende groepen. Gebrek aan affiniteit met bepaalde groepen bewoners speelt daarin ook een rol meent de opbouwwerker. 'Veel mensen in een wijk als Zuidwijk zijn heel erg gefixeerd op hoe het hoort, en dat is dan vooral: hoe het vroeger was. Ze hebben er grote moeite mee om de bestaande situatie te accepteren. Ze blijven zitten in hoe het vroeger was en ik heb eerlijk gezegd niet altijd het vermogen om ze mee te nemen om een volgende stap te zetten.'

De opbouwwerker heeft via het leefbaarheidsproject ruimte om relaties aan te gaan met de merendeels Caribische bewoners van de buurt. Hij stimuleert buurtinitiatieven en onderlinge sociale steun. Hij noemt het project daarnaast ook 'overlast-gestuurd werken' want klachten over overlast vormen een bepalend element in het leefbaarheidsproject en de aandacht voor de buurt van instanties, omwonenden en bewonersorganisatie. Een schoonmaakactie en regels voor het sleutelen op straat leiden echter niet tot een betere verstandhouding met autochtone omwonenden. Hij weet bewoners zover te krijgen, zonder zelf met ladders te gaan lopen, dat ze de omstreken vlaggetjes in de straat weghalen. De opbouwwerker concludeert echter dat hij niet kan voldoen aan de verwachtingen van verschillende partijen. 'Ook positieve initiatieven zoals een voetbaltoernooi roepen ergernissen op en klachten over overlast.'

Voor het bevorderen van communicatie tussen verschillende groepen in de wijk blijkt overlast geen productieve ingang. In een vergelijkbaar leefbaarheidsproject in een toekomstige sloophuurten in Pendrecht kiest de opbouwwerker voor een andere invalshoek door aan te sluiten bij initiatieven van vrouwen en jongeren in de buurt.

2. Pendrecht

2.1 Rieks Westrik: *En bij de prijsuitreiking breng je iedereen samen*

Rieks Westrik is vanaf 2001 opbouwwerker in Pendrecht. Daarvoor werkte hij o.m. als opbouwwerker in de stadsvernieuwingswijken Crooswijk en Spangen.

47

'Herstructureren is vooruitgang'

Veel Pendrechtenaren van het eerste uur vinden de herstructureren een vooruitgang, maar ze zeggen er vaak wel bij dat het tien jaar te laat komt. "We zijn ver door de bodem gezakt, dat krijgen we nooit meer goed." Standpunt van bewoners die al lang actief zijn binnen de Bewonersorganisatie Pendrecht, de BOP, is: we willen dat Pendrecht een wijk wordt met een gevarieerd aanbod, met huur en koop. "We moeten even door de zure appel heen bijten," zegt de voorzitter van de winkeliersvereniging, "straks is Pendrecht vernieuwd met gevarieerde groepen bewoners en dan heb ik een goede klantenkring".

De georganiseerde bewoners hebben geen behoefte om de discussie over de herstructureren nog eens opnieuw te voeren met nieuwkomers.

Ze zeggen: er is met bewoners gesproken door de corporatie en de deelgemeente, dat heeft een Wijkvisie opgeleverd en die moet worden uitgevoerd. Maar als je met ze door praat blijkt dat bewoners wel willen dat de goedkope woningvoorraad blijft. Daar zit eigenlijk iets tweeslachtigs in. Dat is te begrijpen, maar het is wel lastig om mee te werken. Er zijn natuurlijk ook mensen in de wijk die denken: als je die portiekwoningen sloopt ben je de Antillianen kwijt.

De afgelopen tien jaar is de bevolking van Pendrecht enorm veranderd en door de herstructureren zal de wijk ook de komende tien jaar nog een drastische verandering meemaken. De ambitie van de wijkvisie is een sociaal en economisch evenwichtig opgebouwde wijk. De portiekflat verdwijnt en ook de kleine woningen zullen tot het verleden behoren. Het open karakter en de structuur van de wijk moeten blijven bestaan. Op dit moment heeft Pendrecht een eenzijdige bevolkingsopbouw. Er zijn nog veel oudere bewoners die in de jaren vijftig bij de bouw van Pendrecht in de wijk kwamen wonen. Hun kinderen zijn verhuisd naar

grottere woningen in Barendrecht en Spijkenisse. De laatste tien jaar vestigden zich veel jongere nieuwkomers in de wijk vestigden, vaak mensen met lage inkomens.

De analyse dat de woningvoorraad verouderd en eenzijdig is klopt in grote lijnen wel. Dat leidt tot een eenzijdige bevolking van mensen aan de onderkant van het huursegment. Daaronder zijn veel nieuwkomers met een sociaal zwakke positie, die vaak een hele reeks problemen aan hun hoofd hebben.

Waar deze groep heen moet als de goedkope woningen worden gesloopt blijft een groot vraagteken.

Herstructurering van Pendrecht

De vernieuwing van de wijk is gestart met de modernisering van het centrum, Plein 1953, de winkels en het wijkgebouw. Naast 'urban villa's' en koopappartementen worden ook woongebouwen voor ouderen gebouwd (huur en koop).

De Zierikzeebuurt (voorheen Pendrecht 1) heeft al een ronde met renovatie en nieuwbouw achter de rug. Er zijn inmiddels nieuwe inzichten en daaruit volgen nog een aantal ingrepen. Begin 2004 wordt een eerste paal geslagen voor 78 seniorenwoningen en 28 eengezinswoningen. Later worden de complexen Serooskerke en Oldenzeec gesloopt en komen daar ook woningen terug in het duurdere segment.

In de Herkingenbuurt (voorheen Pendrecht 2 en 3) zijn een aantal galerijflats aan de Oldegaarde en een reeks eengezinswoningen gerenoveerd. In 2002 is een nieuw woongebouw voor ouderen (de Ostreaflat) opgeleverd en zijn gerenoveerde flatwoningen (de Vissenkommen) in gebruik genomen. De rest van de buurt is een enorme bouwplaats. De portiekflats en de winkelstrips aan de Herkingenstraat zijn gesloopt en daarvoor in de plaats komen 177 eengezinswoningen.

Voor de zuidkant van Pendrecht is een grootschalige ingreep in de maak. Voor de 1200 goedkope portiekflats en de duplexcomplexen komen 900 woningen terug, met volgens plan 300 goedkope, 300 middeldure en 300 duurdere woningen, waarvan veel in de koopsector. In 2003 worden studies gedaan naar de stedenbouwkundige randvoorwaarden voor de ontwikkeling.

Pendrecht Zuid bestaat uit de Tiengemetenbuurt en de Ossenissebuurt, voorheen Pendrecht 4 t/m 8. De galerijflats in deze buurten werden eerder gerenoveerd. Deze flats werden vroeger verhuurd door grote Rotterdamse firma's als RDM, Shell en HAL en worden nu te koop aangeboden aan nieuwe bewoners. Daarmee is Pendrecht verrijkt met een nieuwe categorie bewoners: eigenaarbewoners.

Veel mensen met een kleine beurs maken zich zorgen waar ze heen moeten. Er zijn maar enkelen die beslist in hun flatje willen blijven wonen. Enkele families in de Vissenkommen, een karakteristieke flat in de Herkingenbuurt, die daar vanaf 1956 wonen keerden na de renovatie terug. Ze vinden het fantastisch dat ze daar nu nog zitten, maar de meeste bewoners van die flats zijn vertrokken naar elders. Een familie in de Zierikzeebuurt heeft alles op alles gezet om in de buurt te kunnen blijven wonen, maar ze bleven een eenling. Een andere bewoner vertelt op de website van de BOP dat hij tevreden is met zijn flatje en dat hij zich afvraagt waarom sloop nodig is. Hij is geneigd om zich bij de situatie

neer te leggen. Je kan er toch niets meer aan doen, zegt hij. Ik heb tegen hem gezegd dat ik hem best wil helpen om de discussie aan te gaan, maar dat we dan wel contact moeten leggen met zijn buren en kijken of er draagvlak is voor behoud van de portiekflat. Mijn indruk is dat hij daar niet echt op zit te wachten.

Ik vind het niet de taak van een opbouwwerker om te roepen: ik vind dit goed en ik vind dit niet goed. Belangrijk is dat bewoners die het aangaat zelf kunnen opkomen voor hun standpunt.

Er zijn verschillende geluiden in de wijk over de herstructurering, maar die klinken niet allemaal even goed door. Mensen durven soms niet voor de draad te komen met hun mening of ze zien niet goed welke mogelijkheden er zijn om de discussie aan te gaan.

49

Ik wil altijd graag weten welke drive er bij mensen zit. Wat willen ze zelf: blijven, ergens anders heen, blijven op bepaalde voorwaarden. We moeten daar meer naar doorvragen. Dat gebeurt eigenlijk nauwelijks. Herhuisvesters van de woningcorporatie komen bij bewoners aan de deur in een situatie dat sloop een voldongen feit is en vragen dan: waar wilt u heen en kan ik u daar bij helpen. Luisteren is dan al een gepasseerd station. Ook een kritische opbouwwerker hoort niet goed wat bewoners willen als hij komt met de gedachte: waarom moet dat allemaal plat, zijn ze nou helemaal bedonderd.

Een bijkomend dilemma is dat mensen graag duidelijkheid willen. Ze willen weten wanneer hun huis wordt gesloopt. Dan weten ze waar ze aan toe zijn. Het vergroot de onzekerheid als je de zaak nog eens van een andere kant bekijkt. Om dat aan te kunnen moet je sterk in je schoenen staan. Of je moet een sterke onderlinge band hebben in je omgeving. Vaak bestaan die banden niet meer door de veranderingen in de wijk. Nieuwkomers hebben die sociale contacten meestal nog niet.

Ik vraag me wel af of je in bepaalde situaties niet beter kunt renoveren dan slopen. Er zijn eengezinswoningen waar mensen zelf veel aan gedaan hebben. Ze kennen hun buren en hebben een buurtsamenleving opgebouwd. Vaak zie je in buurten desintegratie maar als nog samenhang bestaat moet je zoeken naar mogelijkheden om daarbij aan te sluiten. Je moet niet te snel zeggen: we slopen de handel. Het idee dat de buurt dan weer mooi en netjes wordt blijkt vaak een illusie. Ik heb in Crooswijk en Spangen gezien dat je met nieuwe woningen nog geen nieuwe buurt hebt.

Er worden in de stad door deskundigen van diverse disciplines interessante verhandelingen gehouden over Pendrecht, haar verleden en toekomst. In de wijk wordt er door bewoners veel over gesproken en

over getobd. Deze twee niveaus worden zelden aan elkaar geknoopt. Het opbouwwerk heeft het initiatief genomen voor de ontwikkeling van een informatiecentrum en een website www.vitaalpendrecht.nl over de herstructurering. Je moet laten zien wat er staat te gebeuren. Op een aantal plekken in de wijk willen we 'hufterbestendige' kasten neerzetten met computers, zgn. 'digilinia's'. Daar kunnen mensen informatie vinden en reageren op de plannen. Op de website geven bewoners en functionarissen hun mening.

Monument van wederopbouw

De Rotterdams Kunst Stichting organiseerde in 2003 een discussie met architecten, ontwerpers en corporatie over het behoud van de kwaliteiten van Pendrecht. Pendrecht is een monument van de wederopbouw. De wijk werd ontworpen door Lotte Stam-Beese, in de traditie van de beweging Opbouw, met licht, lucht en ruimte. Het was ook experiment met een nieuwe vorm van stedelijkheid dat ruimte moest bieden voor vrij gekozen sociale contacten.

De buurten zijn opgebouwd uit wooneenheden, 'stempels', met een mix van galerij, portiek-, eengezins- en ouderenwoningen. Hiermee werd sociale menging van buurten beoogd.

Belangrijk element vormt het vele groen, ontworpen als gemeenschappelijke openbare tuin. De openbare ruimte nodigde uit tot ontmoeting en gezamenlijk gebruik, en had zo een pedagogische functie.

De architecten en volkshuisvesters waren het er over eens dat de sociale menging grotendeels is verdwenen. De eenzijdige goedkope woningvoorraad staat een gevareerde bevolkingsopbouw in de weg.

Het openbaar groen fungeert niet meer zoals aanvankelijk beoogd. De openbare tuin is anno 2003 een niemandsland en leidt tot onveiligheid. Blijvende kwaliteit vormt de beplanting van bomen en hagen.

De corporatie heeft gekozen voor voorzichtige ingrepen in de Herkingenbuurt en de Zierikzeebuurt, aldus Frans Zeulevoet, districtsmanager van de Nieuwe Unie. De stempels keren terug bij de eengezinswoningen in de Herkingenbuurt, maar de gemeenschappelijke tuin wordt niet gehandhaafd. De meeste portiektagewoningen worden gesloopt, met uitzondering van 240 woningen in de Herkingenbuurt. In Pendrecht Zuid wordt veel rigoureuzer ingegrepen en een ander woonmilieu ontwikkeld, met behoud van een enkel blok.

Er is nog steeds veel vraag naar de woningen in Pendrecht. In 2003 kwamen op het aanbod van etagewoning in de Stavenissestraat 250 reacties. De woningen worden gesloopt omdat er een andere differentiatie nodig is, met koop, huur en bereikbare woningen. De woningvoorraad bestaat nu voor 95% uit bereikbare huurwoningen. Dit heeft de afgelopen tien jaar geleid tot eenzelfde instroom. Dat is een ramp voor de samenlevingsopbouw en leidt tot ghetto's in de goedkope voorraad, aldus corporatiemanager Zeulevoet.

Er staat er nu één digilinia-kastje bij de bewonerorganisatie. De financiering komt uit het leefbaarheidsproject Ossenissebuurt. Voor de site gaan we bewoners interviewen. Iedere geïnterviewde bewoner brengt zijn eigen fanclub mee en zo werkt het als een sneeuwbal. Verder heeft de site nieuws over gebeurtenissen in de wijk.

Binnen de BOP was in het begin nogal wat sceptis over het idee. Mensen

in de wijk hebben geen computer, zeiden ze. Dat is een vergissing. Het is een goed middel om mensen aan het woord te laten en reacties uit te lokken. De producent van de website, PiRomedia, is gericht op verhalen van mensen zelf en werkt niet vanuit vooringenomen standpunten. We gaan als opbouwworkers ook zelf filmpjes maken met bewoners.

Reactie van de Nieuwe Unie dNU op de vraag om mee te doen en materiaal te leveren was dat ze eerst een eigen website wilden ontwikkelen. Ook de wijkcoördinator van de deelgemeente is afwachtend: wat gaat die opbouwworker nou weer doen, wat wil hij? Ze vinden dat ik te hard ga en te weinig luister naar anderen.

Corporatie en deelgemeente willen eerst een éenduidig communicatieplan ontwikkelen en één geluid naar de bewoners uitzenden. Ik kreeg te horen dat ik het plan voor de digilinia maar via de officiële vertegenwoordigers van de BOP moest inbrengen in de communicatiewerkgroep van het kernteam. Voor de herstructurering zijn een stuurgroep en een kernteam gevormd en het kernteam heeft weer allerlei werkgroepen.

Ik begrijp nog steeds niet precies wat de verhouding is tussen stuurgroep en kernteam. Het ligt niet zo erg in mijn vermogen om dergelijke organisatiedingen precies te snappen. In het kernteam zitten vertegenwoordigers van deelgemeente, corporatie en BOP. Het uitvoerend opbouwwerk zit formeel nergens in.

Via de communicatiewerkgroep moet de wijkcoördinator de communicatie van dienst Stedenbouw en Volkshuisvesting dS+V, dNU en de deelgemeente stroomlijnen. Na een jaar komt daar een pak papier uit waar alles in staat. En dan? Dan wacht vaak het ronde archief, totdat er nieuwe mensen komen die het weer oppakken.

Ik houd ervan om icts via een grocimodel al doende op te bouwen. Je begint ergens mee. Het wordt altijd wat. Ik kan van tevoren niet zeggen waar het schip gaat stranden.

Het voorstel voor het informatiecentrum lanceerde ik samen met de wijkpredikant. We hebben het voorlopig Deltahuis genoemd, omdat de plannen voor de wijk lijken op een reddingsplan en Pendrecht één grote herinnering is aan de watersnoodramp van 1953. Ik heb een initiatiefgroep gevormd van bewoners, de wijkmanagers van de deelgemeente en de corporatie en de portefeuillehouder van de deelgemeente Dominic Schrijer. Met die groep bezochten we het informatiecentrum in Hoogvliet. Conclusie is dat we in Pendrecht op kleinere schaal gaan werken. De initiatiefgroep is bezig het plan uit te werken.

Het voorstel van het opbouwwerk voor een informatiecentrum is ook bedoeld om een voet tussen de deur te krijgen en de discussie over de herstructurering meer publiek te maken, met een centrum waar iedereen kan zien wat de plannen voor de nieuwe wijk zijn en daarop kan reage-

ren. De discussie is nu te beperkt en wordt soms afgeschermd. Verschillende groepen moeten de gelegenheid krijgen om hun geluid te laten horen.

College van B en W op bezoek in Pendrecht

Op 16 mei 2003 bracht het College van B en W een bezoek aan de Herkingenbuurt en bezocht de Ostreaflat en de gerenoveerde flats de Vissenkommen. Daarna vond een gesprek plaats met bewoners in Wijkgebouw de Middelburg.

De bewoners brengen de volgende zaken ter tafel:

De herstructurering van de Herkingenbuurt duurt nu al drie jaar. Huizen staan te lang leeg en er wordt niet gesloopt omdat er nog bewoners zijn.

Het moet na de sloop fatsoenlijk worden gehouden, door het terrein in te zaaien. Er liggen stenen en de heggen zijn te hoog. Tuinen van sloophuizen worden niet onderhouden.

Er zitten krakers in slooppanden.

We hebben last van dealers en junks. Ze worden van de ene plek naar de andere verplaatst.

In het weekend is er geen politie en niemand komt kijken bij een klacht.

Ik ben vijf keer overvallen. Door dat tuig kun je niet meer naar Plein 53.

De politiepost is opgeheven en de politie is niet uitgebreid. Het metrostation is onveilig en er is permanent toezicht nodig.

Waarom worden alleen koopwoningen en villa's gebouwd, en geen huurwoningen voor mensen als ik met een minimuminkomen.

Waar blijven de mensen die nu in Pendrecht wonen.

Er wordt te weinig voor ouderen gebouwd.

De ouderenwoningen in de Zuiderkroon van Humanitas zijn niet te betalen.

Er is een clubgebouw nodig voor Antillianen en Surinamers.

Er moet meer ruimte komen voor de jeugd, speelplaatsjes.

Er is een ruimte nodig voor kinderen die op straat lopen. We hebben daar last van na zes uur. Ze trekken bloemen uit de tuintjes en gooien stenen naar lampen.

De kleintjes worden nu opgevangen in een woning. Op zaterdag en zondag komen daar 50 kinderen.

Wethouder de Faria:

Het sluiten van de politiepost is bedoeld om meer agenten op straat te krijgen. Voor Pendrecht zijn 12 agenten beschikbaar, waarvan er steeds twee op straat zijn. Er komt een Wijk Service Punt waar de toezichtshouders zitten en aangifte gedaan kan worden. De plannen voor de wijk zullen daar ook gepresenteerd.

Er komt voor Pendrecht een wijkveiligheidsprogramma in 2003.

Er is gestart met preventief fouilleren. Dat moet de veiligheid vergroten.

Wethouder van Sluis:

Ik hoor voor mijn portefeuille niet zulke moeilijke dingen: opruimen na sloop, dat moet toch kunnen.

Het verbeteren van het functioneren van winkelcentrum Plein 53 is niet makkelijk. Er is al veel geld in gegaan. De woonprojecten in de wijk zijn belangrijk.

Wethouder Pastors:

Als het gaat om sociale huurwoningen moet je kijken naar de totale voorraad. Tot voor kort waren bijna alle woningen sociale huurwoningen. U bent daar het slachtoffer van.

Tot de jaren '80 was dit een fatsoenlijke wijk. Mensen die wat beters zochten, groeiers, konden niet terecht in de wijk en gingen naar Barendrecht. Er kwamen anderen voor

hen in de plaats, buitenlanders, mensen die geen respect hebben voor de normen en waarden hier.

De oplossing is duurdere woningen bijbouwen. Mensen die meer verdienen en een volgend huis zoeken kunnen dan in de buurt terecht. Daarvoor is sloop nodig.

Bewoner:

Aan de Slinge staan dure koopwoningen al een jaar leeg.

Weithouder Pastors:

Dat is het bewijs van mijn verhaal. De mensen voor wie die woningen zijn bedoeld zijn weggegaan. De wijk is verkleurd en er zijn mensen in de plaats gekomen die de taal niet spreken. Ook dat is een bewijs.

Mensen die zich verder ontwikkelen moeten hier een huis kunnen vinden in plaats van in Barendrecht.

53

Bewoner:

In Pendrecht Zuid worden 1200 woningen gesloopt en daarvoor komen 900 woningen terug. Waar gaan die mensen heen?

Wethouder Pastors:

De herstructurering is een proces van 10 jaar. Er is al veel verloop. Er is voor ieder een oplossing. Dat is een garantie.

Bewoner:

Is die oplossing in de nieuwe Herkingenbuurt? Ik woon daar 11 jaar.

Waar moet ik heen? Ik wil de wijk niet uit.

Ik zit nu in de overlast. Natuurlijk begrijpen we dat sloop en nieuwbouw overlast geeft maar afspraak is: direct slopen als een complex leeg is en het terrein egaliseren en inzaaien. Maar dat gebeurt niet.

Jaap Boogaart, directeur De Nieuwe Unie:

We gaan bouwen in de Herkingenbuurt, of de woningen verkocht zijn of niet. We zijn het aan de bewoners verplicht om te zorgen dat geen vertraging ontstaat bij de nieuwbouw. Eventueel maken we er huurwoningen van.

Herhuisvesting hoeft geen probleem te zijn want zo'n 55% van de voorraad blijft bereikbaar. Dat is voldoende voor de mensen die in de wijk willen blijven.

Knelpunt is dat velen het liefst naar een ouderenwoning willen en die ontbreken in de bestaande voorraad.

Dominic Schrijer, portefeuillehouder deelgemeente Charlois:

Mensen die in Pendrecht willen blijven wonen krijgen een aanbod van een passende woning in de wijk.

De ouderenwoningen die worden gebouwd hebben een mix van bereikbaar en duurder. Ook de Zuiderkroon heeft 55 huurwoningen.

Herhuisvesting van mensen uit sloopwoningen heeft prioriteit.

Gespreksleider Marien de Lange, wvd. directeur dS+V:

Er is hier dus de toezegging gedaan dat iedereen die dat wil bij sloop een passende woning krijgt aangeboden in de wijk.

PvdA deelgemeentebestuurder Dominic Schrijer gooide medio 2003 de knuppel in het hoederhok met een pleidooi voor spreiding van nieuwkomers. Het ging hem vooral om maatregelen tegen concentraties

van kansarmen. Leefbaar Rotterdam riep in reactie op Schrijer om een ‘allochtonenstop’.

In de wijk wordt verschillend gereageerd. Een aantal georganiseerde bewoners zegt: “Waar maakt die Schrijer zich druk om. Wij gaan deze wijk veranderen. Er is hier straks geen ruimte meer voor onaangepaste Antillianen, Turken en Marokkanen.” Ik betwijfel dat zeer. Aanleiding voor de reactie van Schrijer waren cijfers van het Centrum voor Onderzoek en Statistiek COS over de bevolkingsontwikkeling tot 2017. In die cijfers is de beoogde verandering van de wijk niet terug te vinden.

54

Charlois en IJsselmonde verkleuren

De bevolking van de Rotterdamse deelgemeenten Charlois en IJsselmonde zal de komende vijftien jaar opmerkelijk verkleuren. Het Centrum voor Onderzoek en Statistiek voorspelt dat er in Charlois dan nog maar een kleine vijftien procent autochtonen overblijft. In IJsselmonde restert ongeveer eenderde.

In het COS-rapport ‘Prognose bevolkingsgroepen 2017’ vallen vooral de berekeningen voor Charlois op. Tot op heden is de deelgemeente in Rotterdam-Zuid nog vrij gemengd. Bijna de helft van de bewoners is autochtoun (48,6), de rest is allochtoun, d.w.z. komt uit het buitenland of heeft één of twee buitenlandse ouders.

Dat veel deelgemeenten steeds gemixter worden heeft volgens het COS allereerst te maken met de al voorspelde groei van allochtone bevolkingsgroepen. Als het om de Turken, Marokkanen en Surinamers gaat zijn er niet zo veel nieuwe migranten, maar meer ‘vervolgmigranten’. Tachtig tot negentig procent van de nieuwelingen komt voor de hereniging met een nieuwe of oude partner, of met ouders. Dat het percentage allochtonen in Rotterdam groeit heeft echter over het algemeen meer te maken met het stijgende geboortetal dan met migratie.

Dat sommige deelgemeenten veel sterker verkleuren dan andere heeft vooral te maken met de aantrekkingskracht van bepaalde wijken op bepaalde bevolkingsgroepen. Zo voegen meer bewoners uit arme landen in Azië, Afrika en Latijns Amerika zich bijvoorbeeld bij de huidige – nog kleine – gemeenschappen in Charlois. Het COS verespelt dat de groep bewoners uit arme landen flink zal aanzwellen, van de huidige 45.000 tot bijna 1000.000 in 2017.

Daarnaast neemt de groep Antillianen in Rotterdam opvallend toe: van de huidige 20.000 tot ruim 34.000

Uit: Rotterdams Dagblad, 1 augustus 2003

De discussie over spreidingsbeleid roept bij mij herinneringen op aan twintig jaar geleden. Ik kwam nieuw als opbouwwerker in Crooswijk en daar circuleerde toen de nota ‘Met het schaamrood op de kaken’ waarin het Wijkorgaan Crooswijk en de opbouwworkers werden beschuldigd van discriminatie. De Crooswijkers zeiden: we gaan allochtonen spreiden over de stad, met een maximum per wijk van 15%. Later werd dat een maximum per portiek. ‘Twee Turken op een trap, dat ken nog.’ Ook dat ging de hele stad door. De mensen van de huisvestingscommissie in de wijk werden aan de schandpaal genageld als racisten die buitenlanders geen woningen wilden geven. Het leidde tot grote spanningen in de wijk

en mensen gingen elkaar uitsluiten.

Wethouder Van der Ploeg nam het idee van een spreidingsbeleid over. Er verschenen nota's over 'Leegloop en toeloop' en 'gebundelde deconcentratie'. Vooral die laatste term is me bijgebleven. Idee was om mensen in groepen naar bepaalde gebieden te geleiden, Turken naar Schiebroek bij voorbeeld.

Toen deze ideeën werden bedacht bestond nog een strikt systeem van woningtoewijzing. In een stadsvernieuwingswijk ging 80% van de nieuwe woningen naar bewoners uit de wijk en 20 % naar mensen uit de rest van de stad. Toen het systeem van woningtoewijzing en inplaatsing werd losgelaten kon er niet meer gestuurd worden. Vijf jaar geleden toen ik in Spangen werkte was de verhouding allochtoon en autochtoon daar al 80% en 20%.

55

Een spreidingsbeleid strandt want het is niet uitvoerbaar. Een gevarieerde woningbestand kan op den duur wel helpen om een evenwichtiger bevolkingssamenstelling van wijken te bewerkstelligen. Om dat te laten slagen is samenwerking nodig van gemeente, corporaties en bewonersorganisaties. Er is een soort poldermodel nodig waarin iedereen iets te winnen heeft. Dat was ook het motto van de manifestatie Zon op Zuid van bewonersorganisaties in herstructureringsgebieden. Een van de eisen is een tijdelijk verlaagde huur voor nieuwbouwwoningen voor de huidige bewoners. Als bewoners kunnen doorstromen naar een nieuwe woning zullen ze eerder denken dat die herstructurering een goed idee is. Ook Turkse bewoners zullen dan zeggen: het gaat leuk worden in Pendrecht.

Ostrea-flat: Pendrechtenaren van het eerste uur

Eén van de voorzitters van de BOP heeft er jaren op gehamerd dat er goede en bereikbare ouderenwoningen gebouwd moeten worden. Zo kun je oudere Pendrechtenaren vasthouden in de wijk en een toekomst perspectief geven.

In de Herkingenbuurt werd de Ostrea-flat gebouwd met 60 ouderenappartementen. De meeste bewoners zijn autochtone Pendrechtenaren. Ze hadden voorrang omdat ze hun woningen uit moesten wegens sloop. De bewoners zijn blij met hun nieuwe woning. Ze wonen daar schitterend. Het complex heeft een gemeenschappelijke ruimte met een sociëtit. Er wordt geklaverjast en er is een groepje mensen dat garant staat voor de organisatie van activiteiten. In december stond een Opzoomerkerstboom voor de deur, waarvoor ze samen de versiering maakten.

De voorzitter van de flatcommissie haalde herinneringen op aan de begintijd van Pendrecht, toen ze de speeltuin oprichtten en zelf de schommels maakten. De wijk grensde toen nog aan het weiland en de nieuwe bewoners graven de koeien brood 'uit dank voor het fraaie

stukje grond dat ze hadden afgestaan?

Er was in die periode een nauwe band tussen bewoners en woningcorporatie Onze Woon Gemeenschap, OWG. De mensen praten nog met melancholie over ‘de OWG-tijd’. Een belangrijke persoon was de woonconsulent, mevrouw Clazien Kramer, die iedereen persoonlijk kende. Ze was ook vele jaren verloskundige in de wijk. De eerste bewoners van Pendrecht kwamen uit het Oude Noorden, de Afrikaanderwijk, Crooswijk, vanuit een inwoonsituatie naar een eigen woning. Voor hun gevoel kwamen ze uit de hel in de hemel.

Bij mensen van die generatie zit tragiek. Ze zagen de wijk in de jaren tachtig in de versukkeling raken met de komst van allerlei nieuwkomers. Je hoort ze denken: kunnen ze geen geoefende bewoners op ons afsturen, mensen van onze eigen soort, het gaat zo toch de verkeerde kant op. Daarin zit een diepe teleurstelling.

Ze hebben het woongebouw ‘Ostrea’ genoemd, oester. Het sluit aan bij het Zeeuwse karakter van de wijk. De voorzitter overhandigde bij de opening aan burgemeester Opstelten een doos oesters en lichtte de keuze van de naam toe: “We zoeken veiligheid in deze flat, als in een oester.” Een voorstel om het gebouw naar Lotte Stam-Beese te noemen, de ontwerpster van Pendrecht, haalde het niet.

Ik hoop niet dat de bewoners zich afsluiten. Dat gebeurt bij voorbeeld wel in de Zuiderparkflat, een woongebouw voor 55plussers vlak bij metrostation Slinge. De bewoners hebben er een bastion van gemaakt, compleet met prikkeldraad. De mensen houden alles dat op de flat gebeurt nauwlettend in de gaten. Toen ik daar een brief in de bus deed kwam er meteen een dame op me af die vroeg wat ik kwam doen. Ik wil in gesprek met de oudere Pendrechtenaren. Ze zijn toch de constante factor in de wijk en ze kunnen zorgen voor integratie en cohesie in de buurt. Ze hebben een idee hoe het samenleven in de wijk zou moeten zijn. Sterke punt van die generatie is dat ze veel weten van nabuurschap en hoe je dat organiseert, met verenigingen en bewonerscommissies. Ik wil van oudere bewoners horen wat dat nou was, het oude Pendrecht, en wat er is veranderd. Ik wil ook van ze horen wat hun ervaringen kunnen betekenen voor nieuwkomers.

Ideeën over nabuurschap verschillen vaak niet veel. Een Antilliaanse vrouw die werkt in de wijkwinkel van de BOP heeft van haar woning een paleisje gemaakt, maar het portiek is vuil en een raam is kapot. Ze zei pas tegen mij: “Rieks, beneden mij is een woning leeg en iedere avond bid ik tot Dios: alstublieft geen Antilliaan onder mij.” Maar er kwam natuurlijk wel een Antilliaan in die woning. “Dat is niet erg, joh,” zei ik tegen haar, “je gaat naar hen toe en je zegt: ik woon hier plezierig en dat wil ik graag zo houden, dus hou het ‘s avonds een beetje rustig.”

Ze maakt zich zorgen over de ontwikkeling van de wijk en over de toekomst van haar zoontje, op een zelfde manier als veel autochtone bewoners.

Er zijn veel overeenkomsten tussen mensen van verschillende komaf maar het rare is dat het niet bij elkaar komt. Begrijpelijk is het wel, maar het is heel jammer dat er weinig grensverkeer is. Het moet eigenlijk meer schuren tussen die verschillende culturen.

In de Zierikzeebuurt gaan bewoners nu nieuwkomers in de buurt verwelkomen. Mensen vinden dat een leuk idee en ze willen het ook. We gaan dat nu echt doen. Ik heb gezegd: laten we het gewoon een jaar proberen en kijken wat het op levert. Jullie vertellen in die ontmoetingen over wat jullie belangrijk vinden voor een goed samenleven in de buurt.

57

In Pendrecht kom je nog veel mensen tegen die de kans hadden om weg te gaan maar er voor gekozen hebben om in de wijk te blijven wonen. Dat zijn niet de allerarmsten. In een wijk als Crooswijk zag je vaak dat veel mensen uit nood achterbleven in de buurt omdat ze geen kans hadden om weg te komen. Tijdens de stadsvernieuwing tamboereerde de woordvoerders natuurlijk: nu zijn wij aan de beurt. Maar veel kansrijke bewoners waren toen al vertrokken naar Zevenkamp.

De voorzitter van een bewonerscommissie van de Herkingenbuurt heeft tot het eind toe de sloophulp van de Stellendamstraat opgehouden, zodat hij in één keer over kon naar de Ostrea-flat. Met een aantal anderen heeft hij de poot stijf gehouden en gezegd: ik wil hier blijven wonen tot de nieuwbouw klaar is. Hij heeft er voor gezorgd dat verlichting werd opgehangen, lampen die vast zaten aan de schakelaar van ENECO en aangingen met de straatverlichting. Hij bleef met een aantal mensen achter in een blokje terwijl de straat leeg liep. Ze kregen allerlei ellende over zich heen. Leegstaande woningen werden gekraakt door junks. Tuintjes werden niet meer bijgehouden. Mensen waren daar vroeger erg aan gehecht en als je de tuin verwaarloosde kreeg je, op aangeven van bewoners, de OWG aan de deur.

Goed kunnen wonen tijdens de sloophulp in een herstructureringsbuurt is een garantie op succes voor een nieuwe buurt. Daar is nog veel te winnen. In een aantal gevallen lukt het om de periode tussen sloophulp en nieuwbouw te overbruggen maar de meeste bewoners wachten de ellende van sloophulp niet af en vertrekken bij de verhuurstop. Wat kan helpen is tijdelijke bewoning van leegkomende woningen. Ook een achterwacht in de vorm van een meldpunt bij het ouderenwerk voor mensen die geïsoleerd raken is belangrijk.

Weinig huidige bewoners van de Herkingenbuurt zullen terecht komen

in de eengezinswoningen die nu gebouwd gaan worden. Met begeleiding van Steunpunt Wonen zijn wel bewonersgroepen gevormd die mee-praten over de nieuwbouw- en renovatieplannen. Bewoners uit de renovatieblokken van de Vissenkommen konden kiezen uit verschillende ingrepes. Het renovatieclubje zette zich ook in voor extra toezicht tijdens de sloop. Uiteindelijk keerde maar één van de bewoners die mee deed aan het planteam terug. Die mocht natuurlijk bij de oplevering de officiële handeling verrichten. De woningen zijn bedoeld voor starters en worden verkocht voor prijzen onder de 100.000 euro. Het ziet er heel aantrekkelijk uit en verkoop goed.

58

Er werd ook een bewonerswerkgroep gevormd om te praten over de stedenbouwkundige opzet van de Herkingenbuurt. Discussiepunt was vooral het ontwerp van de eengezinswoningen met gesloten bouwblokjes. Dat is een breuk met de traditie van Pendrecht dat van oudsher alleen open woonblokken kent, met veel openbaar groen. Bewoners zijn met de architect op excursie geweest naar Amsterdam om te zien hoe een gesloten tuin er uit kan zien. Uiteindelijk is gekozen voor het gesloten blok omdat mensen dat tegenwoordig willen. Als de tuinen niet zijn afgesloten en de bergingen vrij toegankelijk zijn is het eerste dat nieuwe bewoners zeggen: er moet een hek komen.

Herhuisvesting

Uit onderzoek onder een steekproef van 268 huishoudens uit gesloopte woningen in de Herkingenbuurt en de Zierikzeebuurt blijkt dat de meeste huishoudens terecht kwamen in een vergelijkbare woning. Vaak gaat het om een portiekflat met een gelijk aantal kamers. De nieuwe woning is iets groter: gemiddeld 54 vierkante meter in plaats van 44. Dat is nog steeds niet bijster groot, aldus Marijke van Waarde in een afstudeeronderzoek voor de TU Delft, maar dat komt omdat het overwegend doelgroepen betreft die geen grote woning kunnen betalen: starters, werklozen en eenoudergezinnen.

Eén op de vijf huishoudens maakte een sprong van een flat naar een rijtjeshuis. Tachtig procent van de respondenten gaf aan dat ze het liefst in Pendrecht wilde blijven wonen, maar dat is maar voor de helft gelukt.

Van de mensen die wel binnen Pendrecht een nieuwe woning vonden kwamen sommigen opnieuw in een sloopwoning terecht. Op het moment van verhuizing was bij hen niet bekend dat de woning die ze betrokken op de nominatie stond voor sloop. Bewoners geven aan dat ze meer informatie en begeling van de woningcorporatie bij de herhuisvesting hadden gewenst.

De onderzoeker voorziet knelpunten bij de herhuisvesting in de toekomst omdat het aanbod van bereikbare woningen beperkt is. Advies aan corporaties en overheden luidt dan ook om niet alleen dure woningen te bouwen maar ook bestaande woningen aan te passen.

Bron: Waar blijf je met herstructureren? Een onderzoek naar effecten van herhuisvesting voor bewoners; Marijke van Waarde, TU Delft / Steunpunt Wonen 2003

Ongenoegen

Er is veel ongenoegen bij oudere Pendrechtenaren over de achteruitgang van de wijk en de onveiligheid. Veel mensen die van oudsher PvdA stemden kozen bij de verkiezingen in 2002 voor Leefbaar Rotterdam en de LPF. Het goed is dat je het nu kan zeggen, hoor je in de wijk.

Er wordt veel geklaagd over zwerfvuil, geluidsoverlast, verpaupering van de portieken. Meestal wordt niet met zoveel woorden over buitenlanders geklaagd. Er is vooral kritiek op de overheid die toelaat dat de wijk verloedert.

In de vergaderingen van de bewonerswerkgroep van de Zierikzeebuurt is de grootste ergernis een balkon dat is vervuild en een zonwering die steeds uithangt. In die woning, bij een 55plus complex, kwam een Antilliaanse mevrouw wonen. Eerst één vrouw alleen en daarna zaten er al snel meerdere mensen in.

Zo'n balkon vinden de omwonenden vreselijk. Elke keer wordt gevraagd aan de corporatie waarom daar niets aan gedaan wordt. "Ja, we zijn langs geweest," is dan de reactie, "maar het is moeilijk." Zo'n balkon wordt ervaren als een inbreuk op hoe het hoort, op wat netjes is en hoe de buurt altijd was. Vroeger kwam de huismeester meteen orde op zaken stellen. Oudere Pendrechtenaren werden zelf door de corporatie aan de regels gehouden. Op een gegeven moment is dat allemaal losgelaten. Mensen begrijpen niet hoe dat heeft kunnen gebeuren. Bewoners spreken de corporatie en de deelgemeente daarop voortdurend aan. Ze communiceren niet rechtstreeks met de familie van dat balkon.

De secretaris van de bewonerswerkgroep is zo'n veertig jaar en werkt in de Botlek bij de Shell, achter een computer. Hij zegt iedere keer dat hij naar Barendrecht vertrekt. Hij woont nu twee jaar in een nieuwe woning in de Zierikzeebuurt en in zijn directe omgeving is niet veel aan de hand. Maar zo'n balkon ergert hem enorm. Maar wat hem het meest hoog zit is het gedrag van kinderen op school. Daar begint hij steeds opnieuw over. Zijn zoontje is bedreigd en moest bij oudjaar zijn vuurwerk afgeven. Wij worden hier de baas, werd er bij gezegd.

Ik ken dat uit stadsvernieuwingwijken. Daar is de reactie: o ja? Maar voor hem is dat allemaal nieuw. Hij scant alle berichten over gastjes van wie het brommertje is afgenummerd en hij weet precies te vertellen waar en wanneer dat is gebeurd. Onlangs stuurde hij een mailtje naar de deelgemeente met klachten over overvallen op Plein 1953. Tot zijn grote verbazing kreeg hij per ommegaande antwoord van de voorzitter van de deelgemeente, Dick Lockhorst.

Betr.: Aandacht voor problemen in Pendrecht

Rotterdam, 13 januari 2003

Geachte heer Lockhorst,

In uw nieuwjaarstoespraak spreekt u over het feit dat er door repressie getracht wordt om het veiligheidsgvoel onder de bevolking terug te krijgen. Uiteraard ben ik het hier volmondig mee eens. Het feit is echter dat dit alleen opgaat voor de wijken en buurten waar deze acties plaats vinden. In de andere wijken lijkt het echter onveiliger te worden, ik spreek nu over de wijk Pendrecht, hier zijn binnen één week twee overvallen gepleegd, een op een sigarenwinkel en de andere op een bakker. Op het Plein 1953 waar een drankverbod van kracht is zitten met regelmaat nog steeds de alcoholisten wat te drinken, de mensen van de politie en van Veiligheid en Toezicht kijken vaak de andere kant op zodat ze niets zien.

Een gedeelte van Pendrecht is aangemerkt als probleem-gebied, echter hier is nog nooit een preventieve foulleer actie gehouden. Wel is inmiddels aan de Slinge een bord met gedragsregels geplaatst, hetgeen waarschijnlijk weinig tot geen resultaat zal hebben, daadkrachtiger optreden van de Politie en Buurt en Wijkbeheer zou mijns inziens veel meer vruchten afwerpen. Op het terras van snackbar Hans zitten 's zomers veel mensen, een aantal van deze mensen komen zeer bedreigend over op de oudere buurtbewoners die bij het postkantoor geld gaan halen. Dit terras zou mijns inziens moeten worden opgeheven of worden verplaatst naar een andere locatie. Verder is heel Pendrecht ruimschoots voorzien van zwerfvuil dat door de wijk heen wait. Na het insturen van een klacht of bellen naar de klachtentelefoon wordt daar dan uiteindelijk wat aan gedaan, hetgeen toch niet de bedoeling van een klachtentelefoon kan zijn. Deze is voor het melden van klachten en niet voor het melden van zaken die periodiek door de gemeentelijke instanties moeten worden gedaan. (Waar betalen wij anders onze gemeentelijke belastingen voor.)

Het is mij het afgelopen weekeinde opgevallen dat de Zierikzeestraat, met name het gedeelte waar gesloopt wordt, er keurig netjes uit ziet. Dit is te danken aan de aannemer die daar de sloopwerkzaamheden uitvoert. Ik weet best dat zwerfvuil niet vanzelf ontstaat en dat het een kwestie van mentaliteit is van de mede wijkbewoners maar het is mede de taak van gemeentelijke instanties om de wijk netjes en schoon te maken en te houden. Ook meer voorlichting v.w.b. Huis- en Zwerfvuil in meerdere talen zou op zijn plaats zijn.

Verder is er regelmatig sprake van overlast door overbewoning en door mensen met een andere leefgewoonte dan een gemiddeld gezin. Als goedwillende mensen de veroorzakers op hun gedrag aanspreken worden deze minimaal uitgescholden en in het ergste geval bedreigd en lastig gevallen.

Als deze zaken gemeld worden bij de verhuurder, in dit geval de Nieuwe Unie, wordt er snel en adequaat gereageerd en opgetreden om zo snel mogelijk een oplossing voor de problemen te vinden, echter deze problemen blijven met enige regelmaat steeds terugkeren.

Mede door bovengenoemde feiten en het veranderende woonklimaat in Pendrecht hoor ik steeds meer bewoners moppen en zelfs plannen maken om Rotterdam te gaan verlaten. Het gaat hier om bewoners die een modaal tot 2 x modaal salaris verdienen en dit zijn juist de mensen die de Gemeente Rotterdam meer naar zich toe wil trekken.

Het is mij duidelijk dat u niet direct een pasklare oplossing voor de bovenstaande problemen heeft, maar de genoemde zaken verontrusten mij en een aantal medebewoners dermate dat ik deze (misschien ten overvloede) onder uw aandacht wil brengen.

In afwachting van uw reactie verblijf ik, hoogachtend,
W. Vrolijk

Rotterdam, 14 januari 2003

Geachte heer Vrolijk,

Bedankt voor uw e-mail. Ik ben me ervan bewust dat Pendrecht niet altijd die aandacht krijgt die nodig is, maar toch een aantal opmerkingen mijnerzijds.

Woensdag 15/1 komt de heer Opstelden zelf kennis nemen van de situatie die u mij en ik hem al diverse malen heb gescherst. De situatie rond de politie-inzet en de noodzakelijk spoedige opening van een volwaardige politiepost in Pendrecht is een van de geschilpunten tussen mij en de heer Opstelden. Het aanwijzen van gebieden waar preventief gefouilleerd mag worden (in Rotterdam maar steeds één gebied tegelijkertijd) geschiedt door de stedelijke driehoek (Korpschef Politie, burgemeester en Hoofdofficier van OM) en niet door mij. Dit staat buiten mijn wettelijke bevoegdheid.

Plein 1953 kent een aantal Abc's. Het naleven daarvan is meestal meer een zomeractiviteit, maar ik heb daar zeer recent de politie weer op gewezen ook

nu in te grijpen. Het aantal alcoholisten ter plaatse stoort mij in hoge mate.

Snackbar Hans heeft eind vorig jaar vervroegd zijn terras moeten opruimen en heeft een gele kaart gekregen als horecagelegenheid voor de overlast voor de deur door zijn bedrijfsvoering. Dit betekent dat hij bij een volgende waarschuwing zijn exploitatievergunning kwijt is en moet sluiten.

Over het niveau van straatonderhoud en het schoonvegen door de Roteb heb ik nog afgelopen week een pissige brief gestuurd naar de directie van de Roteb. Het veegbestek wordt niet nagekomen. Ik weet best dat bij vrieskou er nauwelijks geveegd kan worden, maar die situatie is nu beëindigd.

Zo ook blijft de opbouw van een volwaardig wijksericeteam voor Pendrecht door een te groot aantal vacatures mij zorgen baren. Een groot eigen wijksericeteam voor Pendrecht met direct aanspreekbare koppen voor het niveau schoon is m.i. uiteindelijk de oplossing, naast dat meer bevoegde opsporingsambtenaren aangesteld moeten worden als reinigingspolitie met bekeurende bevoegdheid. Hieraan wordt thans stedelijk gewerkt.

Niet compleet maar zomaar even een paar reacties mijnerzijds. Indien gewenst kunt u ook altijd even op de koffie komen om het gehele verhaal aan te horen.

Maak dan een afspraak onder 4107437.

Met vriendelijke groet,

Dick Lockhorst, Voorzitter deelgemeente Charlois

De deelgemeente wordt voortdurend door bewoners bestookt met klachten. Bij een bezoek van de commissie wijkzaken van de deelgemeente aan Pendrecht melden zich minstens 150 bewoners en vaak is een extra vergadering nodig. Ook bij het telefonische klachtennummer regent het klachten. Bij het beheeroverleg komen bewoners steeds met smakelijke verhalen over het falen van deelgemeente, de Nieuwe Unie en de gemeentelijke diensten.

Eén van de bronnen van overlast vormen jongeren. Het is lastig om jongeren die overlast veroorzaken aan te spreken. Je loopt het risico klappen te krijgen. In ieder geval krijg je de meest afgruiselijke ziektes naar je hoofd gegooid of wordt er gezegd dat je naar het bejaardenhuis moet. Een Indonesische dame vertelde dat de kerstboom die voor de deur stond bij het inloophuis Het Verhaal op een bepaald moment was verdwenen. Ze wist wie dat gedaan had en toen ze er wat van zei werd ze door die jongetjes uitgemaakt voor 'slavendrijver'. Dat juist zij daarvoor

uitgemaakt werd ergerde haar nog het meest.

Als iemand in Crooswijk zich niet aan de regels hield gingen de buren er met z'n vijven op af. Zo'n persoon werd dan even stevig toegesproken. Zo werd orde op zaken gesteld. Dat gebeurde niet altijd even zachtzinnig, maar het werkte wel. Dat kom je in Pendrecht eigenlijk nauwelijks tegen. Wat je hier mist is mensen die een honkbalknuppel achter de deur hebben staan.

De buurtagent van Pendrecht was het wat dat betreft overigens niet helemaal met me eens. Toen een jongen bij een pinautomaat een vrouw beroofde werd hij meteen gepakt door mensen in een café die het zagen gebeuren. De politie moest hem snel afvoeren, want hij kreeg rake klappen.

Mensen grijpen dus soms wel zelf in. Maar mensen kennen elkaar in een wijk als Pendrecht niet op eenzelfde manier als in een volkswijk. Er is meer afstand en onbekendheid. Vroeger bestond er veel sociale controle, maar die kwam vooral vanuit de woningcorporatie. Als een kind een ruit ingooide kwam de huismeester aan de deur met de rekening.

In Crooswijk bestond meer een eigen orde van bewoners, denk ik.

De corporatie heeft nog steeds de taak om regels te handhaven. Dat hoort bij het werk van de woonconsulenten. Onlangs hield dNU een schoonmaakcampagne in Pendrecht Zuid, in de zgn. ‘transformatiestrook’ waar op termijn gesloopt wordt. De verkeersruimten bij de bergingen onder de portiekflats stonden vol met oude koelkasten, tv’s, vloerkleden enz. In de toekomst wil dNU strenger optreden en een rekening sturen als daar afval wordt gedumpt. Als niet duidelijk is van wie de rommel afkomstig is krijgen alle bewoners van een portiek een rekening.

Een vrouw kwam klagen in de wijkwinkel dat ze een rekening had gekregen van 22 euro hoewel ze tegen dNU had gezegd wie het afval had neergezet.

Ik heb tegen dNU gezegd dat ze iets vragen van bewoners dat niet kan bij de verhoudingen zoals die in de portieken bestaan. Het is al moeilijk om een goede verstandhouding te ontwikkelen tussen al die verschillende mensen en nu ga je ze iets vragen dat negatief gaat uitwerken op de verhoudingen. Maar de woonconsulent van dNU houdt van kordaat ingrijpen en een deel van de bewoners zal het ook wel een goede zaak vinden.

Als opbouwwerker word je er soms ook aangesproken op overlast. Over zo'n balkon zegt de secretaris van die bewonerswerkgroep tegen mij: “Er zitten toch Antillianen bij jullie op de BOP, kan jij er niet voor zorgen dat zij daar wat aan doen.”

Een deelnemer aan een andere bewonersgroep zei eens tegen me: “Dat zijn jouw vrienden hè, die Antillianen.” “Ja,” zeg ik dan. “En jij

ook, dat maakt toch niet uit.”

“Zo zie ik dat niet,” reageerde hij. “Het zijn niet mijn vrienden en ik moet er ook niet een voor mijn bumper krijgen.”

Toch kan ik meepraten met zo’n groep en wordt het geen openlijk conflict. Het zeurt ontzettend, maar ze vinden wel dat ze van alles met me kunnen regelen en dat ik veel weet van de buurt. Dat levert wat op. Misschien moet het dan maar zo.

Oude en nieuwe Pendrechtenaren opzoomeren

Een aantal actieve Pendrechtenaren is afgehaakt. “De deelgemeente belooft van alles maar doet niets,” zegt de voorzitter van een voormalige bewonerscommissie uit de Herkingenbuurt. Hij wil niet meer naar vergaderingen en heeft zijn spullen ingeleverd toen hij verhuisde naar de Ostreaflat.

63

Een bewoner uit de Stavenissestraat was heel lang actief met Opzoomeren. In de berging liggen nog stapels Oppies, de opzoomer-mascotte, die hij zelf heeft uitgezaagd. Ze hangen nog op balkons in de straat. Hij zei tegen mij: “Je moet met een gouden enveloppe naar me toekomen, wil je mij nog aan het Opzoomeren krijgen.” Hij had zich er aan geërgerd dat jongeren de lampjes uit de kerstbomen jatten.

In 2002 stonden er 21 kerstbomen in Pendrecht. Bewoners reageerden daar positief op, ondanks vernielingen hier en daar. De volgende keer zullen ongetwijfeld een paar plekken afvallen, maar Opzoomeren blijft voor mij hoog scoren als methode van samenlevingsopbouw. Het heeft een sterk wervende werking. Mensen vinden het leuk om te doen en er wordt een appèl gedaan op hun creativiteit en inzet.

Er zit ook spanning in. Het oude kader kijkt er heel kritisch naar. Bij oude Opzoomeraars leeft sterk het idee dat Opzoomeren er is om de buurt netjes te houden. Ze ergeren zich als een spandoek te lang blijft hangen. Ze zeggen dat niet tegen de initiatiefgroep in de straat die het spandoek ophing of het feestje organiseerde, maar komen dan bij mij. Ik moet zorgen dat het wordt weggehaald. Vorig jaar kreeg ik zelfs een telefoonje van de politie die een klacht binnen kreeg over een spandoek met ‘Allemaal Rotterdammers’. Ze hadden gehoord dat ik daar verantwoordelijk voor was, en vroegen of ik het maar even wilde weghalen.

Een Antilliaanse vrouw in de Melissantstraat organiseert vaak dingen in de straat. Daar wordt door de bewoners van het eerste uur nogal afhoudend op gereageerd. Het is wel een aardig vrouwtje, is de reactie, maar het is wel allemaal Antilliaans wat ze aantrekt. Ook op haar bezoekers hebben ze het niet zo. Daar wordt het op beoordeeld.

Als je iets samen met Antillianen organiseert komen daar vooral Antillianen op af. Dat klopt. Het is ook lastig om tegen een Antilliaanse bewoonster te zeggen: doe nu vooral iets met mensen uit de straat. Een Ghanese en Irakese vrouw die eerst meededen met koken voor het straatdiner namen later afstand omdat ze toch het idee hadden dat het een soort familieclubje was. Ze dachten ook dat familieleden betaald kregen voor het koken en zij niet.

In Spangen heb ik hetzelfde meegeemaakt. Er moet toch steeds een derde bij zitten, een opbouwwerker, die vraagt of de buren ook benaderd zijn en zegt dat het om de straat gaat en niet om de familie. In de Melissantstraat kwamen kinderen uit andere straten naar het Sinterklaasfeestje, maar het waren wel allemaal Antilliaanse kindjes.

64

Een andere Antilliaanse vrouw, Claudette de Agua Rosada, doet veel met kinderen in de Zierikzeebuurt. Er zaten 35 kinderen bij haar thuis toen ik daar Sinterklaas speelde. Ze had netjes op briefjes geschreven wat ik moest zeggen en ze kregen allemaal een cadeautje toen ze de deur uitgingen. Ze kent al die kinderen.

Ze organiseerde ook een straatdiner. Ook een Turkse en Surinaamse buurvrouw kwamen met eten. Nederlanders deden niet mee. Er kwamen vooral kinderen op af, maar het ging allemaal heel gedisciplineerd. De kinderen zaten keurig aan tafel en ze hielpen haar ook bij het opbouwen en afbreken van de tafels. Haar dochtertje van drie bracht met een ander kind de planken naar de container.

Er werd een condoom gevonden. Claudette wilde weten waar dat vandaan kwam. Uit een portiek in de Bruinissestraat, zei iemand. Ze ging er meteen naar toe, belde aan en zei: "Dit hebben we daar gevonden en de kinderen zeggen dat dit bij u vandaan komt. Is dat zo? We zijn daar niet van gediend."

Als opbouwwerker zou je dat niet direct doen.

Na afloop kwam een Nederlandse vrouw naar me toe. "Jullie hadden wel mazzel met het weer," zei ze, "maar ze wil wel erg veel, hè? Wat haalt ze toch allemaal over hoop."

Er wordt vanuit de buurt wat meewarig gekeken naar mensen die zo'n feestje organiseren. Claudette doet ook ongelooflijk veel en allemaal op haar eentje.

Ze kwam binnen in de wijkwinkel met het verhaal dat ze wilde Opzoomeren maar dat ze dat nooit mocht. Wat bleek? Er was tegen haar gezegd dat ze met drie mensen moest komen. Regel is dat je met een groepje moet zijn om een Opzoomerbon te kunnen krijgen. Sommige opbouwworkers nemen dat letterlijk en zeggen: mevrouw u moet eerst met drie mensen komen, dan kunnen we pas verder. Op zich is het een goed principe maar je moet wel nagaan wat er aan de hand is. Ik ben gaan kijken en dan zie je wat zij doet met die kinderen en begrijp je waarom

ze niet in staat is om dat samen met anderen te doen. Er zijn wel anderen bij maar die kunnen haar tempo niet volgen. Ze improviseert en is erg snel. Dat is fantastisch om te zien.

Je leert zo ook hoe het in bepaalde gemeenschappen en groepen toegaat. Veel Antilliaanse vrouwen die actief zijn in de buurt hebben ook ieder weekend allerlei verplichtingen naar familie en vrienden. Afspraken met een opbouwwerker staan dan niet bovenaan het lijstje. Voordat je je er aan ergert dat ze een afspraak niet nakomen moet je eerst even nagaan hoe dat komt.

Claudette liet me een keer haar woning zien en die stond vol met spullen voor kinderen. Ze kon er bijna zelf niet meer bij. We zijn toen op het idee gekomen om een woning vrij te maken in de flat voor kinderactiviteiten. Dat bleek te duur maar dNU kwam met het aanbod van een sloophoning. Ze hebben dat op orde gemaakt en het fungeert nu als een soort clubhuisje voor kinderen van twee tot dertien, de Parc-club, die door Claudette wordt gerund.

65

Eigen plekken en gezamenlijkheid

Bij Antillianen zijn vooral individuen actief. Het zal nog een tijdje duren voordat daar een beetje organisatie in komt. De criminaliteit speelt daarbij ook een rol. Ze weten zelf het best waar hun jongens uithangen en dat het geen lieverdjes zijn. Ze willen daar ook eigenlijk niets mee te maken hebben. Dat is een verschil tussen de Antilliaanse en de Turkse gemeenschap. Antilliaanse vrouwen hebben soms de neiging te zeggen: dit zijn wel mijn kinderen, maar kun jij ze niet van me overnemen.

Bij Turkse gezinnen is dat anders. Ze zeggen: dat is mijn kind en daar blijf jij met je poten af.

Bij de Marokkanen in de wijk zie ik ook nog geen echte organisatie. Verder is er een behoorlijk Somalische groep in de wijk, maar daar heb ik nog weinig zicht op.

Turkse bewoners hebben in Pendrecht al jaren een eigen organisatie, het Turks Huis. Het gaat om zo'n zestig Turkse families die een hechte band hebben en allerlei dingen samen doen. Onlangs verongelukte een winkelier uit de buurt in Turkije. Op zo'n moment zie je de onderlinge hulpvaardigheid en ook de organisatie die er achter zit.

Het Nederlandse organisatiewezen in de wijk is een afnemende wereld. Bij zo'n Turkse club zie je het groeien. De Turkse vereniging, het Turks Huis Pendrecht, moest wegens sloop verhuizen uit de Herkingenstraat. Daar zaten ze goedkoop, in een lege winkelruimte. Het was lastig om een andere plek te vinden want de deelgemeente wil geen subsidie geven voor huisvestingskosten van zelforganisaties. Ze subsidiëren alleen activi-

teiten die gericht zijn op integratie. De leden van het Turks Huis betalen contributie en ze denken er over om dat wat te verhogen, maar 1150 euro per maand voor huur van een ruimte is te veel voor de vereniging. Er is na veel vijven en zessen toch een soort huurgewenningssbijdrage geregeld met de deelgemeente in de vorm van een aflopende overgangsbijdrage.

Een eigen plek voor een groep werkt naar mijn idee goed. Naast het Turks Huis zouden eigenlijk ook andere groepen een ontmoetingsplek moeten hebben. Een Somalisch, een Antilliaans, een Surinaams en een Marokkaans Huis. Mijn ervaring is dat je eerst iets moet doen met verschillende groepen afzonderlijk. Ze krijgen zo een beetje meer eigen kracht en kunnen het dan aan om iets samen met andere organisaties te doen. In de multiculturele variant, waarin je werkt met een gemengde groep, zijn de Nederlanders vaak dominant en haken anderen af.

Ik ben op dit idee gekomen naar aanleiding van een grote sportmanifestatie die hier in de wijk werd georganiseerd. Doel was o.a. dat ouderen en jongeren iets samen zouden gaan doen. Twee oudere vrijwilligers van inloophuis Het Verhaal vertelden dat zij activiteiten moesten organiseren voor kinderen. Er stond een sjoelbak met grote stenen. De jeugd begon naar elkaar te gooien met die stenen, en zij moesten dat corrigeren. Het lag niet in hun vermogen om op te treden als oppas of jeugdleider. Dat kunnen wij niet, zeiden ze, dat moeten anderen die daarvoor opgeleid zijn maar doen.

Ik heb daarover nagedacht. Je moet dus niet iets organiseren waarbij de verschillende groepen de hele dag bij elkaar zijn. Je moet op de ene plek iets organiseren voor de ouderen en op een andere plek iets voor de jeugd. Jeu de boules voor ouderen op hun eigen baan. En op de speeltuin, waar jongeren toch al komen, voetbal en honkbal. En bij de prijsuitreiking breng je iedereen samen en laat je ze elkaar vertellen wat ze gedaan hebben. Dan krijg je een prachtig tafereel. De voorzitter van de speeltuinvereniging is zo trots als een aap dat hij de prijzen mag uitreiken. En de ouderen vinden het geweldig en zoenen al die zwarte kindjes. En ook de kinderen vinden dat prachtig. Het levert mooie foto's op die uitstralen: we hebben samen iets geweldigs met elkaar gehad. Als je probeert om de hele dag samen dingen te doen op één plek krijg je ruzies over hoe je iets wel of niet moet doen, en over wat netjes is en niet netjes.

Ook bij discussies over de herstructurering moet je ook eerst verschillende groepen afzonderlijk vragen wat zij willen. Daarna kun je dat samen brengen en proberen tot iets gemeenschappelijks te komen. Als je mensen op hun eigen plek benadert kun je ook beter naar ze luisteren en kom je

er achter wat ze vinden, wat ze willen en waar ze mee zitten.

Ik heb dat meegemaakt met Turkse en Marokkaanse vrouwen in Crooswijk. Voordat ik naar ze toe ging moest ik eerst vragen of het goed was dat ik als man bij hen op bezoek kwam. Ja, was het antwoord, jij bent opbouwwerker dus kom jij maar. In een situatie waarin zij zich de baas voelen gaan ze vertellen wat zij vinden. In een gemengd gezelschap zetten Nederlanders de toon en die roepen dan: wat vinden jullie er eigenlijk van. En dan begint iemand die de taal niet goed machtig is onsamenhangende zinnen uit te brengen en weet je al snel niet meer waar het over gaat. Of ze zeggen alleen wat anderen willen horen.

Als de verschillende groepen duidelijk hebben gemaakt wat ze willen kun je proberen om dingen samen te brengen. Daarin kun je als opbouwwerker een rol vervullen. Je geeft weer wat er gezegd is en vraagt of dat klopt. Dat wordt dan bevestigd en dan kun je proberen conclusies te trekken die door verschillende groepen worden gedeeld.

67

Samenwerking met sociaal cultureel werkers is daarbij belangrijk, want zij kunnen zich meestal inleven in een andere cultuur. Sommige bewoners zie je die slag niet maken. Die snappen het niet en je kunt van verre zien dat ze het ook nooit zullen snappen. Veel mensen hebben een leven lang gewoond in Pendrecht. Een dorp, geplakt aan een stad, met een enorme lap Zuiderpark er tussen. En dan komen er opeens een heleboel mensen met een heel andere achtergrond. Ze redden het niet om dat te begrijpen.

Bewoners Organisatie Pendrecht

Eén van de taken van het opbouwwerk is het bieden van ondersteuning aan de bewonersorganisatie. De Bewoners Organisatie Pendrecht, BOP, is het orgaan waarin vertegenwoordigers van de verschillende bewonerscommissies samenwerken. Binnen de BOP zijn vooral bewoners actief die al langer in de wijk wonen. De deelgemeente en de Nieuwe Unie oefenen druk uit om de organisatie te verbreden en om een manier van werken te ontwikkelen die ook nieuwkomers aanspreekt. De formule die de deelgemeente hanteert is 'van bewonersorganisatie naar organisatie van bewoners'. Die discussie komt regelmatig op en verdwijnt weer zodra een ambtenaar iets op moet gaan schrijven om er gevolg aan te geven. Het gestalteerde kader komt dan bij elkaar en gaat daarover op de vertrouwde manier haar mening ten beste geven. Vaak komt dat neer op het uitdelen van zwarte Pieten. Nieuwkomers komen daaraan nauwelijks aan te pas. Vervolgens raakt de discussie zoek, maar het levert wel veel gezeur op.

Er zijn andere methodes nodig om de organisatie te verbreden. Nieuwe bewoners moet je er bij betrekken door ze te benaderen op hun eigen plek en hun eigen wijze. Mijn voorganger Ben van Zanten maakte daar-

mee een begin door ook faciliteiten te bieden aan de Turkse Culturele Vereniging. Ik streef naar een soort platform, waarin ook het Turks Huis en andere groepen zitten. Een federatief verband van losse elementen waarbij je per onderwerp afspreekt wat je samen wilt doen en wat je bindt. Per thema kun je ook een woordvoerder aanwijzen als daaraan behoefte is bij de corporatie of de deelgemeente. Als je zo werkt hoef je niet met z'n allen in één organisatie te zitten. Een vereniging is vaak een keurslijf en levert veel gedoe op.

Maar ik aarzel of je een discussie moet aangaan over dit onderwerp. Op het moment dat ik hierover begin te praten denk ik: dat moet ik eigenlijk niet doen, dat moet iemand doen die verstand heeft van organisaties, van statuten en een verenigingsstructuur, en die daar handigheid in heeft.

In Spangen had je twee organisaties die elkaar naar het leven stonden. Ik merkte dat dit ook voordelen heeft. Je hebt wel ruzie, maar je hebt ook competitie. De één wil niet achterblijven bij de ander.

Volgens de statuten van de BOP moet je behoren tot een bewonerscommissie om lid te kunnen zijn van de bewonersorganisatie. Achtergrond is dat de bewonersorganisatie in 1987 werd gevormd als overkoepeling van de al lang bestaande bewonerscommissies van de woningbouwcorporatie. Deze commissies wilden hun zelfstandigheid behouden ten opzichte van de bewonersorganisatie die tot stand kwam op initiatief van o.m. het opbouwwerk.

De wijk was door de corporatie opgedeeld in zeven afdelingen, ieder een eigen afdelingsbestuur. Pendrecht 1 in de Zierikzeebuurt, Pendrecht 2 en 3 in de Herkingenbuurt enz. Deze besturen hadden allemaal een eigen overleg met de corporatie. De BOP vormde een soort overkoepeling van deze bewonerscommissies, met een maandelijks coördinatievergadering. Deze structuur bestaat nog steeds. De bewonerscommissies ontvingen ‘per deur’ een klein bedrag van corporatie voor organisatiekosten en er is een projectbudget voor het organiseren van activiteiten. Actieve bewoners zitten erg vast aan de woningcorporatie, ook de meer vrijgevochten types. Ze overleggen met de woonconsulent van de Nieuwe Unie waarvoor ze het geld dat ze krijgen mogen uitgeven en proberen er verantwoord mee om te gaan.

Ik ken die potjes inmiddels. Daar wordt vaak nogal vaag over gedaan. Ik snap het mechanisme, maar het is soms lastig om daarmee goed om gaan. Complicatie is dat het opbouwwerk geen eigen activiteitenbudget heeft en steeds op zoek is naar extra geld voor Opzoomeractiviteiten.

De woningcorporatie heeft een eigen beleid voor bewonersparticipatie

op grond van ervaringen uit het verleden. Ze willen eigenlijk het liefst met één of twee vertegenwoordigers communiceren en niet met een hele groep of met ongeorganiseerde bewoners. "Wees blij dat er veel mensen bij jullie langskomen," zeg ik vaak. "Als ze niet meer bij jullie langs komen heb je een groter probleem. Ieder contact dat je hebt moet je koesteren."

Ik snap overigens wel dat het lastig is als ieder met een eigen verhaal komt, zodat je vaak niet meer weet waar het nu over gaat.

Nieuwe ontwikkeling is de vorming van bewonerswerkgroepen, zeg maar buurtgroepen, in de Herkingenbuurt en de Zierikzeebuurt, Tiengemetenbuurt en Ossenissebuurt. Deze werkgroepen moeten de plaats innemen van de vroegere bewonerscommissies.

In de bewonerscommissies tref je vaak vooral oudere personen aan die nog met een vergrootglas gevonden zijn. Onderwerp van gesprek is meestal hoe slecht het allemaal gaat met de wijk. Het gejeremieer is niet van de lucht.

Door een aantal mensen binnen de BOP wordt sceptisch gereageerd op de vorming van buurtgroepen. Oudere Pendrechtaren denken niet in buurten, maar hebben nog de oude indeling van de wijk in hun hoofd. Ze vinden wel dat de BOP zo breed mogelijk moet zijn en veel contacten moet hebben, maar ze willen wel de macht houden. Ze zijn van mening dat zij de bewonersorganisatie zijn en dat de corporatie en de deelgemeente naar hen moeten luisteren.

Nieuw element worden Verenigingen van Eigenaren. In de flats die worden verkocht zijn VVE's opgericht. In de Vissenkommen zitten nu jonge kopers naast oudere huurders. Het wordt interessant om te zien hoe dat gaat en of kopers inderdaad eenzelfde zorg voor de woonomgeving hebben als huurders in Pendrecht vanouds altijd hadden. Het blijkt dat kopers in de Stavenissestraat de neiging hebben om de schoonmaak van het portiek uit te besteden aan een schoonmaakbedrijf in plaats van het zelf te doen.

Op de jaarvergadering van de BOP in 2003 zijn voorstellen gedaan om de statuten aan te passen, zodat naast huurdersverenigingen en bewonerscommissies ook verenigingen van eigenaren lid kunnen worden. Verder staat lidmaatschap ook open voor groepen die zich bezig houden met andere dingen dan wonen en veiligheid.

Voor de jaarvergadering werden allerlei verschillende groepen uitgenodigd die actief zijn in de wijk

Jaarvergadering van Bewoners Organisatie Pendrecht

Presentatie door bewonergroepen uit de wijk

Het was dit keer geen ‘gewone’ jaarvergadering, er zijn uitnodigingen verstuurd aan groepen en individuele mensen die actief zijn in de wijk. Aan de genodigden is gevraagd een korte presentatie te geven van maximaal vijf minuten, en om iets mee te nemen wat symbool staat voor de groep of activiteit.

Aanwezige groepen en personen:

Pendrecht Leefbaar (groep eigenaar bewoners), *Angel Foundation Rotterdam* (zamelt geld in voor een school voor gehandicapte kinderen in Oeganda), *Het Bakken* (opvangcentrum voor daklozen betrokken bij Opzoomeractiviteiten), *Wijkpredikant At Polhuis* (zet zich in voor Deltahuis), *Bewoners Kerkwervesingel* (moet weer parel van de wijk worden), *Claudette de Agua Rosada* (PARC-club voor kinderen van 2 t/m 13 jaar), *Victor Cobos* (kunstenaar, maakt muurschilderingen), *Beheergroep Zierikzeebuurt*, *Ostreaflatbewoner*, *Cemal Kumas* (*Het Turks Huis*), *Holland Amerika Lijnflat*, *Baby Jamanika Zierikzeebuurt* (zoekt ruimte voor Antilliaanse jongeren), *Zuiderparkflat* (doet regelmatig Opzoomeractiviteiten), *Educatieve tuinen* (organiseert lessen voor de scholen, maar ook Plukdagen, waarop elke Pendrechtenaar een boeket bloemen kan plukken), *Jeu de Boules Vereniging*, *de werkgroep Pendrecht 5/6*, *de werkgroep Herkingenbuurt*, *de bewonerscommissie van de Tiengemetenflat*, bewoners van de Nieuwe Unieflat aan de Kerkwervesingel.

70

Ooit was de flat aan de Kerkwervesingel de parel van Pendrecht, vindt Elske Kuijper. Een rustige singel, waar men in de zomer heerlijk op het balkon kon zitten, genieten van de zon en het vrije uitzicht. Men stond op een wachtlijst als je er wilde wonen, een vorm van selectie. Die oude tijden komen niet meer terug, dat is een utopie, dat weten we. Het enige wat wij als ‘oud’ bewoners hopen, is dat de vuile dofpeparel die het nu geworden is een beetje van zijn glans terug krijgt. En dat kan bewaren voor de laatste jaren van het bestaan van de huidige Kerkwervesingel; waar in de nabije toekomst mogelijk woningen zullen worden gebouwd voor kapitaalkrachtigen, een schitterende locatie nietwaar. Dus onbetaalbaar voor die paar, nog overgebleven ‘oud’ bewoners, die er lang met plezier woonden en nu al jaren tevergeefs hun best doen om de verloedering te voorkomen. Er eigenlijk willen blijven wonen.

Maar nu met de plannen voor de Singel, proberen we niet al te negatief te denken en de moed niet op te geven. Hier wordt nog aan toegevoegd dat de bewoners graag zouden willen dat er een toezichthouder komt voor de overlast van scoot-ers, samenscholing en de hangplek.

Claudette de Agua Rosada heeft nu de PARC-club voor kinderen van 2 t/m 13 jaar. Zoekt ondersteuning voor de jeugd ouder dan 13 jaar.

De Beheergroep Zierikzeebuurt. De groep van Joke van Peer pleit voor een schone wijk, het aanpakken van overlast door bewoners in de wijk. Als laatste een snel begin met de bouw van de 55+ woningen.

Het Turks Huis. Cemal Kuma? hoort al jaren dezelfde opmerkingen en zou daar graag veranderingen in zien. Hij heeft daar de volgende ideeën over. Hij zou graag in contact willen komen/ blijven om de problemen gezamenlijk op te lossen. Ook vindt hij dat er vóóruit en niet achterom gekeken moet worden. Hij stelt dan ook voor om de dialoog aan te gaan. In het najaar kan een dag van de dialoog worden georganiseerd i.s.m. de BOP en hij nodigt iedereen daarvoor uit.

Holland Amerika Lijnflat. Peter Luckel vraagt aandacht voor de buitenruimten en de parkeerproblemen. Met name de buitenruimten van de nabije scholen

zou hij graag aangepakt zien. Ook wil hij nog kwijt dat er regelmatig scooterwedstrijden worden gehouden op de Pendrechtseweg met alle overlast van dien.

Zierikzeebuurt. Baby Jamanika zegt dat het haar pijn doet als er steeds klachten zijn over Antilliaanse jongeren en niemand haar helpt bij het zoeken naar een ruimte waar Antilliaanse jongeren hun plekje hebben en Antilliaanse mensen elkaar kunnen ontmoeten.

Wat vinden we belangrijk voor de wijk

Iedere aanwezige krijgt monopoliegeld van de penningmeester om in te zetten voor de oplossing van een probleem in de wijk. Daaruit wordt een actieplan gemaakt voor het volgend jaar.

De BOP zal het komende seizoen veel nadruk leggen op:

1. De Veiligheid en Leefbaarheid in de wijk
2. Opkomen voor de realisatie van betaalbare woningen na de herstructurering
3. Opzoeken inzetten om het samenwonen en samenleven in de straten van Pendrecht te verbeteren
4. De Dag van de Dialoog helpen organiseren
5. Streven naar een Antilliaans Huis voor jongeren uit de wijk
6. Meewerken aan het komen tot een goede opvolging van de huisartsen in de wijk
7. De nadruk leggen op verbetering van de bestrating in de wijk
8. Uitwisseling organiseren tussen organisaties in de wijk
9. Verbeteringen bepleiten rond het Metrostation Slinge
10. De Angel Foundation steunen en onder de aandacht brengen van de wijkbewoners
11. Meewerken aan de realisering van een Deltahuis
12. Hulp bieden bij het zoeken naar een plekje voor jongeren vanaf 13 jaar
13. Zorgen voor de monumenten van de wederopbouw in de wijk
14. Streven naar Opvoedings Ondersteuning
15. Het rondcrossen op bromscooters door de wijk tegengaan.

71

Uitreiking Karel de Stoute speld

Tijdens de pauze wordt de vergadering bezocht door de heer Lionel Martijn, portefeuillehouder van de Deelgemeente Charlois. Hij heeft de eer de Karel de Stoute spelden uit te mogen reiken.

Er zijn twee bewoners van Pendrecht die in het zonnetje gezet worden met een hartverwarmende toespraak over de uitgevoerde activiteiten. Als eerste is Claudette de Agua Rosada aan de beurt, ze vangt al jaren kinderen in haar buurt op en doet spelletjes met ze. Maar corrigeert ze ook als er dingen gedaan worden die niet 'kunnen'. Op eerste Paasdag wordt haar clubhuis voor kinderen met de naam PARC geopend. Dit is mogelijk gemaakt door de medewerking van de Nieuwe Unie.

Claudette vierde alle feesten in haar eigen huis. Ze heeft zoveel succes dat dit niet meer mogelijk is door het grote aantal.

De tweede speld gaat naar Henk Hofman, al jaren vrijwilliger bij de BOP en Wijkwinkelier. Hij spreekt een behoorlijk mondje Arabisch en heeft een reputatie opgebouwd onder vele Arabisch sprekende gezinnen met een probleem, als helper in nood. Naast alle anderen die natuurlijk ook op zijn hulp kunnen rekenen. Met zijn verleden als politieagent is hij goed bekend met de noden en behoeften van zijn medemens. Met boeketten bloemen en met Lionel Martijn gaan ze verrast en ontroerd op de foto.

Uit: Notulen van Jaarvergadering Bewoners Organisatie Pendrecht, 15 april 2003

Er is geprobeerd om nieuwe mensen te betrekken bij de bewonersorganisatie. In Crooswijk heb ik meegemaakt dat Turkse mensen bestuurslid werden. Zij werden voortdurend aangesproken op hun landgenoten. "Je moet eens tegen jullie mensen zeggen," krijgt zo'n jongen dan te horen. En: "Nou hadden we een uitje en jij was er weer niet."

Hetzelfde gebeurt met een Antilliaanse vrouw die werkt in de wijkwinkel. Er komen wel een paar allochtone mensen met formulieren in de wijkwinkel, maar ik vraag me af of je moet proberen om zo'n plek te multicultuurlijseren. Misschien kun je beter zeggen: dit is een Nederlands clubhuis, met Nederlandse mores. Mogelijk kun je op den duur een multiculturele bewonersorganisatie maken, maar voorlopig lijkt het me beter dat ieder een eigen plek heeft, met een los samenwerkingsverband van al die verschillende groepen.

72

Samen activiteiten doen kan makkelijk leiden tot fricties. Dat bleek bij een bewonersgroep die regelmatig een schouw doet in de buurt. Bewoners die daaraan mee doen zijn grijzende types die op iedere slak zout leggen. Als er een blikje op straat ligt zeggen ze: kijk, de Roteb heeft niet zijn best gedaan. Een Antilliaanse vrouw liep ook mee maar was na een half uur al weg. Ze vond dat die mensen zeurden over dat vuil en wilde niet als een soort politieagent door de wijk lopen.

Passen en meten in de Zierikzeebuurt

In de Zierikzeebuurt probeer ik om binnen de beperkte tijd die beschikbaar is 'basisopbouwwerk' te doen: goed kijken en luisteren, contacten leggen met mensen, onderzoeken welke processen zich afspeLEN en wie daarbij betrokken zijn, nagaan wie wat weet en wie je waarop kunt aanspreken, uitzoeken of ook leuke activiteiten mogelijk zijn.

Ik zoek naar houvast en een soort verband in de verschillende buurten door de vorming van werkgroepen. De bestaande bewonerscommissies maken daarvan deel uit. Ik bekijk wat ik met de mensen in een buurt kan. De mogelijkheden zijn ook afhankelijk van de positie die je als opbouwwerker in zo'n buurt hebt. En dat maakt het soms knap lastig.

Het gaat in de Zierikzeebuurt om een groep bewoners die vroeger in de bewonerscommissie zaten van de OWG. Een aantal weet nog precies wat de afspraken waren in de OWG-tijd en wat men nu allemaal nalaat. De bewonerscommissie heet nu werkgroep Zierikzeebuurt. Ze overleggen regelmatig met verschillende mensen van dNU en er wordt geprobeerd beheerafspraken te maken.

Bij mijn komst moest ik het vertrouwen van de groep winnen. Ze hadden in een snel tempo achter elkaar vanuit Charlois' Welzijn verschillende ondersteuners en projectmedewerkers gehad waarmee ze niet uit de voe-

ten konden. Er was iemand ingeschakeld die niet in staat bleek om een afspraak met de mensen te maken. Daarna kwam een werker die voor korte tijd op projectbasis een aantal dingen moest doen. De bewoners wisten precies op te noemen wat ze allemaal niet had gedaan.

Tegen mij zeiden ze: misschien ben jij de opbouwwerker die wij graag willen. Misschien kun jij ons vertellen hoe we moeten vergaderen en zaken moeten aanpakken. Ze hadden een afwachtende houding.

De mensen van de werkgroep hebben hun eigen idee over hoe je dingen doet. De voorzitter heeft ook zijn eigen opvattingen over hoe er vergaderd moet worden. Hij vergadert maar een uur en concludeert ook niet, maar het werkt wel want de mensen vinden het goed. Dat is dus de manier waarop zij werken en het schiet dan zijn doel voorbij om met een cursus vergadertechniek aan te komen.

De werkgroep heeft een eigen ruimte in een leegstaande winkel. Ze gebruiken die plek om twee keer per maand te vergaderen en voor overleg met dNU. Verder staat de ruimte leeg.

Ik stelde voor dat ik een dagdeel in de week in de winkel zou gaan zitten. Zo zou ik makkelijk bereikbaar zijn voor bewoners en een uitvalsbasis hebben om contacten te leggen in de buurt. Verder kwam ik met het idee om een computerkastje neer te zetten in die ruimte, met een website en informatie over de herstructurering. De volgende bijeenkomst zei de voorzitter dat dit maar niet moest. Hij dacht dat ik misschien wel een groepje vrijwilligers kon vinden om in een lege ruimte verderop te gaan zitten. "Wat is dit nou," dacht ik, "ze hebben een ruimte die maar weinig wordt gebruikt. Ze willen dat dus voor zichzelf houden en ze willen daar geen anderen bij."

Je komt dat meer tegen in Pendrecht. Mensen willen graag overleg hebben met de deelgemeente en de woningcorporatie, maar ze vinden het lastig om er vervolgens iets mee te doen in de openbaarheid. "Daar mogen we niet over praten," zeggen ze dan, "dat is geheim en als we er over praten brengt het teveel onrust teweeg."

De bewoners van de commissie hebben hun eigen communicatie met de mensen in de flat waar ze wonen, maar bewoners uit de rest van de buurt kennen ze eigenlijk niet. Toen ik in het winkeltje in de buurt zat kwamen enkele mensen langs met de vraag wat er ging gebeuren met hun flats. Ik gaf door wanneer de vergadering was van de werkgroep en nodigde hen uit om te komen. Dat bleek niet de bedoeling te zijn. We willen niet iedereen zomaar over de vloer, was de reactie. Ze schermen het heel erg af. Nieuwe mensen zie je ze ook na een poosje weer vertrekken omdat ze de indruk krijgen dat ze er niets te zoeken hebben. Een Marokkaanse man heeft het twee bijeenkomsten vol gehouden. We hebben een nieuwsbrief gemaakt, met een groepsfoto van de werk-

groep. Ik wilde eigenlijk dat hun adres en telefoonnummer er ook bij stond. Jullie doen iets voor de buurt, zei ik, en de mensen in de buurt moeten dat ook weten. Dat wilden ze niet. Dat gaf een hele discussie.

Voor de corporatie zijn de bewonerscommissies ‘de mensen uit de buurt’. We hebben het met de mensen uit de buurt besproken Rieks, zeggen ze dan. De Nieuwe Unie heeft die bewonersclubjes heel hard nodig, en stelt ook eisen. Ze krijgen te horen waarom ze allemaal wit zijn en waarom ze niet zorgen dat ze de hele buurt meekrijgen. De bewoners zeggen dan tegen mij: jij bent opbouwwerker, zorg jij voor nieuwe mensen, jij kent nogal wat mensen in de buurt. Dat vinden ze wel een sterk punt. Maar de nieuwelingen moeten wel voldoen aan hun beeld. Ik merk dat er veel weerstand is om zich open te stellen voor anderen. Dat merk ik ook bij de BOP.

De communicatie met de bewoners van de werkgroep was in het begin spannend. Het was ook lastig, omdat ik als opbouwwerker geen duidelijke positie heb binnen het krachtenveld van bewoners en corporatie. Extra complicatie is de financiering van bewonersinitiatieven. In de onderlinge verhoudingen binnen groepen en in de relatie met de corporatie is geld een steeds terugkerend element.

Ik bied ook ondersteuning aan mensen die buiten de georganiseerde kaders actief zijn en probeer relaties te leggen. Zo vroeg ik de werkgroep geld voor het Sinterklaasfeestje dat Claudette de Agua Rosada georganiseerd had. Ze woont ook in de Zierikzeebuurt. Ik had haar voorgesteld dat ik dat als opbouwwerker zou vragen. Als ze het zelf zou doen zou het waarschijnlijk niet lukken. De penningmeester vond 250 euro wel veel geld, tot ik vertelde dat er vijftig kinderen op het Sinterklaasfeest waren geweest. Maar er waren wel bonnetjes nodig. “Ja,” zegt Claudette. “Als ik de foto’s van het sinterklaasfeestje heb ga ik met de bonnetjes naar hen toe.” Het contact kwam enige tijd later toch tot stand. Claudette werd zelfs het oogappeltje van de mensen van de werkgroep.

Ik probeer iemand als Claudette een plek te geven in de wijk en ik merk dat dit werkt. Ik heb haar ook in contact gebracht met bewoners van de Kerwervesingelflat. Het zijn oudere Pendrechtaren die willen dat de overlast wordt aangepakt en dat hun flat wordt opgeknapt. In diezelfde flat organiseert Claudette haar kinderactiviteiten maar er was geen communicatie. Ze hebben nu gezamenlijk in een overleg gezeten met de Nieuwe Unie. Ze hebben ook waardering voor elkaar uitgesproken maar iets samen doen lukt nog niet.

Ze zitten wel samen in een groep die een toneelstuk maakt over Pendrecht. Ik heb met het Rotterdams Wijktheater een aantal mensen bij elkaar gebracht die gaan werken aan een theaterproductie over de veranderingen van de wijk.

Het is passen en meten in de Zierikzeebuurt en kijken welke dingen naar boven komen waarmee je iets kunt, zoals de opvang van kinderen door Claudette. Je bekijkt als opbouwwerker welk aanbod je kunt formuleren op een dergelijk initiatief.

Je moet vooral contact blijven houden met de bestaande bewonersgroepjes, maar het is de vraag of daar toekomst in zit. Het aantal oudere Pendrechtaren neemt af. De mensen gaan naar Barendrecht en de lege plek wordt vaak niet opgevuld. Het clubje dat er zit is er ook niet echt op uit om die plek opgevuld te krijgen. Ze zijn bang dat dan zo'n Antilliaan naast hen komt zitten. Willen we die er wel bij hebben, vragen ze zich af, is die wel te vertrouwen, komt die wel altijd?

75

Er zijn veel autochtonen die echt niet van plan zijn iets samen te gaan doen met Turken, laat staan met Antillianen. Ze vinden dat die mensen zo snel mogelijk moeten oprotteten. Veel oudere Pendrechtaren hebben de wederopbouw meegemaakt en de aarde zit bij wijze van spreken nog onder hun nagels. Ze zijn absoluut niet van plan om mee te doen aan een multiculturele samenleving.

Buurtgroep Herkingenbuurt

In de Herkingenbuurt zijn voorwaarden aanwezig om een beetje vrij te oefenen met een nieuwe manier van organiseren van bewoners. De bestaande bewonerscommissie, afdeling Pendrecht 2, is officieel opgeheven. De bewoners hebben een briefje gekregen dat ze bij de BOP en de opbouwwerker moeten zijn. Er zijn bewonersgroepen in een aantal grote flatgebouwen die blijven staan, een nieuwe bewonerscommissie in de Ostrea-flat en kopersverenigingen in de gerenoveerde flats. Ook de eengezinswoningen die worden gebouwd bieden nieuwe perspectieven voor bewonersinitiatief.

Ik zoek naar een open structuur waarin niet alles is vastgelegd en waarin plaats is voor bestaande bewonersgroepen en voor Verenigingen van Eigenaren. In de buurt kan een nieuw type buurtgroep worden ontwikkeld waarin uiteenlopende bewonersgroepen samenwerken op gemeenschappelijke punten. Ook de scholen en de speeltuinverenigingen kunnen worden betrokken bij zo'n samenwerkingsverband. De groep kan inbreng leveren bij het maandelijks beheeroverleg met de deelgemeente en corporatie.

De ontwikkeling van zo'n structuur vraagt nog veel discussie. De roep om een stevige vereniging en een officiële structuur blijft groot. Zo wilde de voorzitter van de bewonerscommissie van de Ostrea-flat voor de zestig woningen in het gebouw een eigen huurdersvereniging vormen,

met statuten en huishoudelijk reglement. Hij is bang voor onderlinge ruzies als dingen niet goed geregeld zijn. Risico is dat de mensen meteen streven naar posities en een structuur. Nieuwe ontwikkelingen en de komst van nieuwe groepen vragen om openheid, lossere verbanden en nieuwe samenwerkingsvormen.

Projecten en basiswerk

De positie van het opbouwwerk in de wijk is niet meer zo sterk. Het opbouwwerk kan niet meer terugvallen op formele posities in de wijk en moet vooral een plaats verwerven door eigen initiatief.

76

Het opbouwwerk heeft geen eigen positie in reguliere beleidsoverleggen in de wijk. Overlegpartner voor de herstructurering is de BOP en het opbouwwerk komt alleen in beeld als ondersteuner van de bewonersorganisatie. Het overleg wordt gevoerd door bewoners en ik wil als opbouwwerker niet optreden als vertegenwoordiger of zaakwaarnemer van de bewonerorganisatie.

Voor beleidsoverleg over sociale projecten en veiligheid is de gesprekspartner Charlois' Welzijn en niet het opbouwwerk. De gebiedcoördinator van de welzijnsinstelling zit in het preventieteam van politie, corporatie en deelgemeente. Vanuit het opbouwwerk gezien is dat een tussenlaag die het moeilijker maakt verbindingen te leggen tussen bewonersinitiatieven en instanties.

Het opbouwwerk heeft formeel ook geen rol in de organisatie van bewonersparticipatie bij nieuwbouwprojecten. Budgetten voor bewonersinspraak van de corporatie op de fysieke kant van renovatie- en nieuwbouwprojecten gaan rechtstreeks naar de BOP die daarvoor ondersteuning inhuren bij een gespecialiseerd bureau als Steunpunt Wonen of de Werkplaats. Ik zit soms als opbouwwerker bij een bewonersgroep die meepraat over nieuwbouwprojecten, maar zonder formele opdracht. Ik ondersteun bewoners die initiatieven nemen in een buurt en ontwikkel relaties met bewoners- en plangroepen die meedoen aan inspraakprojecten maar ik ben niet de organisator van de bewonersparticipatie bij nieuwbouw- of renovatieprojecten.

Bewonersparticipatie bij de ontwikkeling van nieuwbouwprojecten biedt vaak weinig aanknopingspunten voor samenlevingsopbouw. Om bewonersparticipatie beter te kunnen benutten voor samenlevingsopbouw is nodig dat groepen worden begeleid door een koppel van een 'extern deskundige' met kennis van volkshuisvesting en een opbouwerker. Dat was de gebruikelijke werkwijze tijdens de stadsvernieuwing. Het team werd aangevuld met een 'sociaal begeleider' die keek of het met de verhuisstromen allemaal goed ging. Je had mensen bij elkaar op wijkniveau

die gezamenlijk naar de sociale en technische stadsvernieuwingsprocessen keken. In herstructureeringswijken heb je deze verschillende disciplines eigenlijk nog steeds, maar ze zitten nu in allerlei verschillende pakhuizen en het komt niet bij elkaar. Als je samenwerkt vanuit verschillende insteken merk je sneller waar de pijn bij mensen zit en waar je het over moet hebben.

De adviseur van Steunpunt Wonen in de Herkingenbuurt speelde het spel mee dat de bewoners willen spelen: afspraken maken met de corporatie over projecten en controleren van de afspraken. Als opbouwwerker kijk je naar andere dingen. Je kijkt ook naar andere bewoners in de buurt die niet meedoen in zo'n bewonersgroepje. Je onderzoekt of mensen iets anders willen dan vergaderen en of er ook leuke dingen te organiseren zijn. Je bekijkt of je bestaande groepen in contact kan brengen met nieuwkomers. Die contacten lopen vaak niet via de vergadertafel maar via een Opzoomeractie in de straat of een sportactiviteit.

De wijkmanagers van de corporatie en de deelgemeente hebben ook de behoefte om participatieprocessen beter in de vingers te krijgen. Ze zien dat ook via Opzoomeren mensen actief worden in de buurt.

Charlois' Welzijn voerde een reorganisatie door van het opbouwwerk waarbij het opbouwwerk deels werd los gemaakt van de bewonersorganisatie. De functie van wijkopbouwwerker verviel en opbouwwerktaken werden opgesplitst. Formeel gezien combineert de functies van 'bewonersondersteuner' (ondersteuning van de BOP en het Turks Huis) en 'projectmedewerker' (voor de projecten Zierikzeebuurt, Herkingenbuurt, Ticngemetenbuurt en Opzoomeren). Gelukkig wordt inmiddels de term 'opbouwwerker' wel weer gebruikt, maar de ruimte voor basis-opbouwwerk is beperkt.

Er is veel discussie over het aantal uren ondersteuning dat de BOP ter beschikking heeft. Door de bewonersorganisatie wordt dat steeds op tafel gelegd bij de deelgemeente die dan verwijst naar Charlois' Welzijn. Het is een driehoeksverhouding die niet productief is. Daar komt bij dat er geen mensen zijn die de gevraagde ondersteuning kunnen bieden. Waar haal je opbouwwerkers vandaan die kunnen leveren wat deze mensen vragen?

De inzet van het opbouwwerk wordt gestuurd via productafspraken van deelgemeente en Charlois' Welzijn. Het werk dat ik doe in de Herkingenbuurt en de Zierikzeebuurt wordt 'project' genoemd, maar ik snap niet precies wat daaraan 'project' is. Dat is vaak het geval bij projecten. De diagnose van de situatie is in veel gevallen erg beperkt of ontbreekt. Vaak wordt iemand op pad gestuurd met de boodschap: kom ons maar vertellen hoe je het gaat aanpakken.

Ondanks de productafspraken heeft de deelgemeente soms de indruk

dat we als opbouwwerkers met zaken bezig zijn waar ze niet om vragen. Zo wordt ook gereageerd. De wijkcoördinator zegt dan: "Jij zit vol met creatieve ideeën maar we zien elkaar eigenlijk nooit. Je vraagt dingen op heel verkeerde momenten. We zouden elkaar wat vaker moeten zien."

In de productafspraken met de deelgemeente over projecten is formeel geen plaats voor 'basiswerk' in de vorm van ruimte voor het onderhouden van contacten, het ontwikkelen van sociale netwerken en het ondersteunen van bewonersinitiatieven. Het moet passen in een project. Door recente discussies in vakkringen over de 'presentie-benadering' komen basisnotities weer boven: dat je er moet zijn voor mensen, dat je bereikbaar en beschikbaar moet zijn en een vertrouwensrelatie moet ontwikkelen. Als opbouwwerker kijk je steeds rond wie je tegen komt in de wijk en je zoekt naar gelegenheden waar mensen hun verhaal kwijt kunnen. Vaak hebben mensen het idee dat er niet naar hen geluisterd wordt. Je kijkt naar wat mensen kunnen en wat hen aanspreekt. Je probeert hen ook een platform te geven.

Ik wil een bepaalde tijd in deze wijk zitten met een aantal inzetten en kijken welke dingen echt hout snijden. Welke netwerken zijn er in de wijk, wat betekenen die voor bewoners, welke mensen kun je naar voren halen. Belangrijk voor je bijdrage als opbouwwerker daarbij zijn de relaties die je zelf legt en wat je daarin als persoon kunt bieden.

Als opbouwwerker moet je je verder steeds goed afvragen met wie je eigenlijk werkt: wie breng je bij elkaar en wanneer breng je mensen bij elkaar? Dat laatste is essentieel. Als je vanaf de start probeert een club te vormen waar iedereen in zit dan heb je een grindbak, een rembak, georganiseerd. Om beweging in een wijk te bewerkstelligen en vitale coalities te maken moet je de juiste personen met elkaar in contact brengen. Daarvoor heb je als opbouwwerker een eigen handelingsvrijheid nodig. Met de productafspraken van instellingen en deelgemeenten wordt het werk wel ingewikkeld. Ik weet niet goed hoe ik daar uit moet komen. Het levert veel gezeur op en het leidt tot wat René Diekstra 'het bureau-cratische' in het opbouwwerk noemt. Sommige opbouwworkers gebruiken productafspraken om zichzelf te beschermen en af te schermen. Daarmee wordt het opbouwwerk uitgehouden.

Er is een inhoudelijke discussie nodig tussen Charlois' Welzijn en de deelgemeente over de doelen van het opbouwwerk. Instelling en deelgemeente zeggen vaak over de invulling van een productafsprak tegen mij: "Dat weet jij wel, daar kun jij iets over zeggen." Dat is o.k. en ik kan er ook wel wat mee, maar dan wil ik het wel kunnen invullen op een eigen manier.

Campagne Vitaal Pendrecht

Baby Jamanika, Gerard Boom en Bien Hofman namen in oktober 2003 de uitdaging aan om aan te tonen dat er voldoende vitaliteit zit bij bewoners en instellingen van Pendrecht om de grootste kerstboom van Rotterdam te plaatsen op Plein 1953. Dit lukte dankzij de inzet van veel bewoners, kunstenaars, zeeverkenners, winkeliers, medewerkers van wijkgebouw de Middelburgt, gemeentelijke diensten, de Passage, de Educatieve Tuin van de dienst Sport en Recreatie, het Leger des Heils, thuiszorglevrancier De Stromen, Thuiszorg Rotterdam, de kerken in de wijk, het Turks Huis en de scholen.

Op 19 december ontstak burgemeester Opstelten de lichtjes van de boom op Plein 1953. De burgemeester nam de boom in ogenschouw en sprak: "U wilt dat graag weten in Pendrecht, maar deze boom is een ietsje groter dan de boom op de Coolsingel." Dat hij de waarheid misschien een beetje geweld aan deed maakte even niets uit. In de saaie Rotterdamse tuinstadswijk Pendrecht gebeurde iets ongelooflijks. Allerlei groepen uit de wijk hadden de handen ineen geslagen en trots werden kou, wind en regen om samen het kerstfeest in te luiden.

Het idee voor het plaatsen van de grootste kerstboom van Rotterdam in Pendrecht werd door opbouwwerker Rieks Westrik gelanceerd op een bijeenkomst over 'vitale coalities', bijeengeroepen door deelraadsbestuurder Dominic Schrijer. Aan tafel zaten het hoofd van de afdeling beheer buurt en wijk van De Nieuwe Unie, Hester Verbeek, wijkcoördinator Pendrecht van de deelgemeente Charlois, Lidwien van den Houten, bestuursleden van de BOP Heleen Westerman en Gerard Boom, drie andere bewoners en de opbouwwerker.

Schrijer had enkele gasten uitgenodigd: Pieter Tops en Eefke Cornelissen van de Universiteit van Tilburg, en Willem Giezeman, organisatieontwikkelaar. Dit drietal doet een zoektocht naar 'vitale coalities'. Ze omschrijven dat als volgt. 'Vitale coalities zijn samenwerkingsverbanden tussen bestuur, burgers en maatschappelijke organisaties waar scherpte en clan in zit. Het weet dingen voor elkaar te krijgen die anders gemakkelijke slepend of futloos worden. 'Everydaymakers' ofwel 'alledaagse doeners' en 'gangmakers' spelen hierin een bijzondere rol. Vanuit hun persoonlijke gedrevenheid kunnen zij in dit soort initiatieven het verschil maken.'

Het concept inspireerde Schrijer om in Pendrecht op zoek te gaan naar zo'n coalitie.

De drie bewoners gaan na het kerstfeest in 2003 door. In 2004 helpen ze met het oprichten van het Holi Phagwafeest van de Hindoestaanse gemeenschap en het organiseren van het Internationaal Kinder Feest met het Turks Huis Pendrecht. Bij de Europese verkiezingen stemmen 89 kinderen voor hun wijk van toekomst op initiatief van deelraadsbestuurder Lionel Martijn en de basisscholen. Er volgt de Miss Pendrecht verkiezing en een zomerfeest met een wielerronde door de wijk.

Het drietal wil van 2004 een spetterend en vitaal jaar maken en Pendrecht op de kaart zetten als bruisende en aantrekkelijke wijk om te wonen.

Bron: www.vitaalpendrecht.nl

2.2 Frank Boerboom: *Bij een cursus opvoeding blijkt dat vrouwen nog veel meer in hun hoofd hebben*

81

Leefbaarheidsproject Ossenissebuurt

De Ossenissebuurt is een doorgangsbuurt aan het worden. Een deel van de buurt, ten noorden van de Ossenisseweg met 500 portiek-etage-woningen, wordt volgens plan over zo'n vijf jaar gesloopt. Eerder kan niet omdat te weinig mogelijkheden bestaan voor herhuisvesting van de zittende bewoners.

Enkele jaren geleden was het de bedoeling om de buurt op te knappen en in een aantal blokken werd dubbel glas geplaatst. In 2000 werd de woningverbetering gestopt.

Er wonen nu zo'n duizend mensen in de buurt. De woningen zijn goedkoop en er zijn ook veel grote woningen. Je ziet altijd huisraad staan bij een container. Er is veel verloop, maar niet veel leegstand. Nieuwe bewoners zijn vaak afkomstig uit herstructureringsgebieden elders in de stad. De portiekwoningen in het zuidelijke deel van de buurt zijn van betere kwaliteit. Ze zijn gerenoveerd en worden verkocht, vaak aan starters. De bevolking in dit deel van de buurt is overwegend autochtoon en sociaal sterker dan in het noordelijke deel.

Bewoners uit de Ossenissebuurt zijn niet direct betrokken bij overleg over de herstructurering. Lange tijd was onduidelijk wat er in de Ossenissebuurt zou gebeuren en de bewonersorganisatie BOP, overleg-partner van deelgemeente en corporatie, wilde niet met onduidelijke informatie naar de buurt.

De meeste bewoners in de Ossenissebuurt zijn niet geïnteresseerd in nieuwbouwplannen. Ze willen vooral weten of er voor hen betaalbare woningen beschikbaar blijven in Pendrecht en welke faciliteiten er zijn bij herhuisvesting. Een groep bewoners wil in de buurt of in Pendrecht blijven wonen, vanwege kinderen en sociale contacten. Anderen willen weg.

Kader voor mijn werk als opbouwwerker is een leefbaarheidsproject dat in 1999 werd gestart door woningcorporatie de Nieuwe Unie, de deelgemeente en Charlois' Welzijn, met inzet van tien uur opbouwwerk en een activiteitenbudget van 15.000 euro.

Leefbaarheidsproject Ossenisse

In het projectontwerp uit 1997 stond centraal het bevorderen van sociale cohesie en fysieke verbeteringen. Actiepunten waren: zorgvuldige inplaatsing van nieuwe bewoners, conflictbemiddeling in portieken en bevordering van het buurtleven. Daarnaast werd ingezet op comfortverbetering van de flats en verbetering van de openbare ruimte. In de constructie werd de regierol aan de deelgemeente toegekend.

Het leefbaarheidsproject was een sociaal investeringsproject en werd o.m. geïnspireerd door ideeën van de Atelierdagen over de wijkaanpak in de fictieve wijk Zaamzicht die kenmerken had van Pendrecht.⁶

Begin 1999 is het project voortvarend van start gegaan. Zo wordt er contact gelegd met de overlastgevende jeugd en komt er met behulp van een opzoomeractie een kinderspeelplaats. Op de binnenterreinen worden buurtbijeenkomsten gehouden, kinderactiviteiten zorgen ervoor dat ouders gelegenheid hebben met elkaar kennis te maken. De helft van de flats wordt voorzien van dubbel glas en er ontstaat een fijnmazig net van buurtcontactpersonen.

Een tussenevaluatie eind 1999 signaleert ook dat de 'afstemming en sturing binnen het project verbeterd kan worden'.

Met de komst van een nieuwe projectmedewerker in 2000 gaat het project een andere fase in. Het accent komt te liggen op het sociaal isolement van allochtone vrouwen. Dit resulteert in een groot aantal vrouwaktiviteiten in het wijkcentrum. Na het stoppen van de woningverbetering in 2000 richt de inzet van de woonconsulente zich, noodgedwongen, meer en meer op conflictbeheersing op de trap.

Voorjaar 2001 vindt een doorstart plaats van het project met de komst van een nieuwe opbouwwerker. De volgende doelen worden geformuleerd: professionele netwerkontwikkeling van de verschillende organisaties die werkzaam zijn voor de buurt, ontwikkeling van netwerken van bewoners en kadervorming, opzetten van een bewoners- c.q. huurdersvertegenwoordiging, een welkomstproject voor nieuwe bewoners, opzetten van buurtbemiddeling als vervolg op portiekgesprekken, het beter toegankelijk maken van hulpverlening en advies o.m. door een baliecursus wijkwinkel voor (allochtone) bewoners uit de buurt.

Uit: Leefbaarheidsdatum overschreden? Tussenrapportage project Ossenisse, 2001

In een orientatieverslag eind 2001 schetste ik het volgende beeld van de sociale ontwikkelingen in de buurt:

'Een gedeelte van de bewoners van het binnengebied heeft weinig met de buurt; vrijgezellen en stellen die er een dak boven hun hoofd hebben. Je treft er ook Nederlandse gezinnen aan die zich uit onmacht hebben teruggetrokken achter de voordeur en voor hun kinderen een eigen veilige speelplek trachten te creëren, voorbeeld is bouwspeeltuin Pendrecht⁷. Beeldbepalend zijn vooral de éénoudergezinnen. De kinderen zijn aangewezen op de buurt en dit maakt de moeders betrokken. Er wordt gesteld dat er een groep bewoners is die maling hebben aan alles. Zij zouden door hun handeltjes juist gebaat zijn bij zo min mogelijk contact met de buurt.'

Formele sociale structuren zijn lastig te vinden. De bewonersorganisatie heeft bijvoorbeeld geen vertegenwoordiging in het gebied. Tussen de moeders wordt onderling heel wat geregeld, op elkaars kinderen passen

en lenen van elkaar. Elk binnenterrein heeft z'n eigen clubje vriendjes en vriendinnen, en ook de tieners en jongeren van Ossenisse hebben elkaar scherp in beeld.

Binnen de Caribische gemeenschap lijkt religie een rol te spelen in het onderlinge verband maar de kerken die zij bezoeken hebben geen aansluiting bij de traditionele Samen-op-weg gemeenten van Pendrecht.

Ossenisse is niet de smeltkroes van verschillende culturen en subculturen. Dit is een bron van conflicten over leefstijlen waarbij beelden over elkaar oplossingen in de weg staan. De laatst binnengekomenen, de Somaliërs, zijn regelmatig betrokken. Hun cultuur staat het verst van Nederlandse en het inburgeringsprogramma heeft onvoldoende verbinding met de buurt.

Straatgeweld komt veel voor. Bij een aantal éénouder gezinnen tref je forse problemen aan: schulden, sociaal isolement van de moeder en uit de hand gelopen opvoedingsproblemen met tieners.'

Tot zover mijn orientatieverslag uit 2001.

83

Contact en ontmoeting

Mijn inzet is tweeledig. Enerzijds groepsgericht. Het in stand houden, versterken en vernieuwen van sociale verbanden. Anderzijds individueel gericht, met als doel het versterken van de competenties van mensen om problemen op te lossen. Empowerment is in een doorgangsbuurt een centraal doel. Daarmee kun je mensen iets meegeven om in een nieuwe woonsituatie een betere start te maken.

Om echt zicht te krijgen op sociale verbanden in de Ossenissebuurt heb eigenlijk je heel precieze kennis nodig van de verschillende culturen. Ik verdiep me in verschillende leefstijlen voor zover nodig om onderlinge contacten te kunnen bevorderen. Ik richt me vooral op samenwerking tussen mensen van verschillende groepen. Een Antilliaan die met een Hollander samenwerkt vind ik winst.

Om in contact te komen met de buurt begon ik met het organiseren van straatfeestjes. Voor het leggen van contacten met Antillianen is dat een probaat middel. Hollanders zijn wat afstandelijker en bij mediterranen is het ook ingewikkelder. In het begin organiseerde ik de feestjes zelf. Ik trad ook op als straatzanger.

Een andere vorm om contact te leggen is het organiseren van een 'terras', een buurbijeenkomst op een binnenterrein met tuinstoelen, parasollen en muziek. Daarvoor heb ik een soort facilitair bedrijf opgezet. Ik geef aan welke mogelijkheden en faciliteiten er zijn en bewoners organiseren het verder zelf.

Je komt via straatfeestjes en terrassen niet met iedereen in contact. Er zijn mensen die terughoudend zijn om zich uit te spreken over de

buurt, ook tegen een opbouwwerker. ‘Anoniemen’ en criminelen bereik je niet. Onderen moet je persoonlijk opzoeken en uitnodigen.

Mijn voorgangster richtte zich vooral op vrouwen en heeft een activiteitenaanbod voor hen opgezet in het wijkcentrum. Voor de betrokken mensen werkt dat goed, maar in de buurt is het niet meer zo zichtbaar. Ik probeer te bevorderen dat mensen in de buurt met elkaar in contact komen en elkaar onderlinge steun verlenen.

Ik ben op zoek naar ruimtes voor ontmoetingsmogelijkheden in de buurt maar dat is nog niet gelukt. Het wijkcentrum, de school en de speeltuin fungeren slechts in beperkte mate als ontmoetingsplekken.

84

In de buurt zelf zijn geen ontmoetingsruimten. Surinamers komen bij de winkel van Henriet. Het Verhaal, een inloopruimte van de kerken, biedt een plek voor autochtone bewoners die moeite hebben om zelfstandig te leven. Verder komen bewoners elkaar tegen in de wasserette en in een Turkse winkel. Tieners gaan naar de Rillandbathstraat waar ze uit de regen staan onder een afdak voor de portieken. De straat wordt steeds meer een openlucht jongerencentrum.

De kinderen gaan naar de basisscholen Over de Slinge en Beatrix.

De scholen hebben hun handen vol met de sterke groei van het aantal kinderen. Ze moeten de omslag maken van witte school naar zwarte school, met andere onderwijsmethoden. Ze zijn nu op het punt dat ze ook contacten met de ouders willen leggen. De Beatrixschool heeft een ouderkamer waar ook moeders uit de Ossenissebuurt komen.

Inloopcentrum Het Verhaal had ik graag willen omvormen tot een huis-kamer voor naschoolse opvang. Maar dat is niet goed te combineren met de huidige functie. Het inloophuis is immiddels wel onderkomen van de moedergroep die in de buurt is gevormd.

De bouwspeeltuin in de buurt is een Hollands eiland. Ze hebben nog vijftien leden en op woensdagmiddag zitten daar zes tot zeven moeders met hun kinderen. Allen blank. Een eerste poging om in gesprek te komen met die groep mislukte. De projectleider van TOS, de opbouwwerker en de consulent van de BSW (koepel van speeltuinverenigingen) hebben de krachten gebundeld en zijn in gesprek met het bestuur. Het bleek dat de vrijwilligers eigenlijk wilden stoppen omdat ze het niet meer konden trekken. Ze gingen door omdat stoppen het einde van de speeltuin zou betekenen.

De wijkwinkel van de Bewoners Organisatie Pendrecht zit ook in de Ossenissebuurt. Het biedt een laagdrempelige vorm van hulpverlening, via vrijwilligers die worden gecoached door opbouwworkers. Wijkwinkel en BOP zijn van oudsher autochtone clubs. Er is een vrijwilliger van

Surinaamse afkomst. Al langer werden nieuwe vrijwilligers gestuurd door de OK-bank maar dat was niet zo succesvol omdat ze vaak onvoldoende sociale vaardigheden bleken te hebben voor het werk in de wijkwinkel. Een nieuwe impuls zijn Antilliaanse vrouwen met een ID-baan. Deze vrouwen hebben heel wat in hun mars. Als zij er zijn komen ook andere Antilliaanse vrouwen in de wijkwinkel. We hebben nu een mediterrane middag en een Antilliaanse ochtend. Dat is voor het gezicht van de wijkwinkel in de buurt heel belangrijk.

Sociale conflicten

Het vermogen van de mensen om hun buren aan te spreken over wat ze van hen verwachten is klein. Het vermogen om van een mug een olifant te maken en dingen op de spits te drijven is daarentegen groot. Met als gevolg enorme conflicten.

Er is veel ergernis over het gebruik van het portiek en over lawaai uit de gehorige huizen. Er zijn verschillende leefstijlen. Mensen die vinden dat het alle dagen feest is en gods water over gods akker laten stromen hebben er belang bij dat het een beetje rommelig is in het portiek.

Mensen die op hun rust gesteld zijn en op enige orde ergeren zich.

Vooral verschillen in opvoedstijl zijn een bron van conflict. Ouders kunnen op de vuist gaan over de bedtijd van kinderen en over hoe kinderen zich dienen te gedragen. Familieleden en mensen van verschillende etnische groepen springen voor elkaar in de bres. Antillianen en Somaliërs kennen de mensen van hun groep allemaal. Bij ruzie in de buurt komt de politie met twee busjes. Er zijn een aantal vechtpartijen geweest.

Mensen die getuige zijn geweest van zo'n conflict willen dat niet nog een keer meemaken en trekken zich terug. Dat geldt vooral voor autochtonen. Ze hebben een veilige haven gevonden in de speeltuin en in de oudercommissie van de basisschool de Slinge. Dat is hun steunnetwerk.

Verder hebben de mensen in de buurt alle problemen die horen bij een slechte economische positie: financiële problemen, opvoedingsproblemen, relatieproblemen. Dat uit zich ook naar buiten. Ouders kunnen hun kind niet bieden wat volgens de Nederlandse normen en reclame normaal is. Kinderen hier hebben het helemaal niet druk met al die dingen waar ze het volgens het reclamespotje zo druk mee hebben. Die dingen kosten allemaal te veel geld.

Naast empowerment is ook een aanbod van zorg en scholing nodig. Voor een aanpak met huisbezoeken zoals gebeurt in de Meeuwenplaat in Hoogvliet ben ik wat huiverig. Ik kan dat als opbouwwerker niet doen en ik ben ook bang dat het niet goed gebeurt. De corporatie had het plan om nu al mensen te gaan interviewen over hun woonwensen met het oog op de sloop van de buurt in de toekomst. Om de respons te ver-

hogen zou iedere bewoner die mee doet een beloning krijgen. Daarvan hebben wij als opbouwwerkers gezegd: doe dat a.u.b. niet. Het komt voor dat in stadsvernieuwingsgebieden een social team, een soort uitzendbureau van maatschappelijke dienstverleners, wordt ingehuurd die een hele straat afgraast zonder kennis van het sociale verband. Het risico is groot dat je relaties en mogelijkheden die in de buurt nog bestaan verstoort als je op uitzendbasis gaat vragen: wat is uw probleem.

Bij de start van het leefbaarheidsproject stond een cursus schuldhulpverlening op het programma. Die cursus werd, uit privacy-overwegingen, buiten de buurt gegeven. De instellingen hadden een aantal plaatsen ingekocht in een groep elders. In een volkswijk en dat is de Ossenisse-buurt toch eigenlijk, zijn mensen best bereid om te zeggen dat ze het ergens moeilijk mee hebben. Er is herkenning dat het leven niet meevalt als je van een uitkering moet rondkomen. Dat houdt men niet achter de gordijntjes. Zo'n cursus kan dus heel goed in de buurt georganiseerd worden zodat mensen hun ervaringen kunnen uitwisselen.

Ik heb daarvan geleerd en de cursus wordt nu georganiseerd door de moedergroep in de buurt. Antilliaanse welzijnsinstellingen waarmee we samenwerken zijn het eens met deze aanpak.

Onveiligheid en vervuiling

Ik zou niet kunnen zeggen wie nu verantwoordelijk is voor het handhaven van een goed leefklimaat in de buurt. Er is geen platform waar je dat kunt neerleggen.

Er is op wijkniveau een beheeroverleg, het overleg ‘dagelijks fysiek en sociaal beheer’. ‘Sociaal’ komt daar niet aan de orde en ‘fysiek’ heeft vooral betrekking op het werk van de Roteb en gemeentewerken.

Bewoners en professionals nemen eens in de zes week een replijst door met klachten om te controleren of de diensten hun werk goed doen.

Vervuiling is een terugkerend onderwerp. Bij een klacht zegt de Roteb dan: wat je nu zegt is een momentopname, als je een week later was gekomen was dat vuil al opgehaald. Je moet precies aangeven waar het vuil is, en als je daar zes weken op moet wachten zijn ze dus al lang een keer langs geweest met de bezem maar dan is het ergens anders weer vuil. Het verhaal dat het in de buurt altijd vuil is wordt niet opgepikt.

Ik ga niet altijd naar dat overleg want ik ken die riedel wel. Mijn collega Rick Westrik en ik wisselen elkaar af, want het beheeroverleg beslaat de hele wijk.

Ook de politie draait mee in het overleg maar kan heel makkelijk haar werk afschermen met een beroep op privacy of het belang van het onderzoek. Ze hoeven niet met de billen bloot over wat ze wel en niet doen. Het is een gesloten bolwerk. Sinds kort zijn er twee nieuwe en geprofileerde buurtagenten.

Er zitten nu ook drie bewoners uit de Ossenissebuurt bij het beheer-overleg, maar ze komen allemaal voor een individueel belang en vertegenwoordigen geen groep. Ik heb deze mensen bij elkaar gehaald, samen met de wijkcoördinator van de deelgemeente. We zijn op excursie geweest naar de Lampreibuurt in Hoogvliet om elkaar zo te leren kennen en te zien hoe ze het daar aanpakken.

De verantwoordelijkheid voor woningbeheer ligt bij de woonconsulent van dNU. Zij loopt op basis van klachten problematische situaties af. Huurachterstanden met wat daar achter zit, overlast op portieken. Brandjes blussen en sussen. Een aantal jaren geleden organiseerde de corporatie portiekgesprekken om afspraken te maken over het schoonhouden van het portiek en omgangsregels. Inmiddels is dat stop gezet. Uitzetting wegens overlast vindt voor zover ik weet niet plaats.

In het leefbaarheidsproject was werkoverleg voorzien van de woonconsulent van de corporatie, de wijkcoördinator van de deelgemeente en de opbouwwerker. Dat is opgeheven met de formele beëindiging van het leefbaarheidsproject per 1 januari 2003. De extra opbouwwerkinzet in de buurt wordt wel gecontinueerd, maar het activiteitenbudget is jammer genoeg verdwenen.

De verantwoordelijkheid voor het handhaven van een redelijk sociaal klimaat in de buurt ligt vooral bij de bewoners. Er is geen institutie die zich daarvoor verantwoordelijk stelt. Maak me nou niet kwaad, maar ik denk dat deze buurten in de steek gelaten worden. Het is als met een auto die bij de volgende APK afgekeurd gaat worden: daar doe je niets meer aan. Het is aan een opbouwwerker met een beperkt aantal uren, een woonconsulent die brandjes blust en een goedwillende wijkagent die er achteraan rent.

Naast het clubje bewoners dat meedoet aan het beheeroverleg is ook een groep eigenaarbewoners actief. Ze wonen aan de rand van de buurt in goedkopere koopwoningen. Ze zien de hele ellende over zich heen komen en maken zich zorgen. Ze hebben zich georganiseerd in het comité Houd Pendrecht Leefbaar en kwamen bij de presentatie van de herstructureringsplannen in december 2002 met een petitie. Ze zijn teleurgesteld dat de portiekflats in de Ossenissebuurt pas worden gesloopt in 2006-2008. Het comité wil snelle sloop wegens ‘de sociale problematiek’ in de buurt, zoals het wordt geformuleerd. De directeur van de Nieuwe Unie heeft een aantal keren met de mensen van het comité overlegd en vervolgens ben ik er ook bij gehaald. Op de laatste bijeenkomst kwam het tot een frontale aanvaring. Ze kregen van de directeur van dNU te horen dat ze niet alleen moeten klagen. Het ging over kalkkerlakken. Bewoners hadden kritiek op de manier waarop

de Roteb dat, in opdracht van dNU, bestrijdt. Reactie van dNU was: dat zijn jullie blanke maatstaven, iedereen in Curaçao heeft kakkerlakken en daar leven ze mee.

Op zich kun je dat zien als een redenatie over een cultuurtegenstelling. Maar de bewoners bedoelden dat niet. Waar het hen om ging was dat de dNU de Roteb betaalt om de kakkerlakken te bestrijden en dat de corporatie beter moeten controleren of de Roteb zijn werk goed doet. En toen begon de directeur over Antillianen.

De corporatie heeft aangeboden een deel van de kosten te betalen als bewoners hun woning opknappen. Ze hebben zelf al veel aan hun huis gedaan. Je ziet overal dakopbouw met schuine puntdaken temidden van de gebruikelijke platte daken van Pendrecht. Iedereen heeft op zijn manier een paleisje gebouwd. Je ziet dat ook bij de voorgevels. De een heeft schrootjes en de ander trespa. De Nieuwe Unie wil een bondgenootschap met deze club om een dam op te werpen tegen verdere verloedering. Corporatie en bewoners hebben beide in hun hoofd: ‘hier stopt de verloedering’. Ze zoeken samenwerking maar trappen elkaar tegen de schenen.

Op aandringen van mensen van het comité werd onlangs een garage gesloten waar gesleuteld en gedeald werd. Enige tijd later komt het verschijnsel terug op een andere plek, midden in het buurtje waar mensen van Houd Pendrecht Leefbaar wonen. Ik had die jongens al eens aangesproken omdat ze met dure gloednieuwe motoren door de buurt crossen. Bewoners ergerden zich zeer en er hoefde niets te gebeuren of ze gingen er met een stuk ijzer op af. De politie heeft toen ook dat pand gesloten.

Pendrecht werd in 2003 ‘preventief fouilleer gebied’. Ik had daar bedenkingen tegen, maar ik was een van de weinigen. Er wordt nu heel represief opgetreden. Als de buurtagent ergens lawaai hoort gaat hij daar heen en geeft een proces verbaal. Ook als het midden overdag is.

Op zich kun je daarvan zeggen: dat is de nieuwe regel voor geluidsoverlast, zo gaan we dat doen. Maar ze maken nu ook de brassband die we hebben opgezet het leven zuur. Voor ieder feestje moeten ze vooraf een vergunning aanvragen. Anders worden ze weggestuurd.

Ik heb als opbouwworkers geen goed beeld van het politieoptreden. Ik weet bij voorbeeld niet of ze werken met een lijst met criminale jongeren en deze van straat halen. Twee jaar geleden zei de politie van sommige situaties: daar gaan we niet op af. Dat was niet goed en het is prima dat daar een eind aan is gekomen.

In de Burgen probeer ik bij het sleutelen op straat een soort flankerend beleid te maken met de politie: jullie treden harder op en ik probeer met

hen een andere plek te zoeken om te sleutelen. Die uitruil kan ik op het moment in Pendrecht niet maken.

Brassband in zelfbeheer

Het jongerenwerk ging met een omgebouwde bus de wijk in om contact te leggen met hangjongeren. De inzet van de bus had een positieve werking voor de buurt maar het is een tijdelijke interventie die een vervolg nodig heeft. Het plan om vanuit de contacten die via de bus gelegd waren een ‘huiskamerproject’, een soort soos, te starten stagneerde. De jongerenwerker wilde de groep Antilliaanse jongeren niet in wijkgebouw de Middelburgt hebben, want ieder activiteitenaanbod dat ze daar probeerde te organiseren liep stuk door onbeheersbaarheid. Soosactiviteiten in de Middelburgt zijn met die groep niet uitvoerbaar. Omdat er zo weinig te doen is voor de jeugd komen teveel mensen tegelijk en wordt iedere activiteit overlopen. Het zijn bovendien allemaal verschillende groepen. Als je uit de verkeerde straat komt kan dat al tot conflicten leiden. Veel mensen en een hoop conflicten leidt al snel tot onhanteerbare situaties. Daar komt bij dat de inrichting van het wijkgebouw helemaal niet is berekend op groepen jongeren.

Omdat soosactiviteiten mislukten probeerde het jongerenwerk delen van de groep binnen te halen met een ‘cursorisch aanbod’, gericht op verschillende interesses. Dat lukte een keer met breakdance. Andere pogingen strandden omdat bij een aanbod voor een bepaalde groep toch ook alle anderen kwamen.

Een nieuwe activiteit werd een brassband. Bij een straatfeest op de Kruiningerstraat waar veel Antillianen en Surinamers aan meededen trad de brassband uit Katendrecht op. Dat was een groot succes. Iedereen stond te dansen en te swingen. Een aantal jongens van een jaar of veertien liet merken dat zij dat ook wilden. De jongerenwerker kwam in contact met een van leiders van de groep en ging akkoord met het opzetten van een band. Maar het duurde allemaal lang en ze liep vast op budgetten. Maar haar toezegging was wel een steun in de rug voor de jongens. Ze zijn toen gaan trommelen op alles dat geluid maakt. Brievenbussen, vuilnisbakken, balkons, lantaarnpalen. We hebben daar stevige discussies over moeten voeren met de ‘oude hap’ van Pendrecht. De klachten over geluidsoverlast stroomden binnen in de wijkwinkel. Wij zeiden dan: slopen ze nou nog veel kelderruiken, trappen ze nog fietsen in elkaar? Nee, ze maken alleen maar geluid, dat is toch ook winst. Het klopte inderdaad dat er minder werd vernield. De jongens hadden nu een drive. Het intimideren van anderen, laten zien wie de baas is, nam ook af. Ze konden nu hun identiteit ontlenen aan iets anders: ze konden goed trommelen.

In het begin trommelden ze met hun handen. Toen sneden stokjes van

boomtakjes en daarna begon een gozertje met een handeltje in drumstokken die hij ergens had opgeduikeld. Ze haalden een oud drumstel uit elkaar en hadden zo vijf trommels. Als zoiets gaat lopen is het echt prachtig. Maar er kwam wel weer serieuze geluidsoverlast. Trommels maken toch meer lawaai dan een vuilnisbak. Dat moest gereguleerd worden. De jongerenwerker regelde toen tijdelijk onderdak in een keet in de aangrenzende buurt Wielewaal.

De jongeren wilden echte trommels. Het spoor dat de jongerenwerker had uitgezet was dat ze trommels konden verdienen door tegenprestaties. Via een heitje voor een karwijtje kon je een instrument bij elkaar sparen. Dat duurt zo wel heel lang, maar op een bepaald moment hadden ze met achttien man negen trommels.

90

Toen moesten ze natuurlijk ook muziek leren maken. De jongerenwerker had daar de brassband ABC uit de Millinxbuurt voor ingeroepen.

Dat was op een merkwaardige manier geregeld. Een straathoekwerker die werkte voor een project van Justitie werd gevraagd om ook de brassband op gang te helpen. Hij werd aangesteld als vakkracht.

En toen werd de jongerenwerker ziek en brak de pleuris uit. Dat had te maken met de wankele constructies rond het initiatief. Ze had de jongens aan zich had gebonden en allerlei hulpconstructies geregeld die ook allemaal van haar af hingen. Het klapte uit elkaar toen duidelijk werd hoe het in elkaar zat. Dat was het moment dat ik als opbouwwerker in beeld kwam.

Een Antilliaanse vrouw met wie ik het feest in de Kruiningerstraat had georganiseerd belde. Er stonden veertig Antillianen voor de deur en die wilden met elkaar op de vuist. "Je moet er bij komen. Het gaat over de brassband."

De moeders plus aanhang en de muzikanten stonden met elkaar te bekvechten. Het ging over het geld en over de begeleiding. Mensen betichtten elkaar van allerlei dingen. Het kwam er op neer dat niet duidelijk was wie er nou eigenlijk aan de touwtjes trok bij de brassband. Er was een optreden geweest in Hoogvliet en de jongens hadden geen strippenkaart voor de metro gekregen. Ze reisden zwart. De moeders vonden het niet acceptabel dat ze geen geld kregen voor de metro. Voor een optreden wordt geld betaald. Geef ze een strippenkaart, was de eis, want als ze gepakt worden moeten wij de bekeuring betalen.

Ze wilden ook die straathoekwerker te lijf want hij had een deel van zijn taken overgedragen aan leden van de brassband uit de Millinxbuurt. Dat waren jongens van vijftien jaar die hier in de buurt de zaak kwamen runnen. Dat kon zo niet, vonden de ouders.

Ik ben er tussen gaan staan en heb gezegd: stop, we gaan die straathoekwerker niet lynchén. Ik eiste dat er nederlands werd gesproken want anders kon ik het niet verstaan. De straathoekwerker had ook wel wat te

zeggen want ze waren bij zijn vriendin langs gegaan en daar was hij niet van gediend. De spanning liep op en het ging weer in het Papiaments. Maar ik merkte wel dat de rust begon terug te keren.

Tegen de moeders heb ik gezegd: als je zoveel kritiek hebt en denkt dat je het beter kan, waarom doe je het dan niet zelf. Daar zijn ze toen op ingestapt en we hebben een bestuur opgericht voor de brassband. Ik wilde een bestuur met evenveel moeders als muzikanten. Het zijn vijf moeders geworden en drie muzikanten, maar dat zijn wel de leiders van de band. We hebben in vier vergaderingen doorgenomen wat het bestuur van een brassband allemaal doet en een verdeling van de taken gemaakt.

Op een ochtend zaten twee van die grote Antilliaanse vrouwen tegenover de sectordirecteur van Charlois' Welzijn. Ze wilden een lening voor de band. "We hebben contracten voor optredens, maar we hebben geen instrumenten. We willen van jullie een lening om trommels te kopen." Ze hadden offertes bij zich en Charlois' Welzijn ging akkoord.

Het vinden van een repetitieruimte werd een heel gedoe. Ze moesten vertrekken uit de keet in de Wielewaal, een buurt verderop, en gingen naar buurthuis de Phoenix in Zuidwijk. Maar ook daar sloeg de hele omgeving op tilt wegens geluidsoverlast. Vervolgens viel het oog op de Schalmei, een hal aan de rand van de wijk die dient als oefenruimte voor muziekcorpsen uit Zuid. Als de fanfarecorpsen zijn uitgestorven kan het gebouw als sporthal worden gebruikt. De Schalmei wordt gerund in zelfbeheer met een exploitatiestichting van de vijf muziekcorpsen die er bij toerbeurt in zitten. Na gebruik laten ze het schoon achter. Die orkesten hebben een lange traditie en zijn perfect georganiseerd. Er gaan ook flinke bedragen om.

De brassband had dat gebouw al langer op het oog, maar de Schalmei zat niet te wachten op een groepje losgeslagen Antillianen. We grepen een actie van muziekcorps Ahoy om nieuwe leden te werven aan om de brassband en het fanfareorkest met elkaar in contact te brengen. Wat we wilden overbrengen naar de mensen van Ahoy was: het is niet makkelijk afspraken maken met die Antillianen en ze komen niet op tijd, maar ze zijn niet echt rot.

De deelgemeente zette uiteindelijk de exploitatiestichting het mes op de keel en eiste dat de brassband gebruik moest kunnen maken van de Schalmei. Het gebouw is per slot van rekening bedoeld voor orkesten en niet alleen voor Nederlandse orkesten. Binnenkort gaan we evalueren en volgens mij gaat het goed. Ze mogen natuurlijk niet zelf de bar beheren. Ze participeren wat dat betreft niet helemaal volledig. Maar dat is ook terecht, want zo is de structuur van de brassband ook niet. Ahoy heeft een eigen barcommissie. Dat kun je van een beginnende brassband niet vragen. Ze hebben iemand voor de tenues en iemand voor de instrumenten en dat is al moeilijk genoeg.

De Pendrecht Hot Brassband, PHB, is een soort zelfbeheer van de moeders. Mijn rol is adviseur van het bestuur. Maar ze vergaderen niet meer zo vaak. Ik probeer advies te geven over de financiën en de administratie maar daar ontrekken ze zich een beetje aan. Ze hebben ook geregeld dat ze gebruik kunnen maken van een bestelbus van Charlois' Welzijn. Ze krijgen de bus met een lege tank en als ze hem inleveren is de tank weer leeg. Op die manier zijn geen bonnetjes nodig.

We hebben nu twintig spelende muzikanten. Verder horen er een hele hoop meiden bij. De brassband heeft een bereik van zo'n veertig jongeren. De PHB heeft een grote werking binnen de Antilliaanse gemeenschap. Dat bleek bij een vergadering met het bestuur en de bandleden over de taakverdeling en de discipline binnen de band. Voor de vergadering zag ik de hele brassband binnendruppelen. De sfeer was gespannen en niemand zei wat, ook niet tegen mij. Het bestuur waste de jongens vervolgens anderhalf uur lang de oren. Boodschap was je geen brassband kunt runnen als je ruzie maakt en niets voor elkaar wilt doen. Dat was dus opvoeding.

Ook in de wijk heeft de band een grote impact. Bij een Halloween optocht trad de brassband op als ordedienst. Het feestje bij het eenjarig bestaan werd betaald door de Nieuwe Unie, in ruil voor een optreden bij de presentatie van de herstructureringsplannen in een tent op Plein 1953. Voorafgaande aan de manifestatie liep de band met veel getrommel door de straten van Pendrecht en kinderen deelden flyers uit.

Ik probeer de verantwoordelijkheid voor de brassband zo veel mogelijk te leggen bij de ouders en de jongeren. Een jongerenwerker is met de brassband aan het werk geweest via de methodiek van jongerenwerk, met een heitje voor een karwijtje. Ze hield alles te veel bij zich en kreeg daardoor problemen. Ik heb het vervolgens aangepakt via de opbouwmethodiek en laat ze het zelf doen. Ik blijf er wel bij en zorg dat er steeds weer een impuls komt. Het bestuur geeft dat ook aan naar mij.

Een van mijn taken is te bemiddelen naar derden maar als dat geregeld is probeer ik daar weer tussen uit te stappen, zoals bij afspraken over een plek waar ze buiten kunnen oefenen. Ze gingen van plek naar plek in de buurt omdat ze te veel herrie maakten. Op een grasveld ging niet, dat maakte te veel lawaai. Toen gingen ze onder het viaduct staan, op een plek met veel verkeersgeluid. Maar ook dat leverde veel klachten op, van het aangrenzende bejaardenhuis. Van verkeer hebben ze geen last maar van getrommel wel.

De jongens hebben zelf steeds naar plaatsten gezocht waar ze geen gezeur zouden krijgen. Wat ik deed was afschermen. Aan de jongens gaf ik door als er klachten waren, en tegen bewoners zei ik: "Waar heb je het nou over, er gebeurt iets leuks en nou ga je klagen."

Dic rol neemt de politie nu op zich. Er is een contact tussen het bestuur van de brassband en de wijkagent en daar zit ik niet tussen. Er is een gedoogzone bepaald. Ze oefenen nu aan de andere kant van de metrobaan aan de rand van de wijk. Als je je best doet kun je het in de buurt horen en er komen ook klachten. Maar daar wordt door de politie niet op gereageerd.

Sedar vermoord

Op zondag 1 februari 2003 werd een jongen van 13 jaar, Sedar Soares, doodgeschoten toen hij sneeuwballen gooide naar auto's vanaf een parkeerdek bij metrostation Slinge. Dat veroorzaakte een geweldige schok in de wijk. Bij de voorzitter van de brassband kwamen op dat moment alle lijntjes samen. Ze is ook voetbalmoeder en brengt zaterdags kinderen met de auto naar het voetballen. Sedar zat altijd bij haar in de auto. Ze had samen met een andere Antilliaanse die actief is in de wijkwinkel besloten dat er een stille tocht moest komen tegen zinloos geweld. Ze hadden daar zondags via het internet van het voetballen al contact over gehad met anderen. Het organiseren van een stille tocht was voor hen de vorm om uitdrukking te geven aan hun verdriet en hun boosheid. Toen ik maandagochtend in de wijkwinkel kwam waren ze er al en ze vroegen aan mij steun bij de organisatie. De wijkwinkel werd het actiecentrum voor de stille tocht. We maakten een tekst voor een flyer met een foto van Sedar en een oproep om deel te nemen aan de tocht op woensdagavond. Leeftijdsgenoten brachten de flyers rond in de wijk. Ik steunde de vrouwen bij de organisatie van de tocht. We gingen na of de flyers ook terecht kwamen bij de Hollanders. Publiciteit hoeft je niet te regelen want de media stonden direct op de stoep.

De autoriteiten sloten zich aan bij het initiatief. Niemand stelde het ter discussie. Er volgde overleg met de deelgemeente en de politie om te allemaal in goede banen te leiden.

De communicatie met de media was moeilijk. Een uitspraak van de deelraadsvoorzitter Dick Lockhorst dat het niet allemaal lieverdjes zijn in Pendrecht werd uit zijn verband gehaald. De Telegraaf had een grote kop op de voorpagina met: BENDEORLOG EIST SLACHTOFFER. Mensen waren daar heel boos over. We stemden af hoe we moesten reageren op de pers. Er waren bewoners die allerlei verhalen kwijt wilden over de onveiligheid van Pendrecht. Zover is het niet gekomen omdat we duidelijk konden maken dat dergelijke verhalen slecht zijn voor de wijk. In het begin wilden de vrouwen de media wel te woord staan en toonden ze hun emotie. Maar later zei ze: doe jij dat maar. Ze wilden ook dat de politiek er buiten bleef en mijn taak was om een buffer te vormen. Het werd een indrukwekkende bijeenkomst op Plein 1953, met meer dan 4000 mensen. Er waren Pendrechtenaren aanwezig van allerlei ver-

schillende achtergrond. "Er is nul komma nul tolerantie!" klonk over het plein uit de mond van het nichtje van Sedar. De brassband liep voorop bij de tocht van Plein 1953 naar de Slinge.

Moedergroep

De moedergroep is een steunnetwerk van 'moeders die het druk hebben met opvoeden'. Het gaat vooral over alleenstaande moeders. Het initiatief startte in de Ossenissebuurt.

94

Toen ik op een mooi woensdagavond in mei meeging met de bus van het jongerenwerk naar Rilland Bathstraat kwam een aantal vrouwen op hoge poten op mij af met de vraag: wie ben jij dan wel. Van hun kinderen hadden ze gehoord dat er een rare man door de wijk liep die hen aansprak. Een van mijn eerste contacten met de buurt was met kinderen. Ik had gelezen over conflicten met kinderen die weggestuurd worden door ouderen als ze buiten spelen en wilde weten waar ze zich ophielden en wat ze deden.

Ik stelde me voor aan die vrouwen en zei dat ik opbouwwerker was. Hun volgende vraag was of je met die jongerenbus ook uitstapjes kon maken. Met twee vrouwen ben ik aan tafel gaan zitten om een plannetje te maken. Het was niet de bedoeling om er een kinderactiviteit van te maken van een opbouwwerker en twee moeders met een bus vol kinderen. Het moest een familieactiviteit worden en kinderen konden alleen mee als hun moeder ook mee ging.

Het werd een heel geslaagd uitstapje naar Katwijk, met een groot gezin eigenlijk. De bus zat helemaal vol. De meesten kwamen uit de Rilland Bathstraat. Daar zit een soort zorgcircuit van eenoudergezinnen met kinderen in dezelfde leeftijd.

De vrouwen noemen zich BOM-vrouwen, Bewust Ongchuwde Managers. Wat dat inhoudt zag ik toen aan het eind van de dag vijfentwintig kinderen een patatje kregen. Ze werden op een rij gezet, ze moesten blijven zitten, kregen allemaal een bakje en de patatbakker ging rond. "Bent u een welzijnswerker," vroeg hij aan één van de vrouwen. "Nee", zei ze, "ik ben bewust ongehuwd manager." Ze heeft vijf kinderen en die voedt ze alleen op.

De groep is gemengd, Marokkaans, Surinaams, Nederlands, Antilliaans, Kaap Verdian. Ik ken het niet allemaal precies uit elkaar en deel het in drie groepen in: Nederlands, Mediterraan en Caribisch. De groep is gemengd omdat het een buurtgerichte activiteit is en mensen elkaar op straat tegen komen. De mensen wonen zo'n drie tot zes jaar in de Ossenissebuurt en ze zijn aan de wijk gebonden door hun kinderen. Zo zien ze dat ook. Het is niet het type mensen dat zegt: ik ga weer

eens ergens anders kijken. Ze zitten behoorlijk in hun maag met die her-structurering. De buurt heeft natuurlijk zijn problemen, maar ze zitten hier nu eenmaal en hebben niet het idee dat het ergens anders wel pais en vree zal zijn.

Na het uitstapje kwam een van de initiatiefneemsters langs om te filosoferen over eensteungroep van bijstandsvrouwen. Op internet had ze gezien hoe vrouwengroepen tips uitwisselen en zo iets wilde ze ook. Ik kon toen even geen zet geven aan haar ambitie en voelde me ook niet gekwalificeerd voor deze vraag. Ik kan wel een begin maken en organisatorische voorwaarden scheppen, maar uitvoering van een activiteit van vrouwen kan beter door een vrouw worden gedaan. Een tijd later kon ik een link leggen. Een Antilliaanse medewerkster van de stedelijke steunfunctie Krosbe begon in Pendrecht een project. Ze werkte via de Smile-methode: via een cursus wilde ze een netwerk vormen en een opvoedingssteunpunt. Met veel moeite had ze iets opgezet maar na zeven weken was de groep weer leeggebloed.

Dat zie je vaker. Een cursus opvoedingsondersteuning loopt onmiddellijk weer leeg omdat mensen naar taalcursussen gaan, in traject worden gezet bij de OK-bank en dan niet meer beschikbaar zijn voor de activiteit waarmee ze waren begonnen. Je hebt een aanbod en contact, mensen maken de stap om naar zo'n cursus toe te gaan, en dan willen ze meteen meer en allerlei dingen tegelijk. Mensen hebben vaak hun doelen niet scherp. Bij een cursus opvoeding blijkt dat ze nog veel meer in hun hoofd hebben. Hun vraag laat zich niet afkaderen tot een bepaald punt. Daar komt bij dat de hele systeemwereld op zoek is naar doelgroepen. Als het je met pijn en moeite gelukt is om contact te hebben met een groep springen projecten als Goals, OK-bank e.a. er allemaal op. Daar moeten we wat op bedenken, want daar gaan dingen op mis.

Extra complicatie bij het initiatief was dat de school als insteek werd gekozen. Scholen in Pendrecht waren daar nog niet aan toe. Ik benaderde de Krosbe medewerkster met een voorstel om het anders aan te pakken. Ik had hetzelfde uitgangspunt: netwerkvorming via een kerngroep van mensen die ieder weer hun eigen contacten hebben. Alleen mijn uitgangspunt is dat je het buurtgericht moet opzetten en niet aan een school moet hangen. Of het via de buurtssetting wel werkt wist ik natuurlijk niet zeker, maar ik had wel contact met een aantal vrouwen die gezegd hadden dat ze wat wilden.

We organiseerden een ontbijt om te zien of er draagvlak was. Dat was leuk en iedereen was enthousiast. Er kwamen voldoende moeders om te kunnen zeggen: we kunnen verder.

Er moesten wel enkele beelden worden gecorrigeerd. Pendrecht is een dorp en over iedereen die haar hoofd boven het maaiveld uitsteekt

bestaan beelden. Het beeld van de vrouwen uit de Ossenissebuurt was dat het ‘slechte moeders’ zijn. Dat zijn moeders die niet op afspraken komen bij het schoolmaatschappelijk werk. De meeste deelnemers aan het ontbijt kwamen uit de Ossenissebuurt, maar er waren ook vrouwen uit andere buurten. Een vrouw uit de Tiengemetenbuurt die een illegale kinderopvang heeft, een Kaapverdiaanse vrouw uit de Stellendamstraat en een Antilliaanse die actief is in de Zierikzeebuurt. Het hoort ook bij het dorp Pendrecht dat al die vrouwen elkaar allang gezien hadden.

Het ontbijt vond plaats in inloophuis Het Verhaal. Dat is een plek met ongedwongen sfeer, met een bankstel, een keukentafel e.a. De ruimte biedt voldoende veiligheid en vertrouwdheid om over persoonlijke dingen te kunnen praten. De moedergroep komt daar nu iedere woensdagochtend bij elkaar. Ze hebben de ruimte dan voor zichzelf. Het Verhaal krijgt een kleine vergoeding en de gastvrouw die koffie zet en kleine kinderen bezig houdt krijgt een cadeaubon. ‘Moedergroep Pendrecht,’ staat er op de affiche voor de bijeenkomsten, ‘want moeders steunen elkaar.’

We zijn met elf moeders, twintig kinderen en twaalf tieners op weekend geweest met de Volkshogeschool. Tieners en moeders deden een programma ‘grenzen stellen’. Hoe vecht je conflicten uit, wanneer laat je het even liggen en wanneer ga je er mee verder. Een moeder die er alleen voor staat moet ieder conflict tot het einde door zetten en kan niet zeggen, pa neem jij het even over. Dat wisselen gebeurt in traditionele kerngezinnen. Het grote probleem van éénoudergezinnen is dat dit niet kan. Als je als ouder tien keer nee zegt maar het één keer laat lopen dan moet je daarna weer twintig keer nee zeggen. Voor een moeder alleen is dat een onmogelijke taak. Als kinderen misbruik maken van de situatie heb je het heel zwaar.

We kozen voor een weekend op Center Parcs. De mensen van de moedergroep hebben nooit de kans om daar heen te gaan.

De moedergroep staat en is een begrip geworden. Dat is ook lastig. Ze hebben zich geprofileerd en worden nu voor van alles gevraagd. Ze worden door allerlei beleidsmakers benaderd als vertegenwoordiger van een hele groep en moeten doen alsof ze alle moeders van Pendrecht kennen.

De vrouwen maken ook een persoonlijke ontwikkeling door. Ze deden een training presentatietechnieken en bezochten de startconferentie van de Onderwijs Kanzen Zone in Pendrecht. Ze gingen in discussie over ouderparticipatie en ouderbetrokkenheid. Hun boodschap was dat er weerstand is bij ouders om zich te laten ondersteunen vanuit school. Witte scholen hebben uitgesproken opvattingen over wat goed moeder gedrag is. Die moeders hebben daar hele goede antennes voor.

We organiseerden ook een bijeenkomst over opvoeding op straat. Behalve de moedergroep deden daaraan ook Nederlandse moeders mee van de speeltuin en de oudercommissie. De mensen van de moedergroep zeiden: het gaat niet goed met onze kinderen. De andere moeders zeiden: inderdaad, het gaat niet goed met jullie kinderen en daar hebben onze kinderen last van. De verhoudingen blijven lastig maar ze verketteren elkaar niet. Ze kennen elkaar nu en ze willen ook wel met elkaar verder.

De medewerkster van Krosbe en ik doen samen de coaching van de groep. Dat werkt goed, maar de inzet van het opbouwwerk en van Krosbe is eindig. Dat leidt tot allerlei strategische discussies. Moet de moedergroep onderdak zien te vinden bij een moedercentrum of ouderpunt dat vanuit de Onderwijs Kansen Zone wordt ontwikkeld?

Moet dat een voorziening worden met een gebouw, met het risico dat sommige groepen wel komen en andere niet? Of moet het mobiel blijven met een aanbod dat aangepast kan worden bij verschillende situaties en plekken? Waar is ruimte voor laagdrempelige en goedkope kinderopvang, van moeders onder elkaar? Je ziet op het moment vooral commerciëlen de wijk in komen met opvangvoorzieningen die voor veel mensen volstrekt onbetaalbaar zijn.

De vrouwen van de kerngroep hebben veel geïnvesteerd in de moedergroep. Het gaat ook om hun eigen ontwikkeling en mogelijkheden voor opleiding en werk bij TOS, kinderopvang of de moedergroep.

Er zijn allerlei initiatieven in de wijk die versterking nodig hebben en behoefte hebben aan kader. De brassband, speeltuin 7, een Marokkaanse vrouwengroep. In de moedergroep hebben we gezegd: er is minstens zoveel behoefte aan kadervorming als aan opvoedingsondersteuning. Mannen zie je niet in de buurt. Ze hebben geen invloed op het sociale verkeer. Bij de oude Pendrechtenaren zijn mannen en vrouwen actief. Bij de nieuwe Pendrechtenaren zie je alleen vrouwen.

Bij brassband en bij de moedergroep begint het met een groep die wat wil. Het zijn mensen die met elkaar iets willen en elkaar vinden op een bepaald belang. Ze moeten dan gaan dealen met de wereld gaan om hun doel te bereiken. Dat is een leerproces. De mensen van de brassband leren hoe zich moeten handhaven in een Nederlandse situatie.

Ze hebben een eigen stukje cultuur, maar ze hebben wel anderen nodig voor een oefenruimte, vergunningen en geld. Ze moeten in gesprek met de mensen van het muziekcorps Ahoy.

De moedergroep is een multiculturele groep omdat de mensen elkaar kennen van een straat. Het is ook een groepje dat wat wil en dat gaat botsen met het voorzieningenbeleid van de (deel)gemeente.

Ook dat is een leerproces.

2.3 Samenvatting en analyse Pendrecht

Beeld van ontwikkelingen in de wijk

Pendrecht lijkt uiteen te vallen in eilandjes. Verbindingen worden onderhouden door spaarzame pontjes die door een handjevol bewoners en werkers in de vaart worden gehouden.

99

Er bestaan tegenstellingen tussen verschillende bevolkingsgroepen. Groepen autochtone bewoners die langer in de wijk wonen sluiten zich af van nieuwkomers. ‘Ik ken die mensen niet en ik wil ook niets met ze te maken hebben.’ Woongebouwen voor ouderen vormen bastions, soms ook fysiek, waarin de oudere generatie zich terugtrekt. Ze zijn teleurgesteld. ‘Bij mensen van die generatie zit tragiek. Ze zagen de wijk in de jaren tachtig in de versukkeling raken met de komst van allerlei nieuwkomers. Je hoort ze denken: kunnen ze geen geoefende bewoners op ons afsturen, mensen van onze eigen soort, het gaat zo toch de verkeerde kant op.’

Veel blijvers hebben hun hoop gevestigd op de vernieuwing van de Pendrecht. Het bewonerskader was betrokken bij het opstellen van de Wijkvisie van deelgemeente en woningcorporatie waarin het streven naar een meer gemêleerde en veilige wijk is vastgelegd. Voor deze bewoners is herstructurering voortgang.

De opbouwwerker onderschrijft de analyse dat de woningvoorraad verouderd en eenzijdig is. Dit heeft geleid tot een eenzijdige bevolking ‘aan de onderkant van het huursegment’, met veel nieuwkomers met een sociaal zwakke positie. Maar hij vraagt zich wel af waar deze groep heen moet als de goedkope woningen worden gesloopt.

De discussie over de toekomst van de wijk wordt gedomineerd door de woningcorporatie, de deelgemeente en een kleine groep bewoners. ‘Er zijn verschillende geluiden over de herstructurering in de wijk maar die klinken niet allemaal even goed door.’

Meningen van bewoners over blijven of vertrekken en over sloop of

renovatie blijken niet eenduidig.'Ik wil altijd graag weten welke drive er bij mensen zit. Daar moeten we meer naar doorvragen. Dat gebeurt eigenlijk nauwelijks.' Veel bewoners zijn onzeker over hun toekomstige woon situatie en willen weten waar ze aan toe zijn. Discussies over alternatieven en renovatie in plaats van sloop kunnen de onzekerheid vergroten. 'Om dat aan te kunnen moet je sterk in je schoenen staan. Of je moet een sterke onderlinge band in je omgeving hebben. Vaak bestaan die banden niet meer door de veranderingen in de wijk. Nieuwkomers hebben die sociale contacten meestal nog niet.'

Om een goed beeld te krijgen van de opvattingen van verschillende groepen bewoners is ook een andere wijze van communiceren nodig. 'Je moet eerst verschillende groepen afzonderlijk vragen wat ze willen. Als je mensen op hun eigen plek benadert kun je beter naar ze luisteren en kom je er achter waar ze mee zitten, wat ze vinden en wat ze willen.'

100

Vrouwen in de Ossenissebuurt zitten in hun maag met de herstructurering. 'Ze wonen hier zo'n drie tot zes jaar en zijn aan de buurt gebonden door hun kinderen. Het is niet het type mensen dat zegt: ik ga weer eens ergens anders kijken. De buurt heeft natuurlijk zijn problemen, maar ze zitten hier en hebben niet het idee dat het ergens anders wel pais en vree is.'

De opbouwwerker voor het leefbaarheidsproject onderzoekt de sociale verhoudingen in de Ossenissebuurt, een buurt met veel nieuwkomers en passanten. 'Beeldbepalend zijn één ouder gezinnen. De kinderen zijn aangewezen op de buurt en dat maakt de moeders betrokken. Bij een aantal gezinnen tref je forse problemen aan: schulden en uit de hand gelopen opvoedingsproblemen. Straatgeweld komt veel voor. Formele sociale structuren zijn lastig te vinden.'

Positie van het opbouwwerk in het krachtenveld

Anders dan de opbouwwerker-bewonersondersteuner van Zuidwijk manifesteert de opbouwwerker in Pendrecht zich niet als vertegenwoordiger of zaakwaarnemer van de bewonersorganisatie. Hij kiest een rol als ondersteuner en als ontwikkelaar en probeert een zelfstandige positie in te nemen ten opzichte van de bewonersorganisatie.

Van oudsher spelen de bewonerscommissies van de woningcorporatie een belangrijke rol in het sociale leven in de wijk. Die invloed werkt door. Subsidiepotjes van de corporatie zijn een belangrijke factor in de verhoudingen. 'Actieve bewoners zitten erg vast aan de woningcorporatie. Ze overleggen met de woonconsulent van de corporatie over de besteding van activiteitenbudgetten.'

De bewonersorganisatie Pendrecht BOP werd gevormd als een overkoepeling van de bewonercommissies. De verhouding van de centrale organisatie en de bewonerscommissies bleef onbepaald en de bewonersorganisatie kon in Pendrecht niet eenzelfde centrale plaats innemen in de wijk als de BOZ in Zuidwijk.

Het draagvlak van de bestaande organisaties is de afgelopen tien jaar versmald door het vertrek van een grote groep Pendrechtenaren. Hun plaats wordt ingenomen door nieuwkomers met eigen netwerken en ontmoetingsplaatsen. Woningbouwcorporatie en deelgemeente blijven BOP en bewonerscommissies aanspreken als vertegenwoordigers van de wijkbewoners. Maar ze uiten ook kritiek: ‘Bewoners krijgen te horen waarom ze allemaal wit zijn en waarom ze niet zorgen dat ze de hele buurt mee krijgen.’ Dat is een kwestie waarop het opbouwwerk wordt aangesproken. ‘Bewoners zeggen tegen mij: jij bent opbouwwerker, zorg jij voor nieuwe mensen.’

Spanningsveld is dat nieuwelingen moeten voldoen aan het beeld van het bestaande bewonerskader. Er is weerstand om zich open te stellen voor anderen. ‘Ze vinden dat de BOP zo breed mogelijk moet zijn, maar ze willen wel de macht houden.’

De bestaande organisatie- en overlegcultuur vormt een barrière voor nieuwe bewoners om een positie te verwerven in de wijk. ‘Nieuwe ontwikkelingen en de komst van nieuwe groepen vragen om openheid, lossere verbanden en nieuwe samenwerkingsvormen.’

De mogelijkheden om nieuwe bewoners te betrekken bij de bestaande organisaties zijn in de ogen van de opbouwwerker beperkt. In plaats daarvan kiest hij voor verandering van de centrale bewonersorganisatie in een netwerkorganisatie van uiteenlopende zelfstandige groepen. ‘Een federatief verband van losse elementen, waarbij je per onderwerp afspreekt wat je samen wilt doen en wat je bindt. Per thema kun je een woordvoerder aanwijzen als daaraan behoeft bestaat hij de corporatie of de deelgemeente.’

De presentielijst van de jaarvergadering van de BOP biedt een beeld van het veelsoortig geheel van groepen, commissies, clubs en verenigingen in de wijk dat bijeen komt onder de papaplu van de BOP: flatcommissies, Turkse vereniging, comité Houdt Pendrecht Leefbaar, PARC-club voor Antilliaanse kinderen, wijkpredikant, bewonerswerkgroep Zierikzeebuurt e.a.

De ontwikkeling van nieuwe structuren vraagt veel discussie en is inzet van een machtsstrijd.

In de Herkingenbuurt met veel nieuwbouw en renovatie ontwikkelt de opbouwwerker na het opheffen van de bewonerscommissie een nieuw

type buurtgroep, als samenwerkingsverband van huurdersverenigingen, verenigingen van eigenaren en de bewonerscommissie van het nieuwe ouderencomplex. ‘In de Herkingenbuurt zijn door de herstructurering voorwaarden aanwezig om een beetje vrij te oefenen met een nieuwe manier van organiseren van bewoners.’ De opbouwwerker streeft naar een open structuur waarin niet alles is vastgelegd. Bewoners van de Ostreaflat willen echter een eigen huurdersvereniging, met statuten en reglementen. Ze zijn bang voor onderlinge ruzies als dingen niet goed geregeld zijn.

Het opbouwwerk zet zich in voor een meer open discussie over de vernieuwing van Pendrecht. Via een website, computerkastjes in de wijk en een informatiecentrum wil het opbouwwerk de communicatie over de herstructurering verbreden. Deelgemeente en corporatie hebben moeite met dit initiatief. Het past niet in het voorlichtingsbeleid en vormt inbreuk op de centrale positie die zij innemen op het terrein van communicatie en voorlichting. Voorstel van het opbouwwerk is om de website op te zetten als samenwerkingsproject van opbouwwerk, bewonersorganisatie, corporatie en deelgemeente. De site bevat nieuws uit de wijk en filmpjes waarin bewoners, ondernemers en politie aan het woord komen over ontwikkelingen in Pendrecht.

Bij de ontwikkeling van de website en de computerkastjes botsen de werkwijze van de opbouwerker en van de betreffende instanties.‘Ik kreeg te horen dat ik het plan via de officiële vertegenwoordigers van de BOP moet inbrengen in de communicatiewerkgroep van het kernteam van deelgemeente, corporatie en BOP.’ De werkgroep onder leiding van de wijkcoördinator heeft de opdracht een communicatieplan te maken in samenwerking met alle betrokken instanties. De opbouwwerker start met het bij elkaar brengen mensen in een initiatiefgroep in de wijk en legt van daaruit verbindingen met de betreffende instanties.‘Ik houd ervan om iets via een groeimodel al doende op te bouwen. Je begint ergens mee. Het wordt altijd wat. Ik kan van te voren niet zeggen waar het schip gaat stranden.’

De corporatie sluit na verloop van tijd alsnog aan bij het initiatief voor de website. De manager herstructurering van De Nieuwe Unie geeft in een interview met de opbouwwerker een uitvoerige toelichting op de plannen voor de vernieuwing van Pendrecht. De ontwikkeling van een informatiecentrum stagneert en in plaats daarvan wordt de website een plek voor meningsvorming over ontwikkelingen in de wijk. Op de site gaat het meer over initiatieven van bewoners dan over plannen van instanties.

De opbouwwerkers onderhouden veel contacten met allerlei verschillende mensen en groepen in de wijk. Ze ontwikkelen sociale netwerken

vooral via activiteiten op straatniveau. Vanuit deze netwerken proberen ze verbindingen te leggen met instituties en programma's van andere instanties. Ze hanteren daarbij vaak een campagneachtige werkwijze waarbij nieuwe samenwerkingsverbanden en coalities worden ontwikkeld op basis van concrete initiatieven en manifestaties. Het initiatief Vitaal Pendrecht is een voorbeeld. Zo worden gefixeerde verhoudingen ontdooid, ontstaat beweging en ruimte voor nieuwe groepen. De opbouwwerkers hebben daarbij een rol van initiator en ontwikkelaar.

Bij het tot stand brengen van (nieuwe) samenwerkingsverbanden en voorzieningen zijn ze aangewezen op eigen kracht en inventiviteit. De positionering van de opbouwwerker-bewonersondersteuner wringt met de ontwikkelingsfunctie die hij vervult. Hij combineert formeel de functies van 'bewonersondersteuner' en 'projectmedewerker'. In de praktijk functioneert hij als 'wijkopbouwwerker' die basisopbouwwerk en ontwikkelingstaken verricht op het terrein van samenlevingsopbouw. Een adequate positionering van het opbouwwerk in de wijk, onderscheiden van bewonersorganisatie en welzijnsinstelling, en vergelijkbaar met het vroegere 'wijkopbouworgaan', ontbreekt.

103

De opbouwwerker-bewonersondersteuner ontwikkelt een eigen herkenbare plaats in het sociale krachtenveld via campagnes en daaraan gelieerde initiatiefgroepen. Hij doet dit op eigen initiatief en heeft een gebrekkige institutionele backing in taak- en functieomschrijving, positionering en werkwijzen voor het bepalen van doelen en prestatie-eisen.

Het ontbreken van formele posities van het opbouwwerk in beleidsoverleggen is ook een kans. Het biedt ruimte om bestaande overlegpatronen rond herstructurering en wijkbeheer te dynamiseren of nieuwe communicatievormen te ontwikkelen via campagneachtige initiatieven.

Samenlevingsopbouw rond sociale opgaven

Herstructureren en wijkbeheer bieden beperkte aanknopingspunten voor samenlevingsopbouw. 'Als opbouwwerker kijk je naar andere dingen. Je onderzoekt of mensen wat anders willen dan vergaderen en of er ook leuke dingen te organiseren zijn. Je bekijkt of bestaande groepen iets met nieuwkomers kunnen. Dergelijke contacten lopen niet via de vergader-tafel maar via een opzoomeractie of een sportactiviteit.'

Vorming van sociale netwerken richt zich op uiteenlopende groepen en situaties. De opbouwwerker-bewonersondersteuner wil in gesprek met de oudere Pendrechtenaren. 'Ze zijn toch de constante factor in de wijk en kunnen zorgen voor integratie en sociale cohesie. Sterke punt van die generatie is dat ze veel weten van nabuurschap en hoe je dat moet

organiseren met verenigingen en bewonerscommissies.' Hij heeft echter ook tegenstrijdige gevoelens naar oudere Pendrechtenaren. Veel blijvers schermen zich af, ook van het opbouwwerk. Leden van een bewonerscommissie reageren terughoudend: 'Misschien ben jij de opbouwwerker die we zoeken.' Ze blijken de ruimte die ze van de corporatie in gebruik hebben voor zichzelf te willen houden en zitten niet te wachten op nieuwe mensen. Ook zetten ze vraagtekens bij de contacten die de opbouwwerker heeft met Antillianen.

De relaties zijn spanningsvol en de opbouwwerker typeert de verhouding als een ruilrelatie waarbij sommige bewoners op de koop toe nemen dat hij anders denkt over bepaalde zaken dan zij. 'Het zeurt ontzettend, maar ze vinden wel dat ze van alles met me kunnen regelen en dat ik veel weet van de buurt. Dat levert wat op. Misschien moet het dan maar zo.'

De opbouwwerker is ook op zoek naar mensen die niet actief zijn binnen georganiseerde kaders. Opzoomeractiviteiten zijn daarbij een effectief middel. Hij legt het contact tussen de bewonerscommissie en een Antilliaanse vrouw die activiteiten organiseert voor kinderen. 'Ik probeer zo iemand een plek te geven in de wijk en ik merk dat dit werkt.' De kinderclub vindt plaats in haar eigen huis en de opbouwwerker zorgt dat de woningcorporatie een leegstaande woning ter beschikking stelt voor een clubhuisje.

Bij initiatieven in de buurt zoeken mensen met een zelfde culturele achtergrond elkaar op. Een Sinterklaasfeestje dat een Antilliaanse vrouw organiseert trekt vooral Antilliaanse kinderen. Het Turks Huis is ontmoetingsplek en steunpunt voor de zestig Turkse families in de wijk. Ervaring van de opbouwwerker is dat een eigen plek voor een groep stimulerend werkt. Hij vindt dat ook andere groepen, Antillianen, Somaliers, Marokkanen, eigen ontmoetingsplekken in de wijk moeten krijgen. 'Je moet eerst iets doen met verschillende groepen afzonderlijk. Ze krijgen zo een beetje meer eigen kracht en kunnen het dan aan om iets met andere organisaties samen te doen. In de multiculturele variant, met gemengde groepen, zijn de Nederlanders vaak dominant en haken anderen af.'

Activiteiten in eigen kring zijn hierbij geen doel op zich maar een stap naar vormen van gezamenlijkheid waarin mensen met verschillende achtergronden zich kunnen herkennen. De opbouwwerker gebruikt het voorbeeld van een sportmanifestatie in de wijk waaraan verschillende groepen deelnemen op eigen terrein en eigen wijze. De manifestatie wordt afgesloten met een gezamenlijk feest. 'Bij de prijsuitreiking breng je iedereen samen.'

Rond kerst organiseert Vitaal Pendrecht een grote manifestatie op het

centrale Plein 1953 rond ‘de hoogste kerstboom van Rotterdam’. Er zijn optredens van de brassband, Turkse en Hindoestaanse muziekgroepen en vele anderen.

In de Ossenissebuurt worden sociale netwerken ontwikkeld rond een brassband en een moedergroep. De brassband wordt een zelfbeheer-project van Antilliaanse jongeren en moeders. Vanaf het begin zijn verbindingen ingebouwd van eigen (Antilliaans) initiatief en (Nederlandse) omgeving. ‘Om hun doelen te bereiken moeten ze dealen met Charlois’ Welzijn, de politie enz. De groep leert hoe ze zich moet handhaven in een Nederlandse situatie. Ze hebben een stukje eigen cultuur, maar hebben anderen nodig voor een oefenruimte, vergunningen en geld.’ De opbouwerker organiseert contacten van de brassband met het muziekcorps Ahoy om afspraken te maken over een gezamenlijk gebruik van de oefenruimte. ‘Wat we wilden overbrengen naar de mensen van Ahoy was: het is niet makkelijk afspraken maken met die Antillianen, ze komen niet op tijd, maar ze zijn niet echt rot.’

105

De moedergroep is ontstaan vanuit een initiatief in een straat. Het is daardoor een multiculturele groep met als bindend element de opvoeding van kinderen. De vrouwen doorlopen een leerproces met uiteenlopende elementen: het vinden van ruimte in de buurt, een training over conflicten tussen tieners en moeders, strategische discussies over de opzet van een moedercentrum in de wijk. Ook vindt een bijeenkomst plaats over opvoeding op straat waarin moeders van Caribische en mediterrane komaf in discussie gaan met Nederlandse moeders van een speeltuin en een oudercommissie.

In de geschetste cases van samenlevingsopbouw zijn netwerkvorming, communicatie tussen mensen uit diverse bevolkingsgroepen en empowerment nauw met elkaar verweven. De opbouwerker omschrijft de ontwikkeling van de brassband en de moedergroep als sociale leerprocessen. De initiatieven leiden ook tot nieuw sociaal leiderschap in de wijk. ‘Als opbouwerker kijk je naar wat mensen kunnen en wat hen aanspreekt. Je probeert hen ook een platform te geven.’ Nieuwe mensen treden naar voren bij uiteenlopende gelegenheden: een discussie over opvoedingsondersteuning, de organisatie van een stille tocht, een bezoek van het College van B en W aan de wijk, een bijeenkomst van bewonersorganisaties over de herstructurering in Rotterdam Zuid en de campagne Vitaal Pendrecht.

In een doorgangsbuurt als de Ossenissebuurt is netwerkvorming niet gericht op duurzame sociale verbanden. Centrale doel in sloophuizen is het vergroten van de maatschappelijke weerbaarheid en persoonlijke ontwikkeling. Bijdrage van het opbouwwerk aan empowerment is het

stimuleren van mensen om mee te doen aan activiteiten in de buurt en het organiseren van mogelijkheden voor contact, ontmoeting en sociale netwerkvorming.

De sociale netwerken die ontstaan door toedoen van het opbouwwerk worden ook benut door instanties die projecten en programma's ontwikkelen voor de wijk. Dat leidt soms tot wrijvingen omdat afstemming vaak gebrekkig is. 'Als het je met pijn en moeite is gelukt om contacten te hebben met een groep ouders springen projecten als Goals en OK-bank er op. Daar moeten we wat op bedenken want daar gaan dingen mis.'

106

De schakels tussen het uitvoerend opbouwwerk en programma's van andere instanties zijn zwak. Het ontbreekt aan regie van diverse sociale programma's in herstructureringsbuurten, verschillende beleidscircuits lopen naast elkaar en koppelingen van beleid en uitvoering zijn gebrekig. Het samenspel kan worden verbeterd door programmamanagement en het versterken van de positie van het opbouwwerk. Dat is ook een voorwaarde om het eigen initiatief van bewoners tot gelding te brengen in het samenspel met instanties en programma's beter te laten aansluiten bij problemen in de wijk.

Door de opbouwerkers worden de beperkingen gesigneerd van de sturing van het werk via projecten en productafspraken. 'De diagnose van de situatie is vaak erg beperkt of ontbreekt.' Er is vaak weinig terugkoppeling en plannen worden niet periodiek bijgesteld op basis van gegevens uit de uitvoering. Projectplannen hebben daardoor vaak weinig realiteitswaarde en doelen veranderen tijdens de uitvoering zonder dat dit duidelijk wordt benoemd. Een voorbeeld is het leefbaarheidsproject Ossenissebuurt.

Tweede manco van productafspraken is dat onvoldoende ruimte aanwezig is voor 'basiswerk', het onderhouden van contacten en het ontwikkelen van sociale netwerken. De opbouwwerker omschrijft 'basiswerk' als volgt: 'Goed kijken en luisteren, contacten leggen met mensen, onderzoeken welke processen zich afspeLEN en wie daarbij betrokken zijn, nagaan wie wat weet en wie je kunt aanspreken.' En: 'Je moet er zijn voor mensen, je moet bereikbaar en beschikbaar zijn en een vertrouwensrelatie ontwikkelen. Als opbouwwerker kijk je steeds rond wie je tegen komt in de wijk en je zoekt naar gelegenheden waar mensen hun verhaal kwijt kunnen.'

Samenlevingsopbouw blijkt een gecompliceerde onderneming. Het speelt zich af in een veld met tegenstellingen tussen uiteenlopende bewoners, groepen en instanties. Daar komt bij dat een opbouwwerker ook zelf vaak de condities moet scheppen om

zijn werk te kunnen doen. Zonder gerichte backing van de opbouwwerk-instelling moet een opbouwwerker te veel ballen in de lucht houden.

3. Hoogvliet

Deanna Gozzi, Carla ten Have, Gina Thijssse:
Ook sociaal zwakkere mensen zullen ergens wonen

Deanna Gozzi, Carla ten Have en Gina Thijssse zijn opbouwwerkers bij de Stichting Welzijn Hoogvliet.

109

Carla ten Have is sinds 2001 opbouwwerker. Ze werkte ook als sociaal cultureel werkster in Hoogvliet. Vanaf 1984 was ze als bewoner actief in de buurt Nieuw Engeland, bij een peuterspeelzaal, een oudercommissie en de bewonersgroep Kenniet Bestaat Niet.

Gina Thijssse werkt vanaf 1995 als opbouwwerker in o.m. Meeuwenplaat en Westpunt. Daarvoor was ze coördinator arbeidsmarkttoeleiding in Feijenoord en buurtwerker in Hillesluis.

Deanna Gozzi is vanaf 1997 opbouwwerker in de Meeuwenplaat, eerst als medewerker portiekgesprekken en daarna als opbouwwerker in de KoBa-buurt en Lampreibuurt.

Van renovatie naar sloop en nieuwbouw

Carla ten Have

In 1998 werd besloten tot een grootscheepse herstructurering van Hoogvliet met de sloop van 5000 woningen, eenderde van de totale woningvoorraad, en de verkoop van nog eens 2000 woningen. Dit was een breuk met de aanpak in de jaren 80 en 90, met kleinschalige nieuwbouw in de wijk Nieuw Engeland en renovatie van maisonnette-woningen. Overlast en vervuiling in de portieketagewoningen werd in die periode aangepakt met portiekgesprekken en beheermaatregelen.

Uit de aanpak van Nieuw Engeland werd later de conclusie getrokken dat een kleinschalige vernieuwing niet werkt. Er was een stukje prachtige nieuwbouw genaamd Nieuwbouw Nieuw Engeland (later hernoemd tot Keerpunt), maar veel mensen van buiten de wijk bleken daar niet te willen wonen wegens overlast van de omliggende flats aan de Waaier en de Haifaweg die bleven staan. Ook de renovatie van de maisonnette-woningen had niet het verwachte resultaat.

Bij de herstructurering wordt steeds benadrukt dat de woningen niet

meer van deze tijd zijn. Dat klopt wel maar het is naar mijn ervaring maar een deel van het verhaal. Als je weinig onderhoud pleegt gaan de mensen vanzelf weg. Je kunt dan Hoogvliet upgraden, met een meer gemêleerde bevolking en mensen met meer inkomen.

In Nieuw Engeland is dat begonnen. In het begin was er geen leegstand in de Waaier. Als een woning leeg kwam stonden mensen in de rij.

Maar als je het laat verpauperen trekken mensen weg. Er ontstond een situatie met leegstand, postadressen e.a. Het was een soort sneeuwbal.

De problemen werden erger en je ziet ook dat alleen het neerzetten van nieuwbouw niet betekent dat de buurt beter wordt.

Toen op de buurt een sloopticket zat ontstonden echte problemen.

Dat beeld werd nog een versterkt door een tv-film over Antillianen en junks in Nieuw Engeland waarin Hoogvliet werd neergezet als 'getto' en nationaal rampgebied.

Nieuw Engeland

Carla ten Have was in de jaren 80 als bewoner betrokken bij de discussies over de aanpak van de problemen in Nieuw Engeland. Bewoners wilden in eerste instantie vooral dat er beter onderhoud gedaan werd aan de flats. Ze hadden last van vocht en schimmel. In de buurt woonde niet meer de elite van het eerste uur. Er woonden al veel allochtonen en mensen met uitkeringen.

Door het opbouwwerk werd een initiatiefgroep gevormd, Kenniet Bestaat Niet, die acties organiseerde om de leefbaarheid te verbeteren.

Op een bewonersvergadering in 1986 stemden 250 bewoners in met sloop van het middengebied. De opbouwwerker had voorstellen voorbereid in overleg met de dienst Volkshuisvesting, de corporatie, de deelgemeente en de politie. Bewoners konden kiezen uit sloop of renovatie, maar er werd wel duidelijk gesteld dat de woningen slecht waren en dat bij sloop betaalbare eengezinswoningen teruggebouwd zouden worden voor de buurt. Er lag een pakket op tafel met eisen aan verschillende partijen: aan de politie vragen we dit, aan de corporatie vragen we dat, en ook aan de bewoners werden eisen gesteld.

Laatste vraag op de bijeenkomst was: gaan we voor sloop.

In het middengebied werden eengezinswoningen gebouwd, met extra subsidie. De woningen waren goedkoop, maar een deel van de mensen die daar ging wonen wilde al snel weer weg omdat ze last hadden van de flats aan de randen, aan de Waaier en de Haifaweg. In een aantal portieken in de Waaier waren problemen en er zaten ook een aantal drugspanden. Er ontstond het beeld van een criminale buurt. Nieuw Engeland kreeg het stempel van 'getto' en bewoners in de nieuwbouw hadden het gevoel waren ze waren ingekapseld door 'gespuis'.

Gina Thijssse

Veel mensen uit Nieuw Engeland en uit Rotterdam werden overgeheveld naar de Meeuwenplaat en de flats in de KoBa-buurt. Maar in de KoBa-buurt was op dat moment een sterke bewonersgroep die controleerde waar de mensen vandaan kwamen. Ze hebben gezegd: we kunnen maar een deel van de problematiek aan. Veel mensen zijn toen in Oudeland geplaatst en in de maisonnetewoningen is het fout gegaan met het

proces. Er is niets gedaan aan de communicatie tussen oude en nieuwe bewoners. Er ontstond daar toen ook verpaupering.

De maisonnettenwoningen in Oudeland werden gerenoveerd en er werd een lift bijgeplaatst. Renovatie leverde echter niet op wat er van werd verwacht. Veel mensen vertrokken. Oudere autochtone bewoners gingen van de bovenwoning naar de benedenwoning, met een tuintje en een schuurtje. Op de bovenwoningen kwamen allochtone bewoners terecht uit de Waaier, Digna en de Westpunt. De inplaatsing van nieuwe bewoners ging niet goed in Oudeland. Er ontstond verloop onder bewoners en dan gaat ieder zijn eigen gang en verpaupert het binnen de kortste keren.

De gerenoveerde woningen moeten nog minstens tien jaar staan, maar er is geen onderlinge sociale controle. We proberen er nu verband in aan te brengen maar dat is bijna ondoenlijk.

111

Toen na de renovatie van de maisonnettes in Oudeland bleek dat de situatie niet meer beheersbaar was werd besloten om de maisonnettes in Meeuwenplaat niet meer op te knappen. In 1998 werden vervolgens de rigoureuze sloopplannen bedacht.

In mijn waarneming was er was bij bewoners geen draagvlak voor het besluit om duizenden woningen te slopen. Mensen hebben het over zich heen laten komen.

Wat je van veel bewoners hoort is dat de ellende in Hoogvliet is begonnen met de stadsvernieuwing in Rotterdam Zuid. Veel mensen die wegens de stadsvernieuwing weg moesten uit Rotterdam kwamen naar Hoogvliet. Er was geen sociale begeleiding meer via gerichte inplaatsing door corporaties. Alle woningen werden bij het nieuwe systeem van woningtoewijzing aangeboden via de woonkrant.

Hoogvliet kreeg als dorp te maken met een grootstedelijke problematiek. Dat had ook politieke gevolgen. Veel mensen stemden uit protest op een lokale partij die aansloot bij het sterke dorpsgevoel dat in Hoogvliet bestaat.

KoBa-buurt Meeuwenplaat

Gina Thijssse

De KoBa-buurt, voluit Koolvisweg en Baarsweg buurt, bestond uit hoge en middelhoge flatgebouwen met zo'n duizend galerij- en portiekwoningen met veel groen.

Toen ik in 1995 in de KoBa-buurt kwam werken was het plan om alleen de maisonnetteflats te slopen. De rest zou opgeknapt worden. Doel van

mijn werk was samenlevingsopbouw met portiekgesprekken en opzomeren.

Wij zetten in op de delen van de buurt die zouden blijven staan. Ik startte in de KoBa met de Opzoomerbus. Gemeenschappelijke noemer voor bewoners was: een schone buurt. We zijn begonnen met schoonmaakacties en met 'Pret rond de maisonnet', leuke activiteiten op binnenterreinen. Ik ben twee jaar rond het eerste binnenterrein bezig geweest. Uitcindelijk deden meer dan twee honderd mensen mee met een race op een zeephelling. Daarna wilden de andere drie binnenterreinen dat ook. We lieten zien dat de mensen in de buurt wel degelijk iets wilden.

112

Bij portiekgesprekken in de KoBa merkte ik wel dat er postadressen waren en veel doorstroom. Starters die na een paar jaar weer vertrokken. Als die woningen in de stad hadden gestaan, in Pendrecht, was er geen leegstand geweest. Hoger opgeleide vluchtelingen in Hoogvliet gaan direct weer terug naar de stad als ze de kans krijgen.

Iedereen zei bij de start van de portiekgesprekken: je bent gek, het helpt toch niet. Ik vond dat als het daar niet zou lukken het ook in andere buurten zoals de Lampreibuurt niet zou lukken. De inzet van het opbouwwerk in het KoBa-gebied sloeg aan en binnen het team hebben we toen gezegd: daar moeten de meeste uren naar toe.

Hoofdtaak was samenlevingsopbouw, maar ik kwam in de buurt ook dingen tegen die vroegen om belangenbehartiging. Ik heb toen geclaimd dat ook dat tot de taken van het opbouwwerk in dit gebied behoorde, ook al waren afspraken gemaakt met de deelgemeente over samenlevingsopbouw. Op het moment dat we zien dat het niet goed gaat in een buurt moeten we in zo'n gebied een andere rol kunnen innemen.

Deanna Gozzi

Tot mijn taken hoorde ook het houden van portiekgesprekken in de KoBa. Het was een project dat gefinancierd werd vanuit het grote stedenbeleid met een regiegroep van corporatie, deelgemeente en opbouwwerk. Bij de start in februari 1997 werden bewoners geïnformeerd over woningverbetering met een nieuwe keuken, centrale verwarming e.a.

Toen de portiekgesprekken van start gingen waren er al geruchten over sloop. Na het besluit in 1998 tot sloop van de 1000 portiek- en galerijflats aan de Koolvisweg en de Baarsweg is de inzet om er wat van te maken via portiekgesprekken de mist in gegaan.

Gina Thijssse

Het sloophbesluit kwam als een donderslag bij heldere hemel. We hadden als opbouwwerkers steeds aan de mensen verteld dat de portiekwoningen opgeknapt zouden worden. Maasoevers had altijd gezegd: dat blijft staan.

We hebben daarin veel geïnvesteerd terwijl we niet wisten dat het gesloopt zou worden.

Deanna Gozzi

Voor de flats werd in 1998 een verhuurstop afgekondigd. Een volgend deel van de buurt volgt in 2004. Aanvankelijk was de bedoeling dat de sloop in fasen zou plaats vinden. Dat idee is later losgelaten voor een andere procedure: als een flat voor 50% leeg is wordt een sloopvergunning aangevraagd en krijgen mensen een verhuiskostenvergoeding. Als je voor die tijd verhuist krijg je dus geen vergoeding.

Effect van deze regeling is geweest dat de betere portieken het eerst zijn leeggelopen. Mensen die het zich konden veroorloven, zoals tweeverdieners, zijn het eerst verhuisd. De maisonnetteflats met de minst draagkrachtige mensen zitten in 2003 nog steeds vol.

113

Van de 1000 woningen in de KoBa waren medio 2003 nog 300 bewoond. De communicatie met bewoners over de aanpak liep slecht. De corporatie had gezegd dat iedereen die in Hoogvliet wilde blijven wonen een woning in Hoogvliet zou krijgen. Bewoners hadden dat zo opgevat dat ze naar een nieuw buitenwoning zouden kunnen. Dat werd nooit duidelijk tegengesproken.

Er was veel onduidelijkheid over wat er ging gebeuren en waar de mensen naar toe moesten. Door het opbouwwerk en medewerkers van Heel de Buurt, een sociaal programma voor herstructureringswijken, zijn toen een aantal bewoners bij elkaar gebracht. Ze hebben de bewonersgroep, Bezorgde KoBa Bewoners, gevormd. We hebben alle vragen geïnventariseerd waarop geen antwoord was. Daarvan maakten we een boekje en op een bewonersavond werden de vragen voorgelegd aan de corporatie en de deelgemeente.

De bewonersraad wilde dat de BKBB met hen samenwerkte, maar dat weigerde de BKBB omdat ze onafhankelijk van Maasoevers wilde blijven. Verwijt aan de bewonersraden was dat ze een sociaal plan hadden ondertekend met de corporatie waar niemand achter stond. Kritiekpunt is vooral dat je pas in aanmerking komt voor een verhuiskostenvergoeding als 50% van een complex leeg is.

De BKBB werd door Maasoevers erkend als gesprekspartner.

Carla ten Have

Gesprekspartner namens de bewoners over de herstructurering zijn de bewonersraden. De mensen die daarin actief zijn vormen echter geen weerspiegeling van de bevolking.

Bewonersraden fungeren vooral als officiële wettelijk verplichte overlegorganen. Ze zijn er niet op toegerust om bewoners te vertegenwoordigen.

Mensen weten vaak niet wie er in de bewonersraden zitten en met welke dingen je bij hen terecht kunt.

Deanna Gozzi

Uit protest tegen de vertraging van de nieuwbouw sloegen de bewoners van de KoBa in september 2002 zelf een eerste paal voor de nieuwbouw, in aanwezigheid van de voorzitter van de deelgemeente en de directeur van Maasoever. Dat leverde veel publiciteit op.

Imago Hoogvliet loopt deukjes op

Het imago van de voortvarende manier waarop de deelgemeente Hoogvliet de verouderde woningvoorraad aanplakt begint deukjes op te lopen. Onder bewoners van sloopbuurten slinkt het vertrouwen in de beloften van de deelgemeente en woningcorporaties. Sloopoperaties worden uitgesteld. De nieuwbouw ligt, overigens net als elders in de stad, al een tijdje op zijn gat.

Over de kritiek en onvrede is de laatste maanden veelvuldig bericht en dat heeft geleid tot bezorgdheid onder Hoogvlietse deelraadsleden. Ze zitten met brandende vragen. Want komt met de uitstel van de sloop in een deel van Hoogvliet de herstructurering in de gehele deelgemeente in gevaar? En is de belofte dat niemand door de sloop- en nieuwbouwoperatie de deelgemeente uit wordt gejaagd nog steeds van kracht? En misschien wel het belangrijkste: klopt het dat bewoners van te slopen buurten het vertrouwen verliezen in de beloften van de deelgemeente en de twee woningcorporaties?

Uit: Rotterdams Dagblad 21 januari 2003

November 2002 werden de resultaten bekend gemaakt van een enquête die de BKBB hield onder bewoners. Daarin worden een reeks van aanbevelingen gedaan om het verhuisproces beter te laten verlopen.

De mogelijkheden voor bewoners uit de KoBa om te verhuizen naar de nieuwbouw zijn beperkt. Je moet een vette portemonnee hebben. Gezegd is dat de eerste woningen die worden opgeleverd bereikbare woningen zijn. Dat zijn 125 woningen in het project Hofeiland tegenover het KoBa-gebied. De bouw is medio 2003 begonnen en het project wordt in 2005 opgeleverd. Verder worden torens gebouwd met koopwoningen, de Oosterbaken en de Noorderbaken. Anders dan in de stadsvernieuwing is het uitzondering in plaats van regel dat je kunt doorschuiven van een oudbouwwoning naar de nieuwbouw.

Carla ten Have

De nieuwbouw loopt ook erg achter op de sloop. Als bewoners van de KoBa naar een nieuwbouwwoning zouden willen moeten ze eerst tijdelijk ergens anders heen. Je moet dan dubbel verhuizen. Je krijgt wel iets meer verhuiskostenvergoeding maar er is bijna niemand die daarvoor kiest.

Deanna Gozzi

Aanvankelijk werd wel gezegd: eerst bouwen en dan slopen. Maar dat lukte niet. De kans dat je in een nieuwe woning terecht komt in je eigen buurt wordt steeds kleiner. Ik schat dat uiteindelijk een stuk of tien bewoners uit de KoBa in de nieuwbouw komen.

Er wordt niet precies bijgehouden waar bewoners die vertrekken naar toe gaan. Sommigen hebben er voor gekozen om gebruik te maken van een voorrangsregeling voor de nieuwbouw en tijdelijk te verhuizen naar de Lampreibuurt. Anderen gaan naar Nieuw Engeland of naar Pernis.

De meeste bewoners zijn aangewezen op bereikbare huurwoningen en dat lukt nog steeds. Maar veel bewoners van de maisonnetteflats zitten wachten nog steeds op een bereikbare woning elders. Zij kunnen niet verhuizen omdat ze de verhuiskostenvergoeding nodig hebben en die krijgen ze pas bij een leegstand van 50%. Ik denk dat de grootste knelpunten bij de herhuisvesting nog komen.

115

Conclusies van enquête door Bezorgde KoBa Bewoners

- Het vertrouwen op een eerlijke en goede toekomst voor de mensen die gedwongen moeten verhuizen i.v.m. sloop dient herwonnen te worden.
- De huidige KoBa-bewoners voelen zich enigsins vergeten en buitengesloten van de fraaie nieuwbouwplannen.
- Mensen met een smallere beurs voelen zich niet meer welkom in deze buurt, men ziet alleen aandacht voor het economische belang. Dat mag niet de inzet zijn bij de nieuwbouw!
- Men wil niet twee keer moeten verhuizen om een kans te maken om terug te keren naar deze buurt.
- Aandacht voor de grote groep alleenstaanden en senioren! Laat hen niet in de kou staan.
- Aandacht voor de sterke wijkbinding onder de respondenten. Start de nieuwe wijk/buurt met de sociale pijlers die er zijn. Gun de mensen de kans hier deel van uit te maken.
- Laat mensen niet in het ongewisse, maar zorg dat een ieder goed en tijdig geïnformeerd wordt omtrent zaken die te maken hebben met de herhuisvesting in het algemeen.
- Inventariseer goed wat iemands mogelijkheden zijn maar ook wat de wensen zijn. Doe dit door opnieuw woonwensgesprekken te voeren met ALLE bewoners van de KoBa-buurt. Dat is de enige manier om een eerlijk en realistisch beeld te krijgen aan de hand waarvan men kan bepalen waarvoor en wat er gebouwd zou moeten worden, om de voortgang van de herhuisvesting te waarborgen.
- Veiligheid en leefbaarheid zijn belangrijke factoren in de KoBa buurt. Men is er niet gerust op dat deze gewaarborgd blijven naarmate de tijd vordert.
- Een belangrijke taak ligt bij alle betrokken partijen om open te staan voor vragen en zorgen van de huidige KoBa bewoners, om het leed zoveel mogelijk te verzachten.
- De wijk staat nog altijd bekend als een groene wijk en er wordt veel waarde aan gehecht dit te behouden. In de nieuwbouwplannen zal dit grote aandacht vragen.

Uit: Eindrapportage BKBB-Enquête, Bezorgde KoBa bewoners, november 2003

Gina Thijssse

De BKBB kan een actieve rol spelen omdat er al veel contacten waren in de buurt. KoBa was een hele actieve buurt en er was een grote buurtsbinding ontstaan. Mensen gaan dan ook eerder knokken voor hun buurt. Er was een groep mensen in de buurt die zei: ik wil hier niet meer weg. Dat is een verschil met andere buurten, zoals de Troubadourlaan in Oudeland waar de mensen na de verhuurstop massaal uit de flats zijn vertrokken.

Buurtsbinding is heel belangrijk voor mensen. Als dat aanwezig is zetten mensen zich in. Anders maakt het toch niet uit en is de reactie: het is hier een zootje, ik verhuis wel.

116

Deanna Gozzi

De BKBB wil doorgaan tot de laatste bewoner van de buurt naar tevredenheid is verhuisd. Ze proberen dat ook goed in de gaten te houden. Dat moet ook want mensen krijgen soms een woning aangeboden die nog kleiner is dan ze nu hebben.

Gina Thijssse

Bewoners krijgen een woonwensengesprek. Maar ik kom mensen tegen die niet begrijpen wat er gebeurt in zo'n gesprek. Ze zeggen tegen de corporatie: u weet waar ik woon, en ik wil ongeveer eenzelfde woning. Er worden dan dingen aangekruist en ze zetten daar een handtekening onder. Ze gaan soms zwaar de mist in. Het is moeilijk om zicht te krijgen op problemen want het gaat allemaal per individu. Het opbouwwerk beschikt ook niet over vooruitgeschoven posten in wijken in de vorm van een wijkwinkel waar mensen terecht kunnen met problemen.

We werken als opbouwwerkteam vanuit een centraal punt. We richten ons als opbouwwerk sterk op samenlevingsopbouw en opzoomeren. Het opvangen van geluiden van individuele bewoners die te maken hebben met de herstructurering hebben we nog niet goed in de vingers.

We hebben wel praathuizen, ontmoetingsplekken in een leegstaande woning worden gerund bewoners zelf voor zover mogelijk. Dat werkt goed. Mensen krijgen daar vertrouwen van andere bewoners en gaan dan praten. Vaak willen mensen voor anderen niet weten hoe rot ze er bij zitten. Maar als ze het bij anderen herkennen gaan ze er wel over praten.

Deanna Gozzi

Ze houden elkaar dan ook een beetje in de gaten en steunen elkaar. De een heeft beter contact met de woningcorporatie dan de ander. Er is altijd het risico van geïsoleerde mensen van wie je niet weet wat er mee gebeurt.

Maar in de praathuizen kun je niet terecht voor informatie en advies. Bewoners organiseren daar vooral sociaal-culturele activiteiten. In de

KoBa wordt nu minder geïnvesteerd in samenlevingsopbouw en onderlinge contacten. Naast ondersteuning aan het praathuis Villa Kakelbont gaat de meeste inzet gaan naar de BKBB die vooral doet aan belang behartiging bij de herhuisvesting.

Heel de Buurt deed huisbezoeken waarbij ook sociale problemen aan de orde kwamen. Individuele problemen werden doorgesluist naar de instanties die daarover gaan. We hebben samen een taalcursus opgezet omdat er veel mensen met een taalachterstand bleken te zijn. Via Heel de Buurt werden mensen ook betrokken bij activiteiten van het opbouwwerk en het sociaal cultureel werk.

Ik heb positieve ervaringen met deze werkwijze. Als je via huisbezoeken met bewoners thuis praat kun je mensen echt ontmoeten. Het is een heel intensieve werkwijze en je kunt ook niet voor iedereen iets betekenen. Mensen die werden doorverwezen kwamen soms op een wachtlijst. Het bleek heel moeilijk om een goede samenwerking te organiseren met andere instellingen die nodig zijn om een aanbod te kunnen doen voor zorg, schuldsanering of scholing.

117

Gina Thijssse

Samenwerken met instituties als de Sociale Dienst en Arbeidsbureau is moeilijk. Bij de start zei Eric Geraets, projectleider van Heel de Buurt: dat gaan we allemaal regelen binnen Heel de Buurt. Ik had eerder als coördinator arbeidsmarkttoeleiding in Feijenoord meegeemaakt dat alle organisaties hun inzet voor werklozen op elkaar moesten afstemmen. Dat was een drama. Ik had grote twijfels of het hier zou lukken en dat is ook uitgekomen. SoZaWe en Arbeidsbureau zijn hele logge apparaten en je bent afhankelijk van individuen. Als opbouwwerk hebben we geen tijd om die contacten te leggen. Je kunt hooguit signaleren en kwesties neerleggen. Je bent aangewezen op samenwerking met programma's van anderen. Dat kan wel wat opleveren als de lijnen kort zijn en snel gereageerd wordt op signalen. In een gebied als Hoogvliet of in bepaalde buurten zou zo'n werkwijze mogelijk moeten zijn maar het is nog niet goed gelukt.

Deanna Gozzi

Ook op het gebied van beheer en veiligheid is samenwerking nodig met anderen. Buurtconciërges vervullen een heel belangrijke rol. Omdat het goed gaat in de KoBa met de veiligheid is daarop inmiddels bezuinigd. Bewoners dwingen zelf in overleg met Maasoevers veiligheidsmaatregelen af zoals het afdichten van woningen met stalen platen en het plaatsen van hekken. Het is in de KoBa-buurt redelijk gelukt om de leefbaarheid op peil te houden. Er zijn wat brandjes geweest in leegstaande woningen en enkele woningen werden gekraakt. Dat wordt gedoogd als er geen

overlast is, maar woningen die leeg zijn worden wel ontmanteld. Er hebben zich geen rampzalige situaties voorgedaan.

In een sloopbuurt als de KoBa is een belangrijke taak van het opbouwwerk om er voor te zorgen dat mensen mondig genoeg zijn om invloed uit te oefenen in hun situatie. Dat ze van de geringste middelen, de woningen, het beste kunnen krijgen. In een buurt als de Lampreibuurt die nog een hele tijd blijft staan richt je je als opbouwwerker meer op onderlinge contacten en samenlevingsopbouw.

Gina Thijssse

118

Ik ga er van uit dat alles wat ik in mensen investeer en wat ze leren winst is voor die mensen. Je kunt mensen veel leren bij processen in de buurt, van het omgaan met de buren tot het opzetten van een actie. Het gaat om het proces en om het product. Mensen doen in hun leven altijd hun voordeel met wat ze leren. Wat het voor een buurt oplevert of voor Hoogvliet is een tweede. De persoonlijke ontwikkeling van mensen is voor mij het belangrijkste.

Vergadering raadscommissie volkshuisvesting deelgemeente Hoogvliet op 23 januari 2003 n.a.v. perspublicaties over stagnatie in de herstructurering en uitstel van de sloop

Martien Kromwijk (directeur Maasoevers) deelt mee dat overleg is geweest met de Vereniging van Bewonersraden naar aanleiding van een brief van de gezamenlijke bewonersorganisaties over stagnatie in de nieuwbouw en knelpunten in de herhuisvesting. Er is geen sprake van uitstel van de sloop. Er is wel gesproken over 'opplussen' van bestaande flats ten behoeve van herhuisvesting. We houden vast aan de afspraken die in 1998 werden gemaakt met bewonersraden.

Maasoevers en de Vereniging van Bewonersraden stelden in 1998 vast dat er vijf knelpunten waren:

1. De grote instroom van nieuwkomers tast het sociale draagvermogen aan
2. Onderhoud en renovatie kost veel (60.000 gulden per woning) maar levert niets op
3. Er is leegstand van 1000 woningen en dat heeft een negatief effect op de omgeving
4. Door de aanpak van blokje bij blokje ontstaan stadsvernieuwingsnomaden
5. Om perspectief te bieden voor Hoogvliet naast de Vinexgebieden is een groot-schalige aanpak nodig

Dit leidde in oktober 1998 tot het plan 'Hoogvliet aan zet' met de sloop van 5000 woningen en de verkoop van 2000 woningen.

Daarbij werden de volgende afspraken gemaakt met de bewoners:

- mogelijkheid tot terugkeer in een bereikbare woning voor iedere bewoner die dat wenst
- maatregelen om de leefbaarheid tijdens het proces te handhaven
- kwalitatief goede nieuwbouw
- partnerships in een sociaal en economisch programma
- monitoring van de voortgang per kwartaal

Voor 2.500 woningen werd in 1998 een verhuurstop afgekondigd. In 2004 volgt een verhuurstop voor nogmaals 2.5000 woningen.
Het tempo van vervolgacties wordt bepaald door het vertrek van bewoners:
bij een leegstand van 50% in een blok wordt een sloopbesluit aangevraagd
met urgентie en stadsvernieuwingsvergoeding voor nog zittende bewoners.
Per kwartaal wordt een bulletin uitgegeven met gegevens over de leegstand.
Er worden afspraken gemaakt met de Vereniging van Bewonersraden over een sociaal plan, informatie en zeggenschap.

Er is vertraging bij de nieuwbouw omdat verschillende procedures meer tijd vragen. Dat komt deels door de 'omgekeerde planvorming'. De volgorde is normaal: van stedenbouwkundig plan naar bouwplan. In Hoogvliet is de volgorde: van wenselijst in 1998 naar structuurschets naar nieuwbouw. Dat levert lange procedures op. Daar komt bij dat het gaat om een grootschalige plan met een looptijd van 10 tot 12 jaar, terwijl de financiering via het ISV een dekking kent van 4 jaar.

Bewoners in KoBa-gebied sloegen in juni 2002 zelf een eerst paal om de aandacht te vragen voor de vertraging in de nieuwbouw met twee jaar.

Maasoevers heeft de volgende acties ondernomen: verzoek om een noodwet herstructureren aan het Rijk om procedures te versnellen en afspraken met gemeente Rotterdam over productie van ruimtelijke plannen. De mogelijkheden voor herhuisvesting zijn vergroot met het aanbod van 'voorrangs-garantiewoningen' in de voorraad waarvoor per 2004 een verhuurstop ingaat.

Deze mogelijkheid is een vrije keuze, en brengt mee dat bewoners twee maal verhuizen om voorrang te houden op het aanbod van een nieuwe woning. De beschikbaarheid van woningen voor huishoudens die in Hoogvliet willen blijven is beperkt. Voor deze groep zal actief worden bemiddeld en aangeboden.

Jacqueline Cornelissen (portefeuillehouder ruimte) geeft aan dat al veel is gebeurd: er zijn 4 structuurschetsen geproduceerd en een ontwikkelingsvisie. Ook voor de financiering van de plannen zijn stappen gezet. De corporatie nemen een onrendabele top van 50.000 euro van sociale huurwoningen voor hun rekening. De herstructureren gaat om mensen. Sloop van 5000 woningen en verkoop van 2000 woningen betekent onzekerheid voor duizenden mensen. Daarom praten we vanaf 1998 steeds met de mensen om ze te betrekken bij het proces. Bewoners van Oudeland zijn voorlopers, door hun betrokkenheid bij het structuurplan.

Bedoeling in 1998 was dat de nieuwbouw start voordat wordt gesloopt. Dat lukte niet. In plaats van 2 jaar moeten bewoners 4 jaar wachten. De corporaties houden veel individuele gesprekken met bewoners en overleggen met bewonersraden en hun achterban. Toch blijkt in de KoBa dat mensen het gevoel hebben dat ze in de kou staan. We gaan met hen in gesprek.

119

Lampreibuurt, Meeuwenplaat

Deanna Gozzi

De Lampreibuurt (950 woningen) bestaat hoofdzakelijk uit portiek- en galerijwoningen. Voor een deel van de complexen, in bezit van Maasoevers, wordt volgens plan in 2005 een verhuurstop ingesteld. Een ander deel, in bezit van Vestia, blijft langer staan. In 2008/2009 wordt bekeken wat daarmee gedaan gaat worden.

De Lampreibuurt was tot voor vier jaar een betere buurt. Er was veel

vraag naar de woningen en weinig verloop. Dat veranderde toen de plannen voor de herstructurering van Hoogvliet naar buiten kwamen. De Lampreibuurt werd daarin aangegeven als toekomstig sloopgebied. De afgelopen jaren zijn veel van de oorspronkelijke bewoners vertrokken en kwamen sociaal zwakkere groepen naar de buurt. Er worden ook ‘bijzondere groepen’ gehuisvest in de buurt. Een blok van Vestia wordt voor de helft verhuurd aan psychiatrisch ziekenhuis Delta voor begeleid wonen.

Een aantal woningen wordt gebruikt als wisselwoning voor mensen uit sloopflats die naar een nieuw bouwwoning willen. Maar dat is een klein aantal. Er vestigen zich nu ook starters uit Rotterdam in de buurt omdat Maasoevers is begonnen met een nieuw systeem van woningtoewijzing waarbij woonduur en inkomen niet langer bepalend is en woningen worden verloot om starters meer kans te geven

Verder kwamen veel Antillianen in de buurt wonen, sommigen rechtstreeks uit de Antillen. Er zijn woningen waar 15 mensen wonen. Het is daar een komen en gaan en je ziet steeds andere gezichten. Vestia zegt dat ze niets kunnen doen tegen overbewoning omdat het gaat om mensen die zich niet laten registreren.

Vestia heeft plannen om mensen met eenzelfde leefstijl bij elkaar te laten wonen. Dat kan inhouden dat in een blok alleen Antillianen wonen die zo veel lawaai kunnen maken als ze willen, harde muziek kunnen draaien en buiten kunnen barbecuen. Bedoeling is samenwonen op basis van eenzelfde leefstijl, niet van afkomst.

Bij overlast worden mensen aangesproken. Vestia heeft leefregels afgesproken waarbij bewoners keurig een lijstje hebben ondertekend: niet vervuilen van de trap, niet plassen in de lift, schoonhouden van het balkon, geen geluidsoverlast veroorzaken e.a. Uitzetting wegens overlast vindt naar mijn indruk niet plaats, wel wegens huurschuld.

Op dit moment vinden ‘blokgesprekken’ plaats die zijn georganiseerd door Vestia, Heel de Buurt en opbouwwerk. Bewoners krijgen eerst een huisbezoek en worden dan uitgenodigd voor een gezamenlijk gesprek. De gesprekken over woonafspraken doet de corporatie. Ik doe de vervolggesprekken en ondersteun groepjes in een blok die daaruit voortkomen. Ze zetten zich in voor gezamenlijke schoonmaakacties, de aanschaf van een hoge druk spuit om de boel schoon te maken, het meten van geluidsoverlast. Zo worden vijf blokjes aangepakt. De plannen liggen nu bij Vestia met een verzoek om geld.

De problemen die we tegen komen zijn sterke vervuiling, plassen in het portiek, blowende jeugd in portieken. Een van de oplossingen is het beter afsluiten van portieken en afspraken over sleutelbeheer. Van een

blok met 24 woningen zijn honderden sleutels in omloop en de kelders worden gebruikt door mensen die niet zelf in die blokken wonen.

Om tegen te gaan dat mensen via de galerij naar binnen klimmen worden stangen met punten aangebracht. Er zit groot onderhoud in de planning en de schoonmaak van de trap en de hal wordt verbeterd. Er is weinig onderling contact. Contacten beperken zich tot de bewoners van de 'oude stempel'. In één blok zijn ze nog in de meerderheid, in andere blokken zijn het nog enkelingen en zijn de meeste bewoners nieuw.

De blokgesprekken zijn een vervolg op het ondertekenen van de leefregels. De gesprekken vinden plaats omdat de leefregels nog geen resultaat hebben. Vestia heeft een huismeester aangesteld. De politie komt ook wel eens kijken, maar het is niet hun taak om op te treden tegen portiekplassen.

Het opbouwwerk steekt uren in de blokgesprekken uit het reguliere budget, ook om goodwill te kweken bij de corporatie. Als Vestia de aanpak steunt zal ze in de toekomst ook moeten mee betalen aan opbouwwerk. Het blijkt dat de sociaal medewerkster van de corporatie dit soort werk niet alleen kan.

Twee jaar geleden was er overlast van rondhangende jongeren in de Grondelstraat bij het metrostation. Na klachten van bewoners trad de politie toen wat harder op. Een jongerenwerker legde contacten met de jongeren en ik deed huisbezoeken bij bewoners. De afspraak werd gemaakt dat de jongeren tot elf uur 's avonds buiten mochten dominoën en dat ze daarna moesten opruimen. De politie controleerde vier weken consequent of ze zich daaraan hielden. Het was toen even rustig maar nu zijn er veel nieuwe mensen bij gekomen die de afspraken niet kennen.

Er zijn vier plekken waar jongeren (soms 'oudere jongeren', van boven de veertig) rondhangen. Dat is bedreigend. Het zijn grote mannen met bierblikjes die veel lawaai maken. Ze maken rondjes met scooters en intimideren mensen. Bewoners die er wat van zeggen worden gepest en auto's worden bekrast. Het is niet leuk.

Er worden ook veel illegale barbecues gehouden. Op zich hebben mensen daar niet veel problemen mee, maar het gaat gepaard met harde muziek uit auto's, er wordt veel bier gedronken, ze laten rommel achter en de kelder wordt gebruikt als openbaar toilet. De bewoners zijn daar niet blij mee, maar ze durven de mensen ook niet aan te spreken omdat ze vrij agressief zijn.

Wat mij betreft moeten mensen gebruik kunnen maken van het openbare terrein. Wat niet mag is racen over trottoirs, maar ik vind het niet mijn taak als opbouwwerker om die mensen aan te spreken. Als de politie

dat niet doet vind ik dat bewoners gelijk hebben als ze daarover klagen. Muziek moet kunnen, maar hou in de gaten hoe hard het is. Er is nu wat meer tolerantie dan enkele jaren terug naar muziek en naar mensen die buiten zitten. Toen was de buurt in rep en roer wegens overlast en incidenten. Maar er moet niet vanuit tien woningen tegelijk verschillende muziek komen.

We hadden het idee om de decibellen te meten van de muziek die uit de woningen komt. Zo iets zou je samen met de politie moeten doen, maar ik zie de politie niet snel met ons om de tafel zitten om een leuk plan uit te werken. De wijkagenten komen wel af en toe naar het uitvoerders-overleg in de buurt maar dan vertellen ze over de boeven die zijn opgepakt. Hun houding is: we houden ons bezig met criminaliteit en niet met overlast. Uit bijeenkomsten met de deelgemeente over veiligheid blijkt dat overlast probleem nr. 1 is bij bewoners en de politie heeft beloofd daaraan meer te gaan doen.

Er woont een aantal criminelen in de buurt. Volgens zeggen wordt gedeald. Dat is niet vreemd als je weet dat veel jongeren geen adres, geen inkomen en geen werk hebben maar wel op Nike-schoenen lopen. Je weet waar het geld vandaan komt. Bekend is dat er wordt gehandeld in gestolen fietsen maar er is geen openlijke drugshandel.

Nieuwkomers in de buurt die rechtstreeks uit Curaçao naar de Lampreibuurt komen hebben geen sociale begeleiding. Ze hebben contact met mensen die hier wonen en trekken bij hen in. Mensen die hier al wonen maken vaak ook misbruik van de nieuwkomers. Omdat ze zich niet inschrijven zijn ze er formeel niet en kunnen ze bij overlast ook niet worden uitgezet. Het zou veel ellende besparen als ze een adres zouden hebben. Nu trekken ze bij iemand in en moeten wel huur betalen zonder dat ze een inkomen hebben. Als ze bij de start opvang zouden hebben is de kans dat ze de verkeerde kant op gaan kleiner.

Er zou hier in de buurt begeleid wonen moeten zijn waarbij jongeren een kamertje krijgen, begeleiding en een opleiding. Jongeren moeten leren om hun kamer schoon te maken, rekeningen te betalen en sociale discipline te ontwikkelen. Daarover wordt op hoger niveau veel overlegd, maar er zijn te weinig uitvoerende mensen. We hebben geopperd om in de Lampreibuurt ook zo'n initiatief te starten. Als je zo iets voorstelt is de reactie: doe het maar. Maar je kunt zo iets niet op je eentje starten. Er zijn voorbeelden elders maar de ontwikkeling van zo'n project vraagt samenwerking tussen veel partijen: maatschappelijk werk, sociale dienst, scholen. Behalve Goals, voor Antilliaanse jongeren ken ik al die instanties niet. Heel de Buurt heeft geprobeerd relaties te ontwikkelen tussen verschillende instellingen en de buurt, maar gebleken is dat de kans van slagen sterk afhankelijk is van personen.

In de Lampreibuurt hebben we ook een praathuis opgericht, 't Preischoteltje. Er doet een club bewoners mee die er al lang woont en in principe erg boos was op de nieuwkomers. Ze nemen nu wel allerlei initiatieven en komen eens in de week bij elkaar. In mei organiseerde een werkgroep met Nederlandse, Antilliaanse en Turkse bewoners een buurtbasketbaltoernooi. De Antillianen in de werkgroep zijn prachtige en ook leeftijdsgemengde mensen. De zittende bewoners zien daardoor dat niet 'de Antillianen' een probleem zijn, maar een bepaalde groep. Dat is heel belangrijk, ook voor de Antillianen zelf. Ze zijn zelf ook niet trots op de jongens die op straat hangen. Het is belangrijk dat de 'goede Antillianen' naar voren komen en zich actiever inzetten. In de Lampreibuurt gebeurt dat en ook in de KoBa zijn enkele Antilliaanse mensen actief.

123

Theater voor en door bewoners

Deanna Gozzi

In de Meeuwenplaat maakten we drie theaterproducties over hoe bewoners de veranderingen van buurt ervaren. De stukken werden geschreven op basis van interviews met bewoners.

Eerste productie was Voorheen Goudkust, over de verandering van de Lampreibuurt. Daarna volgden Niemandsland, een jongerenproductie, en Wachtkamerverhalen, met bewoners uit de KoBa-buurt.

De theatermakers Cees Bavius en Pieta Bot van BAF, Bureau d'Arts sans Frontières, en het opbouwwerk werkten daarbij samen. Onze taak was mensen te zoeken om mee te doen aan de interviews of als speler en begeleiding van de bewoners bij de repetities en de voorstellingen.

Verder deden we veel productiewerk.

Bij het zoeken van bewoners voor Goudkust streefden we naar een diverse groep zodat er niet alleen een blank verhaal uit zou komen. In de interviews en het script is dat er goed uit gekomen. In de uiteindelijke voorstelling speelden vijf autochtone en drie allochtone buurbewoners. Daarnaast deed een Hindoestaanse gastrolspeler mee, omdat voor zijn rol geen allochtone buurbewoner te vinden was die rol wilde spelen. In het begin deed ook een Antilliaanse moeder met drie kleine kinderen mee. Doordat ze geen oppas had kwam ze vaak te laat of moest ze haar kinderen 's avonds mee nemen. Zij is afgehaakt. Een andere allochtone vrouw viel af omdat ze het niet gecombineerd kreeg met haar drukke baan. Tijdens de laatste voorstelling ontstond een clash achter de schermen. Er zaten die avond veel Antilliaanse jongeren in de zaal. Toen een autochtone bewoonster daar een negatieve opmerking over maakte, werd een Surinaamse speelster heel boos. "Eerst wordt er altijd gezeurd dat allochtonen niet komen en als ze er wel zijn is het weer niet goed."

Carla ten Have

Als bij een overwegend Nederlandse groep mensen komen van andere culturen, met andere belangen en een andere manier van kijken naar afspraken is de kans groot dat ze niet worden geaccepteerd. Tegen mensen die steeds te laat komen en hun tekst niet leren zegt de groep niet: we helpen je wel. Het is echt een taak voor ons als opbouwworkers om daar extra aandacht en tijd in te steken en om nog een keer de tekst met iemand door te lopen. Soms moet je een passage 'herschrijven' in een taal die past bij de persoon.

Daar komt bij dat er altijd spanningen zijn in een groep. De een heeft een grote rol, de ander een kleine. Sommige mensen kunnen hun tekst niet goed onthouden en krijgen het verwijt dat ze niet genoeg hun best doen.

124

Bewoners hadden bij Goudkust ook behoefte om te praten omdat er bij hen veel gebeurde. Het stuk ging over de achteruitgang van hun buurt. Mensen wilden kwijt wat ze hadden meegeemaakt. Het stuk riep veel emotie op en het was onze taak om dat op te vangen.

De spelers hadden het gevoel dat ze met het stuk hun leven in de buurt afsloten. Goudkust was op dat moment, eind 2001, het verhaal van de buurt. Dat het allemaal langer duurt en dat ze er nu nog zitten was toen niet te voorzien.

Voor de mensen die mee doen aan zo'n productie helpt dit theater bij het verwerkingsproces van het afscheid van de buurt.

Deanna Gozzi

De mensen die tot het eind bleven vonden het geweldig. Je bent drie tot vier maanden heel intensief met elkaar bezig. De repetities kosten heel veel tijd en energie. En dan loop je naar het eind en heb je die voorstellingen, met spotlights en al die mensen die naar je toe komen en je complimenten geven. Er zijn allerlei bobo's. Dat is geweldig. Veel spelers van Goudkust hebben zoveel zelfvertrouwen gekregen door de voorstelling dat ze zich de mond van de buurt zijn gaan voelen. Zo gedragen ze zich ook. Ze voelen zich ook bevoegd om dingen te zeggen, tegen andere bewoners en ook tegen de corporatie en de deelgemeente. Bij een aantal mensen zie je in bepaalde situaties de personages en zinnen uit het stuk weer te voorschijn komen.

Bij de laatste voorstelling van Goudkust gebeurde iets bijzonders. De zaal zat vol jongeren. In het stuk zijn zij de boosdoeners die met scooters voor het portiek staan en overlast veroorzaken. De jongeren in de zaal herkenden zich direct in de situaties die werden neergezet. Ze reageerden en gingen allerlei dingen roepen. Ze protesteerden tegen het beeld dat zij de veroorzakers waren van overlast en verloedering van de wijk.

Carla ten Have

Het was een hele spannende voorstelling, ook voor de spelers. Ze werden geconfronteerd met een zaal vol jongeren. "Dit moet de beste voorstelling worden," zeiden ze tegen vooraf elkaar. "We zullen die jongeren eens duidelijk laten horen wat we van ze vinden." Maar het was natuurlijk heel spannend en ze waren ook wel bang. De jongeren roerden zich behoorlijk, maar het ging wel goed. Ze bleven na de voorstelling zitten en er ontstond een discussie. De jongeren zeiden hoe zij het zagen. Ze zeiden dat ze ook een stuk wilden doen om aan al die oude mensen te laten zien hoe het is om als jongere in deze buurt te moeten leven.

Deanna Gozzi

Cees Bavius en de deelgemeente spongen daar direct op in. Er waren al interviews gedaan voor een productie in een andere buurt, maar de plannen werden gewijzigd. Pieta Bot deed interviews met jongeren, ook met de jongeren die bij de voorstelling waren. De jongerenraad was ook enthousiast over het maken van een voorstelling, en zij zorgden voor twintig jongeren die geïnterviewd wilden worden. De jongeren deden hun verhaal, maar ze wilden niet allemaal meedoen in het stuk. Wat bleek: de meeste konden niet lezen. Dat was een grote drempel om een stuk te leren. Ondanks machogedoe, veel van de jongeren waren Antilliaans, bleken ze ook klein.

Het was een ingewikkelde groep. Het speelde in een periode dat de hele Lampreibuurt op zijn kop stond wegens jongerenoverlast. Een groep die overal vandaan kwam verzamelde zich bij het metrostation in de Lampreibuurt. Drie maand later waren ze allemaal weer weg.

125

Niemandsland, voor bewoners door jonge bewoners

"Weet je hoe ze dit vroeger noemden? Goudkust. Nu is het een komen en gaan en komen en gaan. En gaan... Voor mij is dit Niemandsland."

Met deze woorden van Janice begint de jongerenvoorstelling *Niemandsland*. Haar vriend Juraldi is weg. Janice en hij zijn, net als de meeste jongeren in het stuk, opgegroeid in Oudeland. Door de herstructurering is hij al twee keer verhuisd, nu naar Maassluis. Of all Places. Niemandsland is het eigenlijke voor alle elf jongeren. Of ze nu uit Oudeland komen, uit Afghanistan of uit Curaçao. Niemandsland, waar je opnieuw een plek moet vinden, waar je mist wat vertrouwd was, waar je je staande moet houden tussen nieuwe vrienden en een bedreigende buitenwereld.

Flyer voor theaterproductie *Niemandsland*, juni 2002

Twee jongens uit de buurt vielen tijdens de repetities af omdat ze waren opgepakt door de politie. Een van hen had zijn voetbaltrainer in elkaar geslagen. De wat 'bravere' jongens bleven over.

De jongerenwerker die het stuk zou begeleiden, werd door de jongengroep niet geaccepteerd.

Het was een jonge groep, tussen 16 en 21 jaar. Het was een moeilijk proces want ze waren erg speels. Regisseur Cees Bavius had een deadline, dus voetballen en muziek luisteren kon niet.

Carla te Have

Het was mooi weer en bij een pauze gingen ze naar buiten. Je kreeg ze dan niet meer binnen. Tot ergernis van Cees Bavius die vindt dat je er helemaal voor moet gaan en voor wie er op zo'n moment niets anders bestaat dan toneel. Maar een afspraak met een vriendin ging voor de jongeren boven een repetitie.

Het viel niet mee om de groep en Cees Bavius op één lijn te houden. Het botste. De regisseur had een beeld voor ogen van een toneel met zand waarin de spelers lopen op blote voeten. Reactie was: "Doe even normaal. Ik ben geen zwerver." Uiteindelijk liepen ze op Nikes door het zand. Maar de voorstellingen liepen perfect.

126

Carla ten Have

De jongeren waren bij de voorstelling enorm relaxed. Voor de première van Goudkust hadden bewoners druppeltjes en ademhalingsoefeningen nodig tegen de stress. De jongeren zaten voor de voorstelling rustig te computeren en te bellen.

Er was ook strijd in de jongerengroep wie welk plekje had, net als bij de volwassenen, maar de jongeren zijn wel maatjes geworden.

Het is niet makkelijk om publiek te vinden voor de voorstellingen. De spelers moeten zelf zorgen voor een deel van het publiek, met kennissen en familie. In de wijk wordt veel aan PR gedaan naar bewoners voor wie het bedoeld is. Maar mensen die nooit toneel hebben gezien vinden het iets moeilijks om naar toe te gaan. Er zijn ook mensen die denken: wat stelt dat voor, een stuk dat gespeeld wordt door bewoners. Om dan de boodschap over te brengen dat ze jouw verhaal vertellen in het stuk is lastig.

Spelers vinden het heel belangrijk dat ook vertegenwoordigers van de deelgemeente, de corporatie en de politie komen kijken. Ze willen overbrengen wat die herstructurering voor hen als bewoner betekent. Wat het inhoudt dat een hele buurt uit elkaar wordt gerukt en dat je alles wat je gewend bent kwijt raakt. Dat komt in de voorstellingen ook duidelijk en vrij hard over.

Medewerkers van corporatie en deelgemeente werden ook nadrukkelijk uitgenodigd. Soms begrepen ze niet hoe belangrijk mensen het vinden dat ze komen. "Ik heb me eigenlijk nooit gerealiseerd dat mensen iedereen om zich heen kwijt raken," was de reactie van een corporatiemedewerker. "Het is ingrijpender voor bewoners dan ik me realiseerde."

Deanna Gozzi

Het theater werkt als eye-opener, en zo is het ook bedoeld. Na de voorstelling krijgen wij als opbouwwerkers te horen van mensen van de corporatie: er gebeurt heel wat met de mensen, wat gaan jullie daarmee doen?

Een ander effect is dat iemand door het stuk een bekende persoonlijkheid wordt in de wijk. Je kunt mensen er ook op aanspreken dat ze van zich moeten laten horen als het nodig is. Dat doen ze dan ook. Niet iedereen doet dat even goed, maar ze brengen wel duidelijk over dat ze geven om hun buurt. Ze nemen meer verantwoordelijkheid.

Carla ten Have

Omdat de spelers een groep zijn geworden kunnen ook zwakkere mensen meekomen en groeien. Mensen die veel dingen niet kunnen of niet durven vallen vaak een beetje weg. Ze leren tijdens zo'n productie dat ze ook iemand zijn. Ze zien van anderen hoe dingen werken en groeien in zo'n proces. Als je op het toneel hebt gestaan en een paar honderd mensen hebben jou gezien, dan ben je op eens iemand geworden, ook al vond iedereen je daarvoor onbelangrijk of een raar type.

127

Deanna Gozzi

Om te werken aan zo'n theaterproductie moet je wel een gedreven iemand zijn. Bij Goudkust werd het op een bepaald moment teveel. Ik deed alles, van het vinden van bewoners tot het verkopen van de kaartjes. Later hebben we een betere taakverdeling gemaakt en zijn een aantal productietaken overgenomen door mensen van de corporatie en de deelgemeente.

Carla ten Have

Als opbouwwerker heb je een belangrijke taak in het proces. Het selecteren en bij elkaar brengen van de mensen, en daarna het bij elkaar houden van de spelers. Je moet snel door hebben wat er speelt tussen mensen en waarvoor aandacht nodig is. Dat zou een kwaliteit moeten zijn van sociaal cultureel workers en opbouwworkers. Maar bij een theaterproductie is een extra zintuig nodig omdat het een heel heftig proces is. We weten na een aantal producties hoe hoog het kan oplopen als het moment van de voorstelling dichtbij komt en wat dat doet met mensen.

Cees Bavius vraagt als regisseur veel van mensen en voor hem is het verschrikkelijk als een voorstelling in het water valt. Wij kijken als opbouwworkers vooral naar de mensen. Daarom is dat samenspel van opbouwworkers en theatermakers bij een productie zo belangrijk.

Houserestyling

Deanna Gozzi

Herstructureren creëert sloopnomaden. Opknappen van één stuk van de wijk leidt er toe dat een ander stukje naar de knoppen gaat. Herstructureren zou iets moeten meegeven aan alle bewoners. Voor velen

betekent het nu vooral overlast omdat ze moeten verhuizen en daarvoor te weinig geld krijgen.

Een groep mensen in de buurt blijkt niet in staat om de eigen woning in te richten. Ze weten niet hoe ze dat moeten doen, hebben geen netwerk dat kan helpen of ze hebben andere problemen aan hun hoofd dan het uitkiezen van het behang.

Met het project Houserestyling geven we deze mensen wat mee door ze te leren om hun woning zelf op een goedkope wijze in te richten. Goedkoop, maar wel zo dat ze het naar hun zin hebben en zich thuis voelen. Een gezonde en schone woning met iets op de vloer en aan de muur. Dat zijn basisdingen waarop iemand recht heeft. Zo kunnen ze ook elders een nieuwe start maken

Mensen wonen soms op een betonnen vloer met kranten voor de ramen. Ze weten niet hoe je de cv moet bijvullen. De corporatie staat daar niet bij stil. Bij de cursus doet de huismeester ook mee. Dat is mooi, want zo wordt het contact gelegd. De huismeester ziet dat mensen proberen een lampje op te hangen en dat dat niet lukt. Dat zijn eye-openers.

Vaak hangen mensen geen gordijnen op. Wat blijkt? Het is moeilijk om een rail vast te zetten in het beton. Je hebt daar een klopboor voor nodig en mensen weten niet waar je zo'n ding kunt huren en hoe je dat moet gebruiken. De huismeester kwam toen op het idee om standaard in iedere woning een houten balk boven de ramen te zetten zodat mensen makkelijker een rail kunnen ophangen. Zo wordt duidelijk waar mensen behoefté aan hebben. Of zo'n balk er komt weet ik niet. De technische dienst van Vestia zegt als ze de mensen bezig ziet: mevrouw u moet mij echt bellen of een serviceabonnement nemen want anders wordt het helemaal niets.

Er zijn acht bijeenkomsten met theorie, workshops en excursies. Er wordt gepraat over wat prettig wonen is en wat mensen belangrijk vinden: een grote woonkamer of grote keuken, kleuren e.a. Mensen staan stil bij het belang van een woning voor hen zelf.

Ook komt aan de orde hoe je een woning moet meten. Dat is eigenlijk de basis voor het inrichten, zowel voor het behangen, de gordijnen en de vloerbedekking. Je moet enig idee hebben van de maten van je woning.

Er wordt een lijstje gemaakt van dingen waaraan je moet denken bij een verhuizing of inrichting en er wordt geoefend met het maken van een begroting. Duidelijk wordt dat je niet moet beginnen met het kopen van een kast als je een huis wilt inrichten want dan is het geld op.

Verder zijn er praktische workshops waar wordt geoefend met behangen, vloer beleggen en klein onderhoud zoals het schoonhouden van de waterafvoer, repareren van stopcontacten e.a.

Project Houserestyling

Houserestyling is een project dat instellingen de mogelijkheid biedt om op een pragmatische wijze de zichtbare verpaupering in (aanstaande) sloopbuurten tegen te gaan door te investeren in het woongedrag van de huidige bewoners.

Het is een integraal ontploogingsprogramma voor bewoners waaraan de volgende activiteiten zijn verbonden:

1. Workshops om basisvaardigheden te leren om het eigen woongenot te vergroten
2. Voorlichting over bestaande mogelijkheden om, met zo min mogelijk middelen, een comfortabele omgeving te creëren
3. Netwerken opzetten om onderling contact en behulpzaamheid te bevorderen
4. De mogelijkheid bieden om semi-professionele hulp te krijgen.

In principe bestaat de doelgroep uit bewoners die hun woning niet stofferen (geen behang, gordijnen en/of vloerbedekking).

Voor buurten die de komende jaren (gedeeltelijk) gesloopt zullen worden is het van groot belang bewoners te betrekken en actief te maken bij hun directe woon- en leefomgeving. In de eerste plaats om het beeld van armoede en verpaupering te veranderen. Maar vooral om bewoners te helpen: energiekosten verminderen, positieve uitstraling, sociale netwerken opbouwen, maatschappelijke activering en ontplooiing.

In Hoogvliet gaat het om acht sloopcomplexen in vijf verschillende wijken waarbij vier buurten direct in aanmerking komen voor het project, ofwel 2002 woningen.

Uit: Projectplan Houserestyling, SWH Ophouwwerk 2002

We deden een proefcursus met een groep van tien mensen, acht Antillianen, een Irakesche en een Nederlandse. Het zijn op één na allemaal alleenstaande vrouwen. Ze ontdekten bij elkaar allerlei kwaliteiten. De jongen die mee deed bleek goed in het snijden van de vloerbedekking en hij heeft nu overal opdrachtjes. Iemand anders kon goed gordijnen naaien, maar kan ze niet ophangen. Ze kunnen elkaar helpen.

De praktische lessen doen we in een lege woning van Maasoevers.

Bedoeling was dat tijdens de cursus de woning zou worden opgeknapt en ingericht met het budget van de verhuiskostenvergoeding. Dat zou gebeuren door de firma Metamorfose die veel opknapwerk doet in woningen die worden ingericht voor tijdelijke huisvesting. Het opknappen is op het moment even gestrand omdat de kosten hoger uitvallen dan het budget voor de verhuiskostenvergoeding. Als je het goed wilt doen blijkt dat budget niet toereikend. Als je niet zelf kunt behangen of een vloerbedekking leggen ben je daaraan al je geld kwijt.

Delen van de Lampreibuurt blijven nog zo'n tien tot vijftien jaar staan. Met de Zalmplaat zijn dat de laatste sociale huurwoningen in Hoogvliet. Mensen die zijn aangewezen op een sociale woning moeten hier terecht kunnen. Ook sociaal zwakkere mensen zullen ergens moeten wonen. Je kunt daarop niet sturen. Ik pleit wel voor een betere begeleiding van mensen die niet goed kunnen wonen. Ga kijken wat mensen doen als

ze een woning hebben betrokken en kom enkele malen terug. Het hoeft niet op eenzelfde manier als vroeger met het woonmaatschappelijk werk die keek of er stof op de plint lag. Maasoevers spreekt over ‘after-sales-gesprekken’, maar of die al hebben plaats gevonden weet ik niet.

Bij de begeleiding van mensen moet je niet het probleem benadrukken. Je kunt het omdraaien en er een leuk initiatief van maken. Dan doen we bij ‘Houserestyling’.

Eerder kwamen we bij portiekgesprekken in de KoBa vrouwen tegen die er slecht aan toe waren. Slechte gezondheid en hygiëne, kinderen met slechte gebitten die alleen cola dronken en koekjes aten. We hebben een beautycursus gedaan met een schoonheidsspecialiste. Dat gaf de vrouwen zelfvertrouwen. Ze hebben nu allemaal werk.

Toscabuurt Oudeland

Gina Thijssse

Meer dan de helft van de 2250 woningen in Oudeland wordt gesloopt. Het gaat om portiek- en galerijwoningen. Daarvoor worden 700 woningen teruggedraaid. Eengezinswoningen in de Fidelibuurten worden verkocht aan bewoners.

Voor de flatwoningen aan de Troubadourlaan werd in 1998 een verhuurstop ingesteld. De leegstand is in 2003 boven de 50% en er is een sloopvergunning aangevraagd. De leegstand van veel flats aan de Troubadourlaan heeft een negatief effect. De straat verandert van een mooie doorgaande laan in een enge straat waar alleen nog een paar lantaampalen branden. Er woont bijna niemand meer. Het hele hart is weg uit de wijk. De complexen worden als ze helemaal leeg zijn gesloopt en op die plek wordt voorlopig niets teruggedraaid.

Voor de flats in de Toscabuurt wordt volgens plan in 2004 een verhuurstop ingesteld. Die woningen blijven dus nog een aantal jaren staan en de buurt krijgt te maken met een gestage leegloop.

Opbouwwerk, Heel de Buurt en het Diaconaal Trefpunt hebben een buursteunpunt gevormd waar mensen ook terecht met individuele problemen. We hebben nog te weinig zicht op individuele gevallen en de uitplaatsing naar andere woningen. Ouderenhulp signaleert wel dat vaak woningen worden aangeboden waaraan bewoners veel moeten opknappen. Mensen moeten daarvoor dan van hun verhuiskostenvergoeding dik betalen. Voor ons is een vraag hoe we al dit soort dingen boven water halen. Mijn indruk is dat mensen in Hoogvliet veel slikken. Ze denken: we moeten toch weg en er is niets aan te doen, we leggen ons er bij neer. In de Toscabuurt komt ook veel drugsoverlast voor. Een werkgroep met Heel de Buurt, het Diaconaal Trefpunt en het opbouwwerk probeert dat

in te dammen. Een bewonersgroep met zo'n tien mensen heeft een jaar lang aan de bel heeft getrokken bij deelgemeente, Maasoever en politie. De groep voerde vooral gesprekken met instanties. Het is lastig om voor elkaar te krijgen dat mensen ook zelf iets gaan doen in de buurt. Dat is vaak het probleem met dit soort groepen: ze willen vooral overleggen met instanties. Je probeert als opbouwwerker klaaggedrag ook om te zetten in het zelf iets aanpakken in de buurt. Misschien moeten we naast de groep die wil overleggen een andere groep vormen die zelf dingen wil doen.

Resultaat van het overleg is wel dat de buurt goed op de kaart is gezet. Om de twee maanden zijn gesprekken met de portefeuillehouder. Dat levert druk op naar de diensten. De deelgemeente wil eigenlijk dat we naar het reguliere buitenruimteoverleg gaan, maar we willen een apart overleg met deelgemeente, woningcorporatie en politie om de zaak goed in de vingers te houden.

131

De wijkagenten in Oudeland en Zalmplaat gaan, anders dan in de Lampreibuurts, wel af op overlast. De corporatie adviseert bewoners die last hebben van drugsoverlast een dagboek bij te houden en te noteren op welke tijdstippen de overlast voorkomt. Soms word ik ingeschakeld om te helpen om gegevens te verzamelen en door te geven aan diverse partijen. In één geval heb ik dat met een bewoner tot een goed einde gebracht. Anderen die meedenen haakten af. Het is intensief werken. De gegevens van een dagboek moeten worden omgezet in een formulier waar een bewoner een handtekening onder kan zetten. Brieven moeten persoonlijk afgeleverd worden bij bewoners om te voorkomen dat het via de PTT in een verkeerde brievenbus komt. Afspraak met de politie is dat de namen van de bewoners die klagen niet bekend worden gemaakt. Als de rechter iemand oproept om te getuigen kun je daar op dat moment nog van af zien.

Ik heb als bewoner van het Oude Westen zelf ook een dagboek bijgehouden. Ik ben blij dat ik aan den lijve heb ondervonden wat het betekent dat je huis wordt gesloopt en dat je drugsoverlast hebt. Je bedenkt je wel drie keer om te getuigen bij de rechter. Het gaat soms om gevaarlijke criminelen. Mensen in Oudeland zouden niet getuigen als dat zou moeten. De sociaal medewerker van de corporatie beseft onvoldoende hoe bedreigend zo'n situatie is en zegt tegen iedereen die overlast heeft: maak maar een dagboek. Als bewoners dat niet doen doet de corporatie verder niets.

Maasoever heeft meegeworkt aan een uitzetting. Een tweede dealer is daarna uit zichzelf vertrokken. Het gaat vaak om zwakkere mensen, vaak Antillianen, die de huur niet kunnen betalen, een vriendje kennen en handel toelaten in hun woning. Het levert bedreigende situaties op met dealers die portieken controleren. De drie portieken in een blok zijn onderling verbonden met gangen naar de bergingen. Op een hoek in het

middelste portiek zit dan een persoon die zo twee portieken controleert. Het is geen prettig gevoel om daar binnen te stappen.

We hebben huis aan huis bezoeken afgelegd in de buurt en daaruit bleek dat ook autosleutelen een probleem is. Dat wordt niet voldoende aangepakt. Het gaat gepaard met het lozen van olie in putjes en met bier drinken op straat. Vroeger werden mensen verwezen naar de sleutelwerkplaats in de wijk. Dat gebeurt niet meer, maar ik ga dat als opbouwwerker niet doen. Ik wil op goede voet blijven met die mensen want ik kom ze ook op een andere manier tegen in de buurt om ze te ondersteunen bij wat ze graag willen. Het doorverwijzen van de sleutelaars naar de sleutelwerkplaats moet iemand anders doen.

132

Het gesprek van bewoners met politie en deelgemeente verloopt vaak moeilijk. Problemen worden eerst gebagatelliseerd. Dan gaan de politiemensen aan bewoners vertellen hoe zij dingen aanpakken. Als bewoners vertellen over vervuiling zegt de politie dat ze daar niet over gaan en een volgende keer niet weer komen. Je moet een agenda zien te maken die alleen over veiligheid gaat. Het is lastig om het gesprek te houden bij de vraag van de bewoners. Voor je het weet gebruiken de deelgemeente en de politie de bewoners als klankbordgroep, terwijl bewoners willen praten over concrete klachten.

Een deel van de wijk blijft staan. De eengezinswoningen in de Fidelio-buurt worden verkocht aan de bewoners. Maasoevers heeft in die buurt het initiatief genomen om een Vereniging van Wijkeigenaren op te richten die de verantwoordelijkheid moet krijgen voor het beheer van het openbaar gebied. De corporatie financierde een jaar 8 uur opbouwwerk om de vereniging op te starten. Het groepje dat de start moest maken met de vereniging stelde zich echter meer op als actiegroep tegen de corporatie dan als vereniging die ook anderen wilde betrekken. De belangen van huurders en eigenaarbewoners liepen uiteen. Ook een vertegenwoordiger van de bewonersraad bleek tegen het idee van een vereniging. Het project is nu overgenomen door een extern bureau.

Bij het structuurplan Oudeland konden bewoners een keuze maken uit verschillende plannen. Op een bewonersbijeenkomst werd daar over gestemd. Maar de bewoners die daaraan mee doen vormen een beperkte groep.

Bewonersparticipatie verloopt via informatieavonden over plannen, gevolgd door een inspraakavond. Bewoners zijn verder niet betrokken bij planteams en het ontwikkelen van de plannen. Op informatiebijeenkomsten zitten vooral witte oudere mensen. Mensen in de buurt gaan eerder naar het praathuis dan naar zo'n bijeenkomst.

Heel de Buurt heeft projecten georganiseerd voor bepaalde groepen, zoals jonge moeders en jongeren, om ideeën te ontwikkelen en voorbeelden elders te bekijken. Jonge moeders vragen om veilige speelplekken en woningen met een goed zicht op hun kinderen als ze buiten spelen. Maar die jonge moeders hebben vooral nu een probleem en die nieuwe huizen waarover wordt gesproken zijn niet voor hen. Er is bij dit soort participatieprojecten veel te weinig verband tussen de situatie waarin mensen nu zitten en de toekomst. Wij proberen als opbouwwerk vooral in te springen op vragen die mensen nu hebben. De toekomst van Hoogvliet is voor veel mensen iets abstracts.

Carla ten Have

133

Bewonersparticipatie is een lastig verhaal bij herstructurering. Voor veel van de zittende bewoners is het niet interessant omdat ze niet naar een nieuwbouwwoning kunnen. Er wordt meegepraat door een heel selecte groep. En vaak zijn dat niet de mensen die er uiteindelijk gaan wonen. Wie zijn dat trouwens? Dat weten wij ook niet. Maar er moeten wel keuzen worden gemaakt en er wordt iets neergezet in de hoop dat er mensen op af komen.

Deanna Gozzi

Mensen hebben weinig belang om mee te doen aan bewonersparticipatie. Er wordt niet zoals tijdens de stadsvernieuwing gebouwd voor de buurt, maar voor anderen. Het zal veel mensen een zorg zijn hoe er wordt gebouwd.

Samenlevingsopbouw

Gina Thijssse

Het beste werkt als je verschillende werklijnen aanvullend gebruikt. Huisbezoeken door Heel de Buurt en portiekgesprekken door het opbouwwerk. Zo kan het opbouwwerk zich bezig houden met de groepen, en de Heel de Buurt medewerker kan individueel informatie geven over dingen die gaan gebeuren in de buurt en aan bewoners vragen om mee te doen.

Deanna Gozzi

Huisbezoeken leveren veel op. Enkele mensen die mee doen met Houserestyling ben ik tegengekomen bij huisbezoeken. Je kunt iets goed promoten en krijgt mensen makkelijker mee naar een praathuis of een buurtbarbecue. Je komt ook alles over de buurt te weten bij de blokgesprekken die worden gehouden als vervolg op de portiekgesprekken. Dingen die bij meerdere mensen leven kun je daardoor combineren.

Gina Thijssse

Wat goed werkt is een combinatie van huisbezoeken met een plek in de wijk die van bewoners is, zoals een praathuis.

Deanna Gozzi

Bewoners gaan dan dingen samen regelen en nemen daarvoor zelf de verantwoordelijkheid. Ze ontwikkelen zich en leren participeren, eerst binnens het praathuis en dan in de buurt en de wijk.

Carla ten Have

Een praathuis is ook een goede plek voor sociaal zwakke mensen. Ze hebben daar in ieder geval een plekje waar ze er ook bijhoren. In een buurthuis doe je mee aan een activiteit. Als je niet past in het plaatje val je er uit. In het praathuis ben je één van de buurtbewoners. Je hoeft niets. Als je wilt zitten ga je daar lekker zitten en dan hoor je er toch bij. Natuurlijk zien mensen wel dat sommige bewoners een beetje anders zijn, maar in een praathuis staan bewoners daar meer voor open omdat zo iemand ook een buurtbewoner is. Dat is een groot voordeel van die panden.

Gina Thijssse

In het praathuis in het Oudeland zitten ook een aantal Antilliaanse en Surinaamse mensen. In de Toscabuurt doen enkele Antillianen mee met een schoonmaakactie. Belangrijk is dat anderen zien dat het niet uit maakt om welke nationaliteit het gaat. Overlast is overlast, van wie dan ook. Het gaat bij overlast feitelijk maar om een kleine groep maar die bepaalt wel de beeldvorming.

Deanna Gozzi

Afkomst is in buurten als de KoBa en de Lampreibuurt niet meer zo belangrijk. Daar wordt niet meer over zo gepraat als nu in de Zalmplaat. Belangrijk is overlast. Mensen hebben geen last van anderen omdat ze zwart zijn of met bepaalde kruiden koken. Dat is een gepasseerd station. Misschien kan dat besef pas ontstaan als er veel overlast is. Je hoort nu: mijn buurman is een Antilliaan, maar het is een hele lieve en ik heb er geen last van.

Het praathuis in de Lampreibuurt wordt bezocht door een heel gemêleerde groep. We richten ons als opbouwwerkers vooral op de vorming van kleinere groepen. Wij zien niet zo veel in grote bewonersorganisaties. Beter is dat meerdere kleine groepen naast elkaar bestaan en samenwerken als het nodig is.

Carla ten Have

We streven naar groepen die zich bezig houden met hun eigen

problemen, en niet met problemen van de hele wijk.

Gina Thijssse

Groepen die open blijven, waar andere mensen aan mee kunnen doen.

3.2 Ronald Bijnaar: *Eigenlijk zou je bij iedereen thuis moeten kunnen komen*

Ronald Bijnaar is deelgemeentelijk projectleider Heel de Buurt. Zijn werkgebied Oudeland werd in 2003 uitgebreid naar alle herstructureringswijken in Hoogvliet.

137

Heel de Buurt is een extra investering in de sociale kant van de herstructurering met initiatieven op het terrein van communicatie, participatie en leefbaarheid. In sloophuizen worden huisbezoeken gedaan met een aanbod voor hulp of scholing. Doelstelling is ook om een meer vraaggerichte werkwijze te stimuleren van instellingen.

Ronald Bijnaar was voorheen sociaal-cultureel werker en coördinator jongerenwerk bij Stichting Welzijn Hoogvliet SWH.

Ronald Bijnaar:

Ik kom uit het welzijnswerk en werd vanuit de Stichting Welzijn Hoogvliet gedetacheerd bij de deelgemeente. Die positie heeft het voordeel dat ik als oud collega altijd binnen kan lopen in de clubhuizen. Aan de andere kant hoor ik bij de deelgemeente. Dat is een heel andere tafel. Als ik dingen gedaan wil krijgen kan ik de pet van de deelgemeente opzetten. Verschil met een opbouwwerker is dat ik veel dichter bij de deelgemeente zit en bepaalde dingen ook kan regelen omdat ik een eigen potje heb. Ik zie mezelf als een spin in het web tussen bewoners en diensten, tussen instellingen onderling en tussen bewoners, instellingen en deelgemeente.

Mijn motto is ook: kennen en gekend worden. Ik zorg er voor dat ik in detail weet wat er speelt, tot op huisnummer 23 van de tweede flat bij wijze van spreken. Anders dan een ambtenaar, die meestal uit de krant weet dat er iets aan de hand is. Als het gaat over jongerenoverlast ken ik de plekken en de mensen. Als er wat voorvalt in Zalmplaat ga ik 's avonds even kijken of ik die jongens ken. Zo kun je beter beleid maken op zoetiets.

Belangrijke samenwerkingspartners voor Heel de buurt zijn opbouwwerk, sociaal cultureel werk, woningcorporaties, bewonersraad en politie.

De meeste dingen in Oudeland doe ik samen met de opbouwwerker, Gina Thijssse: bewonerondersteuning, het bij elkaar roepen van profes-

sionals e.a. We vullen elkaar goed aan.

Het sociaal cultureel werk hier in de wijk is nog te veel naar binnen gericht. Nieuwe groepen komen alleen bij speciale activiteiten. Mensen in de wijk moeten weten dat je er voor hen bent en je moet weten met welke mensen je werkt.

Mijn eerste taak in Oudeland is het begeleiden van het proces van oud naar nieuw. Er ontstaat onrust en de mensen willen de juiste informatie hebben. Er kunnen onveilige situaties ontstaan door de leegstand.

Belangrijk is dat alle instellingen en organisaties over dezelfde informatie beschikken en hetzelfde verhaal vertellen.

De herstructurering is misschien goed voor de wijk, maar niet iedereen ziet dat zo. Je komt drie verschillende groepen mensen tegen. Er is een groep die zegt: Hoogvliet is voor mij een start omdat ik hier een huis kon krijgen, maar als ik beetje gesetteld ben ga ik snel weg. Hoogvliet hoort dan wel bij Rotterdam, zeggen ze, maar het is toch twee stations te ver. De afstand naar de stad is toch al gauw 25 minuten met de metro. Een andere groep wil wel in Hoogvliet blijven wonen, maar niet speciaal in Oudeland. Bewoners die in Hoogvliet willen blijven hebben de garantie dat ze een vergelijkbare huurwoning aangeboden krijgen. Er is geen garantie dat ze in dezelfde wijk kunnen blijven.

De moeilijkste groep zijn oudere mensen die al twintig of dertig jaar in Hoogvliet wonen. Ze zijn gehecht aan de buurt. Ze zeggen: waarom moet ik weg, wie bepaalt dat? En: ik ken mijn buren, voel me hier vertrouwd en heb altijd gedacht dat ik hier tot mijn dood zou blijven. Dat is de moeilijkste groep. Als je diep in mijn hart kijkt zeg ik: die mensen hebben gewoon gelijk. Je moet met deze mensen ook niet in discussie gaan. Het enige wat je kunt doen is het bieden van een luisterend oor en het geven van juiste en tijdige informatie. Dat ze weg moeten blijft. Ik heb ook geen antwoord op de vraag waar ze naar toe gaan.

Ze wonen vaak in kleinere woningen, maar ze zijn daar gelukkig. Als de huidige bewoners zijn vertrokken kun je zo'n woning niet meer verhuren want mensen willen dat nu niet meer. Er worden wel ouderenwoningen gebouwd, zoals een groot complex van levensloop bestendige woningen van Humanitas. Ook heeft een groep bewoners zich verenigd en gezamenlijk een ouderencomplex ontwikkeld, de Saraburcht. Maar niet alle ouderen kunnen terecht in deze voorzieningen.

Herstructurering van Oudeland

In Oudeland gaan van 1150 van de 2250 woningen tegen de vlakte. Er worden 700 nieuwe woningen teruggesloopt. Voor de flats die gesloopt worden komen duurdere huur- en koopwoningen terug. Het proces duurt 10 tot 12 jaar, afhankelijk van het tempo van uitverhuizen.

In 1998 werd een verhuurstop afgekondigd voor zes complexen aan de Troubadourlaan en vier blokken aan de Toscalaan.

In juni 2003 zijn de blokken aan de Troubadourlaan voor meer dan 50% leeg. Er is een sloopvergunning aangevraagd en de resterende bewoners worden actief uitgeplaats. Aan de Toscalaan varieert de leegstand in de blokken waar een verhuurstop geldt tussen 30% en 50%. Volgens plan wordt in 2004 een verhuurstop ingesteld voor de overige portiek- en etageflats in de Toscabuurt. Vier blokken met gerenoveerde maisonnettenwoningen in de Fideliobuurt blijven staan.

De eengezinswoningen in de Fideliobuurt blijven staan en worden verkocht aan de bewoners. Verder wordt het winkelcentrum vernieuwd en krijgen basisscholen en buurthuis gezamenlijk een nieuw onderkomen.

Tot mijn taken behoort ook het betrekken van allochtonen bij de activiteiten en projecten. In Oudeland wonen veel Surinamers en Antilliaanen. Ook jongeren komen niet vanzelf naar bewonersavonden. Je moet ze op eigen wijze betrekken bij de herstructureringsactiviteiten. Omdat ik jaren het jongerenwerk heb gecoördineerd en veel jongeren mij nog kennen heb ik daarbij een trekkersrol, maar ik doe het altijd samen met anderen. Ik organiseer ook themabijeenkomsten met verschillende professionals over ontwikkelingen in de wijk en hun rol. Bij voorbeeld over het thema: Hoogvliet verandert, maar hoe veranderingsgezind zijn de workers? Hoe kunnen we vraaggericht werken? Hoe komt het activiteitenaanbod van het sociaal cultureel werk tot stand en hoe betrek je bewoners daarbij? Kun je nieuwe groepen aan? In een open gesprekken kun je bepaalde dingen wel met elkaar bespreken.

Ik werk samen met anderen zoals de veiligheidscoördinator van de deelgemeente die het leefbaarheidsoverleg aanstuurt. Een idee voor een schoonmaakactie in de Toscabuurt bij voorbeeld overleg ik met hem. De veiligheidscoördinator valt net als Heel de Buurt onder de sector Projecten van de deelgemeente Hoogvliet.

Ik ben verder betrokken bij de ontwikkeling van een nieuw wijkcentrum met twee basisscholen en buurthuis de Loods. Het duurt nog een aantal jaren voordat dit zo ver is. De Notenkraker is nu al een brede school. Ik heb veel overleg met de school, want het aantal kinderen loopt terug door het vertrek van bewoners.

Ik vind de herstructureringsoperatie in Hoogvliet nodig. Veel woningen zijn te klein. In bepaalde gevallen zeg je wel: moet dat blok nou gesloopt worden?

Ik zou het slecht vinden als gesloopt zou worden om bepaalde groepen uit Hoogvliet te krijgen en hier een hele elitaire gemeente te maken. Als dat de achterliggende gedachte zou zijn zou ik daar niet aan meewerken, maar ik heb dat nog niet kunnen zien. Veel Surinaamse en Antilliaanse

mensen die nu in Oudeland wonen zien de herstructurering als een kans om een andere woning te krijgen. Maar je hoort ook het geluid: ze willen ons weg hebben uit Hoogvliet. Ik zeg dan: dat bepaal je zelf. Als meer dan 50% van de bewoners van een blok blijft wordt het niet gesloopt. Het is je eigen keus. Als 50% van de woningen in een complex leeg is wordt een sloopvergunning aangevraagd en krijgen de mensen hulp bij het vinden van een andere woning.

Ik woon al lang in Hoogvliet en heb gezien dat al ver voordat er sprake was van herstructurering veel Surinamers vertrokken omdat ze Hoogvliet te ver van Rotterdam vonden. Als mensen werk hebben vertrekken ze vaak naar Barendrecht of Spijkenisse. Dat geldt ook voor veel jongeren. Dat is een heel verkeerde ontwikkeling. Mijn standpunt is: laat Hoogvliet maar iets evenwichtiger van opbouw worden, maar zorg wel dat iedereen die in Hoogvliet wil blijven wonen daartoe de mogelijkheid krijgt. Daar moeten we niet van afwijken.

In de Lampreibuurt en Toscabuurt wonen nu veel Antillianen en Surinamers. We moeten niet denken dat we de problemen die daar zijn niet meer hebben als er nieuwe woningen zijn. Mensen zoals die daar wonen zullen er altijd zijn. Kijk maar naar nieuwbuurwijken. Daar zijn ook duurdere en minder dure gedeelten. Dat zul je altijd houden want mensen zullen niet veranderen. Maar misschien gaan ze zich wel anders zullen gedragen in een nieuwe wijk. Ik merk dat in een wijk als Tussenwater. Als je gewend was om een bankstel buiten te zetten zul je dat daar niet doen. Je ziet dat daar ook nergens. Als je daar loopt zie je nooit een papiertje op de grond. Maar het is moeilijk om het tij te keren als het ergens al slordig is.

Nieuwe huizen alleen is niet genoeg. In Tussenwater staan mooie woningen maar qua visie is het een slechte wijk. Er is geen rekening gehouden met goede speelplaatsen en pleinen. Voor jongeren is alleen iets aan de zijkant. Jeugd is een onderdeel van de samenleving. Zet zo'n pleintje gewoon centraal in de wijk. Mensen moeten zich realiseren dat jongeren en kinderen moeten kunnen spelen. Daar moet je ook naar bouwen.

Nieuwe wijken beginnen vaak met gezinnen met kleine kinderen, maar over een jaar paar zijn dat jongeren en krijg je problemen. Er zijn ook voorzieningen nodig. In Tussenwater zijn geen winkels en geen ontmoetingsplaatsen. Je moet bij nieuwbouw direct een stukje sociale controle en sociale samenhang realiseren. Dat voorkomt heel veel problemen.

Als je denkt dat je in een nieuwbuurwijk geen sociaal cultureel werk of opbouwwerk hoeft neer te zetten kom je jezelf tegen. Als er gekozen moet worden moet de meeste inzet naar buurten als Tosca en Lamprei, maar je loopt altijd achter de feiten aan als je niet ook in andere gebieden inzet pleegt. Je signaleert dan dingen te laat en moet dan weer met zijn allen de problemen gaan bestrijden.

Veel mensen die hier wonen ervaren Hoogvliet positiever dan mensen van buiten. Ze willen ook graag meewerken aan een nieuw imago, maar ze willen daarin wel een rol spelen. Onlangs was er een bijeenkomst over 'Antillianen in Hoogvliet' en daar bleek dat ook Antillianen een leuke en veilige leefomgeving willen. Iedereen wil dat.

Probleem is op dit moment dat er minder snel wordt gebouwd dan gepland. Er is vertraging en dat brengt extra druk. Dit jaar is gestart met nieuwbouw op een paar plekken. Dat is nodig om mensen de mogelijkheid te bieden om te verhuizen. Je kunt wel slopen maar als er geen huizen bij komen krijg je een probleem. Mensen mopperen nog niet hard en zeker niet gezamenlijk. Maar in 2004 gaat een nieuwe fase in met nieuwe verhuurstops en dan verwacht ik meer moeilijkheden. Mensen kunnen dan niet weg omdat er elders in Hoogvliet geen woningen beschikbaar zijn. Bewoners hebben nu individueel een probleem en weten dat vaak niet van elkaar. Maar op een bepaald moment weten veel meer mensen dat en gaan ze protesteren. Er kwam protest uit de KoBabuurt, maar dat is meegevallen. De bewonersgroep BBKB is in principe een redelijke groep en de deelgemeente is daar goed mee omgegaan.

Het is ook in zo'n buurt als de Tosca die over een aantal jaren gesloopt wordt belangrijk om mensen te betrekken bij de buurt. Het hoeft niet wekelijks, maar af en toe moet je wat activiteiten organiseren. Niet iedereen hoeft mee te doen, maar je moet toch kijken hoe je mensen er bij kunt betrekken, hoe je er achter komt wat er speelt en hoe je mensen het gevoel kunt geven dat ze niet in de steek worden gelaten. Veel mensen hebben weinig vertrouwen in de overheid, de deelgemeente, woningcorporatie en politie. Wat je hoort is: die komen toch niet en die doen niets. We zijn nu in de Toscabuurt met een schoonmaakactie bezig. Je doet je best maar soms is het dweilen met de kraan open. Hoewel je dat weet moet je niet zeggen: het lukt niet. Kleine positieve dingen moeten je extra kracht geven om door te gaan. Je moet je er wel van bewust zijn dat bepaalde dingen niet meer kunnen veranderen, maar je kunt wel mensen wel met kleine stapjes voorbereiden op een nieuwe situatie. Misschien lukt het dan niet hier maar als ze verhuisd zijn kunnen ze er misschien wel iets aan hebben.

Een van de instrumenten die wordt ingezet is de Leefbaarheidsmonitor. Iedere twee jaar wordt per buurt gemeten wat de stand is. Het rapportcijfer in 2003 voor de Toscabuurt is 6.1 (was in 2001 5,8), voor de Lampreibuurt 6.2 (in 2001 6,2), voor KoBabuurt 5.8 (in 2001 6,2).

Leefbaarheidsmonitor 2003

Hoogvliet krijgt een voldoende van de bewoners, meldde Eric Geraets, sectorhoofd Projecten van de deelgemeente, bij de presentatie van de uitkomsten van de Leefbaarheidsmonitor 2003. De inwoners waarderen Hoogvliet met een 6.8 en dat is praktisch even hoog als bij de vorige schriftelijke enquête in 2001. De inwoners zijn goed te spreken over hun woonomgeving, de voorzieningen, het onderhoud, het groen, de deelgemeente en de corporatie. Geraets had rekening gehouden met een lagere waardering gezien de voortgang van de herstructurering. 'Waar we uiteindelijk naar toe willen is een Hoogvliet dat ruim boven de 7 uitkomt', zegt hij, 'dus zullen we ervoor moeten zorgen dat de resultaten van de vernieuwingsoperatie zichtbaar worden.' Het onderzoek laat verder zien dat de gevoelens van onveiligheid zijn toegenomen. De deelgemeente neemt dit signaal zeer serieus, laat Geraets weten. 'Samen met de politie en de woningcorporatie hebben we een veiligheidsprogramma opgestart. Daar gaan we hard mee aan de slag.'

142

Uit: Informatiekrant Vernieuwing van Hoogvliet, Woonbron Maasoevers, oktober 2003

In september 2003 werden de resultaten van de laatste monitor per buurt met bewoners besproken. Er werden ruim twintig bijeenkomsten georganiseerd waarbij ook vertegenwoordigers van deelgemeente, politie en corporatie aanwezig waren.

Notulen van bewonersavond over leefbaarheidsmonitor Meeuwenplaat 1 (KoBa-buurt), 1 oktober 2001

Aanwezig 33 bewoners

Presentator Roland van Leeuwen begint met het rapportcijfer voor Meeuwenplaat 1 (6.2). Dit cijfers ligt op hetzelfde niveau als de andere twee buurten in Meeuwenplaat. Het ligt iets onder het gemiddelde van Hoogvliet (6.9).

Uit de zaal komt de vraag waar dit rapportcijfer op is gebaseerd. V oorzitter Eric Geraets (deelgemeente) legt uit dat dit cijfer door bewoners is gegeven. Ze hebben hun wijk een cijfer gegeven.

Roland gaat verder met het beeld van de buurt. Hij maakt de vergelijking met Meeuwenplaat en Hoogvliet. De schaalscore is een optelsom. Hoe hoger dit getal, hoe beter. Eric merkt op dat het opmerkelijk is dat de buurtevaluatiescore is toegenomen in vergelijking met twee jaar geleden. Hij vraagt zich af of men die moet interpreteren als zijnde: die mensen die erg gehecht zijn aan de buurt blijven?

Een bewoonster antwoordt hierop dat ze inderdaad gehecht is aan de buurt, maar tegelijkertijd ook geen mogelijkheden heeft om binnen Hoogvliet te verhuizen. Er zijn geen huizen. Ze vindt het erg vervelend dat men in Meeuwenplaat niet weet waar men aan toe is en velen met haar.

Ronald gaat verder met de buurtsbinding en de sociale samenhang. Hij stelt de vraag of de huidige minder leuke ontwikkelingen in Meeuwenplaat zorgen voor meer saamhorigheid onder de mensen.

Een bewoonster merkt op dat het nog hechter zal worden als het nodig is. Naarmate de onzekerheid blijft en deze situatie langer duurt zal de gehechtheid van de bewoners toenemen.

Eric belooft gebak van de deelgemeente voor Villa Kakelbont op 14 oktober als deze twee jaar bestaat.

Roland vertelt over het perspectief van de buurt. De buurt is vooruitgegaan volgens de monitor. De bewoners beamen dit. Met name de huismeesterspost en de toegenomen sociale controle m.b.t. vuil zorgt voor vooruitgang.

Roland gaat verder met veiligheid.

Een bewoner vraagt waarom het politiebureau aan de Baarsweg is gesloten?

De wijkagent legt uit dat dit komt door reorganisatie en een capaciteitsprobleem.

Daardoor zal het bureau aan de Baarsweg gesloten blijven. Een bewoonster vraagt waarom niet iets als een veiligheidsassistent wordt aangesteld. Op die manier kunnen mensen toch ergens terecht. De wijkagent antwoordt dat dit geen nut heeft, want zo iemand mag ook geen aangiften opnemen. Over een jaar zullen er veel agenten van de opleiding instromen, wellicht dat de politie dan wat meer lucht krijgt.

Uit bovenstaande blijkt dat veiligheid een van de belangrijkste aandachtspunten is in deze wijk.

Roland vertelt nog iets over het beheer in de wijk. De schaalscore voor verloedering is gestegen in vergelijking met twee jaar geleden. Bewoners geven aan het 'vuilnistocrisme' nog steeds voortduurt. Elke vrijdag wordt het nu weggehaald.

Hans Elemans (deelgemeentevoorzitter) merkt op dat er in Hoogvliet momenteel een proef loopt met het verhogen van de leefbaarheid als inzet. De capaciteit van de reinigingspolitiek wordt verhoogd en men gaat mensen bekeuren.

De daders zullen worden aangepakt.

Roland gaat verder met de sheet over overlast.

Het is raadzaam extra in te zetten op het bekend maken van de klachtentelefoon. Na een kleine inventarisatie in de zaal blijken de meeste aanwezigen de klachtentelefoon te kennen. Sommigen bellen regelmatig.

Een bewoonster vraagt of op de Baarsweg geen drempels kunnen worden geplaatst. Op zaterdag en zondag als er voetbal is is deze weg net een racebaan.

Roland gaat verder met de betrokkenheid van bewoners en instanties.

Bij bewoners is de medeverantwoordelijkheid toegenomen. De deelgemeente scoort beter dan twee jaar geleden. De corporatie doet het momenteel iets beter dan de deelgemeente.

De deelgemeente heeft voldoende aandacht voor problemen. Een bewoonster merkt op dat bewoners altijd bij Dhr. Elemans terecht kunnen. Daarnaast ook bij het Wijkoverleg Beheer (Catja Kloet).

Het wildplassen (ook in de portieken) wordt steeds erger.

Roland sluit af met een slotsheet. Hij stipt de top drie aan van zaken die zijn verbeterd en neemt de lijst van aanpak met de aanwezigen door: renovatie/sloop/onderhoud, vervuiling van de portieken en op straat, toezicht op veiligheid. Deze lijst klopt.

Een bewoonster zegt dat er erg slecht wordt schoongemaakt in de portieken door het door Maasoovers ingehuurde schoonmaakbedrijf. Men maakt de afspraak dat er binnenkort geschouwd gaat worden door Maasoovers samen met bewoners wanneer net is schoongemaakt. Op die manier kan bekijken worden wat te doen.

Eric bedankt alle aanwezigen voor hun komst en sluit de avond af.

Uit: Leefbaarheidsmonitor Meeuwenplaat, Bureau Onderzoek op maat. Een onderzoek in opdracht van deelgemeente Hoogvliet, Maasovers Woonbron en Vestia, Rotterdam, november 2001

Er is veel inzet van diensten en deelgemeente in de buurt en dat merken de mensen ook. Maar als er in zo'n moeilijke omgeving waar men al weinig geloof heeft in de overheid iets voorvalt wordt dat direct gezien als een teken dat de buurt achteruit gaat. Iemand lag weken lang onopgemerkt dood in zijn woning. Dat wordt in een herstructureringsbuurt direct gezien als een teken van de verloedering van de buurt. In een

nieuwbouwwijk wordt daarvan gezegd: hij leefde teruggetrokken en had geen contacten met zijn omgeving. Je hebt met veel factoren te maken als je zo'n buurt als Oudeland wilt opkrikken.

Dealpanden worden niet geaccepteerd. Een aantal is gesloten. Maar de overlast is niet te vergelijken met de situatie in een aantal Rotterdamse buurten. Als hier een junk over straat loopt kent iedereen hem. Ik zeg wel eens tegen bewoners die klagen: het is hier veel beter dan op een aantal andere plekken in Rotterdam.

In de Toscabuurt zijn al veel mensen vertrokken. Op een bepaald moment wordt de druk heel groot op zo'n buurtje. Mensen die weg kunnen vertrekken. Men weet dat de buurt toch verdwijnt en dat je je niet meer hoeft in te spannen.

In deze buurt wordt binnenkort ook gestart met huisbezoeken. Omdat de situatie in de Toscabuurt minder erg was dan in de Lamprei is daar eerst begonnen. Het project huisbezoeken is een samenwerkingsproject van deelgemeente, corporaties en Stichting Welzijn Hoogvliet.

De methodiek van huisbezoeken is goed, maar het moet wel minder vrijblijvend worden. Eigenlijk zou je mensen moeten verplichten om de medewerker huisbezoeken te ontvangen. Nu kom je vaak niet binnen bij de mensen die juist aandacht nodig hebben of die je moet aanpreken.

Eigenlijk zou je bij iedereen thuis moeten kunnen komen. Of anders zou iemand verplicht moeten worden een afspraak te maken bij jou. Iemand die overlast bezorgt zal je nu echt niet binnenlaten. We zijn aan het nadenken hoe we de huisbezoeken effectiever kunnen maken.

Huisbezoeken Heel de Buurt

Uit: Jaarverslag Heel de Buurt Huisbezoeken 2002, Stichting Welzijn Hoogvliet

Het blijkt nog steeds dat de problematiek waarmee bewoners komen heel divers en breed is. Om tot antwoorden en adequate oplossingen te komen krijgen bewoners en Heel de Buurt met heel verschillende organisaties te maken. Het succes van de samenwerking is er per organisatie verschillend. Vaak hangt een goed resultaat af van een enkele contactpersoon die je binnen een organisatie kent.

Door vraaggericht te werken wordt er meer inzicht verkregen wat er aan problemen en vragen leeft bij de bewoners. Op individueel niveau is een groot aantal bewoners bemiddeld naar instanties. Verder heeft het vraaggericht werken er toe bijgedragen om tijdens de herstructurering de wijk leefbaar te houden.

De evaluatie eind 2002 van Heel de Buurt leverde vier punten op:

1. Het aantal eerste bezoeken moet omhoog

De kernactiviteit van Heel de Buurt zijn de huisbezoeken. Vanaf 2002 doet zich echter het fenomeen voor dat vele bewoners niet meer zomaar willen meewerken aan een huisbezoek. Dit heeft verschillende oorzaken: sloop en nieuwbouw laten (te) lang op zich wachten, 'ik woon hier tijdelijk en het zal mijn tijd wel duren', 'ik woon hier zeer tegen mijn zin en ik heb geen vertrouwen in welke instantie dan ook dat ze me snel zullen helpen..', 'ik woon hier best en ik wil geen gezeur aan m'n hoofd', 'het past niet in mijn cultuur om zomaar mensen binnen te laten'.

2. Het aantal vervolg/activieringsbezoeken moet omlaag

Het aantal vervolgsbezoeken kan makkelijk de caseload van een medewerker boven het hoofd groeien omdat er een toename is van het aantal mensen met meervoudige problemen, van bewoners met weinig oplossend vermogen, van bewoners die zich vastklampen aan hun steun en toeverlaat (= Heel de Buurt medewerker), en van bewoners die de Nederlandse taal onvoldoende machtig zijn om optimaal te kunnen functioneren in deze maatschappij.

Instanties die er voor deze bewoners zijn moeten meer openstaan voor mensen ook al passen ze niet helemaal in hun plaatje; geen wachtlijsten, meer persoonlijke tocnadering.

Heel de Buurt heeft met het Maatschappelijk Werk goede afspraken kunnen maken. Het Zorgnetwerk doet wat ze kan, met de corporaties loopt de samenwerking ook goed. Met SoZaWe, integratiebedrijven, vluchtelingenwerk e.a. kan dit nog verbeterd worden.

3. Er moeten nieuwe manieren gevonden worden om in contact te komen met bewoners

Het is per bewoner verschillend hoe hij of zij het beste benaderd kan worden. Heel de Buurt organiseert in samenwerking met Opbouwwerk, Sociaal Cultureel Werk, bewonerscommissies, Woningcorporatie enz. een keur aan activiteiten om via die verschillende wegen in contact te komen met bewoners. Een positieve actie, maar wel een onderneemming waar veel tijd in gaat zitten.

4. Heel de buurt is een belangrijke schakel in keten van voorzieningen

Heel de Buurt is een belangrijke schakel in de keten van voorzieningen, zowel binnen SWH als daarbuiten. Samenwerking binnen SWH en met andere spelers op het veld is noodzakelijk maar niet vanzelfsprekend. Het gaat goed maar het kan beter.

Wat het altijd doet, ook in een buurt als Tosca, zijn recreatieve activiteiten zoals samen eten of een feest. Dat brengt mensen bij elkaar. Als beroepskracht moet je daarbij een slag slaan en er iets uit halen waar je later je voordeel mee kunt doen. Je moet nadenken wat je met dergelijke activiteiten wilt bereiken: mensen hoeven geen vrienden te worden maar ze kunnen elkaar wel leren kennen.

Soms nodig ik ook mensen uit voor een gesprek. Als je mensen persoonlijk uitnodigt komen ze wel. Ik heb geen moeite om de informatie te krijgen die ik wil hebben. Waar het op aan komt is dat je als werker zorgt dat je dicht bij de mensen komt te staan. Je moet niet te wachten tot de mensen bij jou komen. Je moet de wijk in, soms ook 's avonds en op zondag. Je moet weten en voelen wat er speelt. Als mensen je kennen komen ze wel naar jou toe.

Ook de basisschool de Notenkraker heeft een belangrijke rol gespeeld als ontmoetingspunt in de wijk. Het is een brede school. Ouders kregen een taak binnen de school en werden onderwijsassistent. De school fungeerde een tijd als wijkcentrum, maar dat vraagt van de werkers wel dat ze goed kunnen omgaan met vrijwilligers en ID-baners.

Jongeren en allochtonen kun je alleen betrekken als je ze persoonlijk aanpreekt. Je weet dat er geen allochtonen komen als je een bewonersavond organiseert. Als je wilt dat er toch een paar komen dan moet je er samen met hen heengaan. Soms zeggen mensen: ik kom omdat Ronald

het gevraagd heeft. Dat is niet erg. Misschien komen een volgende keer twee mensen uit zichzelf.

Door het jongerenwerk is veel geïnvesteerd in allochtone jongeren en er zijn ook veel jongerenwerkers van allochtone afkomst. In Hoogvliet is het nu daarom iets moeilijker om autochtone jongeren te bereiken dan allochtone.

3.3 Hoogvliet, samenvatting en analyse

147

Beeld van ontwikkelingen

De opbouwwerkers zoomen in op ontwikkelingen in de wijk Meeuwenplaat. Daar start in 1998 de grote herstructureringsoperatie van Hoogvliet met een verhuurstop voor duizend etagewoningen in de KoBabuurt.

Voor een groot deel van de woningen in de aangrenzende Lampreibuurt wordt een verhuurstop aangekondigd voor 2004.

In de waarneming van de opbouwwerkers was er bij bewoners in deze buurten geen draagvlak voor het besluit om duizenden woningen te slopen. De sociaal projectleider maakt onderscheid tussen verschillende groepen. ‘Surinaamse en Antilliaanse mensen zien herstructurering vaak als een kans om een andere woning elders te krijgen. De moeilijkste groep zijn oudere mensen die al 20 of 30 jaar in Hoogvliet wonen. Ze zijn gehecht aan de buurt. Ze zeggen: waarom moet ik weg, wie bepaalt dat? En: ik ken mijn buren, voel me hier vertrouwd en heb altijd gedacht dat ik hier tot mijn dood zou blijven. Dat is de moeilijkste groep.’

De opbouwwerkers zetten vraagtekens bij de analyse van woningcorporatie en deelgemeente. ‘Bij de herstructurering wordt steeds benadrukt dat de woningen niet meer van deze tijd zijn. Dat klopt wel, maar het is maar een deel van het verhaal. Als je weinig onderhoud pleegt, gaan mensen vanzelf weg. Je kunt dan Hoogvliet upgraden, met een meer gemêleerde bevolking en mensen met meer inkomen.’

De opbouwwerkers verwijzen naar de aanpak in de jaren negentig met een mix van renovatie en nieuwbouw. Dit werd gecombineerd met een programma voor sociale begeleiding en gerichte inplaatsing van nieuwe bewoners in kwetsbare complexen. Verder werden portiekgesprekken en opzoomeractiviteiten georganiseerd. Op een aantal plaatsen ontstond leegstand met postadressen, dealpanden e.a., maar de sociale problemen werden in de ogen van de opbouwerkers uitvergroot. ‘Echte problemen ontstaan als op een buurt een slooptekst zit en het stempel ‘getto’.’ Bij de start van de herstructureringsoperatie was de planning om eerst te bouwen en dan te slopen, om zo mogelijkheden te bieden voor door-

stroming uit sloopcomplexen naar nieuwbouwwoningen. Dat bleek niet haalbaar. De verwachte tijd tussen sloop en nieuwbouw in de KoBabuurt werd twee jaar, later vier jaar. Het aantal bereikbare huurwoningen in de nieuwbouw bleek kleiner dan veel bewoners verwachtten. Weinig bewoners gaan naar een nieuwbouwwoning. ‘Ik schat dat uiteindelijk een stuk of tien bewoners uit de KoBa in de nieuwbouw komen.’

De meeste mensen zijn aangewezen op herhuisvesting in bestaande sociale huurwoningen. De sociaal projectleider voorziet knelpunten. ‘Mensen mopperen nog niet hard en zeker niet gezamenlijk. Maar in 2004 gaat een nieuwe fase in met nieuwe verhuurstops en dan verwacht ik meer moeilijkheden. Mensen kunnen dan niet weg omdat er elders in Hoogvliet geen woningen beschikbaar zijn.’

148

Ondanks de knelpunten bij de herhuisvesting lukt het goed om de leefbaarheid in de KoBabuurt tijdens de sloop op peil te houden. Actief uitverhuizen en sloop vindt blok-gewijs plaats en buurtconciërges houden intensief toezicht. Een leefbaarheidsmonitor registreert eenmaal in de twee jaar de ontwikkeling van het leefklimaat en deze gegevens worden per buurt met bewoners besproken.

Voor de Lampreibuurt heeft het aanwijzen als toekomstig sloopgebied negatieve effecten. In de voorheen gewilde buurt ontstaat verloop met het vertrek van oorspronkelijke bewoners en de komst van sociaal zwakke groepen. Antilliaanse jongeren, sommigen rechtstreeks afkomstig uit Curaçao, trekken in bij familie of kennissen. Leegkomende woningen worden betrokken door ‘sloopnomaden’ afkomstig uit herstructureeringsbuurten. Door het aangrenzende metrostation wordt de buurt tijdelijk ontmoetingsplek voor jongeren uit de regio.

Ook worden ‘bijzondere groepen’ gehuisvest in de buurt, in een project voor begeleid wonen voor ex-psychiatrische patiënten.

Evenals in de Lampreibuurt staat ook de leefbaarheid in de Toscabuurt in de wijk Oudeland onder druk. De achteruitgang van het leefklimaat in deze buurten is niet duidelijk af te lezen uit de gegevens van leefbaarheidsmonitor. De wijzer schommelt in 2001 en in 2003 rond de 6.

De herstructurering van Hoogvliet is een omvangrijk project met een looptijd van tien tot vijftien jaar. Het uitvoeringsprogramma is afhankelijk van de ontwikkeling van de conjunctuur, de bouwmarkt, ontwikkelingen in woningmarkten in de regio e.a. Projectplannen en faseringen worden steeds opnieuw bijgesteld. In de huidige conjunctuur betekent dit vooral: uitgesteld. Eind 2003 kondigt WoonbronMaaoevers aan dat wegens knelpunten in de herhuisvesting de verhuurstop voor de Lampreibuurt en de Toscabuurt wordt verschoven van 2004 naar 2008. Het totaal aantal woningen waarvoor een verhuurstop ingaat in 2004

wordt teruggebracht van 1592 naar 379.

De grootschaligheid van de plannen heeft tot gevolg dat grote delen van Hoogvliet werden gelabeld als toekomstig sloopgebied. Veel mensen worden in onzekerheid gebracht over hun toekomstige woon situatie en ook woonwijken die nog tien jaar blijven bestaan kregen het stempel van doorgangswijk.

Het opbouwwerk wijst op de sociale kosten van de vernieuwing van Hoogvliet en pleit voor een meer geleidelijk en gericht herstructureringsproces. Corporaties en deelgemeente verwijzen naar beoogde baten in de toekomst van een meer gemêleerd stadsdeel. Sloop van woningen van veertig jaar oud is kapitaalsvernietiging, maar dit kan naar de mening van de corporatie in de komende honderd jaar worden goedgemaakt gezien de potenties van het gebied. De keuze voor een grootschalige ingreep lijkt vooral te worden opgedrongen door concurrentie van andere woonmilieu's in de omgeving.

149

Positie van het opbouwwerk in het krachtenveld

Het opbouwwerk onderhoudt contacten met bewoners in de buurten-in-verandering in Hoogvliet. Het team van opbouwwerkers werkt wijkgericht, vanuit een centraal punt. Ze beschikken niet over een vaste plek in wijken en zijn niet duidelijk gepositioneerd op wijkniveau.

Tot 1966 waren de opbouwwerkers in dienst van de stedelijke instelling Rio. Ze werkten vanuit het Sociaal Wijkopbouw Orgaan SWO Hoogvliet. In 1996 werd het opbouwwerk opgenomen in een brede welzijnsstichting, Stichting Welzijn Hoogvliet, SWH, dat een beperkte functie-opvatting hanteerde van opbouwwerk. Opbouwwerk werd gezien als een vorm van sociaal cultureel werk en als 'het werken met groepen' waarbij opbouwwerkers anders dan sociaal cultureel workers niet accommodatiegebonden werken, maar buitenhuis. Het leggen van verbindingen met instanties werd niet gezien als taak van de opbouwwerker maar van (het management van) de instelling.

De positie van het opbouwwerk ten opzichte van de corporaties is zwak. De corporaties hebben van oudsher eigen overlegorganen van huurders, bewonersraden, die zich in Hoogvliet los van het opbouwwerk ontwikkelden. Bewonergroepen die door het opbouwwerk worden ondersteund, zoals de BKBB in de KoBabuurt, stellen zich bij gelegenheid onafhankelijk op ten aanzien van corporatie en bewonersraden.

Belangrijke factor bij de positionering van het opbouwwerk in het krachtenveld is dat deelgemeente en corporaties een eigen uitvoeringsprogramma hebben opgezet voor de sociale begeleiding van de herstructurerering.

Het is een partnership van deelgemeente en corporaties waarbij de regie werd gelegd bij een deelgemeentelijk projectleider ‘sociaal investeren’, later hernoemd tot projectleider ‘Heel de Buurt’ in vervolg op samenwerking met een landelijk ontwikkelingsproject. Deelprogramma’s zijn huisbezoeken in buurten met een verhuurstop, de leefbaarheidsmonitor en communicatie met een informatiecentrum en informatiebulletins, participatieprojecten, buurtheater e.a.

De SWH en het opbouwwerk worden door Heel de Buurt op projectbasis ingehuurd voor uitvoering van deelprojecten.

Daarnaast wordt door Heel de Buurt een sociaal projectleider aangesteld in Oudeland die taken combineert van een deelgemeentelijk projectleider en een opbouwerker. Hij heeft bovendien tot taak om een ‘meer vraaggerichte werkwijze’ te stimuleren in het welzijnswerk. De sociaal projectleider was eerder coördinator jongerenwerk en werd vanuit de SWH gedetacheerd bij de deelgemeente.

Heel de Buurt heeft zich verbonden met de vernieuwing van Hoogvliet en opereert als ‘change agent’ op sociaal gebied. Er bestaan cultuurverschillen met het opbouwwerk dat is georiënteerd op bewoners in herstructureringsbuurten en dat kritisch staat ten aanzien van de herstructurering. Samenwerking tussen opbouwwerk, SWH, Heel de Buurt, deelgemeente en corporaties speelt zich af binnen dit spanningsveld.

Belangrijke speler in de herstructurering in Hoogvliet is verder WiMBY!, programmabureau voor de Internationale Bouwtentoonstelling Rotterdam die in Hoogvliet plaats vindt. WiMBY! organiseert discussies en tentoonstellingen over stedenbouw, ontwerp en cultuur voor het nieuwe Hoogvliet. Het bureau communiceert via ‘events’ zoals de Heerlijkheid Hoogvliet, een manifestatie die ideeën genereert voor een nieuw onderdak van clubs en verenigingen die hun huisvesting kwijt raken door de herstructurering. WiMBY! richt zich naast de huidige bewoners vooral op toekomstige bewoners en creëert een nieuw imago voor Hoogvliet.

Heel de Buurt en WiMBY! zijn krachtige actoren in het herstructureringsproces van Hoogvliet. Ze doen onderzoek en ontwikkeling op sociaal en cultureel gebied en combineren dit met culturele marketing. Gerichte PR naar opiniemakers draagt bij aan het beeld van de succesvolle vernieuwing van Hoogvliet.⁷

Samenlevingsopbouw rond sociale opgaven

Het opbouwwerk in Hoogvliet legt het accent op vorming van kleinschalige sociale netwerken en empowerment. Opbouwworkers en instelling hebben moeite met de positionering van het werk naar andere actoren en met het bepalen van hun rol in samenwerkingsverbanden.

Het opbouwwerk startte in de Meeuwenplaat in de jaren negentig met portiekgesprekken en opzoomeren. Effect was een versterking van de sociale samenhang in de KoBa buurt. ‘Meer dan 200 mensen deden mee met een race op een zeephelling op het binnenterrein. Daarna wilden de drie andere binnenterreinen dat ook.’

Na het besluit tot sloop van de buurt verandert de inzet van het opbouwwerk. De nadruk verschuift naar het organiseren van onderlinge steun en belangenbehartiging. ‘Onze hoofdtaak is samenlevingsopbouw, maar op het moment dat we zien dat het niet goed gaat in een buurt moeten we in zo’n gebied een andere rol kunnen innemen.’ Het opbouwwerk ondersteunt de bewonersgroep BKBB die zich opwerpt als overlegpartner van de corporatie over de vertraging van de nieuwbouw en onduidelijkheden over de herhuisvesting.

De opbouwwerkers constateren dat ze weinig zicht hebben op de herhuisvesting. Bewoners overleggen individueel met de corporatie over een andere woning. Knelpunten worden niet gebundeld en er wordt niet bijgehouden waar bewoners uit sloopcomplexen naar toe gaan. In Oudeland wordt een steunpunt opgericht waar bewoners met individuele problemen rond herhuisvesting terecht kunnen.

Door Heel de Buurt worden huisbezoeken gedaan bij bewoners in sloopbuurten. Hen wordt desgewenst een aanbod gedaan voor hulpverlening, schuldsanering, scholing of arbeidstoeleiding. Doel is toerusting van bewoners zodat ze elders een goede start kunnen maken. Ook worden contacten gelegd voor deelname aan buurtactiviteiten.

De samenwerking van huisbezoekers met maatschappelijk werk en het zorgnetwerk verloopt goed. Moeilijker blijkt het om een goede afstemming te organiseren tussen uitvoerend werk in buurten en het aanbod van instellingen als SoZaWe en integratiebedrijven.

De sociaal projectleider signaleert ook dat het moeilijker wordt om mensen te bereiken. ‘Je komt vaak niet binnen bij mensen die juist aandacht nodig hebben of die je moet aanspreken.’ Er is een toename van het aantal mensen met meervoudige problemen en weinig oplossend vermogen. ‘Instanties die er voor deze bewoners zijn moeten meer open staan voor mensen, ook al passen ze niet helemaal in hun plaatje; geen wachtlijsten, meer persoonlijke benadering.’

In enkele buurten zet het opbouwwerk ‘praathuizen’ op, ontmoetingsplekken in leegstaande flats die door bewoners in eigen beheer worden gerund. De praathuizen zijn bedoeld voor ontmoeting en onderlinge steun.

Een combinatie van huisbezoeken van Heel de Buurt, portiek- en blokgesprekken van opbouwwerkers en praathuizen blijkt effectief te werken. ‘Bewoners gaan dingen samen regelen en nemen zelf verantwoordelijk-

heid. Ze ontwikkelen zich en leren participeren. Eerst in het praathuis, dan in de buurt en de wijk.' Een praathuis is een laagdrempelige voorziening waar ook mensen die sociaal niet weerbaar zijn een plek kunnen vinden. 'In een buurthuis doe je mee aan een activiteit. Als je niet past in het plaatje val je er uit. In het praathuis ben je één van de buurtbewoners.'

Participatie bij nieuwbouwplannen biedt naar de ervaring van de opbouwworkers weinig aanknopingspunten voor samenlevingsopbouw. 'Voor veel van de zittende bewoners is het niet interessant omdat ze niet naar een nieuwbouwwoning kunnen. Er wordt meegepraat door een heel selecte groep. En vaak zijn dat niet de mensen die er uiteindelijk gaan wonen.' Een uitzondering vormen bewoners die gezamenlijk de plannen ontwikkelen voor een ouderencomplex, zoals de Saraburcht.

Doelen bij het bevorderen van sociale contacten verschillen naar situatie. In sloophuizen ligt de nadruk bij sociale netwerkvorming op onderlinge steun en toerusting. In huizen die langer blijven bestaan is netwerkvorming gericht op meer duurzame sociale verbanden en sociaal leiderschap.

Gesigneerd wordt dat in doorstroomwijken afkomst niet meer zo belangrijk is in de onderlinge verhoudingen. 'Belangrijk is overlast. Je hoort nu: mijn buurman is een Antilliaan, maar het is een hele lieve en ik heb er geen last van.' In wittere wijken zoals het aangrenzende Zalmplaat speelt afkomst een veel grotere rol in de communicatie.

De opbouwworkers dragen bij aan het ontwikkelen van normen en regels maar grijpen niet zelf in bij overlastsituaties. 'Wat mij betreft moeten mensen gebruik kunnen maken van het openbaar terrein. Wat niet mag is racen over trottoirs, maar ik vind het niet mijn taak om mensen aan te spreken. Als de politie dat niet doet vind ik dat bewoners gelijk hebben als ze daarover klagen.' Samenwerking met de politie bij het tegengaan van overlast is lastig. 'In de Lampreihuizen is de houding van de politie: we houden ons bezig met criminaliteit en niet met overlast.'

Het opbouwwerk werkt mee aan 'blokgesprekken', een variant van portiekgesprekken. Het is een vervolg op het opstellen van leefregels door de corporatie. De corporatie ziet de deskundigheid van het opbouwwerk als meerwaarde bij deze gesprekken.

Adagium van het opbouwwerk bij het begeleiden van mensen is om niet de problemen te benadrukken. 'Je kunt het omdraaien en er een leuk initiatief van maken.' Voorbeelden daarvan zijn buurtheater en de cursus Houserestyling.

In de productie Voorheen Goudkust spelen bewoners hun verhaal over de neergang van de buurt. De voorstelling is belangrijk bij het afscheid nemen van de buurt. De productie geeft de deelnemers ook zelfvertrouwen. 'Door de voorstelling zijn zich de mond van de buurt gaan voelen. Zo gedragen ze zich ook en ze voelen zich bevoegd om dingen te zeggen, tegen andere bewoners, de corporatie en de deelgemeente.' Voorheen Goudkust wordt gespeeld door een gemengde groep van autochtone en allochtone bewoners. Tot het publiek behoort een groep Antilliaanse jongeren die mikpunt van kritiek is in het stuk. Ze vonden dat er een reactie moest komen op Voorheen Goudkust, in de vorm van een eigen jongerenvoorstelling. Op basis van gesprekken met een grote groep jongeren werd een nieuw stuk geschreven, Niemandsland. Naast zes meiden bleken uiteindelijk maar enkele jongens bereid om ook zelf mee te spelen.

153

In de cursus Houserestyling leren bewoners om op een goedkope manier hun woning in te richten. Het initiatief richt zich op mensen die verhuizen van de ene herstructureringsbuurt naar de andere. Sommigen wonen op de betonnen vloer met kranten voor de ramen, tot ergernis van anderen bewoners. De cursus leidt ook tot onderlinge steun en uitruil.

Uitgangspunt voor de opbouwworkers is 'dat sociaal zwakkere mensen ergens zullen moeten wonen'. Ze zijn van mening dat je deze groepen niet kunt weren uit de buurt maar ze pleiten wel voor een betere sociale begeleiding. 'Er zou hier in de buurt begeleid wonen moeten zijn voor de Antilliaanse jongeren waarbij ze een kamertje krijgen, begeleiding en een opleiding.'

De opbouwworkers signaleren dat zij niet zelf in staat zijn een dergelijk project te ontwikkelen. 'Als je zo iets voorstelt is de reactie: doe het maar. Maar je kunt zo iets niet op je centje starten. Er zijn voorbeelden elders maar de ontwikkeling van zo'n project vraagt samenwerking tussen veel partijen. Ik ken al die instanties niet.'

4. Overschie, Zestienhoven II

4.1 José Spiering: *Dit plan moet slagen en dat kan alleen als je duidelijke regels afspreekt*

José Spiering is opbouwwerker bij de Stichting Welzijn Overschie, SWO (vanaf 2004 Welzijnsorganisatie Thermiek). Ze werkt sinds 1976 bij de SWO, in verschillende functies.

155

Buurtverbetering Zestienhoven II

Zestienhoven II is een klein buurtje met 120 woningen en zo'n 360 mensen. De buurt heette vroeger Landzicht en werd in de jaren zestig opgezet als zgn. 'woonschool'. Vanuit buurthuis Landzicht werden bewoners intensief begeleid door sociaal workers. Het was een opvoedingsprogramma. Eigenlijk was de bedoeling was om de buurt af te sluiten met een poort.

In mijn ogen hadden ze het zo nooit mogen doen omdat de mensen allemaal een stempeltje kregen. Als je in 'het dorp' woonde was je asociaal.

Vanaf 1985 deed ik verschillende activiteiten in de buurt: kinderwerk, een sportgroep, een vrouwengroep. Landzicht was een groot buurthuis, met allerlei disciplines, zoals kinderopvang, kinderwerk en tienerwerk, jongerenwerk, volwassenenwerk, maatschappelijk werk en opbouwwerk. Allemaal gericht op een buurtje met drie straten.

Na een schietincident en bedreigingen van de directeur en het bestuur werd het buurthuis in 1992 gesloten. Conflicten tussen families leidden tot rellen. Er braken vechtpartijen uit op het moment dat de zaal vol zat met kinderen voor een playback festival. Een jongerenwerker die afkomstig was uit het dorp was een van de partijen in de ruzies.

Het gebouw werd dichtgetimmerd en tussen 1992 en 2000 gebeurde er niets. Alleen de kinderopvang zat nog in het gebouw, verder stond het leeg. Instellingen en overheid trokken zich terug uit de buurt.

Het Woning Bedrijf Rotterdam, WBR, kondigde aan dat de buurt gesloopt zou worden. Een aantal panden was dichtgetimmerd en er werd een verhuurstop ingesteld. Het sloopplan gaf een enorme commotie.

Ik bleef in contact met een aantal bewoners die ik kende van mijn eerder werk in de buurt. Als Opzoomer coördinator van de SWO gaf ik drie straten in Landzicht op voor deelname en in 2000 en 2001 werden een lampionoptocht en Opzoomeractiviteiten georganiseerd in de buurt. De bewoners mochten het gebouw van het vroegere buurthuis gebruiken als uitvalsbasis bij feesten op Koninginnedag en moederdag. Voorwaarde was dat ze na afloop de sleutel weer inleverden bij de SWO, de huurder van het gebouw, want het gebouw was officieel gesloten.

Een nieuwe ingang naar de buurt bood de Opzoomeractie 'Schone straat' in 2002. Eerste actiepunt was het schoonmaken van het dichtgetimmerde gebouw dat vol graffiti zat. Bewoners waren enthousiast. Ze werkten een heel weekend om het pand schoon te sputten. Een bewoner die werkte bij een schoonmaakbedrijf had een spuit geleend van zijn baas. Het WBR betaalde de kosten van het materiaal.

Een groepje jongeren stond toe te kijken bij de schoonmaak. Dat zit er morgen weer op, zei een van die jongens. Ik liep naar de jongen toe en zette hem op de foto. Ik zie tegen hem: "Als er morgen weer graffiti op zit dan weet ik je te vinden."

De deelgemeente loofde een bonus uit als de jeugd het pand met rust liet. Ze konden 200 gulden verdienen om samen iets te organiseren als de ruiten drie maand heel bleven en het gebouw niet werd beklaad.

De schoonmaakactie werd afgesloten met een barbecue en grote vuren op het grasveld voor het gebouw. Het was een groot feest. Een bewoner schreef in een stukje voor de krant: het gaat weer goed met Landzicht, geen verhalen meer over moorden en schietpartijen.

De schoonmaakactie in 2002 was een nieuw begin. Het werd gevolgd door een schouw van de buurt door bewoners met deelgemeente, politie, de werf van gemeentewerken, het woningbedrijf en de SWO. Dat leverde een lijstje op voor een verbeteringsplan voor de buurt dat in de maak was.

Met de komst van een nieuwe districtsmanager van het WBR ging het sloopplan van tafel en werd gekozen voor woningverbetering.

Directeuren van instellingen in Overschie, verenigd in het Herberg-overleg, hadden het initiatief genomen voor een aanpak van de sociale problemen in de buurt, in combinatie met woningverbetering.

De deelgemeente schakelde een extern bureau in om in overleg met de bewoners een 'integraal verbeterplan' op te stellen. De buurt kreeg ook een nieuwe naam. Landzicht werd Zestienhoven II. (De aangrenzende buurt heet Zestienhoven I.)

Buurtfoto Zestienhoven II

Zestienhoven II werd in het midden van de zestiger jaren gerealiseerd als een woon-school, een pedagogisch experiment voor huishoudens die in Rotterdamse volksbuurten sociaal dreigden af te glijden. De buurt kreeg een zogeheten OBS-status (Oppbouwwerk Bijzondere Situaties) en daarmee de beschikking over het buurtcen- trum Landzicht met een forse stafbezetting van sociaal- en cultureel werkers.

Het gebiedje kenmerkte zich in de eerste decennia onder meer door een concentratie van probleem gezinnen, de ruimtelijke segregatie en daaruit voortvloeiende stigmatisering en sociale uitsluiting. Dit laatste werd in de hand gewerkt door de buurtbevolking zelf die gedominicert door familienetwerken een eigen subcultuur in stand hield waar buitenstaanders lange tijd vrijwel geen toegang tot kregen.

Door de jaren heen heeft de bevolking van Zestienhoven II te maken gekregen met een qua oriëntatie en intensiteit wisselende aandacht van buiten, van autoriteiten en professionele hulp- en dienstverleners. In het begin van de jaren negentig kwam er hernieuwde aandacht voor het gebied. Dit vanwege de vermoeide hoge werkloosheid gecombineerd met een laag opleidingsniveau van een aantal bewoners en enkele calamiteiten als gevolg van hoog opgelopen spanningen tussen enkele families. In de loop van 1993 werd een projectgroep Zestienhoven opgericht met als taak het gebied te voorzien van nieuwe positieve impulsen.

In 1994 heeft de groep een plan van aanpak aangeboden aan de deelgemeente Overschie. Als zodanig vormt dit initiatief de opmaat voor de initiatiefgroep die medio 2001 een poging waagt om in samenspraak met de bewoners van het gebied tot een nieuw verbeterplan te komen.

Uit: Buurtverbetering Zestienhoven II, Matrix Partners, 2001

157

Er werd een stuurgroep gevormd om een plan te ontwikkelen met als deelnemers de deelgemeente, woningbedrijf, politie, basisschool, SoZaWe en SWO.

We gingen onderzoeken wat de buurt nodig had om weer in de lift te komen en een normale wijk te worden. Als opbouwwerker had ik de taak om bewonersavonden te organiseren over de 'verbeteragenda'.

De eerste bewonersavond werd bezocht door 27 mensen. Dat is heel behoorlijk.

Als stuurgroep hadden we op een rij gezet wat er moest gebeuren. Op ons lijstje stond het bestrijden van achterstand met taalprogramma's, opvoedingsondersteuning en toeleiding naar de arbeidsmarkt. Er zijn veel mensen met een uitkering, kinderen hebben weinig bagage en achterstand op school.

Bewoners kwamen met andere dingen: een poepveldje, verkeersdrempels, onderhoud van de woningen. Ze vonden vooral belangrijk dat de wijk schoon werd en weer aanzien zou krijgen.

Tijdens de bijeenkomst schreven we de twee lijstjes op het bord.

Reactie van de bewoners op ons lijstje was: hoe kom je er bij, er zijn hier helemaal niet veel mensen met een uitkering.

Het is moeilijk om daar op z'n moment doorheen te prikken.

We hebben gezegd: we nemen jullie lijstje mee terug en gaan kijken hoe we het in elkaar kunnen passen.

We zijn toen met cijfers gekomen. Dat wilden we eerst niet maar het was

de enige manier om bewoners te overtuigen dat er iets moest gebeuren aan de achterstand. We lieten zien dat van de 120 huishoudens 49 een uitkering hebben. Ze konden dat niet geloven. Ze realiseerden zich ook niet dat veel kinderen uitvallen op school en dat een kwart naar het speciaal onderwijs gaat. In Rotterdam is dat ruim 3 %. Daar schrokken ze erg van.

Ook scholen, Sociale Dienst en politie waren uitgenodigd voor de bewonersavond en in kleine groepjes praatten we over de situatie. We legden uit dat het belangrijk is dat kinderen naar een peuterspeelzaal gaan omdat ze daar leren omgaan met andere kinderen en nieuwe woorden leren.

158

Als een kind thuis blijft hoort het alleen wat jij zegt, zei ik tegen de moeders. Als je drie keer ‘tering’ zegt gaat dat kind dat nazeggen. Dat is niet de bagage die we bedoelen.

Het taalgebruik is vaak heel minimaal. Van de tien woorden zijn er negen vreselijke ziektes. Dat is de normale spreektaal. Als een bewoner met een karretje in de supermarkt tegen iemand opbotst is de reactie niet ‘sorry’, maar ‘pleur op’. Zo is het moeilijk om aanzien te krijgen.

De bewoners hebben daar goed over nagedacht en bij de derde bewonersavond zeiden ze dat het goed was dat we met cijfers waren gekomen en dat we ook maar wat met taal moesten doen.

Verbeterprogramma Zestienhoven II

In 2002 werd het programma Buurtverbetering Zestienhoven II vastgesteld. Het plan bevat een aantal samenhangende interventies gericht op verbeteringen op fysiek, sociaal en economisch vlak. Het plan bouwt voort op recente verbeteracties in de buurt zoals het schoonmaken van het gebouw Landzicht, de inrichting van een speelplaats voor kinderen en acties die voortvloeien uit de laatste wijkshouw met bewoners.

Een aantal van de voorgestelde verbeteringen zijn niet op korte termijn te realiseren. Vanuit deze gedachte richt de ondersteuning door het buurtwerk zich op het verder organiseren en informeren van de bewoners en het aanwenden van hun kwaliteiten, kennis en netwerken (een benadering bekend onder de naam ‘ABCD-methode’) bij de uitvoering van het verbeterplan. De ondersteuning door het buurtwerk vervult een belangrijke brugfunctie tussen bewoners en de in de stuurgroep verenigde partijen.

Het verbeterprogramma bevat acties op de volgende gebieden:

- a) Aandacht voor de jeugd (opvoeding, vrije tijd, taalontwikkeling, speelruimte)
- b) Woningverbetering (onderhoud woningen)
- c) Verbetering kwaliteit van de woonomgeving (veiligheid, bouwsels, garages)
- d) Versterken van de sociaal-economische positie van mensen (werk, activiteiten)
- e) Verbeteren van de sociale infrastructuur (sociale contacten)
- f) Verbetering van de leefbaarheid en de kwaliteit van de buitenruimte (gebouw Landzicht, onderhoud groen en sloten, verkeersveiligheid).

Uit: Buurtverbetering Zestienhoven II, deel 1 Het plan, deel 2 Het programma; Matrix Partners 2002

Nu het op de uitvoering aankomt zijn bewoners wel wat terughoudend. Een van de activiteiten is opvoedingsondersteuning. We praten niet over een cursus maar over bijeenkomsten over ‘hoe maak je van je kind een kanjer’. Eén van de ouders zei dat ze al een kanjer had. Prima, zei ik, dan moet jij komen vertellen hoe jij dat aanpakt. Toen ze hoorden dat er ook iemand van buiten bij zou komen zitten (een pedagoog) schrokken ze terug. Ik denk niet dat ik dat doe, was de reactie, ik ga niet tegen ieder- een mijn ellende vertellen.

Ze hebben een bepaald vertrouwen in mij. Dat moet ook, anders kom je nergens. Ik ken veel kinderen in de buurt en heb al langer contact met de ouders. Ze komen ook bij me om raad, bij voorbeeld als hun zoontje iets gepikt heeft. Daar kan ik niets aan doen, zeg ik dan, maar waarom heeft hij gepikt en wat? Dat weet ik niet, is dan de reactie, maar ik heb hem meteen naar de politie gebracht en gezegd: hier heb je hem.

Ik had in februari drie ouders voor de cursus maar ik wilde een groep van ten minste zeven mensen. In maart wilde ik beginnen, dus ik moest actief mensen aanspreken. Je moet de mensen één voor één aanspreken. Ik maakte een wervingsfoldertje met een aantal vragen: misschien vind je dat jouw kind teveel wordt gepest, of dat je teveel onenigheid hebt met je kind omdat ze te laat thuis komt.

Dat zijn kleine dingen waar ze misschien wel over willen praten. We willen mensen kapstokken geven om hun kind te begeleiden. Die kinderen zijn niet allemaal even makkelijk. Vaak hebben ze een grote mond tegen hun ouders. Dat loopt soms helemaal fout. Ik spreek zo'n kind aan.

Naar jou luistert ze wel, is dan de reactie. Ze luistert ook naar jou, zeg ik dan, maar dan moet je geen grote mond terug geven. Daar hebben we een mooie cursus voor en jij mag ook komen.

Tot mijn grote verwondering kwamen op de eerste bijeenkomst alleen twee vaders. De ene wilde meer weten over drugs, niet voor z'n eigen kinderen, maar voor anderen. De andere vader had tips hoe je mensen moet werven.

We maakten een nieuwe folder, met duidelijke voorbeelden waarover we gingen praten: ‘Mijn kind ligt niet voor tien uur in bed’, ‘Als ze niet wil geef ik haar gewoon een knal’, ‘Als je kind alcohol drinkt, wat dan?’ We gaven de folder overal af.

Op de dag van de nieuwe bijeenkomst kwam de regen met bakken naar beneden en twee mensen belden af. We hebben hier dus zonder mensen gezeten.

Ze vragen nu wanneer we wat gaan doen. Maar ik denk dat we het anders moeten aanpakken en met een koffie-uurtje moeten beginnen. Dan kun je iets laten vallen over omgang met kinderen en kijken hoe mensen reageren. Daarna kan je er pas een deskundige van buiten bij halen.

Er wordt wel een cursus voor tieners opgezet, ‘Katjes, schatjes en watjes’. Ik pleit ervoor om dat Overschie-breed op te zetten, om zo een mix te krijgen van katjes en schatjes. We hebben inmiddels contact met twintig tieners. Ik heb een gesprek gehad met de basisscholen waar de meeste kinderen uit deze buurt op zitten en zij willen mee doen. Het contact loopt via het schoolgericht maatschappelijk werk. Aansluitend willen we ook in gesprek met ouders.

We moeten nog heel wat investeren in de opzet van opvoedingsondersteuning. Je bent afhankelijk van medewerking van de mensen. In deze wijk is dat heel moeilijk. Mensen willen niet met de billen bloot.

In de tijd van Landzicht moesten mensen meedoen aan programma’s. Het was verplicht en meer betuttelend. Mensen praten daar niet meer over. Ze hebben wel goede herinneringen aan bepaalde personen uit die tijd.

In het programma was ook voorzien in de start van een voorschool, maar uit een toets door de intake van de peuterspeelzalen bleek dat kinderen geen taalachterstand hadden. Een aantal kinderen moest naar remedial teaching, maar een extra ontwikkelingsprogramma was niet nodig.

Alle huishoudens met een uitkering worden bezocht door de Sociale Dienst. Ik heb daar van bewoners positieve reacties op gehad. Na het incident in 1992 durfden functionarissen de wijk niet meer in en lieten ze het allemaal sudderen. Het maakte niet uit of je hier met zes of met twintig mensen in een huis woonde en of ze allemaal een uitkering aanvroegen. Alles werd goedkeurd. Dat wordt nu aangepakt.

Mensen worden doorverwezen en er wordt een traject voor hen uitgezet. Er is een contactgroep gevormd met de mensen van de Sociale Dienst om te overleggen over de aanpak. Ook de OK bank is er bij betrokken omdat niet iedereen naar een cursus kan. Je moet niet iedereen richting werk sturen. Velen kunnen dat niet. Sommige mensen zijn zo labiel dat ze hulp nodig hebben. ‘Ze zijn ook bij mij geweest,’ hoor je dan.

‘We hebben heel lekker gepraat en ik hoef niet te werken.’ Zo’n vrouw is heel blij dat ze niet op werk uitgestuurd wordt. Haar kind is vijf en ze kan het ook niet. Laat zo iemand gewoon in haar waarde. Dat loopt goed en is afgestemd met de Sociale Dienst.

Niet iedereen is natuurlijk blij dat de Sociale Dienst aan de deur komt. Een aantal gezinnen ligt dwars en probeert de buurt achter zich te krijgen. Een strijdpunt was de sloop van garages. Daarin werd alles gedaan wat god verboden heeft. Een aantal mensen verzette zich tegen de sloop, maar het is heel goed dat die garages nu weg zijn.

Resultaat van de bezoeken is dat 7 van de 49 huishoudens zijn verwezen naar een cursus of naar vrijwilligerswerk. Maar het totaal aantal uitkeringsgerechtigden in de buurt is toegenomen. In de cijfers zie je niet terug dat er veel is geïnvesteerd.

De Sociale Dienst heeft ook mensen doorgestuurd naar de schuldhulpverlening en naar de cursus budgettering die is gestart. Ook dit aanbod is Overschie-breed, om af te komen van het stempeltje van de buurt.

Evaluatie Zestienhoven II

De integrale aanpak wordt als positief ervaren. De bundeling van allerlei instanties die vanuit hun eigen expertise hun bijdrage leveren werkt stimulerend en verhoogt het resultaat.

De Bewoners Organisatie Overschie, BOOS, geeft aan dat het opvallend is dat de opstelling van bewoners tijdens de tweede bewonersavond na aanvang van de uitvoering ten goede is veranderd. De politie constateert hetzelfde.

Er had in de stuurgroep wellicht kritischer gekcken kunnen worden naar het tijdstip van analyse en van uitvoering. Als voorbeeld wordt genoemd het traject voorschool voor kinderen die nog niet naar de peuterspeelzaal gaan. Deze groep bleek bij uitvoering uiteindelijk heel klein te zijn. De eerder beoogde doelgroep ging intussen naar de peuterspeelzaal. Een ander voorbeeld is het verschil tussen datgene wat de cijfers in de buurtfoto aangeven (b.v. het aantal werkzoekenden) en de feitelijk situatie (uiteindelijk slechts één werkzoekende !). Er had naast de bestudering van de cijfers uit recent onderzoek ook een meer uitbreide check in de buurt moeten plaats vinden (veldwerk) en goed gekcken worden naar de tijdsplanning en de beoogde doelgroepen.

Het draagvlak in de buurt moet in het planproces blijvend aandacht hebben van de stuurgroep.

Niet alleen de verbeteracties maar ook het planproces op zich is een instrument voor verbetering van de buurtsituatie en de steun daarvoor onder bewoners.

Tev overwegen is extra gesprekken rond de uitvoering van de programmepunten om zo het draagvlak te vergroten. De voorhoede van bewoners moet worden ondersteund zonder deze te isoleren. Dit laatste betekent dat goede afstemming noodzakelijk is tussen deze voorhoede bewoners, de stuurgroep en de deelgemeente als regisseur. De gewenste situatie moet misschien concreter gemaakt worden voor de verschillende doelgroepen. De indertijd opgestelde verbeteragenda kan hierbij een hulp zijn.

In de stuurgroep zitten de juiste partijen rond de tafel. De communicatie met de Afdeling Buitenruimte van deelgemeente werd in eerste instantie als moeilijk ervaren. De deelgemeente heeft aangegeven dat ze aan een vaste meerjarenbegroting vastzitten, maar dat ze desondanks toch moeite hebben genomen mee te werken. Ook is benadrukt dat de aanwezigen van de deelgemeente ook in de stuurgroep zitten namens de Afdeling Buitenruimte.

Uit: Evaluatie Zestienhoven II september 2002 - september 2003, Matrix Partners, 2003.

We hebben drie bewonersgroepjes gevormd voor de uitvoering van het verbeterplan, voor 'wonen', 'buiten' en 'activiteiten'.

De groep 'wonen' bestond al voor mijn komst en is uitgebreid om steviger in de schoenen te staan. Een van de deelnemers weet door zijn werk veel van woningonderhoud. Hij houdt mij op de hoogte van de uitvoering. Mijn taak is om te zorgen dat bewoners op één lijn blijven. Per woning wordt maatwerk geleverd. De woningen hebben dubbel glas

gekregen en naar keuze wordt cv aangelegd.

De renovatie liep goed tot eind 2002. Toen kwamen er klachten dat de één meer kreeg dan de ander. Er ontstonden weer enorme scheldpartijen. Ik heb de wijkteammanager gebeld om een bewonersavond te beleggen. Dat moest snel gebeuren omdat het anders knokken zou worden.

Ik bezorgde huis aan huis uitnodigingen voor de bijeenkomst.

Er kwamen 70 mensen. De uitvoerder en de wijkmanager van WBR zaten op het toneel. Bij het begin van de vergadering leg ik de regels uit. Alleen mensen waar al iets gedaan is mogen wat zeggen. En als we iets zeggen gaat dat op een normale toon. Niet schelden, vloeken en tieren. Je noemt je naam, je straat en je huisnummer, zodat we alles keurig kunnen opschrijven.

162

Ik begon zelf met een voorbeeld. Op nummer 18 ligt een grote plas water op de vloer. Ik kan me voorstellen dat de mensen daar niet blij mee zijn, want de vloer is net nieuw gelegd. Toen kwamen er meer voorbeelden die allemaal netjes werden genoteerd.

Er waren twee raddraaiers die dachten dat ze de bewoners wel mee kregen. 'Je komt er bij mij niet meer in, en we zullen eens zien wie de baas is.' Ze kregen geen poot aan de grond en je zag ze afdruipen.

Als je het verslag leest zie je hoe tevreden de mensen zijn dat ze hun verhaal konden doen, ondanks de negatieve sfeer waaruit de bijeenkomst voortkwam. Het is heel mooi om dat zo te zien. Als we niet gereageerd hadden was het uit de hand gelopen. 'Dat hebben we goed gedaan', was het reactie van de wijkmanager. Iedereen was tevreden, de bewoners, de uitvoerder en het WBR.

Een kleine moeite, vind ik. Omdat ik de mensen ken en nu in deze buurt een werkplek heb kan ik direct reageren als er iets aan de hand is.

De woningen worden na de opknapbeurt verkocht, in maatschappelijk gebonden eigendom. De corporatie doet het onderhoud en garandeert een prijs bij verkoop. Veel bewoners hebben hun huis gekocht. De koopprijs is zo'n 85.000 euro, afhankelijk van zelf aangebrachte verbeteringen. Als mensen niet kunnen of willen kopen mogen ze blijven huren.

De verkoop is een goede zet geweest omdat er nu zelfs donkere mensen in de buurt wonen. Een tijdje geleden werd nog een huis in brand gestoken waarin een Somalisch gezin had gewoond.

Ik ben daar bij een bewoner op teruggekomen. We discrimineren niet, zei ze. Maar je hebt wel een Somalische gezin uit huis gepest, zei ik.

Dat is niet waar, was de reactie. 'Die hoofddoek kwam alleen nu en dan kijken, maar er woonden allerlei andere figuren in dat pand.' Bewoners hadden gemeld aan de politie en het WBR dat de woning werd gebruikt als postadres voor 37 mensen, maar daarop werd niet gereageerd. Toen namen de bewoners zelf maatregelen.

De nieuwe bewoners zijn Antillianen. Een Antilliaanse vrouw bracht laatst haar kinderen naar de kinderclub. Toen ze weg wilde gaan riep een

vrouw uit de buurt tegen haar: moet je geen koffie. Het zijn typische mensen, maar ik geniet hier echt van.

De renovatie is bijna klaar en het WBR heeft geld beschikbaar gesteld voor een feest. Het moet een feest voor bewoners worden, niet voor bobo's. Dat vonden de mensen van de bewonersgroep ook. Maar ze vonden dat de aannemer toch wel moest komen want die had veel voor zijn kiezen gehad en 'het zijn hier geen makkelijk mensen'. En Roodenburg, de deelraadsvoorzitter, moest ook komen omdat hij veel had gedaan.

Ik vind het heel sterk dat ze die mensen toch ook uitnodigen.

Als bewoners klagen zeg ik vaak, bedenk welke kansen jullie wordt geboden om vooruit te komen. Er wordt veel geïnvesteerd voor een klein wijkje. Er moet wat gebeuren in deze wijk, maar er zijn buurten in Overschie die het even hard nodig hebben.

Ik vind het leuk om te doen en ik hou van deze mensen. Om te zeggen dat je er bij hoort is overdreven, maar je wordt wel erkend als degene die het voor hen opneemt.

Het negatieve beeld van de buurt is niet verdwenen. Het is net of mensen in Overschie zien wie uit 'het dorp' komt. Het is wel een stuk beter geworden. De politie en de huismeesters lopen door de wijk. Ook de deelgemeente durft binnen te komen, dat was in het verleden niet zo.

Als het WBR klaar is willen we in de buurt gaan werken aan samenleef-afspraken. Dat deden we eerder in de Beeningen- en Ameidestraat. Daar ging het de mist in omdat de flats gerenoveerd werden, maar we pakken dat nu weer op.

Regels afspreken

In het bewonersgroepje 'activiteiten' doen tien mensen mee. Ze organiseren dingen voor kinderen en tieners. Als we een groepje hebben die iets wil gaan we daarmee aan de slag.

Ik zorg dat er nieuwe mensen bij komen. Ook mensen die alleen zo nu en dan wat willen doen.

Verder moet je er voor zorgen dat niemand de baas is of een voortrekkersrol krijgt. Als bewoners denken dat iemand een uitzonderingspositie heeft wordt hij doodgezwegen. Er moet niet iemand opstaan die zegt dat hij het wel regelt. Ik heb in iedere straat mensen die ik kan aanspreken om dingen voor elkaar te krijgen. Dat zijn de schakels. Maar bij een briefje zet ik altijd mijn naam als eerste, en dan de andere namen. Ik zet er ook namen bij uit andere straten, want dan heb je wat meer namen en heb je minder risico dat mensen afhaken omdat ze een bepaalde persoon niet mogen. Ik ben er in de loop van de tijd wel achter wie met wie overweg

kan. Als je mensen goed kent zeggen ze het zelf wel: ‘Wat heb ik nou aan haar, ik heb een hekel aan haar, weet je dat niet dan.’ Ik zeg dan dat ze toch wel goed is in dit of dat. Ja, dat is dan wel zo. ‘Maar ze is zo stug.’ De mensen zijn naar buiten één geheel, maar naar binnen zijn ze niet zo saamhorig. Iedereen weet ook wel iets van iemand anders. Het is een hele hechte woongemeenschap en ze weten te veel van elkaar. Veel mensen zijn ook familie van elkaar. Je moet heel erg oppassen wat je zegt over iemand. ‘O bedoel je haar,’ krijg je dan te horen. ‘Dat is mijn schoonzus.’

Veel mensen wonen al lang in de wijk, vaak meer dan 25 jaar.

Ook bij het opzoomeren neem ik het initiatief en vraag mensen of ze willen mee doen. Als het eenmaal op gang is breidt het zich op eigen kracht uit. Van het plaatsen van kerstbomen van Opzoomer Mee maken ze een groot feest met een kerstman, een auto met muziek, lampionnen enz. Deze bewoners vinden het prachtig als kinderen iets doen. Daar zijn ze heel trots op. Ze stoppen ze ook veel snoep toe. Even later worden ze uitgescholden en vallen er klappen. Het is heel moeilijk om dat er uit te krijgen.

We willen geen open ontmoetingsplek in het vroegere buurthuis. Als je een open inloop organiseert ben je de greep kwijt. Je moet het afbakenen met een aanbod van gerichte activiteiten want anders nemen de mensen het zo weer over. Ze zijn heel mondig. Nu moeten ze toestemming vragen aan mij en kan ik sturen en beslissen. Dat is in deze situatie nodig. Anders neemt een kleine groep het over en worden anderen buiten gesloten. In de activiteitengroep leidt dat tot onenigheid. Bewoners nemen hun familieleden mee en vragen geen anderen. Om het goed te laten functioneren moet je de touwtjes in handen houden.

Bewoners zorgen zelf ook dat bepaalde dingen niet gebeuren. Er zijn strenge regels voor het gebruik van drank. Er komt geen drank binnen in het gebouw. Daar zijn ze heel alert op. Ik heb gezegd dat de activiteiten stoppen als er drank wordt gebruikt. Mensen kunnen hun grenzen niet meer aangeven als ze gedronken hebben. Ze dagen uit of gaan vechten. Dat wil ik niet. Dit plan moet slagen en dat kan alleen als je met elkaar regels afsprekt.

Bewoners die hebben meegemaakt hoe het vroeger fout is gegaan realiseren zich dat het goed in de hand gehouden moet worden. Het is fout gegaan door drank, ruzie en familie. Dat moeten we niet weer hebben.

Voor strenge regels heb je steun nodig in de buurt. Op je eentje red je het niet. Ik overleg ook met de stuurgroep, maar in de praktijk komt het op mijn schouders neer want ik ben de enige werker die hier in de buurt zit. Je moet de regels goed verpakken, het goed onder de aandacht brengen en er over praten. Het gaat nu al bijna drie jaar goed, maar op een

bepaald moment komt er vast weer een kink in de kabel. Dan moet je heel goed scheidsrechters en de puntjes weer op de i zetten.

Voor de zomervakantie was het zover. Er stond een groep boze bewoners voor de deur. De parkeerdrempels waren aangelegd op verkeerde plaatsen, aan het begin en aan het eind van de straat. Bewoners eisten dat de drempels onmiddellijk werden verplaatst, anders deden ze het zelf.

Ze wilden niet weg voordat het geregd was. Ik belde gemeentewerken maar die zei dat het niet anders kon wegens leidingen en de riolering. Gelukkig kon ik de portefeuillehouder te pakken krijgen die een uur later in de wijk zat om met de bewoners te praten. Het is opgelost door een aantal drempels extra te plaatsen, in het midden van de straat.

165

Jongeren aanspreken

Er zijn vijf jongeren in leeftijd van 18 tot 24 in de wijk, maar ze hebben wel veel aantrekkingskracht. Iedereen komt ook altijd mee de wijk in.

Verder zijn er nogal wat oudere jongeren boven de 25 die zich overal mee bemoeien, maar er eigenlijk niet meer bij horen.

De jongeren uit deze wijk hebben een soort voorbeeldfunctie. Als ze zeggen: we gaan met z'n allen karten, dan gaat iedereen karten. Misschien zijn de anderen bang voor deze jongeren en doen ze daarom alles wat zij doen. De groep uit de wijk is autochtoon. Verderop bij de Abtsweg zitten Marokkaanse en Bosnische jongeren.

Vanwege overlast stelde de deelgemeente een hangplek in, de JOP A 13, onder de Rijksweg. Ze dachten: als we één hangplek maken dan hebben we het. Maar je kunt niet alle groepen bij elkaar zetten, dat werkt niet. Omdat je onder Rijksweg uit de regen staat komt er wel een groep jongeren naar toe maar het is eigenlijk geen goede plek want je waait er uit je jas.

Bovendien is het uit het zicht en dat werkt niet. Jongeren willen gezien worden. Ze gingen verderop staan, tegenover een benzinepomp. De man van de benzinepomp is daar blij mee omdat hij minder gevaar loopt te worden overvallen als de jongeren daar staan. Ze kopen snoep bij de benzinepomp en hij gaf ze een prullenbak om de rommel in te gooien. 'Het zijn mijn papiertjes die ik anders moet opruimen. Laat ze dat zelf doen.' Hij kent enkele van die jongeren en durft ze aan te spreken.

De groep jongeren en tieners uit Zestienhoven kon één keer per de week in het zgn. CAS gebouw, een wijkcentrum, terecht. Een aantal geeft overlast met honkebonk-muziek. In het CAS gebouw kunnen ze internetten, darten, muziek luisteren enz. Ze kunnen daar gewoon hangen, maar dan binnen. Maar ook daar gaat het niet samen. De plek is nu overgenomen door Marokkaanse jongeren.

In 2002 werd een leeg bedrijfspand, het Zegro-pand, gekraakt door jongeren. Twee oudere Marokkaanse jongeren hadden een plan ingediend bij de deelgemeente voor een jongerencentrum. Ze hebben dat niet afgewacht en kraakten het pand. Dat leverde veel overlast op voor omwonenden. De deelgemeente en de ME grepen toen in. Zoets hoort eigenlijk niet in Overschie. Het was heel heftig. Uit protest tegen de ontruiming werden de ruiten ingegooid bij de deelgemeentevoorzitter.

Na de bezetting werd een aantal jongeren opgepakt. Wat ik jammer vind is dat de jongeren uit deze wijk de schuld krijgen. Een aantal jongeren van hier heeft mee gedaan, maar het overgrote deel kwam van elders. Maar in de krant staat: 'Jongeren uit Zestienhoven opgepakt'.

166

Ik was betrokken bij een overleg met de kinderbescherming over HALT-straffen. Samen met de werf van gemeentewerken moest ik meedenken over klussen die ze kunnen doen. Idee is dat ze zichtbaar in de wijk aan het werk gaan.

Het is wel goed dat ze klussen doen in de wijk en helpen bij kinderactiviteiten maar er hoeft wat mij betreft niet bij gezegd te worden dat het is in verband met Zegro. Ze hoeven van mij ook niet van die vesten aan.

Ik ken enkele van die jongens. Dat is soms heel triest. Een jongen van gescheiden ouders die niet bij zijn vader en niet bij zijn moeder mag wonen. Hij zit op de stoep met een plastic tasje. Ik kan me voorstellen dat hij denkt: in de Zegro zit ik lekker warm. Dat hij dan meedoet met de rellen is natuurlijk niet zo'n goede zet, maar daar is hij nu zelf ook van overtuigd. Hij komt nu iedere woensdagmiddag vragen of hij wat kan doen. Er is dus goede wil aanwezig. Zo'n jongen moet je niet een bordje ophangen met 'ik werk hier wegens de Zegro'.

Er zijn ook andere jongens bij, met een grote bek. Dan denk je wel eens: ik zet jou midden in de wijk neer, je hoeft niets te doen en daar alleen maar te staan. En dan mag je aan de mensen vertellen waarom je daar staat. Voor sommigen helpt zoets misschien, maar niet voor iedereen.

Een aantal jongeren kreeg hoge taakstraffen, tot 280 uur. De uitvoering liep niet goed. Kinderbescherming onderschatte dat een aantal jongeren al een heel dossier had. Ze moesten het plein vegen voor het begin van een wijkfeest, maar ze bleven daar de rest van de dag rondhangen met vrienden en commentaar leveren. Er ontstonden ook conflicten in de groep met jongeren die voor het eerst in de fout waren gegaan. Ouders maakten zich daarover zorgen. De begeleiding was niet strikt genoeg. Ik heb de jeugd de afgelopen tien jaar erg zien veranderen. In het begin dacht ik dat ze mondiger geworden waren. Maar ze zijn ook agressiever geworden, in taalgebruik bij voorbeeld.

Gisteren was hier buiten een enorm kabaal. Ik stond te praten met twee 'jongeren', van 28 en 29 jaar, en ik vroeg wat er aan de hand was. Nou, dat is Speedy, zeiden ze, hij werkt in een motorzaak in de buurt. Ik ken hem al vanaf z'n geboorte, dus ik ging naar buiten. Waar ben je mee bezig, vroeg ik, moet je niet werken. Ik ben aan het werk, was z'n reactie, ik ben deze motor aan het testen. Moet dat dan in een woonwijk, vroeg ik. Nou ik dacht, ik ga even langs om te kijken of er iemand is, reageerde hij. Weet je wat ik ga doen, zei ik. Ik ga die motorzaak eens even bellen om te zeggen dat je de wijk onveilig maakt. Maar José, zei hij, ik doe toch niets. Je doet ook niets maar je zet de hele buurt op stelten met die pest herrie. Als je een motor moet uittesten doe je dat maar op het bedrijfenterrein. Ja José, goed José, en weg was hij.

Als je hem aanspreekt blijkt dat hij heel gezeglijk is en helemaal geen grote bek geeft. Maar niet iedereen durft hem aan te spreken, omdat hij op een motor zit en kabaal maakt.

Niet al die jongeren zijn agressief, maar je moet ze wel aanspreken en wijzen op wat ze veroorzaken. Je moet dat doen op een manier die ze kunnen vatten. Als ik zou zeggen, pleur op, zal hij denken: die is gek. Op een gegeven moment weet je wel hoe je met jongeren als individu moet omgaan. Als ze met een groep zijn wordt het nog moeilijker want dan laten ze zich door een vrouw niet wegsturen. Behalve als iemand in de groep je kent. Die zegt dan: voor dat wijfje gaan wij wel weg, jongens kom op.

Je moet jongeren wel anders benaderen dan vroeger. Ik ben niet voor een centrum met eigen beheer en eigen regeltjes. Ik gun het ze van harte, maar dat werkt niet meer. De tieneractiviteiten in het CAS gebouw waren goed georganiseerd. Er golden duidelijke regels, je had een pasje nodig en je moest betalen voor koffie. Maar die regels golden alleen voor tieners en niet voor jongeren. Ze zijn toen ook voor tieners weer afgeschaft. In de hele maatschappij gelden regels en als jongeren daar niet aan wennen kunnen ze later in de maatschappij ook geen plekje vinden en willen ze alles gratis. Met regels kun je jongeren ook verantwoordelijkheid geven, ook al is het nog zo klein.

Laatst draaide ik hier in de wijk weer eens een kinderclub, met 25 kinderen die gingen knutselen en plakken. Om tien voor drie zei ik, nu gaan we opruimen. Reactie was: opruimen, hoe zo? Ja, opruimen, zei ik, ik heb die rotsooi niet gemaakt. Ik ruim mijn eigen rommel op en jullie ruimen de rest op. Jij doet dit en jij dat. Ze gingen meteen bezig en vijf over drie was alles opgeruimd. Ik gaf ze een pluimpje. Kun je niet altijd komen, was de reactie. Nee, zei ik, maar opruimen kunnen jullie zelf ook. Je moet kinderen en tieners verantwoordelijkheid geven. Jongeren hebben daarin een blinde vlek en laten alles achter zich liggen. Dat komt ook omdat het tienergebeuren is afgeschaft.

Sportactiviteiten worden georganiseerd door Sport & Recreatie. Dat gaat over het algemeen goed. Ze werken met twee begeleiders per activiteit, en de coördinator is bereikbaar als het nodig is. Ik houd als opbouwwerker contact om dingen te kunnen signaleren en ik organiseer ook gezamenlijke activiteiten. De bonus die jongeren hier in de wijk krijgen als ze het gebouw netjes houden en de rommel opruimen bij de JOP A 13 wordt vaak besteed voor sportactiviteiten.

Bij een sportinstuif gebeurden dingen die niet door de beugel kunnen en de sportleiders, mensen met een ID baan, werden bedreigd. Ze wilden eerst geen aangifte doen. Ze zeiden dat ze het zelf wel zouden oplossen en dat ze niet bang waren. Maar het gaat er niet om of je bang bent. Je moet duidelijk maken dat je bedreigingen niet tolereert en dat je grenzen trekt. Ik heb ze er van overtuigd dat ze naar de politie moesten gaan.

168

Als je een of twee jongeren kent kun je ze aanspreken. Een groep aanspreken is hartstikke moeilijk. Ik denk ook niet dat er cursussen zijn voor het aanspreken van groepen. Er zijn ook geen methoden om mensen er toe te dwingen groepen aan te spreken. Het zit in je. En het is makkelijker als je iemand een beetje kent. Daarom is het zo belangrijk om volwassenen zo nu en dan te betrekken bij activiteiten voor jongeren. Samen naar paintball want wat is er mooier voor jongeren dan met verf spuiten op mensen die ouder zijn dan jij. Er zijn hier in de wijk nu contactavonden waar jongeren en volwassenen kunnen darten.

Sinds kort is er op vrijdag een tieneravond in het gebouw hier in de wijk. Zo'n twintig tieners uit de buurt komen tafeltennissen, tafelvoetballen en naar muziek luisteren. Jongens en meiden bij elkaar. Het wordt gedraaid door vrijwilligers en ik kom regelmatig kijken. Ze betalen één euro en ze kunnen thee krijgen.

Met deze groep wil ik de training doen voor het ‘conflict rijbewijs’, een cursus omgaan met agressie. Het lukte niet om dat te organiseren in het CAS gebouw en nu doen we het hier in de wijk. Ik ken de groep want ik ben ook met ze op zomerkamp geweest.

De deelgemeente heeft jongeren echt in de kou laten staan. Hier in de wijk was een ruimte voor jongeren, met tafelvoetbal en een biljart, en met goed beheer en begeleiding. Dat is wegbezuinigd. Filosofie was dat het niet meer nodig was omdat de mensen mondiger waren geworden en alles zelf konden.

De deelgemeente heeft alles afgebroken en moet het nu weer opbouwen. Dat gaat niet één twee drie.

Ook de SWO heeft steken laten vallen. Ze hebben moeite om jongerenwerkers te vinden. Voor de begeleiding moet je mensen zien te vinden die weten wat jongeren nodig hebben en hart voor de zaak hebben.

Je ziet op veel plaatsen dat werkers het niet aan kunnen.

Een mogelijkheid is misschien om een werker bij te laten staan door een bewoner. Ik ken hier in de wijk enkele mensen die dat heel goed zouden kunnen.

Goed luisteren

Je moet als opbouwwerker heel goed kunnen luisteren. Voor sommige mensen is dat moeilijk omdat ze graag zelf iets willen doen. Ze vullen dan zelf dingen al in. Als mensen maar één ding vertellen zeggen ze: o ja, ik weet het al. Laat mensen maar rustig vertellen dan blijkt wat er precies achter steekt.

Er zijn in deze buurt veel mensen met problemen. Omdat ze mij kennen en vertrouwen komen ze bij mij maar ik ben natuurlijk geen maatschappelijk werkster.

Een vrouw komt bij me omdat ze geen inkomen heeft. Haar man moet zes week zitten en in die periode stopt de betaling. Verschillende afdelingen van de Sociale Dienst blijken langs elkaar heen te werken waardoor ze zonder geld zit. Ze heeft nu een huurachterstand.

Het is in zulke gevallen moeilijk om je bemoeienis te beperken. Het is onderdeel van mijn taak om mensen ook individueel te ondersteunen, maar ik houd geen spreekuur. Dat wil ik beslist niet, want dan komen ze met alles naar me toe. Als de lamellen open zijn mag iedereen op de deur bonken en dan leg ik alles neer waar ik mee bezig ben en wil ik luisteren.

Behalve goed kunnen luisteren moet je ook heel creatief zijn in het aandragen van oplossingen en dingen die mensen kunnen doen om steviger in hun schoenen te staan. Je moet bewoners kunnen motiveren en activeren. Als ik zeg dat ik het allemaal niet red omdat ik zo veel te doen heb staan ze op de stoep om te helpen.

Je moet ook inzicht hebben in het huishoudboekje. Als er maar honderd euro in komt moet je niet meer uitgeven. Dat gaat heel vaak mis.

Verder moet je als opbouwwerker goed kunnen netwerken, naar deelgemeente en organisaties die in het geheel zouden kunnen meedenken en meewerken. De deelgemeente is de trekker van het project buurtverbetering en voorzitter van de stuurgroep. Er is niet echt een projectleider. Ik ben in de praktijk coördinerend uitvoerder. Ik haal de mensen bij elkaar om iets te kunnen uitvoeren. Om dit werk te kunnen doen moet je zelfstandig kunnen opereren. Je moet wel zorgen dat je die ruimte hebt.

Bij de ontwikkeling van het plan voor de buurtverbetering was het mijn

taak om de mensen te motiveren mee te doen en naar de bewonersavonden te komen. Ik heb als voorwaarde gesteld dat ik als opbouwerker een positie wilde in de buurtaanpak en in de stuurgroep. Ik ga niet mijn kennis van de wijk en mijn contacten ter beschikking stellen van een extern bureau als ik niet betrokken ben bij de ontwikkeling van het plan en bij de uitvoering.

Ik zit nu in de stuurgroep en heb als opbouwwerker een rol in de uitvoering gekregen met een inzet van 500 uur voor een periode van 3 jaar. Ik zit nu twee dagen in de week in de buurt zodat ik bereikbaar ben.

Ik heb een kamertje in gebruik genomen in het gebouw hier in de buurt, voorlopig nog zonder telefoon.

Initiatief nemen

Bij de start van het project buurtverbetering kreeg ik een nieuw naamkaartje, en daar staat op: 'opbouwwerker'. Dat is nieuw, want er was lange tijd geen opbouwwerk meer in Overschie.

Opbouwwerk en sociaal cultureel werk werden in de jaren 90 voor een groot deel wegbezuinigd. Opbouwwerk werd vervangen door 'bewonersondersteuning' dat opdrachten uitvoert op projectbasis.

Vrijwilligersorganisaties zoals de bewonersorganisatie, de Turkse Vereniging en de Marokkaanse vereniging, werden verzelfstandigd en moesten zelf hun eigen activiteiten organiseren. Ze kregen een budget waarvoor ze een aantal uren kunnen inkopen voor advies bij het opstellen van een begroting en subsidieaanvragen. Daarvoor word ik ingehuurd.

Individuele hulp doe ik daarbij. Activiteiten organiseren bewoners zelf. Alleen voor tiener- en jongerenactiviteiten in het CAS-gebouw is nog professionele begeleiding.

Budgetten voor bewonersparticipatie gaan naar de Huurdersraad, die daarvoor de ondersteuning kan inhuren die ze wensen.

Ik werk sinds 1976 in Overschie. Ik begon als vrijwilliger in de peuterspeelzaal. Daarna werd ik peuterleidster en kinderwerkster en deed ik de Sociale Academie. Ik heb alle werksorten doorlopen: tienerwerk, jongerenwerk, volwassenenwerk, migrantenwerk.

Vrouwenwerk was heel belangrijk om vrouwen uit huis te halen en zelf te laten bedenken wat ze zouden willen doen. Niet alleen Nederlandse vrouwen maar ook Turkse en Marokkaanse. Toen de vrouwengroep geen ondersteuning meer kreeg heb ik met ze afgesproken dat ze een ochtend in het gebouw hun groepje kunnen doen. In ruil ruimen ze het gebouw op. Ze kunnen ook bij mij terecht als ze vragen hebben.

De bewonersorganisatie heeft ook geen ondersteuning meer. Het bestuur

van de Bewoners Organisatie Overschie, BOOS, heeft veel moeite om het allemaal in goede banen te leiden en is ook erg ontevreden. Bij de BOOS is behoefte aan iemand waarop ze kunnen terugvallen en die de kar trekt. Die de vergaderingen uitschrijft van het bestuur, met een duidelijke agenda. En die helpt bij de analyse: waar moeten we naar kijken, wat is er belangrijk in Overschie, waar moeten we ons mee bezig houden. Een bestuur van vrijwilligers kan dat niet zonder ondersteuning.

Onlangs kwam iemand van de Marokkaanse vereniging bij de bewonersorganisatie omdat hij een bijeenkomst wilde beleggen. Dan vraag ik aan de BOOS, wat gaan jullie daar mee doen. Antwoord was dat ze een ruimte hadden gereserveerd en dat hij zelf de briefjes had rondgedeeld. Verder deden ze niets, want hij wilde die avond. Het speelt in een woonblok aan de Abtsweg waar de WBR iets wil gaan doen. Er is ook overlast van drugskoeriers. Een bewoner uit zo'n buurt die iets wil moet je koesteren. Je moet met hem praten en vragen wat hij wil, welke punten bij wil bespreken, of er hulp nodig is. Het enige dat de BOOS doet is vergaderruimte aanbieden. Dat is het onprofessionele, dat ze niet op inspringen op zo'n initiatief. Nu heb je grote kans dat het dood loopt en dat deze man denkt: daar ga ik niet meer heen.

Het opbouwwerk in Overschie kan nu niet zelf initiatief nemen. Als bewonersondersteuner kun je alleen dingen doen in opdracht. Je zou vanuit het reguliere opbouwwerk dingen die je signaleert ook moeten kunnen oppakken en uitvoeren

Als ik nu iets signaleer raak ik in een vervelende positie. Je moet jezelf eigenlijk in de etalage zetten. Je signaleert dat iets goed zou zijn voor de wijk en als anderen dat niet zien moet je er voor zorgen dat ze het wel zien. Eigenlijk zeg je: dat zouden jullie eens moeten doen, en dan moeten jullie mij daar voor inhuren. Dat gaat toch niet. Het is dat ze mij goed kennen, en niet zeggen: daar komt zij weer.

4.2 Overschie, samenvatting en analyse

Beeld van ontwikkelingen in de wijk

De situatie Zestienhoven II wijkt af van de eerder beschreven wijken omdat het een kleine buurt betreft met louter autochtone bewoners. Het buurtje, voorheen Landzicht, bood vroeger opvang en zorg voor sociaal zwakke families. Het was een ‘woonschool’, een sociaal-pedagogisch project voor het bestrijden van ‘onmaatschappelijkheid’. Veel bewoners uit deze periode wonen nog in de wijk. De gemiddelde woontijd is 25 jaar.

De bewoners hebben in de afgelopen decennia sterke wisselingen meegemaakt in beleid en bemoeienis van de overheid.

Tot begin jaren 90 was er een intensieve inzet vanuit zorg en welzijn. Landzicht was een OBS-project, Opbouwwerk in Bijzondere Situaties. Na bedreigingen en geweld trokken instellingen zich in 1992 terug. Het OBS-project werd beëindigd en de corporatie kondigde de sloop aan van de buurt.

Overheidsfunctionarissen en politie gingen de buurt mijden en er was geen controle meer vanuit woningcorporatie of sociale dienst op postadressen en illegale activiteiten. ‘Het maakte niet uit of je hier met zes of met twintig mensen in een huis woonde en of ze allemaal een uitkering hadden.’

Bewoners namen het recht in eigen hand toen niet werd gereageerd op meldingen van overbewoning en postadressen.

Sloop van de buurt stuitte op verzet en herhuisvesting leverde problemen op. De corporatie zag daarop af van sloop en in 2000 werd gekozen voor renovatie met een daarvan gekoppeld ‘integraal verbeteringsplan’ van fysieke en sociale problemen in de wijk.

Cijfers geven een indicatie van sociale achterstanden: ruim eenderde van de huishoudens ontvangt een uitkering en een kwart van de kinderen gaat naar speciaal onderwijs.

Bij de uitvoering van het verbeterprogramma blijkt overigens dat de cijfermatige gegevens over doelgroepen in de buurt gebrekkig zijn. Het aantal werkzoekenden blijkt feitelijk veel kleiner dan verondersteld.

Hetzelfde geldt voor de groep peuters die in aanmerking komt voor een voorschool.

In een tussentijdse evaluatie wordt daarover het volgende opgemerkt: ‘Er had naast bestudering van de cijfers uit recent onderzoek ook een meer uitgebreide check in de buurt moeten plaatsvinden (veldwerk) en goed gekcken worden naar de tijdsplanning en de beoogde doelgroepen.’

De opbouwwerker signaleert dat in de buurt een overmaat aan sociale samenhang bestaat. ‘Het is een hechte woongemeenschap en ze weten te veel van elkaar. Veel mensen zijn ook familie van elkaar.’ Naar buiten bestaat grote saamhorigheid maar onderling zijn veel conflicten.

174

Landzicht was vroeger een geïsoleerde gemeenschap en bewoners hadden ‘een stempeltje’. Als je in het ‘het dorp’ woonde was je asociaal. Het verbeterplan voor de buurt wordt door sommige bewoners gezien als een mogelijkheid om het aanzien van de buurt te verbeteren. Anderen verzetten zich tegen inmenging van buiten.

Positie van opbouwwerk in het krachtenveld

De opbouwwerker werkte in de jaren 80 als kinderwerker en volwassenenwerker in Landzicht. Ze bleef contacten onderhouden met bewoners in de jaren 90 toen instellingen zich hadden teruggetrokken. In 2001 en 2002 organiseerde de opbouwwerker opzoomeractiviteiten in de buurt en nam met bewoners het gebouw van het vroegere buurthuis Landzicht weer in gebruik als uitvalsbasis voor activiteiten.

Op basis van haar contacten in de buurt kon de opbouwwerker een rol spelen bij de ontwikkeling van het integraal verbeterprogramma dat vanaf 2001 wordt opgezet.

De positie van het opbouwwerk binnen het krachtenveld in Overschie is zwak. Opbouwwerk en sociaal cultureel werk werden in de jaren 90 voor een groot deel wegbezuinigd, zowel in Landzicht als in de rest van Overschie. Alleen voor tiener- en jongerenwerk is nog professionele begeleiding beschikbaar. Bewonersgroepen, migrantenorganisaties en vrouwengroepen hebben geen ondersteuning meer en organiseren hun activiteiten zelf. Ze ontvangen beperkt faciliteiten, zoals ruimte en een budget voor het inhuren van advies bij het opstellen van subsidieaanvragen en het maken van afrekeningen. ‘Filosofie was dat sociaal cultureel werk en opbouwwerk niet meer nodig was omdat de mensen mondiger waren geworden en alles zelf konden.’

Een van de achtergronden van de herstructurering van het opbouwwerk in Overschie was de sterke identificatie van opbouwworkers in de jaren 90 met een praktijk van belang behartiging vanuit een centrale bewoners-

organisatie. Dit leidde tot afhankelijkheden van bewoners van beroepskrachten, en tot botsingen van bewonersorganisatie en opbouwwerk met de deelgemeente. Het opbouwwerk in Rotterdam veranderde in die periode van koers door te kiezen voor een onafhankelijker positie, op afstand van de bewonersorganisatie, met een eigen professionele verantwoordelijkheid voor samenlevingsopbouw.

In Overschie koos de deelgemeente voor een andere optie: de opbouwwerker werd veranderd in een beroepskracht die op projectbasis wordt ingezet voor uitvoerende taken. De inzet wordt gestuurd via product-afspraken.

De relatie van opbouwwerk en bewonersorganisatie werd gewijzigd. Het opbouwwerk als ondersteuning van de bewonersorganisatie werd opgeheven. In plaats daarvan kwam beperkte projectmatige ondersteuning in opdracht van bewoners- en vrijwilligersorganisaties, deelgemeente en woningcorporatie. De term ‘opbouwwerker’ werd vervangen door ‘bewonersondersteuner’.

De opbouwwerker geeft de beperkingen aan van deze vorm van professionele ondersteuning vanuit het oogpunt van samenlevingsopbouw.

‘Als bewonersondersteuner kun je alleen dingen doen in opdracht.

Het opbouwwerk in Overschie kan nu niet zelf initiatief nemen. Je zou als opbouwerker dingen die je signaleert ook moeten kunnen oppakken en uitvoeren.’

Ze geeft het voorbeeld van een Marokkaanse man die bij de bewonersorganisatie komt met een vraag om ruimte voor een bijeenkomst.

De vrijwilligers van de bewonersorganisatie beperken zich tot het bieden van vergaderruimte. ‘Je moet met zo’n bewoner praten en vragen wat hij wil, welke punten hij wil bespreken en of er hulp nodig is. Dat is het onprofessionele, dat ze niet inspringen op zo’n initiatief.’

Het project buurtverbetering in Landzicht biedt nieuwe mogelijkheden voor het opbouwwerk. De opbouwwerker weet de contacten met bewoners die zij heeft strategisch te benutten en stelt voorwaarden aan haar deelname. ‘Bij de ontwikkeling van het plan voor buurtverbetering was het mijn taak om mensen te motiveren mee te doen en naar bewonersavonden te komen. Ik heb als voorwaarde gesteld dat ik als opbouwwerker een positie wilde in de buurtaanpak en in de stuurgroep. Ik ga niet mijn kennis van de wijk ter beschikking stellen van een extern bureau als ik niet betrokken ben bij de ontwikkeling van het plan en bij de uitvoering.’

De opbouwwerker geeft aan dat ze haar werk alleen goed kan doen onder bepaalde condities. ‘De deelgemeente is trekker van het project buurtverbetering en voorzitter van de stuurgroep. Er is niet echt een projectleider. Ik ben in de praktijk coördinerend uitvoerder. Ik haal mensen bij elkaar

om iets uit te voeren. Om dit werk te kunnen doen moet je zelfstandig kunnen opereren. Je moet wel zorgen dat je die ruimte hebt.'

Samenlevingsopbouw rond sociale opgaven

De opbouwwerker onderhoudt langdurige contacten met veel mensen in de wijk.

Ook in de periode dat de instellingen zich hadden teruggetrokken uit Landzicht wist zij de contacten aan te houden, in de plooien van de productafspraken met de deelgemeente. 'Toen de vrouwengroep geen ondersteuning meer kreeg heb ik me ze afgesproken dat ze een ochtend in het gebouw hun groepje kunnen doen. In ruil ruimen ze het gebouw op en ze kunnen bij mij terecht als ze vragen hebben.'

Haar aanwezigheid in de wijk werd ook verantwoord vanuit haar functie als Opzoomer-coördinator voor Overschie. Ze benutte deze rol voor het organiseren van activiteiten in de wijk en voor het voorzichtig weer in gebruik nemen van het buurthuis.

176

Met deze aanwezigheid in de buurt hield de opbouwwerker 'een voet tussen de deur', een karakteristieke opstelling van een opbouwwerker, gericht op het maken van openingen naar instanties.

Vanuit de contacten met sociale netwerken in de buurt kan de opbouwwerker een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van het project voor buurtverbetering. Ze weet zich, samen met de instelling waar zij werkzaam is, ook formeel een positie te verwerven in de projectstructuur, inclusief een contract met financiering van opbouwwerk inzet voor een periode van drie jaar.

De opbouwwerker vervult een rol als verbindingspersoon tussen bewoners en de instanties die samenwerken in de stuurgroep voor het project buurtverbetering. Taken zijn het betrekken van bewoners bij de ontwikkeling van het project, en begeleiding van bewonersgroepen wonen, woonomgeving en 'activiteiten'. Verder het opzetten en uitvoeren van cursussen opvoedingsondersteuning en conflicthantering voor tieners, en het organiseren van activiteiten voor tieners en jongeren.

Haar rol als opbouwwerker omschrijft ze als 'het bij elkaar halen van mensen om iets te kunnen uitvoeren'. De relaties die de opbouwwerker onderhoudt met volwassenen en jongeren hebben een sociaal-pedagogisch karakter. Belangrijk zijn het stellen van regels, het bieden van normatieve kaders en het aanleren van verantwoordelijk gedrag. Ze hanteert daarbij een directieve werkstijl en gebruikt bij de beschrijving van haar relaties met bewoners de termen 'begeleiden' en 'zorgen dat' in plaats van het onbestemde 'ondersteunen'.

Bij de renovatie is de taak van de opbouwwerker om ‘te zorgen dat bewoners op één lijn blijven’. Bij ruzies treedt ze op als conflictmanager die ‘scheidsrechtert’ en de regels van het spel bewaakt. ‘Bij het begin van de vergadering leg ik de regels uit. Alleen mensen waar al iets gedaan is mogen wat zeggen. En als we iets zeggen doen we dat op een normale toon. Niet schelden, vloeken en tieren. Je noemt je naam, je straat en je huisnummer zodat we alles keurig kunnen opschriften.’

Bij de begeleiding van de activiteitengroep zorgt de opbouwwerker dat ‘niemand de baas is’.

Daarom wordt in het vroegere buurthuis ook geen open inloop georganiseerd. ‘Je moet het afbakenen met een aanbod van gerichte activiteiten. Nu moeten ze toestemming vragen aan mij en kan ik sturen en beslissen. Dat is in deze situatie nodig. Anders neemt een kleine groep het over en worden anderen buitengesloten. Dit project moet slagen en dat kan alleen als je duidelijke regels afsprekt.’

Ook bij activiteiten voor tieners en jongeren pleit de opbouwwerker voor duidelijke regels. Ze moeten een pasje hebben en betalen voor de koffie. ‘In de hele maatschappij gelden regels en als jongeren daar niet aan wensen kunnen ze later in de maatschappij ook geen plek vinden en willen ze alles gratis. Met regels kun je jongeren ook verantwoordelijkheid geven, ook al is het nog zo klein.’

Voor het stellen van regels en het aanspreken van mensen op hun gedrag is steun nodig van bewoners en jongeren. Dat is alleen mogelijk als je als opbouwwerker een relatie weet te ontwikkelen. ‘Ze hebben een bepaald vertrouwen in mij. Dat moet ook, anders kom je nergens.’ En: ‘Ik vind dit werk leuk om te doen en ik hou van deze mensen. Om te zeggen dat je er bij hoort is overdreven, maar je wordt wel erkend als degene die het voor hen opneemt.’

Vanuit haar contacten met bewoners levert de opbouwwerker een bijdrage aan projecten van het programma buurtverbetering die worden opgezet in samenwerking met diverse instellingen en instanties.

De positie die de opbouwwerker in de loop van de jaren heeft verworven in de buurt blijkt geen garantie voor succes van een cursus opvoedingsondersteuning. Ondanks herhaalde persoonlijke uitnodigingen komen bewoners niet opdagen voor de cursus. De conclusie van de opbouwwerker is dat de mensen in deze wijk niet met de billen bloot willen. ‘We moeten het anders aanpakken en met een koffie-uurtje beginnen. Dan kun je wat laten vallen over opvoeding en kijken hoe mensen reageren. Daarna kun je er pas een deskundige van buiten bij halen.’

De opbouwwerker en de SWO worden ten aanzien van het project

opvoedingsondersteuning in gebreke gesteld door de deelgemeente. De opbouwwerker verwijst naar de medewerking van bewoners waarvan ze afhankelijk is maar in het contract ontbreekt een ontbindende clausule. Wegens het niet leveren van de overeengekomen prestatie blijft de bijdrage van het opbouwwerk in het voortgangsverslag van de deelgemeente van project buurtverbetering onvermeld.

De integrale aanpak van de sociale problemen in de buurt kan worden gezien als een voortzetting van het OBS-project Landzicht. De opbouwwerker signaleert ook enkele opvallende verschillen. ‘In de tijd van Landzicht moesten mensen meedoen aan programma’s. Het was verplicht en meer betuttelend.’

178

Ander verschil is dat de buurt niet wordt afgesloten van de buitenwereld maar opengesteld door het te koop aanbieden van de woningen aan bewoners en geïnteresseerden van buiten. Nieuwe vormen van woon-toezicht, begeleid wonen en ‘bemoeizorg’ van corporaties en zorginstellingen zijn niet gekoppeld aan afgesloten gemeenschappen maar worden geïntegreerd in woonbuurten. (Voogt 2004)

De opbouwwerker staat in een traditie van sociaal werk met continuïteit en breuken. Constante in haar werk vormt normatieve en pedagogische vorming vanuit een volgehouden aanwezigheid in de buurt.

5. Op het scherp van de snede, enkele conclusies

Bij de start van deze studie naar de praktijk van opbouwwerk in buurten-in-verandering formuleerden we als hoofdtaken voor sociaal werkers: vorming van sociale netwerken, bevorderen van communicatie tussen verschillende groepen en empowerment gericht op nieuw sociaal leiderschap. Deze doelen vormen een antwoord op de uitholling van de sociale structuur en de tegenstellingen tussen verschillende bevolkingsgroepen in herstructureringswijken.

179

In dit onderzoek wordt beschreven hoe opbouwwerkers werken aan dit programma, de context waarin dat plaats vindt en de keuzen en dilemma's waarvoor ze staan. De studie beoogt een methodische praktijkbeschrijving te geven van uitvoerend opbouwwerk. Beleid komt alleen zijdelings ter sprake.

In het voorgaande is per werkgebied een overzicht gegeven van sociale ontwikkelingen zoals gezien door de opbouwwerkers, de positie die zij innemen in het maatschappelijke krachtenveld en de werkzaamheden die zij verrichten.

In dit slothoofdstuk bespreken we de bevindingen vanuit een aantal centrale thema's die terugkeren in de verschillende cases. We beginnen met een schets van de sociale ontwikkelingen in de besproken buurten zoals die naar voren komen uit de praktijkbeschrijvingen.

5.1. Sociale ontwikkelingen in buurten-in-verandering

Bepalend voor de sociale ontwikkelingen in buurten-in-verandering zijn de veranderingen in de samenstelling van de bevolking in de afgelopen tien jaar en de voorgenomen sloop van een aanzienlijk deel van de sociale huurwoningen.

Veel bewoners die in de jaren zestig en zeventig in deze wijken kwamen wonen zijn vertrokken naar buitenwijken. Hun plaats is ingenomen door bewoners, vaak van allochtone komaf, die op zoek zijn naar goedkope

huisvesting en een groene woonomgeving.

‘Blijvers’ zoeken elkaar op in de nieuwe ouderencomplexen die worden gebouwd als start van de herstructurering van de woningvoorraad.

In Zuidwijk, Pendrecht en de Westpunt (Hoogvliet) vormen deze woongebouwen een bruggenhoofd naar de vernieuwing van de wijken.

Ze bieden aan de oudere generatie een vluchtheuvel waar ze zich kunnen terugtrekken uit een samenleving die ze als bedreigend ervaren.

De opbouwwerkers staan ambivalent tegenover deze ontwikkeling.

De woongebouwen kunnen aan ouderen een sociaal veilige omgeving bieden. Een eigen vertrouwde plek kan een uitvalsbasis zijn voor contacten met anderen. Maar de ouderencomplexen kunnen ook uitgroeien tot bastions waarin bewoners zich afsluiten en zo bijdragen aan de segregatie tussen bevolkingsgroepen.⁸

De verhouding tussen ‘eigen plekken’ en ‘gezamenlijkheid’ van verschillende bevolkingsgroepen vormt een belangrijk thema in de discussie over samenlevingsopbouw in buurten-in-verandering. We komen daarop in het vervolg terug.

Naast woongebouwen voor ouderen ontstaan hier en daar ook woonbuurten met koopwoningen voor nieuwe sociale groepen. Voorbeelden zijn de Nieuwe Horsten in Zuidwijk en de Nieuwe Herkingenbuurt (in aanbouw) in Pendrecht.

De Nieuwe Horsten is voor het kader van bewoners- en huurdersorganisaties in Zuidwijk een baken voor de toekomstige ontwikkeling van de wijk.⁹ Ze gingen tien jaar geleden na een jarenlange strijd voor renovatie van de huurwoningen overstag en kozen met de woningcorporatie voor sloophouw en nieuwbouw. Doorslag gaf, naast de slechte kwaliteit van de kleine, gehorige portiek-etagewoningen, de instroom van groepen allochtonen.

Het herstructureringsproces van de vroeg naoorlogse wijken bevindt zich in een beginfase en heeft een looptijd van tien tot vijftien jaar. De opbouwwerkers signaleren dat in de huidige fase van het vernieuwingsproces grote sociale en culturele verschillen ontstaan binnen wijken. Naast nieuwe buurten ontstaan doorgangsbuurten. Buurten die op de nominatie om gesloopt te worden bieden tijdelijk onderdak aan uiteenlopende groepen mensen, velen van allochtone afkomst, die zijn aangewezen op goedkope huisvesting.

Meningen van bewoners over herstructureringsplannen blijken niet eenduidig. Bij veel mensen overheerst onzekerheid over de toekomstige woon situatie. De opbouwwerkers signaleren dat opvattingen van bewoners over de vernieuwing van de wijk sterk afhankelijk zijn van de keuzemogelijkheden die hen worden geboden. Om te achterhalen welke

opvattingen in een wijk bestaan over de herstructureren is een wijze van communiceren nodig waarbij verschillende groepen afzonderlijk naar hun meningen wordt gevraagd. De discussie wordt nu vaak gedomineerd door een kleine groep autochtone bewoners die al langer in de wijk woont.

In de Meeuwenplaat (Hoogvliet) bestaat weinig draagvlak voor de sloop- en nieuwbouwplannen. Veel bewoners zijn gehecht aan de buurt. De actiegroep Bezorgde Bewoners van de KoBa-buurt protesteert tegen de onduidelijkheid over de herhuisvesting en de vertraging van de nieuwbouw. Een van hun eisen luidt: eerst bouwen dan slopen.

De nieuwe woningen blijken echter niet bestemd voor bewoners van de KoBa-buurt. De meeste bewoners van deze buurt zijn aangewezen op herhuisvesting in een bestaande huurwoning en slechts een klein aantal zal doorstromen naar een nieuwbouwwoning. Eenzelfde beeld biedt de Herkingenbuurt in Pendrecht. Het programma voor de Herkingenbuurt bevat overigens een gevarieerde mix met behoud van een deel van de bestaande galerijwoningen, renovatie van enkele complexen, nieuwbouw van een woongebouw voor ouderen en van eengezinswoningen.

Het grootschalige sloop- en nieuwbouwprogramma in Meeuwenplaat en Oudeland is een breuk met eerder beleid van woningverbetering en een aanpak samenlevingsproblemen met sociale middelen als een inplaatsingsbeleid van corporaties, portiekgesprekken over leefregels, buurtconciërges en Opzoomeren.

Grootschalige herstructureren zoals plaats vindt in Hoogvliet brengt mee dat grote delen van de woningvoorraad het label krijgen van toekomstig sloopgebied. De aankondiging dat een buurt op termijn wordt gesloopt veroorzaakt veel verloop en een achteruitgang van de woon- en leefsituatie. Stagnatie in de nieuwbouw en knelpunten in de herhuisvesting leiden er toe dat sloop- en nieuwbouwplannen worden uitgesteld en dat doorgangsburgen nog vijf tot tien jaar bewoond blijven. De sociale kosten van dit proces zijn hoog.

De opbouwwerkers pleiten voor een geleidelijker en gerichter proces van herstructureren en voor meer mogelijkheden voor de huidige bewoners om door te stromen naar een nieuwbouwwoning.

Hoogvliet heeft te maken met leegstand in flatwoningen. Daarbij speelt ook de excentrische ligging een rol. In Pendrecht en Zuidwijk blijft veel vraag naar de goedkope etagewoningen. Op een aanbod in de woonkrant in 2003 van een flat in de Stavenissestraat in de Ossenissebuurt komen 250 reacties van woningzoekenden. De sloop van deze woningen wordt niet ingegeven door leegstand maar door een keuze voor een meer gemêleerde en sociaal sterker bevolking. De sloop dient ook als oplossing voor sociale problemen.

Veel bewoners in slooppuurtens hebben te kampen met problemen (werkloosheid, schulden, opvoedingsproblemen bij alleenstaande moeders). De opbouwwerkers signaleren straatgeweld en een afwezigheid van formele sociale structuren. Maar ze zien ook onderlinge sociale steun, betrokkenheid van moeders bij de buurt waarop hun kinderen zijn aangewezen en initiatief in eigen (etnische) kring.

In Pendrecht en Zuidwijk bestaan scherpe etnische en sociale tegenstellingen. Veel blijvers sluiten zich af van nieuwkomers. Ze zijn teleurgesteld over wat zij ervaren als de achteruitgang van de wijk en zetten zich af tegen groepen nieuwe bewoners.

Voor hen is herstructurering ‘voortuitgang’. Ze verwachten van de wijkvernieuwing betere woningen en het vertrek van de Antillianen en andere ‘buitenlanders’.

Buurten-in-verandering staan onder druk. Opbouwwerkers opereren in deze wijken op het scherp van de snede, in een veld met spanningen tussen verschillende bevolkingsgroepen.

5.2. Samenlevingsopbouw: binden en verbinden

We omschreven de doelen voor opbouwwerk in buurten-in-verandering als ‘vorming van sociale netwerken’ en ‘communicatie tussen bevolkingsgroepen’. Deze omschrijving is ingegeven door het onderscheid dat Robert Putman maakt tussen ‘bonding’ en ‘bridging’, ‘binden’ en ‘verbinden’, in een studie over de afname van sociale participatie in de VS (Putman, 2000). Putman hanteert het begrip ‘social capital’ voor de sociale relaties tussen mensen en de deelname aan verenigingen en organisaties. Sociaal kapitaal is nodig voor een goed functioneren van een samenleving. Het zorgt voor een bepaald vertrouwen tussen burgers zodat ze elkaar weten te vinden en zaken kunnen doen. Het is ook de basis voor regels in het maatschappelijke verkeer.¹⁰

Om maatschappelijk productief te zijn moeten twee soorten sociaal kapitaal aanwezig zijn: bindingen van gelijkgezinden (‘bonding capital’) en verbindingen tussen uiteenlopende groepen en organisaties in grotere maatschappelijke verbanden (‘bridging capital’).¹¹ Duyvendak spreekt van ‘specie’ en ‘cement’ (Duyvendak 2001).

Keerzijde van sterke binding is het uitsluiten van anderen. Binding trekt kringen van personen die er bij horen en definieert wie buitenstaander is. Sterke groepsbindingen kunnen onder omstandigheden leiden tot intolerantie, discriminatie en geweld.

Sterke groepsvorming in straten kan leiden tot ongewenste sociale druk, het uitsluiten van groepen en inbreuken op de privacy van bewoners, zoals bleek uit praktijkonderzoek naar Opzoomeracties (van Veenen 1996).

Deze ervaringen leidden tot discussies van opbouwworkers en bewoners over de vraag hoe intensief contacten in een straat zouden moeten zijn. Bewoners van een straat moeten een balans vinden van wat ze gezamenlijk willen delen en wat niet. De behoeften van bewoners aan sociale contacten in de buurt verschillen sterk en sociale netwerken zijn in de meeste gevallen niet buurtgebonden (Blokland-Potters 1998). Daar staat tegenover dat een bepaalde inzet van burgers zelf een voorwaarde is voor een schone, hele, veilige en prettige buurt. Anonimiteit leidt tot een gebrek aan sociale controle en onveiligheid.

Het aangaan van sociale contacten in een straat of een buurt is een keuze, met een afweging van kosten en baten. Te intensieve contacten in de straat brengen het risico mee van ongevraagde inmenging in de privé sfeer en van ruzie met de buren. ‘Je moet elkaar niet overlopen’, en ‘good fences make good neighbours’ luiden bekende volks- en burgerwijscheden. Opbouwworkers zullen streven naar een balans van privé en publiek, met ‘enige sociale samenhang’ en ‘een beetje buurt’¹²: in ‘een fijne straat’ kennen mensen elkaar van gezicht en kunnen ze een praatje maken, ze houden rekening met elkaar, veroorzaken geen overlast en ze houden een oogje op de kinderen. Intensievere sociale contacten behoren tot de persoonlijke levenssfeer of vriendenkring en in een fijne straat wordt deze verschillen gerespecteerd.¹³

Via Opzoomeren kunnen nieuwe evenwichten worden gevormd in de buurt tussen privé en publiek. Opzoomeren is gericht op het creëren van sociale contacten in het publieke domein. Het privé domein wordt daardoor afgeschermd. Opzoomeren ‘verleidt’ met aansprekende activiteiten tot het aangaan van contacten in de directe woonomgeving met toevallige anderen die vooral gemeen hebben dat ze ook in de straat of rond het pleintje wonen. Dat kan leiden tot vorming van sociale netwerken die bestaan uit mensen met verschillende achtergronden en interesses. Dit type burgerinitiatieven van ‘associaties van niet-gelijkgezinden’ kan een belangrijke vorm zijn van ‘bridging-capital’.¹⁴

Uit de praktijkbeschrijvingen blijkt dat door toedoen van het opbouwwerk een veelheid aan sociale contacten, netwerken en groepen ontstaat. Opbouwworkers manifesteren zich in buurten-in-verandering als ‘constructeurs van sociale verbanden’. De cases geven inzicht in hoe opbouwworkers daarbij te werk gaan en welke mix van binden en verbinden zij nastreven. We laten de gehanteerde werkwijzen de revue passeren, te beginnen bij het bevorderen van sociale contacten.

Binden

Het primaire proces van samenlevingsopbouw bestaat uit het leggen van contacten en het opbouwen en versterken van relaties tussen mensen. Het gaat vaak om kleinschalige initiatieven. Criteria bij de keuze voor

activiteiten zijn, zo blijkt uit de praktijkbeschrijvingen, of deze stimulerend zijn, een samenbindend karakter hebben en bijdragen aan de ontwikkeling van bepaalde competenties.

Kenmerkend voorbeeld voor het tot stand brengen van relaties is, in de typering van een van de opbouwworkers, ‘het maken van een sociaal netwerkje via een Sinterklaasfeestje’. De opbouwworkers treden bij gelegenheid ook zelf op als Sinterklaas.

Benadrukt wordt het belang van het samen iets doen voor het tot stand brengen van positieve sociale contacten. Straatfeesten, opzoomeractiviteiten en voetbaltoernooitjes kunnen werkzame middelen zijn voor netwerkvorming.¹⁵ Je moet wel goed nadenken wat je met dergelijke activiteiten wilt bereiken, zegt de sociaal projectleider van Oudeland.

184
‘Mensen hoeven geen vrienden te worden, maar ze kunnen elkaar wel leren kennen.’

Om contacten tot stand te brengen worden laagdrempelige ontmoetingsplekken georganiseerd. De opbouwworker van het Leefbaarheidsproject in de Burgen maakt een analyse van plekken in de buurt waar mensen elkaar ontmoeten. Uit de voorbeelden in de Burgen en in Landzicht blijkt dat het vaak veel inventiviteit en een lange adem vraagt om ontmoetingsplekken tot stand te brengen. In Meeuwenplaat werkt het opbouwwerk samen met de corporatie en deelgemeente bij het opzetten van ‘praathuizen’, ontmoetingsplekken voor mensen die in de nabije toekomst moeten verhuizen uit de buurt.

Een opvallende observatie is dat bewonersparticipatie bij de ontwikkeling van nieuwbouwprojecten weinig aanknopingspunten biedt voor samenlevingsopbouw. Uitzondering vormt participatie bij inspraak- en overlegprocessen voor woongebouwen voor ouderen.¹⁶

De activiteiten die worden georganiseerd om sociale contacten tot stand te brengen zijn vaak een combinatie van ontmoeting en contact, het samen iets doen, het ontwikkelen van vaardigheden en het bieden van onderlinge sociale steun.

Veel activiteiten richten zich op kinderen en jeugd. Sommige initiatieven groeien uit tot een voorziening (het clubhuisje in een lege woning in de Zierikzeebuurt) of een organisatie zoals de brassband in de Ossenissebuurt.¹⁷ Antilliaanse vrouwen nemen de leiding van de band en de organisatie vervult sociale functie naar de Antilliaanse groep en de wijk. Ook de moedergroep, die ontstaat uit een uitstapje met moeders en kinderen, groeit uit tot een organisatie. Gezamenlijk belang van de groep is opvoeding. De moedergroep gaat de discussie aan over de opzet van een opvoedingssteunpunt en betaalbare kinderopvang.

De moedergroep komt voort uit een straatgroep en bestaat daarom uit vrouwen van verschillende komaf. Veel initiatieven richten zich vooral op mensen van de eigen groep. Kinderactiviteiten die worden georganiseerd door een Antilliaanse vrouw trekken vooral Antilliaanse kinderen. Een gedeelde cultuur vormt een sterk bindmiddel zoals blijkt bij de brassband en ook bij de Turkse Vereniging die al langere tijd een eigen ontmoetingsruimte heeft in Pendrecht.

Verbinden

De kleinschalige activiteiten waarbij contacten tussen bewoners ontstaan worden door de opbouwwerkers gekoppeld met het bij elkaar brengen van mensen uit verschillende groepen in grotere verbanden. Dat gaat vaak samen het leggen van verbindingen tussen bewonersnetwerken en instanties. Uit de praktijkbeschrijvingen komen een aantal verbindingsstrategieën naar voren.

Nieuwe groepen bewoners ontwikkelen eigen ontmoetingsplekken en verbanden. De opbouwwerker van Pendrecht benadrukt het belang van eigen identiteit en een eigen plek van diverse groepen als voorwaarde voor maatschappelijke deelname binnen de wijk en streeft naar een verbinding tussen ‘eigen plekken’ en ‘gezamenlijkheid’.

Het beeld dat hem voor ogen staat ontleent hij aan een grote Opzoomer sportmanifestatie in 2002, de Champions League van Allemaal Rotterdammers, waaraan allerlei groepen uit de wijk meedenen.

Hij schetst naar aanleiding van deze manifestatie het volgende beeld van de samenwerking tussen verschillende groepen. Iedere groep kan kiezen voor een eigen activiteit op een eigen plek. Bij de slotmanifestatie en de prijsuitreiking worden de verschillende groepen samengebracht op een centraal plein. Op deze manier nemen alle deelnemers deel aan een gezamenlijke manifestatie, maar ieder op een eigen wijze. Zo wordt voorkomen dat mensen met verschillende achtergronden elkaar irriteren, ruzie maken over de regels, elkaar in de weg zitten of proberen te domineren. Bij het beeld van de opbouwwerker hoort een foto van de prijsuitreiking van alle deelnemers die uitstraalt: we hebben iets geweldigs gehad samen.

De geschatste benadering vraagt een positieve waardering van diversiteit en van verschillen tussen groepen. Een gemengde groep kan een drempel vormen voor nieuwkomers omdat ze vaak worden overheerst door zittende bewoners.¹⁸

Een opbouwwerker maakt een beoordeling welke mensen hij met elkaar in contact brengt om dynamiek en beweging in verhoudingen te kunnen veroorzaken. Je moet uitleggen dat je niet bij de start een ‘grindbak’ hebt georganiseerd, zegt de opbouwwerker van Pendrecht. Verkeerde matches kunnen leiden tot impasses en conflicten.

De campagnemethodiek sluit goed aan bij deze benadering. Campagnes kunnen worden gebruikt voor het doorbreken van impasses in bestaande verhoudingen door ‘met iets anders te beginnen’ en kan ruimte te scheppen voor nieuwe bewonergroepen (Hofman e.a., 1997). Via manifestaties, feesten en events kunnen nieuwe taakgerichte en tijdelijke samenwerkingsverbanden worden gevormd die een vehikel bieden voor nieuwe sociale verbanden.

Buurttheater is ander methode die wordt gebruikt om communicatie tussen verschillende groepen in de wijk te bevorderen. Ook hier blijkt dat het werken met gemengde groepen niet altijd productief is. Er kunnen zich selectieprocessen voordoen die er toe leiden dat een van de deelnemende groepen de toon zet en anderen afhaken.¹⁹

186

Een andere verbindingsstrategie start bij ‘groepen die wat willen’. Om hun doelen te bereiken zijn deze groepen genoodzaakt relaties aan te gaan met anderen en afspraken te maken met instanties en organisaties. De brassband is een treffend voorbeeld. Om het initiatief van de grond te brengen en te laten slagen moeten talloze problemen worden opgelost. De deelnemers komen daarbij elkaar tegen, maar ze moeten vooral ook ‘dealen met de omgeving’, zoals de opbouwwerker het formuleert. Ze moeten contacten leggen en afspraken zien te maken met de politie, de woningcorporatie, de welzijnsinstelling en de omwonenden van het repetitielokaal.

Communicatie tussen groepen kan ook verlopen via een conflict, zoals in Zuidwijk rond een basketbalplek. Een discussie over een plek voor jongeren in de wijk leidt tot een confrontatie van oudere witte Zuidwijkers en zwarte jeugd. De opbouwwerker probeert de botsing om te zetten in overleg en afspraken.

De case illustreert ook het belang van een goede wisselwerking van bewonersnetwerken en professionele netwerken in een wijk. De opbouwwerker-bewonersondersteuner treedt op als ‘verbindingsofficier’ tussen deze netwerken. Ze heeft een ondersteunende taak naar de bewonersorganisatie BOZ en combineert dit met voorwaardenscheppende en ontwikkelings taken naar de zgn. TOS-club, het professioneel netwerk rond activiteiten voor de jeugd en naar de werkgroep Speelbaarheid met diverse betrokken instanties.

Het goed functioneren van professionele netwerken is een voorwaarde voor effectieve communicatie tussen groepen in de wijk over activiteiten voor de jeugd en voor het oplossen van conflicten. De opbouwwerker organiseert sociaal leiderschap rond deze kwestie door een aantal duidelijke definities van de situatie te geven.

Uit het voorbeeld blijkt dat opbouwwerk teamwerk is. Niet alle opbouwwerktaaken worden in één persoon verenigd. De opbouwwerker-bewonersondersteuner opereert binnen beleidsnetwerken. De opbouwwerker van het Leefbaarheidsproject werkt samen met jongerenwerkers op straat. Teamleden verschillen ook in affiniteit met verschillende groepen mensen in de wijk waardoor het bereik binnen het brede spectrum van culturen en leefstijlen in de wijk wordt vergroot.

Een andere vorm van ontwikkeling van ‘bridging-capital’ is de bijdrage van het opbouwwerk aan de organisatieontwikkeling van wijk- en buurtorganisaties.

De rollen van het opbouwwerk in Hoogvliet en in Pendrecht en Zuidwijk verschillen op dit terrein. In Hoogvliet bestaan geen wijkgerichte bewonersorganisaties. Overleg met bewoners over herstructureringsplannen verloopt via bewonersraden van de corporaties. Het opbouwwerk heeft geen taak naar deze organisaties en richt zich vooral op kleinere groepen op buurt- en straatniveau en op het met elkaar in contact brengen van personen. Het opbouwwerk ondersteunt bij gelegenheid belangengroepen van bewoners zoals de BKBB. De actiegroep organiseert een demonstratie en gaat in discussie met de corporatie en de deelgemeente. Er wordt een verbinding gelegd met corporatie en deelgemeente, maar de BKBB wijst deelname in de bewonersraad af.

In Pendrecht en Zuidwijk hebben opbouwwerkers een ondersteunende taak naar de bewonersorganisaties. Deze worden oudsher gedomineerd door autochtone bewoners. De bewonersorganisaties hebben een machtspositie in de wijk omdat ze door corporatie en deelgemeente worden aangesproken als vertegenwoordigers van de bewoners. Ze oefenen invloed uit op de keuzen die worden gemaakt bij de vernieuwing van de wijk en vormen, evenals de bewonersraden in Hoogvliet, het maatschappelijk draagvlak voor corporatie en deelgemeente voor de herstructurering. In de veranderende verhoudingen binnen de wijk met de komst van nieuwe bewoners worden bewonersorganisaties spreekbuis van slechts een deel van de bewoners.

Strategie van het opbouwwerk in Zuidwijk is om de bestaande organisatie te verbreden door vorming van buurtgroepen. De opbouwwerker en de Bewonersorganisatie Zuidwijk zien, anders dan de deelgemeente, deze groepen als onderdeel van de centrale bewonersorganisatie. De BOZ streeft naar een nieuwe coalitie met bewoners van de koopwoningen in de Nieuwe Horsten. De bewonersorganisatie verbindt zich aan de agenda voor de herstructurering, met het voorbehoud dat meer sociale huurwoningen gebouwd moeten worden.

Werkwijze en organisatie van de BOZ worden sterk bepaald door thema's rond herstructureren en buurtbeheer. De kring van deelnemers wordt

uitgebreid, maar blijft primair gericht op ‘blijvers’, verbreed met nieuwe bewoners van de koopwoningen. De bewoners in de Nieuw Horsten worden gebonden aan de bewonersorganisatie en de verbindingen met andere groepen nieuwkomers blijven zwak. Voor een deel van het georganiseerde bewonerskader behoren ze tot de buitenstaanders.

De strategie van de opbouwwerker in Pendrecht is gericht op verandering van de bestaande bewonersorganisatie tot een netwerkorganisatie van verschillende zelfstandige groepen en initiatieven. Het betrekken van nieuwe bewoners bij de bestaande bewonersorganisatie is in zijn ogen een te beperkte strategie en biedt onvoldoende ruimte voor de eigen identiteit, manieren van doen en opvattingen van uiteenlopende groepen in de wijk. Bestaande organisatie- en overlegpatronen vormen een barrière voor deelname van nieuwe groepen en leiden tot uitsluiting van collectieve besluitvormingsprocessen in de wijk.

Uit de praktijkbeschrijvingen blijkt dat bewonersinitiatieven rond schoon, heel en veilig in veel gevallen niet leiden tot verbindingen tussen groepen. Dit type initiatief kan de tegenstellingen vergroten omdat groepen auchtochtone bewoners overlast, vervuiling en onveiligheid vaak op een generaliserende manier in verband brengen met allochtonen. Strategieën voor bewonersparticipatie waarin buurtbeheer centraal staat kunnen in buurten-in-verandering contraproductief werken.²⁰

5.3. Aanwezigheid, contact en het leggen van relaties

Voor het bewerkstelligen van bindingen tussen mensen zijn ogenschijnlijk evidente zaken cruciaal: aanwezigheid en contact. Een van de opbouwwerkers verwijst naar de presentie-theorie (Baart, 2001). Hij omschrijft ‘aanwezigheid’ als ‘beschikbaar en aanspreekbaar zijn’.

Sociaal workers moeten de ruimte nemen voor aanwezigheid. Het werken aan projecten vanuit vooraf gedefinieerde projectdoelen en taken resulteert vaak in een beperkte en selectieve beschikbaarheid en leidt tot afschermen in contacten met bewoners.

Contacten moeten worden bewerkstelligd en zijn niet vanzelfsprekend zoals blijkt uit het welkom van de opbouwwerker in Pendrecht: ‘Misschien ben jij de opbouwwerker die we zoeken.’ Er is voorbehoud en de verhoudingen zijn spanningsvol. Het wantrouwen naar instanties die verantwoordelijk worden gehouden voor de verloedering van wijk werkt ook door in de opstelling naar het opbouwwerk. In de contacten met opbouwwerkers slaan de tegenstellingen, de afweer en de dubbelzinnigheid neer die sociale betrekkingen in buurten-in-verandering kenmerken. Groepen bewoners claimen loyaliteit van opbouwwerkers. Dit levert dilemma’s op waarbij zij in klemssituaties kunnen terecht komen. Het roept

ook ambivalente gevoelens op ten opzichte van bepaalde bewoners en kan leiden tot selectieve contacten waarbij persoonlijke affiniteit een bepalend element is.

Ook behoefte aan erkenning en waardering door bewoners speelt een rol in de relaties. De opbouwwerker van Landzicht zegt: ‘Om te zeggen dat je er bij hoort is overdreven maar je wordt wel erkend als degene die het voor hen opneemt.’

Analyse van de aard van contacten die opbouwworkers onderhouden leidt tot een onttovering van een veronderstelde vertrouwensrelatie gebaseerd op affiniteit en loyaliteit. Er is sprake van contacten met voorbehoud over en weer. Een opbouwwerker spreekt over een ruilrelatie: ‘Ik heb als opbouwwerker wat te bieden en in ruil accepteer jij dat ik een andere mening heb dan jij over Antillianen.’

189

Belangrijke factoren bij het ontwikkelen van relaties zijn de positie die je hebt als opbouwwerker (contacten, toegang, invloed, budgetten) en de diensten die je kunt verlenen. Een essentiële factor is ook de persoon van de opbouwwerker: ‘Belangrijk voor je bijdrage als opbouwwerker zijn de relaties die je zelf legt en wat je daarin als persoon kunt bieden.’

In het leggen van contacten en het werken met groepen putten opbouwworkers uit het repertoire van het sociaal cultureel werk voor ‘animeren’ en ‘activeren’ (Spierts 1994, 2000). De opbouwworkers maken ook gebruik van het aanbod dat Opzoomer Mee jaarlijks biedt met methoden om bewoners te stimuleren om deel te nemen aan gezamenlijke activiteiten in de straat of de buurt.²¹

Een centrale rol van opbouwworkers is ‘de animator’. (‘Is het hier nog leuk?’) Ook de rol van ‘de ontregelaar’ kan werkzaam zijn. Tegenstellingen tussen mensen, afweer en uitsluiting vragen voorbehoud, ontregelen en naast de paden lopen in plaats van nestelen. Zo verschijnt een van de opbouwworkers regelmatig op bijeenkomsten met een T-shirt met een prangende tekst.

Een rol die lange tijd omstreden was is ‘de opvoeder’. In de traditie van de woonschool in Landzicht wordt deze rol met verve beoefend bij het aanleren van verantwoordelijkheden en het stellen van regels. Een sociaal-pedagogische opstelling is ook aanwezig bij discussies over overlast en portiek- en blokgesprekken met bewoners over woonregels.

Ook de rol van ‘fixer’ wordt met regelmaat gespeeld, met bemiddeling en probleemplossing bij conflicten tussen groepen in de wijk. Hieraan ontleenden opbouwworkers in het verleden hun imago van ‘mannetjesputters’.

Anders dan in de presentietheorie is bij opbouwwerkers niet ‘aandacht en zorg’ het centrale referentiepunt, maar ‘animeren en activeren’ en ‘binden en verbinden’.

Om goed te kunnen functioneren als professional is in contacten met bewoners zowel nabijheid als afstand en onafhankelijkheid nodig. Eenzelfde opstelling is vereist in het krachtenspel tussen bewoners en instanties. De opbouwwerker moet deze ruimte nemen en daartoe een professionele positie als ‘derde’ opeisen (LCO 2001).

Deze positie is vaak geen gegeven maar moet worden bewerkstelligd via een gezamenlijke inspanning van de opbouwwerker en de instelling waar hij werkzaam is.

5.4. Sociale samenhang, leefbaarheid en veiligheid

Pendrecht en Zuidwijk kenden lange tijd een sterke sociale samenhang gedragen door bewonerscommissies en talloze verenigingen.

Woningbouwvereniging Onze Woon Gemeenschap OWG speelde een centrale rol in het borgen van sociale cohesie. De corporatie sprak bewoners aan op het naleven van de regels en selecteerde nieuwkomers op woongedrag. Via een inplaatsingsbeleid werd draagvlak georganiseerd voor een ordelijk samenleven in portieken.²² Verder zorgde OWG voor ontmoetingsruimten en budgetten voor verenigingen en bewonerscommissies. Duurzame sociale verbanden in Pendrecht waren gebaseerd op een gezamenlijke inzet van bewoners en een maatschappelijk instituut dat beschikte over machtsmiddelen om woonregels te handhaven.

Tot in de jaren negentig zette OWG, later De Nieuw Unie, zich in om via portiekgesprekken afspraken tot stand te brengen over omgangsregels tussen de bewoners van een portiek.

De opbouwwerker schetst de desillusie van bewoners als blijkt dat de corporatie omgangsregels niet langer kan of wil handhaven. Een groep bewoners blijft de corporatie en de deelgemeente hardnekkig aanspreken op het handhaven van regels. Pendrecht behoort tot de koplopers bij het indienen van klachten.²³ De opbouwwerker signaleert dat bewoners vaak niet elkaar aanspreken op overlast maar de deelgemeente en de corporatie.²⁴

Het vertrouwen in instanties heeft echter een zware klap gehad. Een grote groep bewoners stemde met de voeten en vertrok naar aangrenzende Vinex-wijken. Veel blijvers brachten in 2002 een stem uit op Leefbaar Rotterdam van Pim Fortuyn.²⁵

De sterke afweer bij groepen autochtone bewoners in Pendrecht en Zuidwijk ten aanzien van nieuwkomers kan worden gezien als de keerzijde van de grote sociale cohesie die in het verleden bestond. Anno 2004 is

dit gevoel van saamhorigheid veranderd in een groepsgevoel van een minderheid die zich bedreigd voelt. Een positieve identiteit is omgeslagen in een negatieve die niet langer een samenbindende kracht vormt maar werkt als splijtzwam.

In verhevigde mate doet dit zich voor in Landzicht in Overschie. In dit buurtje bestaat blijkens de schets van de opbouwwerker een overmaat van sociale samenhang door de aanwezigheid van familienetwerken in de wijk en vijandigheid naar nieuwkomers.

Afweer tegen nieuwkomers in naoorlogse wijken is geen nieuw verschijnsel. Deze wijken hadden lange tijd een homogene bevolking, met een kleine en langzaam groeiende groep allochtone bewoners. Juist in deze woongebieden blijkt de kans op afweer van nieuwkomers groot. De afgelopen tien jaar is de verkleuring van deze wijken versneld op gang gekomen. Terwijl in stadsvernieuwingswijken gewenning optreedt ten aanzien van een nieuwe bevolkingssamenstelling nam in naoorlogse wijken de afweer toe.

De sociaal psycholoog Wiebe de Jong hanteert voor de verhoudingen tussen bevolkingsgroepen die in stadsvernieuwingswijken ontstond het begrip ‘etnische tolerantie’, duldgedrag in het publieke domein tussen autochtonen en allochtonen binnen algemeen geldende regels, waarden en gebruiken in Nederland (de Jong 1986). Hij onderzoekt mogelijkheden voor een sociaal werker of functionaris in een wijk om etnische tolerantie te bevorderen en onderscheidt daarbij drie niveaus. Algemene structurele en culturele factoren zijn beïnvloedbaar op landelijk en gemeentelijk niveau. Op wijk- en buurtniveau spelen groepsprocessen een belangrijke rol en op het niveau van de straat en het portiek spelen vooral persoonlijke en interpersoonlijke factoren.

Negatieve factor voor het bevorderen van etnische tolerantie is een huisvestingsbeleid dat er toe leidt dat groepen allochtonen samenwonen in de slechtste delen van de woningvoorraad.

Bij het bevorderen van etnische tolerantie op wijkniveau zijn leiderschapsprocessen van invloed. Elementen daarin zijn het geven van een heldere definitie van de situatie, het creëren en versterken van autoriteit in de wijk, het formuleren van een voor iedereen aanvaardbare spelregels en het maken van nieuwe probleemdefinities waarbij bedreigingen worden omgebogen in kansen (de Jong 1996). Hij geeft het volgende voorbeeld voor een definitie van de situatie in naoorlogse wijken: ‘geleidelijk aan zullen er nieuwkomers in de wijken komen wonen; dit is een onontkoombaar proces waarover niet onderhandeld kan worden; er zijn volop kansen om gezamenlijk een leefbare situatie te creëren.’

Voor de ontwikkeling van sociaal leiderschap is gezamenlijke meningsvorming vereist en een brede coalitie van verschillende actoren in de

wijk. Gezagsvol leiderschap is een voorwaarde voor het formuleren van algemene spelregels voor omgang in het publieke domein die gelden van iedereen, ongeacht afkomst.

Het essay van de Jong ‘Zuidelijke tuinsteden in verandering’ werd geschreven in 1996. Sindsdien heeft de verandering van de bevolking versneld doorgezet. Belangrijke factor in de verscherping van de verhoudingen is de concentratie van sociaal zwakke groepen in doorgangsbuurten en de toename van segregatie. Belangrijk element is ook de toename van onveiligheid en criminaliteit.²⁶ Door deze ontwikkelingen is een nieuwe mengeling ontstaan van etnische factoren, verloedering van de woonomgeving en criminaliteit die de sociale verhoudingen in buurten-in-verandering onder grote druk zet.

192

Tegenstellingen tussen groepen en gebrek aan vertrouwen in instanties tasten in Pendrecht en Zuidwijk het vermogen aan om gezamenlijk problemen op te lossen. De integrerende kracht van bestaande wijkorganisaties is beperkt en de ‘buurtcapaciteit’ (Raspe e.a. 2002) neemt af.²⁷

De voorwaarden voor een breed gedragen sociaal leiderschap met een definitie van de situatie zoals de Jong die in 1996 gaf zijn anno 2004 niet aanwezig. De polarisatie is toegenomen. Wethouder Pastors van Leefbaar Rotterdam geeft in een discussie met bewoners de nieuwe definitie van het probleem: ‘Tot de jaren tachtig was dit een fatsoenlijke wijk. Mensen die wat beters zochten, groeiers, konden niet terecht omdat bijna alle woningen huurwoningen waren en gingen naar Barendrecht. Er kwamen anderen voor hen in de plaats, buitenlanders, mensen die geen respect hebben voor de normen en waarden hier.’

De achteruitgang van de kwaliteit van de woon- en leefsituatie vraagt interventies op een breed front van wonen, leefbaarheid, veiligheid en zorg. Samenlevingsopbouw en het bevorderen van sociale samenhang kunnen een belangrijk onderdeel vormen van dit programma. De SCP studie ‘Zekere banden’ (SCP, 2002) legt relaties tussen sociale samenhang, leefbaarheid en veiligheid. Het rapport bouwt voort op de studie van Putman en de notie van sociaal kapitaal en werkt dit beleidsmatig uit. Sociale cohesie op buurtniveau verwijst aldus het SCP ‘naar de mate waarin de bewoners gemeenschappelijke waarden delen, er sprake is van een zekere sociale controle, van de aanwezigheid en interdependentie van sociale netwerken (informeel in de vorm van vriendschapsbanden, formeel in de zin van participatie in organisaties, verenigingen en buurtactiviteiten), van vertrouwen in andere bewoners en de bereidheid samen met hen te zoeken naar oplossingen voor collectieve problemen’.²⁸ De SCP komt op basis van een vergelijking van gegevens tussen wijken tot de conclusie dat een sterke positieve relatie bestaat tussen sociale

cohesie, leefbaarheid en veiligheid. De ‘sociale kwaliteit’ van een wijk is een belangrijke factor bij het niveau van veiligheid en criminaliteit. Sociale kwaliteit omschrijft het SCP als ‘de mate waarin buurtbewoners onderlinge contacten onderhouden, de kwaliteit die zij aan die contacten toekennen, het gevoel van medeverantwoordelijkheid voor het leefklimaat in de buurt, de mate waarin zij zich thuis voelen en hun gehechtheid aan de buurt’.

De bevindingen van het SCP onderstrepen het belang om samenlevingsopbouw en het bevorderen van sociale cohesie neer te zetten als een eigenstandig sociaal programma, onderscheiden van acties voor het vergroten van leefbaarheid in de fysieke leefomgeving en veiligheidsprogramma’s.

193

5.5. Samenlevingsopbouw en sociale begeleiding van herstructurering

In doorgangsburgen ontbreken gaandeweg de voorwaarden voor sociale zelfredzaamheid en eigen initiatief van bewoners. Het opbouwwerk richt zich in deze buurten meer op sociale begeleiding dan op samenlevingsopbouw (van Veenen 1999, 2000). Eerst verantwoordelijken voor een goed uitverhuizen-proces en het in stand houden van een veilige en leefbare woonomgeving tijdens de verbouw van de buurt zijn corporaties, overheid en maatschappelijke instellingen.

Het stimuleren van onderlinge sociale contacten heeft in toekomstige sloopburgen een ander doel dan in andere delen van de wijk. Netwerkvorming in doorgangsburgen is vooral gericht op het bieden van onderlinge sociale steun.²⁹ Voorbeelden van deze ‘steunnetwerken’ zijn de moedergroep in de Ossenissebuurt en de praathuizen in de KoBa-buurt en de Lampreibuurt.

Netwerken en groepen die door toedoen van het opbouwwerk tot stand komen worden door allerlei instanties veelvuldig benut als ‘vindplaats’ voor doelgroepen.

Begeleiding van het proces van uitverhuizen wordt in Meeuwenplaat en Oudeland gekoppeld met een sociaal programma. De sociale begeleiding is niet gericht op terugkeer in oude buurt maar op het meegeven van bagage om goede start te kunnen maken in andere situatie. Via huisbezoeken krijgen bewoners individueel een aanbod voor zorg, scholing of deelname aan sociale activiteiten in de buurt. Opbouwwerkers werken daarbij samen met de sociaal begeleider of maatschappelijk werker die de huisbezoeken doet.

De opbouwwerkers signaleren dat overlast belangrijker is dan etniciteit

voor de onderlinge relaties in doorgangsbuurten. Het opbouwwerk levert een bijdrage aan initiatieven om overlast te beteugelen. Voorbeelden zijn een schoonmaakactie in de straat, in samenwerking met beheerdiensten en politie. De opbouwwerker gaat daarbij in gesprek over regels voor autosleutelen op straat en streeft naar samenspel met de politie. Overlast en ergernissen worden in samenwerking van sociaal medewerkers van de corporatie en opbouwers besproken met bewoners via ‘blokgesprekken’, gevolgd door gezamenlijke initiatieven en afspraken over omgangsregels. Een meer projectmatig initiatief is een cursus ‘houserestyling’ voor nieuwkomers waarin wordt geoefend met het op goedkope wijze inrichten van een woning. Adagium is: maak van een probleem een leuk initiatief. Het tegengaan van overlast gaat samen met onderlinge steun, uitruil en het aanleren van praktische vaardigheden.

194

Voor het bepalen van doelen van sociaal werk in buurten-in-verandering is van belang om verschillende situaties en groepen te onderscheiden zoals blijvers, terugkeerders, tijdelijke bewoners en vertrekkers.

Doelen en inzet van sociaal werk in buurten-in-verandering wijzigen met de voortgang van het herstructureringsproces. Het besluit tot sloop van de KoBa-buurt leidt tot een switch in de doelen van samenlevingsopbouw naar sociale begeleiding en het op peil houden van de leefbaarheid tijdens het uitverhuisproces en de gefaseerde sloop van de buurt.

Ook de doelen van het Leefbaarheidsproject Ossenissebuurt veranderen tijdens de uitvoering geleidelijk. Verschil met de situatie in de KoBa-buurt is echter dat de sloop van de Ossenissebuurt, evenals van de Lampreibuurt, nog jaren op zich zal laten wachten.

Uit de ontwikkeling van het Leefbaarheidsproject Ossenissebuurt blijkt dat het door de snelle sociale veranderingen in doorstroombuurten niet goed mogelijk is om te werken met projectplannen met einddoelen die bij de start worden gedefinieerd. De voorbereidingsperiode van deze plannen is vaak lang en op het moment van uitvoering is de situatie gewijzigd. Onderzoek naar de feitelijke ontwikkelingen in de buurt blijft vaak beperkt. Daar komt bij dat plannen meestal niet worden ontwikkeld door de instelling en de workers die de uitvoering ter hand nemen maar door derden.

Een gerichte inzet van sociaal werk vraagt een grondige sociale diagnose in samenwerking tussen de uitvoerder en opdrachtgever van het project. De doelgerichtheid van de inzet wordt vergroot als de doelen periodiek worden bijgesteld op basis van terugkoppeling vanuit de uitvoering. Uit de praktijkbeschrijvingen blijkt dat de doelen van projecten soms gaandeweg veranderen zonder dat daarvoor expliciet wordt gekozen.

Voor de effectiviteit en doelgerichtheid van sociaal werk is een goed samenspel met andere partners vereist. Dat vraagt regie van de verschil-

lende sociale interventies die plaats vinden in buurten. In Hoogvliet speelt de deelgemeentelijke programmamanager Heel de Buurt een centrale rol in het afstemmen en coördineren van sociale programma's voor Meeuwenplaat en Oudeland (de Boer 2003). Deze coördinatie van verschillende programma's ontbreekt in Pendrecht en Zuidwijk. Productief samenspel van het opbouwwerk met andere partijen wordt daardoor bemoeilijkt. Belangrijke factor voor het organiseren van samen-spel is ook de positie die welzijnsinstellingen innemen in het sociale krachtenveld. Deze positie is relatief zwak.

Het project voor buurtverbetering Overschie II is een klassiek voorbeeld van integrale buurtaanpak met een combinatie van renovatie van de woningen, het opknappen van de woonomgeving en sociale projecten. Bij de ontwikkeling van het project is een extern bureau betrokken. Het opbouwwerk stelt als voorwaarde voor het ter beschikking stellen van haar kennis en contacten in de buurt dat zij een positie verkrijgt in de uitvoering van de buurtverbetering. Ze eist erkenning van haar rol in de buurt en beschermt haar contacten. Ze stelt zich ook als belangbehartiger van de buurt.

Het extern bureau constateert in een evaluatie dat ondanks de voorbereiding met het opstellen van een 'buurtfoto', een sociale kaart met gegevens over het gebied, de sociale diagnose onvoldoende blijkt omdat gebruik is gemaakt van bestaande statistische informatie en geen eigen actueel onderzoek in de buurt werd verricht.

De opbouwwerkers schetsen een gevarieerd beeld van de sociale ontwikkelingen in doorgangsbuurten. Ze signaleren informele steun- en zorgnetwerken, onderlinge ruil en zelforganisatie van diverse groepen, maar ook verloedering, onveiligheid en criminaliteit.

Met een gefaseerde sloop, extra toezicht en inzet van buurtconciërges lukt het in de Hoogvlietse KoBa-buurt goed om de leefbaarheid en veiligheid op peil te houden in de sloophase. Uit de praktijkbeschrijvingen komt ook naar voren dat de staat en belangrijke maatschappelijke instituties zwak aanwezig zijn in toekomstige sloopbuurten en 'rafelranden' van de stad. Ze presteren vaak onvoldoende en blijken niet 'stormvast'.

Er kan daarvan een lange lijst worden gemaakt van de signaleringen van de opbouwwerkers: de politie mijdt buurten, politieposten zijn niet op sterkte, instanties handhaven regels niet, er zijn geen klantvriendelijke en effectieve procedures voor het melden van drugsoverlast, er wordt onvoldoende ingegrepen bij burenoverlast, er zijn te weinig voorzieningen voor begeleiding van verslaafde en verwarde personen, ex-psychiatrische patiënten worden geplaatst in flats in een doorgangsbuurt, er is

gebrekkige controle op overbewoning, het ontbreekt aan opvang en begeleid wonen voor Antilliaanse jongeren. De lijst is niet compleet.

De sociale problemen in een aantal wijken en de ‘etnische component’ daarin zijn inzet van heftige politieke discussies in Rotterdam. Een jaar na het aantreden van een nieuw gemeentebestuur met Leefbaar Rotterdam geeft de Charloise deelraadsbestuurder Dominic Schrijer (PvdA) gaf het startschot voor een discussie over grenzen van de ‘draaglast van wijken’ en van de ‘spankracht van instituties’ als politie, scholen en sociaal werk bij de opvang van nieuwe bewoners. Aanleiding vormt een rapport van het COS met de prognose dat in 2017 het aandeel ‘autochtonen’ in Charlois is gedaald van 50% naar 15%. Leefbaar Rotterdam reageert met de eis van een ‘allochtonenstop’. De discussie concentreert zich op maatregelen tegen concentraties van kansarmen, allochtonen en mensen met een sociaal economische achterstand in bepaalde wijken in Rotterdam.³⁰

196

De opbouwwerkers reageren sceptisch op de roep om een spreidingsbeleid voor allochtonen en verwijzen naar eerdere vruchteloze discussies daarover in de jaren tachtig. Ze tonen zich voorstander van een grotere menging van wijken door een geleidelijke differentiatie van het woningbestand. Ze zijn geneigd te zoeken naar praktische oplossingen voor overlast, onveiligheid en samenlevingsproblemen en pleiten voor een betere opvang en begeleid wonen voor sociaal zwakke groepen. Ze signaleren het gevaar dat generalisaties over ‘de allochtonen’ de tegenstellingen tussen groepen versterken.³¹

De Nieuwe Unie heeft toestemming gevraagd voor het invoeren van nieuwe regels voor de verhuur van woningen. Om in aanmerking te komen voor een huurwoning in de Ossenissebuurt en de Kerkwervesingel moeten potentiële huurders aantonen dat ze het afgelopen jaar inkomen hadden uit werk.³² Het Rotterdamse gemeentebestuur wil een woonvergunning invoeren met inkomenseisen van 120 % van het minimumloon voor een aantal gebieden in de stad.³³

Uit de praktijkbeschrijvingen blijkt dat herstructurering van wijken leidt tot grote verhuisbewegingen. De goedkope woningen worden, tijdelijk, bezet door mensen met weinig keuze op de woningmarkt. Dit leidt tot concentraties van sociaal zwakkere groepen in bepaalde complexen en straten waardoor het leefklimaat wordt aangetast. Corporaties hebben formeel geen mogelijkheden om in specifieke situaties tijdelijk een selectief inplaatsingsbeleid te hanteren.

De opbouwwerkers verwijzen naar het inplaatsingsbeleid dat corporaties hanteerden tot eind jaren tachtig om in portieken en wooncomplexen een enigszins homogeen woonmilieu te bewerkstelligen. Het inplaatsingsbeleid werd beëindigd met invoering van het ‘aanbodmodel’ waarin

objectieve criteria gelden voor het toewijzen van woningen en bewoners zelf een keuze maken uit de aangeboden woningen. Dit vergrootte de keuzevrijheid en maakte misbruik van inplaatsingsbeleid door het weren van allochtonen onmogelijk. Het betekende ook dat een belangrijk instrument voor sociale begeleiding van bewoners wegviel. De verantwoordelijkheid voor een goed woonklimaat werd door corporaties vooral bij de bewoners zelf gelegd.

Meer maatwerk bij inplaatsing en intensievere sociale begeleiding kunnen een effectief middel zijn bij het tegengaan van overlast, vandalisme en criminaliteit in bepaalde complexen. Tijdelijke maatregelen gericht op specifieke en concrete probleemsituaties kunnen rekenen op een groter maatschappelijk draagvlak dan algemene maatregelen met inkomenseisen voor bepaalde stadsdelen.³⁴

197

5.6. Projecten en basiswerk

Bij de start van dit onderzoek werd de volgende gedachte geformuleerd: voor een constructief samenspel met andere partijen is een heldere positionering nodig van opbouwworkers waarbij de eigen werkdoelen m.b.t. samenlevingsopbouw worden geëxpliciteerd.

In het onderzoek zijn we verschillende gegevens tegen gekomen die deze gedachte ondersteunen. We hebben de doelen van het opbouwwerk getypeerd met de klassieke omschrijving ‘samenlevingsopbouw’ en de activiteiten van de opbouwworkers beschreven in termen van het ontwikkelen van sociaal kapitaal en van ‘binden’ en ‘verbinden’.³⁵ Dit is het ‘basiswerk’ van een opbouwworker. Het geeft de eigen agenda en de maatschappelijke rol weer van instellingen voor samenlevingsopbouw en het omschrijft de specifieke bijdrage die van het opbouwwerk als sociale discipline kan worden verwacht.

Samenlevingsopbouw is iets anders dan bewonersparticipatie op door derden (gemeente, corporatie) benoemde onderwerpen. Om samenlevingsopbouw te kunnen verrichten moeten opbouwworkers over een eigen professionele handelingsvrijheid beschikken. Het behoort tot het vak van opbouwworker om te kunnen beoordelen of bepaalde activiteiten een stimulerende en samenbindende functie hebben. Een opbouwworker kan ook beoordelen welke mensen en groepen met elkaar in contact gebracht moeten worden om dynamiek te bewerkstelligen in sociale verhoudingen en welke verbindingen gelegd moeten worden om ‘vitale coalities’ tussen bewoners en instanties tot stand te brengen. Essentieel is dat een opbouwworker in de positie moet zijn om keuzen voor bepaalde activiteiten en initiatieven te kunnen toetsen aan het oordeel van de betrokken bewoners c.q. burgers.³⁶

Uit de praktijkbeschrijvingen blijkt dat opbouwwerkers en instellingen de handelingsvrijheid die nodig is om hun werk goed te kunnen doen vaak zelf moeten verwerven. Initiatief kan soms pas worden genomen als dit is omgezet in een project. Subsidieverstrekkers gaan te vaak via gedetailleerde productafspraken en prestatie-eisen op de stoel zitten van instellingen en professionals.³⁷ Bestuurders en ambtenaren beperken zich soms niet tot het aangeven van wat er moet gebeuren, maar schrijven ook voor hoe, waar en wanneer bepaalde activiteiten moeten plaats vinden. Dit is contraproductief. Opbouwwerkers ervaren het als sturing vanaf de achterbank. Deze vorm van sturing veroorzaakt wrijvingsverlies en leidt tot 'loze' projectplannen.³⁸

198

Het samenspel kan worden versterkt door meer ruimte te maken voor de eigen verantwoordelijkheid en de professionaliteit van opbouwwerkers en de instellingen waarbij zij werkzaam zijn. Een voorbeeld zijn de productafspraken die in het verleden werden gemaakt tussen de deelgemeente Charlois en de welzijnsinstelling Charlois' Welzijn. In deze afspraken werd een onderscheid gemaakt tussen 'basiswerk' (het ontwikkelen en ondersteunen van sociale netwerken) en 'projecten'.

Stelregel kan zijn dat voor basiswerk en samenlevingsopbouw de opbouwwerkers en de instelling zelf een programma opstellen met globale doelen die tijdens de uitvoering worden uitgewerkt in concrete werkplannen. Verantwoording van de werkzaamheden vindt achteraf plaats.³⁹ Voor projecttaken (bijdragen aan sociale programma's die geïnitieerd worden door deelgemeenten, corporaties of andere instanties) worden meer gespecificeerde productafspraken gemaakt tussen financier en instelling.

Basiswerk en projectwerk zijn verschillende type werkzaamheden. Het kan de duidelijkheid bevorderen als daarom een onderscheid wordt gemaakt tussen de functies van 'opbouwwerker' en van 'sociaal projectmedewerker'.

Uit dit praktijkonderzoek blijkt dat ervaren opbouwwerkers spreken over hun werk vanuit de historische ontwikkeling van het vak. Ze maken vergelijkingen met voorgaande periodes in sociaal beleid, georganiseerde belangenbehartiging en samenlevingsopbouw. In de huidige praktijk zijn elementen terug te vinden uit de periode van de wijkopbouworganen, van de stadsvernieuwing (voor een deel van de huidige generatie opbouwwerkers is dat het begin van de jaartelling), de sociale vernieuwing, het wijkbeheer en de wikaanpak. Voor een goed begrip van sociale praktijken is kennis van de historische ontwikkeling onmisbaar. Door de verbrokkeling van het sociaal werk in Rotterdam bij de decentralisatie naar de deelgemeenten is een deel van het geheugen verloren gegaan. Dat bemoeilijkt het leren in het sociale domein.

Een ‘reconstructie van praktijken’ zoals gedaan in dit onderzoek legt het handelen van opbouwworkers in specifieke situaties onder een vergrootglas. Op deze wijze kunnen ‘het weten hoe te handelen’ van ervaren professionals en de keuzen en dilemma’s waarvoor ze staan worden opgespoord. Ook valkuilen en dwaalwegen komen aan het licht. Voorbeeld is een gebrekkige sociale diagnose voorafgaande aan interventies (Henderson en Thomas 2002).

Een beperking van de gehanteerde werkwijze is dat deze zich hoofdzakelijk richt op het werk van individuele opbouwworkers. Opbouwwerk in Rotterdam is zoals blijkt uit de praktijkbeschrijvingen geen eenmanszaak maar teamwerk, met een toenemende differentiatie van taken. Het werken als team in een wijk is in het onderzoek buiten beschouwing gebleven, evenals het management van teams vanuit de instelling. Hetzelfde geldt voor samenwerking van opbouwworkers en andere disciplines binnen de welzijnsinstelling zoals als sociaal cultureel workers, jongerenworkers en maatschappelijk workers.

Ook het samenwerken van opbouwworkers met professionals van corporatie, deelgemeente, politie en het management van deze samenwerkingsverbanden is een onderwerp voor vervolgonderzoek.

Noten

- ¹ Het onderzoek Buurten in verandering maakte deel uit van het programma Sociale cohesie van het Kenniscentrum Sociaal Investeren Rotterdam:
Veenen, A.F. van, 2000, Sociale cohesie, vraagstellingen en thema's. In: Eindverslag Ronde tafel op reis, Rotterdam: Kenniscentrum Sociaal Investeren
Veenen, A.F. van, 2001, Werkdocument Buurten in verandering nr. 1: Verslag werkbezoeken Pendrecht en Hoogvliet. Rotterdam: Kenniscentrum Sociaal Investeren
Veenen, A.F. van, 2002, Werkdocument Buurten in verandering nr. 2: Verslag van themabijeenkomsten sociaal werkers. Rotterdam: Kenniscentrum Sociaal Investeren
- ² Van der Laan (2002) spreekt over de 'reflexieve praktijkwerker' die beschikt over praktijkkennis. Deze kennis bestaat uit weten hoe te handelen, kunnen reflecteren op onverwachte gebeurtenissen en kunnen bijsturen. Competente werkers zijn te beschouwen als experts. Bedrijfskundigen gebruiken termen als 'ambachtelijk kunstenaarschap' en hameren op het belang van professionele discretionaire ruimte in professionele organisaties. (Van der Laan, op. cit. pg. 31)
- ³ De Stichting IJsselmonds Welzijn moest afhaken wegens vacatures en reorganisatie.
- ⁴ Ir. W. van Tijen werd bij het ontwerp van Zuidwijk geïnspireerd door ideeën over gemeenschapsvorming en de 'wijkgedachte' die een tegenwicht moesten bieden aan de stedelijke cultuur en de passieve 'massamens'. De Studiegroep Bos die aan de wieg stond van de wijkgedachte formuleerde het zo: 'De mens moet op de gedachte gebracht worden dat het mogelijk zou kunnen zijn dat hij zelf iets doet, onderneemt, voortbrengt. Daartoe moet zijn materiële omgeving meewerken: de woning, de buurt, de wijk; daarin kan langzamerhand ook het gehele gezin worden betrokken.' De opzet en inrichting van de wijk moest stimuleren tot gemeenschapsvorming. Dit vereist 'eenvoud in verhoudingen' door het opdelen van de wijk in kleinere eenheden van buurt en straat als onderdeel van een groter geheel. Verder werd een 'intieme sfeer' van buurten gecreëerd door hogere wanden aan de randen langs verkeerswegen. Naast de corporatie Stichting Tuinstad Zuidwijk werd de Zuidwijkse Gemeenschap opgericht om de samenlevingsopbouw te bevorderen met sociaal culturele activiteiten en verenigingen. Er bleken al snel tegenstellingen tussen verschillende groepen bewoners van het eerste uur, afkomstig uit Holland, Friesland, Groningen en Brabant en tussen geschoolden en ongeschoolden arbeiders, beambten en onderwijzers. Deze heterogeniteit stond gemeenschapsvorming in de weg. (Reijndorp 1994). Sociologen bekritiseerden in de jaren vijftig de wijkgedachte. Van Doorn wees op de sociale heterogeniteit van nieuwe wijken en op het toegenomen belang van andere kaders voor maatschappelijke integratie naast de territoriale zoals werk, school, sportverenigingen en belangorganisaties (Van Doorn J.J.A., 1995, Wijk en stad, reële integratiekaders? Ook Blokland-Potters 1998) Het ontwerp van Pendrecht, met gedifferentieerde buurten met 'stempels', gaat niet uit van de wijkgedachte maar van de 'stadsmens' die zelf zijn relaties wil kiezen met

de omgeving. Anders dan in Zuidwijk werd het beheer van Pendrecht niet in handen gegeven van één woningcorporatie, maar van verschillende corporaties van socialistische, protestants-christelijke en rooms katholieke signatuur. (Reijndorp 1994)

- 5 Naar aanleiding van ontwikkelingen in de buurt-in-verandering Oud Mathenesse schetst Johan Janssens een omslag in het opbouwwerk die ook doorwerkte in het latere Opzoomeren:
'Er zijn veel verhuisbewegingen in Oud Mathenesse, sociale verbanden van vroeger vallen weg en verenigingen houden op te bestaan. Ouderen raken in een sociaal isolement. Het opbouwwerk had geen antwoord op deze ontwikkeling. Integendeel, een aantal initiatieven bleek de onvrede zelfs te versterken. Acties voor stadsvernieuwing en voorzieningen mobiliseerden ook afweer tegen nieuwkomers.
Initiatieven om de wijk schoon, heel en veilig te maken leidden tot extra sloten op de deur. De angst nam toe en mensen begonnen zich af te sluiten van de buitenwereld. Het opbouwwerk gooide het roer om. Samen met het sociaal cultureel werk en het ouderenwerk werd een aanpak ontwikkeld om het isolement van ouderen tegen te gaan. Daarbij werd een ongebruikelijke werkwijze gehanteerd: er werd gestart met een jeu de boules club en een zangkoor. Activiteiten die leuk zijn, een uitdaging vormen en leiden tot sociale relaties. Rond deze activiteiten worden netwerken van ouderen ontwikkeld die in de plaats komen van de sociale verbanden van weleer. Bijkomend effect is een enthousiast en ondernemend netwerk in de buurt dat zich ook weer laat aanspreken op problemen in de woon- en leefsituation. De nieuwe netwerken zijn het product van professionele bemoeienis, maar ze houden zichzelf in stand. De vanzelfsprekendheden van vroeger worden nu georganiseerd.' (Janssens 1993)
- 6 Bureau Wijkaanpak Gemeente Rotterdam, Kenniscentrum Sociaal Investeren en Sonor, 1999, Sociaal investeren op weg naar 2007, Verslag van Atelierdagen Sociaal Investeren .
- 7 Hans Elcmans, ex deelraadsvoorzitter en een van drijvende krachten achter de vernieuwing van Hoogvliet spreekt over 'een nieuwe collectiviteit' die ontstond in Hoogvliet. 'De negatieve ontwikkeling maakte positieve krachten los. Hiermee groeide de nieuwe uitdaging die vanaf 1985 gestalte kreeg: maak Hoogvliet weer sterk, op sociaal-economisch gebied, en zorg voor volkshuisvestelijke toekomstwaarde. Dat gaf een voedingsbodem voor een nieuwe, andere collectiviteit, zowel op grote als op kleine schaal. Enerzijds ontstond er de nieuwe algemene en openbare strijd tegen de neergang en verpaupering en anderzijds voor een nieuw perspectief. De politiek partij IPB is daar de belichaming van. Geboren uit actie en nog steeds bezig met strijd voor concrete doelen ter verbetering. Op particulier niveau is de nieuwe collectiviteit veel onzichtbaarder, onbenoembaarder en misschien ook vluchtiger. Met een minder ideologische achtergrond dan de collectiviteit in de naoorlogse decennia. Die was meer geconstrueerd en socialer; de huidige collectiviteit is vrijer, losser en mogelijk gémancipeerde. Ze bestaat uit vriendennetwerken, manifestaties, sport en amusement. Is meer gericht op het delen van belevenissen. Minder verbonden met de buren en de buurt.' (Elcmans, Moscoviter 2004)

- 8 Kees Fortuin merkte in een commentaar op dat het om een algemener verschijnsel gaat: iedereen heeft momenten dat hij wil weg zakken in de veiligheid van 'het onder ons zijn' en op een ander moment ga je naar buiten en zoek je het vreemde op.
- 9 De Nieuwe Horsten vormt stedenbouwkundig en architectonisch een abrupte breuk met het oude Zuidwijk. De rijtjeshuizen met puntdaken en privé-tuinen contrasteren met de open strokenbouw en het openbaar groen dat kenmerkend is voor de wijk.
- 10 Het Rotterdamse programma voor sociale integratie Mensen maken de stad spreekt over het bevorderen van 'verbondenheid, verantwoordelijkheid en vertrouwen van burgers'. Het programma combineert de methoden van Opzoomeren en Stadsetiquette (Diekstra, Janssens 2004).

203

- 11 Gabriel van den Brink pleit voor 'incorporatie', een strategie waarbij wordt ingezet op zowel bonding als bridging. 'Daarbij erkennen we dat voor bepaalde groepen op bepaalde terreinen een proces van bonding noodzakelijk kan zijn omdat men anders onvoldoende houvast heeft om te kunnen deelnemen aan de dynamiek van de moderne maatschappij. (...) Een dergelijke vorm van bonding hoeft op zichzelf geen bezwaar te zijn op voorwaarde dat ze niet statisch wordt opgevat en zich niet tegen het proces van bridging keert. Men kan zelfs besluiten bepaalde vormen van zelforganisatie te bevorderen met het oog op een betere insluiting in of aansluiting bij de dominante maatschappij. Tegelijkertijd dient men een bewuste politiek van bridging toe te passen, want die komt niet vanzelf tot stand. Men moet dus gericht investeren in contacten met de betrokken minderheid, vertrouwen wekken, kennis nemen van de culturele achtergrond en informatie geven over de Nederlandse maatschappij. Men moet deze groepen bewust betrekken bij activiteiten waar ze van huis uit huiverig voor zijn (bijvoorbeeld het onderwijs in de publieke sfeer), maar tegelijkertijd vasthouden aan de normen en gewoonten die in de ontvangend maatschappij tot ontwikkeling zijn gekomen.' (Van de Brink 2003).

Zie ook 'Zelforganisaties als partner. Welzijnsonderzoek Delfshaven', IGG-Voogt, Wiertsema & van Veenen, 2000.

- 12 *Pleidooi voor een beetje buurt*, Anne van Veenen, in: Rotterdams Dagblad 25 november 1999

- 13 Als hulpmiddel voor de discussie over de gewenste intensiteit van contacten en activiteiten in een straat werd een 'schaal van sociale samenhang' geconstrueerd, oplopend in intensiteit van sociale contacten (van Veenen 1996).
Deze schaal van sociale samenhang ziet er als volgt uit: 0) niet groeten, 1) elkaar groeten, 2) praatje maken, suiker lenen, 3) radio niet te hard, rekening houden met elkaar, 4) schoon houden van de straat, 5) oogje houden op kinderen en ongeregelde personen, 6) elkaar helpen op straat, auto wassen, heg knippen, 7) koffie drinken bij elkaar, 8) samen kaarten of vissen, 9) boodschappen doen voor elkaar, oppassen, 10) elkaar helpen thuis, zorgen voor elkaar.
Veel opbouwwerkers kiezen voor een ambitieniveau 5 a 6. Ze streven naar 'enige sociale

samenhang in de straat' en 'een beetje buurt'. NB De schaal werd ontwikkeld in een autochtone omgeving en moet voor gebruik diversity-proof worden gemaakt. Duyvendak e.a. ontwikkelden een 'contactladder' met als doel het meten van de mate van sociale integratie. De ladder onderscheidt drie soorten contact: 1) participatie (deelname aan het sociale leven omgeacht diepgang, duurzaamheid of betekenis), 2) interactie (actieve ontmoetingen tussen individuen en groepen) en 3) verstandhouding (de 'chemie' tussen individuen en tussen groepen) (Kleinmans, Veldboer en Duyvendak 2000). Bij een onderzoek doelen en effecten van het Opzoomeren werd de ladder uitgebreid (Duyvendak 2001).

Diekstra en Janssens bouwden hier op voort met de 'straatladder'. Doel hiervan is te bepalen of een straat de overgang kan maken van een 'activiteitencultuur' (Opzoomeren) naar een 'verantwoordelijkheidscultuur' (Stadsetiquette). De straatladder bestaat uit tien sporten waarvan drie onder de basislijn (-2 agressie, -1 vermindering, 0 onverschilligheid), gevolgd door: 1) niet vermijden van contact, 2) actief contact maken, 3) meedoen aan straatactiviteiten, 4) samen straatactiviteiten organiseren, 5) leefregels afspreken en in stand houden, 6) samen zorgen voor de straat, 7) samenwerken met instellingen en diensten. (Diekstra, Janssens 2004).

De verschillende schalen en ladders kunnen verwarringen werken als het doel waarvoor ze zijn geconstrueerd uit het oog wordt verloren.

¹⁴ Het programma Mensen maken de stad ziet de straat als 'sociale bouweenheid' van de stad. 'De samenhang in het ingewikkelde netwerk dat een stad is, is vooral ook een sociale aangelegenheid. Een kwestie van hoe burgers met elkaar omgaan en van de mate waarin ze zich over en weer verantwoordelijk voelen voor de kwaliteit van hun samenleven, te beginnen bij de eigen straat of buurt. Want als mensen de stad maken, dan is het toch eerst en vooral via de wijze waarop ze met elkaar in hun directe dagelijkse omgeving omgaan. Daar, in de eigen straat of buurt, ligt het ijkpunt voor sociale verbondenheid en actief burgerschap. Als het daar gebeurt, gebeurt het ook elders, gebeurt het ook in de stad in den brede. Maar gebeurt het daar niet, bestaat er in de eigen straat of buurt geen sociale verbondenheid, wordt daar geen verantwoordelijkheid genomen voor de kwaliteit van het samenleven met elkaar, dan is de kans niet groot dat het elders in de stad door diezelfde burgers wel wordt gedaan.' (Diekstra, Janssens 2004)

Het programma Mensen maken de stad kiest voor het niveau van straat en buurt bij de ontwikkeling van burgerschap. Een strategie van bonding en bridging vraagt om een bredere benadering en het stimuleren van initiatieven op wijk- en op stedelijk niveau. Daarmee kan tegenwicht worden geboden aan sociale processen van in- en uitsluiting op straat- en buurtniveau en de samenbindende kracht van burgerinitiatieven op culturele en religieuze noemers worden benut. (Van den Brink 2003).

¹⁵ 'Multiply picnics' adviseerde sociaal hervormer en predikant Henry Ward Beecher zijn aanhangers reeds in de eerste helft van de 19e eeuw. Geciteerd in Putman, 2000.

¹⁶ Het opbouwwerk in Rotterdam heeft een beperkte rol bij bewonersparticipatie bij nieuwbouw- en renovatieprojecten en de ontwikkeling van herstructureringsplannen. In de periode van de stadsvernieuwing ontstond een taakverdeling tussen opbouwwerk

en bewonersondersteuning op het terrein van stadsvernieuwing en volkshuisvesting dat na opheffing van het Rio in 1996 werd ondergebracht in het Steunpunt Wonen. Het opbouwwerk is door deze taakverdeling niet goed opgesteld om een bijdrage te leveren aan discussies over de sociale component van herstructureringsplannen (Helleman e.a. 2001, Fortuin en Ouwehand 2003).

- 17 Kleinschalige maatschappelijke burgerinitiatieven zijn getypeerd als een vorm van sociaal ondernemen of 'associaties van Baat & Nut' (Voogt 2003).
- 18 Onderlinge binding is vooral belangrijk voor groepen vrijwilligers die gezamenlijk iets willen ondernemen. In een programma van aanbodgerichte activiteiten is diversiteit van deelnemers belangrijk om verbindingen te bevorderen.

205

- 19 De theatermakers van BAF maakten in 2003 in de naoorlogse wijk Wielwijk in Dordrecht een productie waarbij het publiek langs drie éénacters werd geleid in leegstaande woningen. De stukken werden gespeeld door een Antilliaanse groep, een Marokkaanse groep en een groep autochtone Wielwijkers. Na afloop trof iedereen elkaar in het wijkcentrum. Het vervolg is een gezamenlijke voorstelling met een Wielwijksoap.
- 20 Vgl. Jan Maas: 'Klachten over overlast kunnen een symptoom zijn van andere problemen. Het gaat vaak om meer dan aanwijsbare overlast. Het gaat ook om meetellen en meedoen in de maatschappij. Er zijn veel mensen die er niet meer bijhoren. Omdat ze werkloos zijn, in een buurt wonen met mensen met heel andere normen en waarden waar ze geen contact mee hebben, omdat ze gescheiden zijn en hun kinderen nooit meer zien. Als je dan mee doet aan acties tegen verpaupering hoor je weer ergens bij. (...) Zinvolle verbanden waarin mensen een plek hebben zijn schaars. Er ligt voor welzijnswerkers eigenlijk een gat in de markt.' (Maas 2002)
- 21 Opzoomer Mee is een stedelijke campagneorganisatie voor samenlevingsopbouw (zie www.opzoomermee.nl). Opzoomer Mee ontwikkelt ook nieuwe methoden voor samenlevingsopbouw en organiseert uitwisseling en intervisie van opbouwwerkers volgens het principe van 'leren aan de klus'. Opzoomer Mee wordt gefinancierd door de gemeente Rotterdam en surft vanaf 1994 mee op wisselende beleidsgolven van sociale vernieuwing, wijkbeheer en wijkveiligheid. Actuele beleidskader sinds 2002 is 'sociale integratie'.
- 22 Mevr. Clazien Kramer, toenmalig woonconsulent van OWG in Pendrecht, vertelt op de website van de Bewonersorganisatie Pendrecht (vitaalpendrecht.nl) hoe dat in zijn werk ging. Je zorgde dat in een portiek niet zes verschillende nationaliteiten kwamen wonen die elkaar niet verstanden. Hindoestanen plaatste je niet naast een Creolen. We zeiden ook: ga eerst goed kijken om te zien of je echt kiest voor de buurt. Het gaat er vooral om dat je weet wie je voor je hebt als je een woning toewijst.'
- 23 De Veiligheidsindex Rotterdam (2002) meldt opvallend veel meldingen van overlast

NOTEN

in Pendrecht. 'Dit duidt op een groot aantal incidenten in combinatie met een hoge aangiftebereidheid (normbesef)', aldus het rapport.

- 24 Aat Brand merkt in een commentaar op dat uit de praktijkbeschrijvingen het beeld opkomt van een groep bewoners die een klcm legt op de buurt en een soort blackmail pleegt naar deelgemeente en corporaties: ik geef jullie nog één kans, als het hier niet naar mijn zin is ga ik naar Barendrecht.
- 25 Uitslag gemeenteraadsverkiezingen 2002 Pendrecht (uitslagen 1998):
Leefbaar Rotterdam 40%, PvdA 25% (38%), VVD 4% (13%), CDA 12% (12%), SP 3% (11%), GL 4% (4%), D66 3% (2%), Stadspartij 1% (3%), CU/SGP 3% (3%).
Uitslag gemeenteraadsverkiezingen Rotterdam (uitslagen 1998):
Leefbaar Rotterdam 34%, PvdA 22% (30%), VVD 9% (18%), CDA 11% (12%), GL 6% (7%), SP 4% (8%), D66 5% (5%), Stadspartij 2% (4%), CU/SGP 2% (3%).
- 26 Pendrecht is een 'probleemwijk' met een score van 3.9 in de Veiligheidsindex 2004. Zuidwijk is met 5.4 een 'bedreigde wijk'. Hoogvliet Zuid (6.9) en Hoogvliet Noord (6.4) zijn 'aandachtswijken'. Gemiddelde voor Rotterdam is 5.6. De Veiligheidsindex Rotterdam is een combinatie van objectieve gegevens en bewonersoordeelen over diefstal, drugsoverlast, geweld, inbraken, vandalisme, overlast, schoon en heel, verkeer en buurproblemen. Wijken krijgen een score van 0 (onveilig) tot 7 en hoger (veilig) met de volgende categorieën: onveilige wijk, probleemwijk, bedreigde wijk, aandachtswijk, veilige wijk.
- 27 'Buurtcapaciteit' is het zelforganiserend vermogen een lokale samenleving. Het is het vermogen om vaardigheden en talenten, samenwerking tussen groepen en externe hulpbronnen te benutten (Raspe e.a. 2002).

28 SCP 2002, pg. 12

29 Sociale netwerken bieden steun bij 'rondkommen en vooruitkomen' (Reijndorp en van der Zwaard, 1996, van der Zwaard 1999).

30 Het College van B en W deed de volgende voorstellen: een 'volwassen immigratiebeleid', een inkomenseis van 120% van het minimum voor degenen die zich in Rotterdam willen vestigen, vestiging van kansarmen in de regio, strafbaarstelling van illegaliteit en vrijstelling van de verplichting statushouders te huisvesten. Verder: versterkte inzet op zorg, economische kansenzones, onderwijs en jeugd, een versterkte inzet op de aanpak van huisjesmelkers en regeling van het souterrain van de woningmarkt (Rotterdam zet door. Op weg naar een stad in balans, 2003). Standpunt van de grootste oppositiepartij PvdA: 'het buitenmaatse' van de problemen in Rotterdam ligt niet in de bevolkingssamenstelling maar in het gemiddeld lage opleidingsniveau en de eenzijdigheid van het woningbestand. Specifieke wetgeving – inclusief een tijdelijke inkomenseis voor buurten in nood – kan helpen om de verloedering tegen te gaan, bouwen voor arm en rijk in Rotterdam en de regio kan voorkomen dat er

eenzijdig arme en rijke wijken ontstaan. Belangrijk is een onderwijs- en opleidingsoffensief en een creatieve stad als motor van economische revitalisering en goed wonen voor arm en rijk. We zijn de integratiediscussie voorbij: de kansen en bedreigingen van de grote stad zijn onze invalshoek en niet de tegenstelling allochtoon-autochtoon. (Gemeenteraadsfractie PvdA 2004).

³¹ In 2002 benoemde 12% van de Rotterdammers de aanwezigheid van buitenlanders als probleem. In 2004 was dit gestegen naar 20% (Staat van Rotterdam, COS 2004).

³² 'Hek om Pendrechtse buurten', Rotterdams Dagblad 29 mei 2004. De Nieuwe Unie gaat bij de toelating van nieuwe bewoners voor driehonderd portiekflats in de Ossenissebuurt en voor honderd woningen aan de Kerkwervesingel aan nieuwe bewoners de eis stellen dat zij minstens een jaar lang inkomen hebben uit werk. Een inkomenseis wijst De Nieuwe Unie af omdat zij dit niet kan rijmen met haar taak als sociaal verhuurder.

De corporatie zegt in een toelichting dat zij de afgelopen jaren al maatregelen heeft getroffen als extra veegebeurten, meer ophaalrondes van huisvuil, sponsoring van jongerenwerk en stimuleringsprojecten voor jonge moeders. Dit was echter niet genoeg om het tij te keren, aldus de corporatie.

³³ De woonvergunning met een inkomenseis van 120% van het minimum is een experiment en geldt voor 8000 woningen in de zgn. hotspots, gebieden met veel overlast en criminaliteit. Het College van B en W wil uiteindelijk toe naar een eis van inkomen uit werk, maar dat is wettelijk nog niet mogelijk, aldus wethouder Pastors.

³⁴ De Antidiscriminatie Raad Radar, Steunpunt Wonen en de opbouwwerkinstelling Sonor hebben het voorstel voor de woonvergunning met een inkomenseis van 120 % van het minimumloon voorgelegd aan de Commissie Gelijke Behandeling. De maatregel zal de kansen op de woningmarkt beperken van specifieke groepen zoals bijstandmoeders, ouderen, studenten, gehandicapten en allochtonen, aldus deze organisaties.

³⁵ Het Statuut Opbouwwerk spreekt over 'weven aan samenleven'. 'De opdracht van de opbouwwerker is weven aan samenleven, allereerst tussen mensen, burgers en groepen, kleinschalig in eigen buurt, wijk of categoriaal verband. Lichte vormen van sociale (h)erkenning, respect en omgang kunnen daar de uitdrukking van vormen, maar ook zelforganisatie en coöperatieve belangenbehartiging en dienstverlening. In samenhang met die horizontale inzet op weven aan samenleven is er de verticale, waarbij de relatie tussen mensen, burgers en groepen met allerlei belangrijke overheidsinstanties, bedrijven en instellingen centraal staan. De kwaliteit van (dienstverlenings-)relaties, maar ook verschil en overeenkomst in belangen en verlangens zijn hier van bijzondere betekenis. Deels is dat weefwerk een vertrouwd handvak. Maar door de enorm toegenomen samenlevingsdynamiek (horizontaal tot uitdrukking komend in een veel groter verschil en afstand in groepen, culturen en stijlen; verticaal vorm krijgend in niet aflatende schaalvergrotingen en technologische vernieuwingen) ontstaan niet alleen sleetse plekken in het sociaal weefsel, maar vallen ook grotere en kleinere gaten.'

En die vragen niet om orthodox weef- en stoppage-werk, maar om andere nieuwe weefpatronen. En daar ligt de sociaal-innovierende opdracht van de opbouwerker.' (LCO, 2001)

- 36 De Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling legt de relatie tussen de handelingsvrijheid van uitvoerend werkers en invloed van bewoners en cliënten op publieke voorzieningen: 'De raad pleit er voor dat de frontliniewerkers van publieke organisaties, zoals wijkagenten en thuiszorgers, meer ruimte krijgen om hun eigen werk in te richten en meer mogelijkheden om hun organisatie te sturen. Dat is nodig om de verantwoordelijkheid van cliënten en burgers te vergroten.' (RMO 2000, pg. 9)
-
- 208
- 37 Op basis van onderzoeken van welzijnswerk en bewonersondersteuning in Rotterdam komt het Verwey Jonker Instituut tot de 'paradoxale conclusie dat het welzijnswerk, om hernieuwd toegang te krijgen tot de leefwereld van bewoners, eerst afstand moet nemen van politiek en collega-instellingen. Door zichzelf thematisch en functioneel af te bakenen wint het welzijnswerk aan professionele deskundigheid waarmee ze haar eigen ruimte kan claimen in interacties met de politiek en instellingen.' (De Graaf en Spierings, 2002)
- 38 Van der Laan formuleerde bedrijfskundige kritiek op lineaire sturingsmodellen waarbij denken en beslissen op beleidsniveau wordt losgekoppeld van het handelen van uitvoerders. Voor effectieve sociale interventies zijn terugkoppelingslussen nodig vanuit doen naar denken. Een goede terugkoppeling vereist lerende organisaties, een lerende professie en 'lerend beleid'. Daarbij gaat het om leerprocessen met een 'dubbele lus': om leerprocessen binnen een bepaald door de leiding aangegeven kader en om mogelijkheden om op basis van praktijkervaringen deze kaders bij te stellen. (Van der Laan, 2002)
Instellingen beschikken vaak over weinig voorzieningen om te kunnen leren van de uitvoering. Barrières voor 'lerend beleid' van gemeente en deelgemeenten zijn onvoldoende geproblematiseerde noties over 'het primaat van de politiek', 'aansturen' en 'afrekenen op resultaten'.
- 39 Een recent onderzoek naar bewonersondersteuning in Rotterdam van het Verwey Jonker Instituut spreekt over een 'basisaanbod in buurten en wijken dat nodig is voor de projectmatige aanpak van problemen rond overlast, onderwijs, onderneming en herstructurering'. (Van Hooijdonk e.a., 2002, pg. 33)
Een bottleneck is de beschikbaarheid van competente sociaal workers. In Rotterdam is de vraag naar opbouwwerkers al jaren groter dan het aanbod.

Gebruikte literatuur

- Baart, A., 2001, *Een theorie van de presentie*, Utrecht: Uitgeverij Lemma
- Baart, A., 2002, *Aanzetten tot een theorie van de derde Partij met behulp van de presentietheorie*, Den Haag/Den Bosch: Actioma en LCO
- Berg, P. van den, e.a., 1993, *Op de trap. Portiekgesprekken in het Oude Westen*, Rotterdam: Rio Opbouwwerk in uitvoering nr. 6
-
- Boer, N. de, H. Broekman, P. Kagie, A. Springerhuizen, J. de Wild, 2003, *Heel de buurt gebundeld. Een staalkaart van vier jaar buurtgericht investeren*, Utrecht: NIZW 209
- Blokland-Potters, T., 1998, *Wat stadsbewoners bindt. Sociale relaties in een achterstandswijk*, Kampen: Kok Agora
- Blokland-Potters, T., 2003, *Urban Bonds*, Cambridge: Polity Press
- Brink, G. van den, 2002, *Mondiger of moeilijker. Een studie naar de politieke habitus van hedendaagse burgers*. Den Haag: Sdu Uitgevers
- Brink, G. van den, 2003, *Marginaal of modern? Bestuurlijk advies inzake burgerschap onder migranten in Rotterdam*. Utrecht: NIZW
- Broekman, H., J. W. Duyvendak e.a., 2000, *Ophouwwerk 2000. Beeld en perspectief*. Den Haag: Dr Gradus Hendrik Stichting Opbouwteksten 14
- Bruin, D. de, H. Riemersma, 2003, *Verslaafd aan de Millinxbuurt. Kroniek van een verbeten aanpak*, Rotterdam: deelgemeente Charlois
- Diekstra, R.F., e.a., 2002, *Eindrapport van de Taakgroep sociale infrastructuur*. Rotterdam: gemeente Rotterdam
- Diekstra, R.F., 2002, *Stadsetiquette, van idee naar programma*, Rotterdam: gemeente Rotterdam
- Diekstra, R.F., J. Janssens e.a., 2003, *Mensen maken de stad*, Rotterdam: gemeente Rotterdam
- Diekstra, R.F., J. Janssens, 2004, *Straataanpak Mensen maken de stad. Verslag van ontwikkelfase*, Rotterdam: gemeente Rotterdam

Duyvendak, J.W., L.Veldboer (red.), 2001, Meeting Point Nederland. *Over samenlevingsopbouw, multiculturaliteit en sociale cohesie*, Amsterdam: Boom

Duyvendak, J.W., P. van der Graaf, 2001, *Opzoomeren stille kracht? Een onderzoek naar de kwaliteit van het Opzoomeren in Rotterdam*, Utrecht: Verwey Jonker Instituut

Dijk, T. van, 2000, *Voor het beleid, achter de cijfers. De uitkomsten van de CBS-monitor veiligheid en leefbaarheid nader geanalyseerd*, Hilversum: Intromart

210

Elemans H., H. Moscoviter, e.a., 2004, *Leren van Hoogvliet. Het verhaal van de herstructurering*, Rotterdam: deelgemeente Hoogvliet

Fortuin, K., J. Foolen, 2001, Fysiek en sociaal werken aan de wijk: appels en peren? In: Hortulanus R.P. (red.) *Op het snijvlak van de fysiek en sociale leefomgeving*. De Haag: Elsevier

Fortuin, K., A. Ouwehand, 2003, *Leidraad sociale wijkvisie*, Den Haag: project Sociaal fysieke wijkaanpak VROM/VWS

Graaf, P van der, F. Spierings, 2002, *Toekomst welzijnswerk Rotterdam*, Utrecht: Verwey Jonker Instituut

Gemeente Rotterdam, 2003, *Rotterdam zet door. Op weg naar een stad in balans*

Gemeenteraadsfractie PvdA Rotterdam, 2004, *De balans opgemaakt*

Gemeente Rotterdam, 2004, Veiligheidsindex 2004. *Meting van de veiligheid in Rotterdam*

Helleman, G.R., R. Kleinhans en A. Ouwehand, 2001, *Sloop en nieuwbouw van de wijk. Herstructurering als sociale interventie*, Utrecht: NIZW

Henderson, P., D.N. Thomas, 2002, *Skills in Neighbourhood Work*, Third edition, London and New York: Routledge

Hofman J, J. Janssens, A. F. van Veen, 1997, *Opbouwwerkcampagnes. De kunst van het creatief communiceren*, Den Haag: LCO Praktijkcahier Opbouwwerk in uitvoering

Hooijdonk, G. van, F. Spierings, J. W. Duyvendak, 2003, *Is er toekomst voor bewonersondersteuning in Rotterdam?* Utrecht: Verwey Jonker Instituut

Huiskens T., 1988, *Kenniet bestaat niet. Campagne tegen het verval van een naoorlogse woonwijk*, Rotterdam: Rio Opbouwwerk in uitvoering nr. 1

IGG-Voogt, Wiertsema & van Veenen, 2000, *Zelforganisaties als partner. Welzijnsonderzoek Delfshaven*, Rotterdam: deelgemeente Delfshaven

Janssens, J., 1993, *Een nieuw zonnetje, ouderennetwerken in Oud Mathenesse & het Witte Dorp*, Rotterdam: Rio Opbouwwerk in uitvoering nr. 5

Jong, W. de, 1986, *Interetnische verhoudingen in een oude stadswijk. Factoren van invloed op etnische tolerantie*, Delft: Eburon

Jong, W. de, 1996, *Zuidelijke tuinsteden in verandering. Contacten tussen nieuwkomers en blijvers*, Rotterdam: Gemeente Rotterdam

Kleinhans, R., L. Veldboer, J.W. Duyvendak, 2000, *Integratie door differentiatie? Een onderzoek naar de sociale effecten van gemengd bouwen*, Den Haag/Rotterdam: Erasmus Universiteit/Ministerie VROM

Kremer M., Verplanke V., *Opbouwwerkers als mondige professionals. De praktijk van accountability, marktwerking en vraaggericht werken op het lokale niveau*, Den Haag: LCO Opbouwcahier 10

Laan G. van der, 1996, Van geval tot geval. Over het belang van de reconstructie van casuïstiek. In *Sociale Interventie*, 1996 / 2

Laan, G. van der, 2002, *Moderne technologie als metafoor*, Eindhoven: Fontys Hogescholen (oratie)

Laan, G. van der, 2003, Presentie als ingebedde interventie, in: *Sociale Interventie*, 2003 / 2 (themanummer over presentietheorie)

Landelijk Centrum Opbouwwerk, 2001, *Statuut Opbouwwerk*, Den Haag: LCO

Maas, J, A.F. van Veenen, 2002, Opbouwwerk in de Millinxbuurt: mensen bij elkaar brengen. In: *Opbouwwerkschrift*, nr. 1, 2002

Meijer H., 1999, *Waar bemoeien we ons mee? Sociaal investeren: hart van de Rotterdamse wijkaanpak*, Rotterdam: Programmabureau Wijkaanpak gemeente Rotterdam

Putman, R.D., 2000, *Bowling alone: the collapse and revival of American community*, New York: Simon & Schuster

Raspe A., J. Vanschoren, G. van Hooijdonk, 2002, *De kracht van de lokale samenleving*, Utrecht: Verwey Jonker Instituut

Reijndorp, A. De sociale ambities van het naoorlogse bouwen, in: Reijndorp, A. en H. van der Ven (red.), 1994, *Een reuze vooruitgang. Utopie en praktijk van de Zuidelijke Tuinsteden van Rotterdam*, Rotterdam: Uitgeverij 010

Reijndorp, A., J. van der Zwaard, 1996, *Kijken naar sociale processen, nadenken over het perspectief*, Rotterdam: gemeente Rotterdam

RMO, 2000, *Aansprekend burgerschap*, Den Haag: Sdu

212

Scheffer, P., 2004, *Terug naar de tuinstad binnen en buiten de ring van Amsterdam*, Amsterdam: Universiteit van Amsterdam

SCP, J. de Hart (red.), 2002, *Zekere banden. Sociale cohesie, leefbaarheid en veiligheid*, Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau

Sennet, R., 2003, *Respect in a world of inequality*, New York London: W.W. Norton & Company

Spierts, M., 1994, *Balanceren en stimuleren. Methodisch handelen in het sociaal-cultureel werk*, Utrecht: Lemma

Spierts, M. (red.), 2000, *Reflecties op innovatie. Een onderzoek naar het sturen van vernieuwing in de praktijken van culturele en maatschappelijke vorming*, Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam

Spierts, M. (red.), 2000, *Werkboek CMV'ers in actie. Activering en animatie als werkstrategie*, Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam

Tellinga, J., 2004, *De Grote Verbouwing. Verandering van naoorlogse woonwijken*, Rotterdam: Uitgeverij 010

Veenen, A.F. van, 1996, *Onze straat. Straatgroepen binden strijd aan met overlast en criminaliteit*, Rotterdam: Rio/Opzoomer Mee, Opbouwwerk in uitvoering nr. 9

Veenen, A.F. van, 1999, *Sociale stadsvernieuwing. Opbouwwerk in de Wilgenblokjes*, Rotterdam: IGG-Voogt, Wiertsema & van Veenen

Veenen, A.F. van, G. van der Laan, 2000, Sociale interventie in stedelijke vernieuwing. De professionele rol van het opbouwwerk, in: *Sociale Interventie 2000/4*

Voogt P.W., H. Broekman, 2003, *De grote kleine-kansen atlas*, Den Haag:
LCO

Voogt P.W., 2004, *Contourennota Flexibel wonen*, Rotterdam:
Com.Wonen, De Nieuwe Unie, Patrimonium Woonstichting

WiMBY!, 2000, *Welcome Into My Backyard!*, Rotterdam: Nai Uitgevers

Zwaard, J. van der, 1999, *Met hulp van vriendinnen. Moeders uit lage
inkomensgroepen over rondkomen en vooruitkomen*, Utrecht: SWP